

సంగీత శౌఖ్య వాచకములు

గాన విషయము

(లక్ష్మీ లక్ష్మామఃఖలు)

మొదటి వాచకము

గ్రంథకర్త

పుచ్ఛే హేంకట సుబ్రహ్మణ్య శాఖి

ప్రధమ ముద్రణము : 1000 ప్రతిలు

శాలివాచన శకము గాణి

మస్తుఫ సంపత్తుర

క్రిష్ణ శకము ॥ 955

ఏవ్యస్తమైనులు }
గ్రంథకర్తవి }

{ మాల్యము
రు 1-80

వి జె వి

హేటీకి ఇరువరియైము సంవత్సరములకు శ్రూర్యాము సంగీతచాస్త్రపరికోధనకు శ్రూర్ణవికాని యుంటిని. ఆ పరికోధనాఫలితముగా సేడెఫ్యూషియముల పరిమితిగల సంగీతమార్గాదమును ఉద్దృంధమున రెండుసంపుటములు అమ్మునాడు నెదముచేయబడినవి. మరి రెండు సంపుటములు ప్రాయబడుచున్నవి. కట్టి విప్పిల పరికోధనాక్రతీకి సామాన్యముగ ప్రచారముండులు కష్టసాధ్యమని గుర్తించి దానికి సోపానక్రమమున సులభ ప్రక్రియలో సంగీతశాకములకు అందుభాటులో నుండుసట్టును, విక్ష్యవిద్యాలయముల, ప్రభుత్వముల పాప్య ప్రభకాథికల సమసరించియు, ‘సంగీతశాస్త్రవాచకములై’మ శీర్షిక తో క్రమముగ సేమవాచకములు లక్ష్మీలత్తణములలో ప్రాయబలచితిని. అందు ఇయ్యడి మొదటివాచకము.

ఇందు ఎనిమిది ప్రపరణములలో లక్షణమును, తొమ్మిది ప్రపరణము లలో లక్ష్మీమును శూర్తిచేయబడినది. లక్ష్మీము తానప్పుల పరమ గలదు.

త్వర్ణములలో మండు సులభ మైనవానినే ప్రారంభింపవలైన, సరళీలము, జంటలను, అలంకారములను మాధుకాలములలోను ఆధ్యాత్మికంచి అవసరము. పిచ్చుట వాట్లను స్వర్గసానములలో స్వరాత్మకరములకు బదులు ఆ. ఇ. ఓ. ఎ. ఒ. అను అయిదు ఆచ్చులతో గూడ సాధికచేసిన మంచి ఉపయోగము కలదు.

సరళీలు, జంటలు మన్మగు వానిని మాయామార్పవగౌళరాగమునండే గాక యింకా అయిచారు రాగములలో కూడ సాధిక జీసిన ముందు శాపము సులభము కాగలదు.

ఈ నా సంగీతశాస్త్ర పరికోధన అయిదు సంవత్సరముల నుండి సహాయము చేంటుచున్న ప్రైవేటరాశాదు ప్రభుత్వము వారికి నేనేసింతయి క్లిపజూసు.

పుస్తకి పు లను ఆచ్చు వేయించుకొనటకు అవకాశములేని పమయములో ఈ మైదటివాచకమును ముంపుగా ఆచ్చుచేసి ఇచ్చుట మూలమున చేసిన మహావకారమును గుంటూరు కెల్కల్పనైను ఆధిపతులు త్రేజంధ్యాల వేంకటప్పిశ్య శాస్త్రిగారికిని, ఇందులకు శారపత్రైన “భూవోద్దీపన గాయక శిఖామణి” ప్రీతసేని పీఱయ్యచౌదరి గారికిని ఎంతయి కృష్ణాచను.

ఇట్లు,

పుచ్చు వేంకల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

విషయ సూచిక

ప్రారం

పుట

పార్శ్వమాన

(1) పరిభూషణ పదములు

1. గ్రుతి	1	12. వికృతము	4
2. స్వరము .	2	13. కాలము	4
3. ఆహోమము	2	14. త్రికాలము	5
4. అవరోదామచు	2	15. అక్కాలము	5
5. స్థాయి	2	16. ప్రమము	5
6. ఆచ్చర్మము	3	17. మేళము	6
7. పూర్వాంగము	3	18. అలంకారము	6
8. కుత్తరాంగము	3	19. మంచ్రము	6
9. ధాతుపు	4	20. మయ్యము	7
10. మాతుపు	4	21. తారము	7
11. శుద్ధము	4		

(2) స్వర విషయము

1. నప్తస్వరముల పేట్ల	9	5. వెంకటమథియొక్క చతు	
2. నప్తస్వర నంజ్జలు	9	ర్షబండి ప్రకాశికలో చెప్ప	
3. స్థాయియందుగల		బణిస ప్రకారము శుభ్ర	
12 స్వరములు	9	వికృతస్వరములకు అక్కర	
4. 16 స్వరములకు స్వరములు	10	నంజ్జలు	15

	కృతి		పుస్తకము
(3) రాగము			
1. చాగచుసకు అక్కము	17	5. మేళచులకు కటుచుయాది	
2. మేళ విబూగచు	17		సంఘలు 34
3. 72 మేళకర్తలు	25	6. సంపూర్ణము	39
4. 12 ఉత్కములు	26	7. ఓడచు	40
		8. తెచుచు	40
(4) తాళము			
1. తాళాంగములు	42	4. నప్తతాళాంగములు	44
2. అశువుయొక్కజాతులు	43	5. నప్తతాళ విమర్శన	
3. నప్తతాళ ములు	44		పదకము 46
(5) రాగ లక్షణములు			
1. మాయామాశరగోడ రాగ లక్షణము	47	7. కాంపోజిరాగ లక్షణము	55
2. మలహరిరాగ లక్షణము	47	8. కమాచిరాగ లక్షణము	56
3. తెడిరాగ లక్షణము	50	9. థీరశంకరాభరణరాగ లక్షణము	57
4. శైరవిరాగ లక్షణము	51	10. అతాపారాగ లక్షణము	58
5. దర్శయిరాగ లక్షణము	53	11. శుష్టసావేరిరాగ లక్షణము	59
6. పొపనరాగ లక్షణము	54	12. మేచకల్యాణిరాగ లక్షణము	61
(6) చతుర్విధ వాద్యములు			
1. తత వాద్యములు	63	4. ఘన వాద్యములు	65
2. ముచిర వాద్యములు	63	5. తంబుర త్రుతి	66
3. ఆవనద్ద వాద్యములు	64		

పుట		పుట	
(7) శ్రీతారుల లక్ష్మణములు			
1. గీతము	70	4. జతి స్వరము	72
2. లక్ష్మణ గీతము	71	5. తాసము	73
3. స్వర జతి	72		
(8) వాగీయకాయల చరిత్ర			
	పురందర చాసు		76
(9) లక్ష్మీము సూచనలు			77
	సరళీ స్వరములు		78
(10) జంటస్వరములు			79
	సూచనలు		80
(11) హెచ్చుఫ్ఫాయి స్వరములు			81
(12) తగ్గుఫ్ఫాయి స్వరములు			82
(13) దాటు స్వరములు			83
(14) అలంకారములు			85
(15) గీతములు			
1. శ్రీ గజనాథ	90	6. కమలజయశ్రీ	93
2. కుందగౌర	91	7. ఆనలేక	94
3. కెరయనీరను	91	8. ముంచరదరే	95
4. పదుమనాభా	92	9. గేవిందా	95
5. వరపిణా	92		

(16) కృష్ణ జ్యోతిషు

1. సాంబంధి	96	2. కాచూరి	98

(17) శాస్త్ర వ్యాఖ్యలు

1. శాస్త్ర వ్యాఖ్య	101	4. రహితమీ	109
2. శాస్త్రమీ	104	5. సాధనవ్యుక్తి	111
3. తపులు	106	6. రెలతరీ	113

సంగీత శాస్త్ర వచ కము లు

గానవిషయము
(లక్ష్యలక్షణములు)

*
మొదటి వాచకము

సో॥ చైతన్యం నర్వభూతాసాం చివృత్తం జగదత్యునా
నాదులచ్చ తపానంచ మచ్ఛీతీయ ముపాస్యుహో॥

1. పరిభూషాపదములు

- 1. శ్రుతి, 2. స్వరము, 3. ఆకోహణము 4. అవకోహణము,
- 5. స్థాయి, 6. ఆవర్తము, 7. సూర్యాంగము,
- 8. ఉత్తరాంగము, 9. ధాతువు, 10. మాతువు, 11. శుద్ధము,
- 12. వికృతము, 13. కాలము, 14. త్రికాలము, 15. అత్మరకాలము,
- 16. గ్రహము, 17. మేళము, 18. అలంకారము,
- 19. మంద్రము, 20. మధ్యము, 21. తారము.

విషరములు :—

(1) శ్రుతి

ఈక మాత్రాకాలములో చెవికి వినిపించు-నట్టి మొదటి ధ్వనియును, స్వరావయవ లక్షణమును, స్థాయియందు ఇచ్చువది దేండవ భాగమును అగు స్వరమును కారణమైన నాదవిశేషము శ్రుతి యని చెప్పబడినది,

(2) స్వరము

ఇనుపోకి ఒక త్తుమును నాయముగ రంజింపజేయనటి నియు, అనుకూల నొత్తుకి కొడుకి ర్ము, శ్రుతికిలంచినదియు, స్థాయి యూదు నికశథాపనుకిరు చాచవిశేషము స్వరమనబడినది. ఆన్‌ 22 స్వస్థాలతిశే కూడిచ స్థాయియొక్క నాదమును ఏకై ఇప్పుడుగా ఆంధ్రాక్రూక్కు భాగము స్వరముగా చేస్తాశాశ్వి. చాచవిమలుమున ల్పుతి స్వరములకు భేదము ఏమిటానేదు. నాచములకు మధ్యమునుపు అంతరముల ననున ఇంచి శ్రుతి స్వరవ్యవస్థ ఏర్పడినది.

(3) ఆరోహణము

తగ్గునుండి నాచము చౌచ్ఛూర్ణః నష్టమట ఆరోహణము. తగ్గ అనగా నీచము, పోచ్చ అనగా ఉచ్చము.

ఉదాహరణము :— స రి గ మ ప థ ని సి .

(4) అవరోహణము

ఉచ్చ (పోచ్చ) నుండి నాదము నీచకు (తగ్గనకు) నడ చట అవరోహణము.

ఉ॥ సి ని థ ప శ గ రి న

(5) స్థాయి

బక్కదానికొకటి రెట్టింపు ధర్మములో నుండు రెండు నాచస్థావములతిశే కూడిన మొత్తము నాదమునకు స్థాయియని పేరు.

ఉ॥ స 8 గ మ ప ధ ని సి

మడ్జము మొదలు వైమడ్జము నరకు గల నాదము (ఈ రెంపు మడ్జములతో సహా కలని) స్థాయి యగుచున్నవి.

మంద్రము-మధ్యము-తారము అని స్థాయిలు మూడుగా గలవు. ఈ స్థాయిలు ఒకచానికంతె ఒకపేరి క్రమముగా తెచ్చిపు రెట్టింపు నాదములు గలవై యున్నవి.

(6) ఆవర్తము

ఇది తాళమునకు సంబంధించినది. తాళమునకు గల అంగముల నన్నింటిని క్రమముగా ఒక పర్యాయము అనుష్టించిన ఆవర్త మనబడును. ఈ ప్రకారముగా తాళంగములను ఒక పర్యాయము అనుష్టించిన పిమ్మిట తిరిగి మొదటినుంచి ప్రారం భించిన అది రెండవ ఆవర్తముగును. అనగా తాళమును ఒక పర్యాయము వేయుట ఆవర్తమని తాత్పర్యము.

(7) పూర్వాంగము

మడ్జము మొదలుగాగల నాలుగు స్వరములు.
పూర్వాంగ స్వరములు.

ఉ॥ స 8 గ మ

(8) ఉత్తరాంగము

వంచమము మొదలుగా గల మూడు స్వరములును
ఉత్తరాంగ స్వరములు.

ఉ॥ ప ధ ని

పూర్వాంగ ఉత్తరాంగములు స్వరములకే చెప్పిడినవి.

పాతువు

ప్రాచీనమైన వ్యాపక వస్తువులు.

(10) మాతువు

కీర్తన భాగమును మాత్రమని చేయ. కీర్తన యందలి భాగమను నాపీత్వమని శాప్త్రంజ్ఞలు వ్యవహరించిరి. అందునలన ప్రకరణము జనుసరించి యిచ్చట భాగు మాత్రములన స్వర నాపీత్వములని చెప్పిపోసాచి.

(11) శుద్ధము

స్వరముగా ఈలుకబడ్డ నియతత్రుణి నాశయించిన
స్వరమునకు శుద్ధమని చేస్త. నేడు స. ప స్వరములును, మిగతా
స్వరములగు ఓ, ఆ, మ, థ, వి స్వరములలో ఒకొక్కదానికి
ఎన్ని రూపములు చెప్పబడినవో అందు మొదటివిన్నీ శుద్ధముగా
వ్యవహారింపబడుచున్నవి.

(12) ఎక్కుతము

నియత్సులైని వడలి ఆ స్వరమునకు చెప్పుడిన మిగిలిన శ్రుతులను ఆళ్ళయించిన స్వరములు వికృతము లనబడుచున్నవి.

(13) కాలము

తొశమునకు ఆవయవ లక్షోమైనది కాలము, తొణము మొదలు కాక పాదమువర్ధకు కాలములు శాస్త్రమందు వివరించుడినప్పి. అతి సూక్ష్మమైన కాలమును వ్యవహారించుటకు గాను తొణము మొదటిది. అటులనే సూలమందుకాళ పాదము

చివరది. ఈ రెండును, నీట్లకు మధ్యనుండు కాలములు మాత్రమే వ్యవహరయోగ్యము లగుచున్నవి.

ఈ విషయమై, రెండవ వాచకమున వివరించబడును.

(14) త్రికాలము

మొదటి కాలము, రెండవ కాలము, మూడవ కాలము అను మూటటికిని త్రికాలమని పేరు. తాళమును, పాటను ఒక కాలములోనే ప్రారంభించుట మొదటి కాలము. తాళము నడుచు కాలమునకంటెను పాటను రెట్టింపు వేగముగా (తొందరగా) పాడుట రెండ కాలము. ఈ రెండవ కాలమున కంటెను రెట్టింపు తొందరగా అనగా తాళమునడుచు కాలమున కంటెను నాలుగు రెట్లు తొందరగా పాడుట మూడవ కాలము.

(15) అక్షరకాలము

ఒక ప్రాస్యాక్షరమునకు గల కాలము అక్షరకాలము. ప్రాస్యాక్షరకాలప్రమాణము అర్థశికండు కాలము.

(16) గ్రహము

తాళగ్రహమని రాగగ్రహమని గ్రహములు రెండు విధములు.

రాగమును ప్రారంభించు స్వరము రాగగ్రహమని, తాళమండు గీతమును ప్రారంభించు స్థానమునష్ట తాళగ్రహమని వేద్దు.

మాత్రాత్మావైశాఖస్వరాల నుండి నీర్మాణమునందు తాళా
ధ్వనిమునుచూ తెల్లియుచూండు.

(17) మేళము

స్వరసంప్రచీకి మేళమునఁకే, స్వరములను చేయ్యటకు
మేళపించ్చట యాంము. వాచ్చిములుచు తంత్రపులనాచములను
సంపుక్కాచ్చుటకు మేళము చేయుటయాంము. దీనికి యింకా
పినిదోగములు గలవు గానె యిచ్చుల అనవసరమని వదలి
వేయజడినవి. చాగవిభాగమున మేళమున మేళక ర్తుయని
తాత్పర్యము.

(18) అలంకారము

స్థాయి, ఆపోహిా, అపరోహిా, సంచారి, అను నాలుగు
విధములగు స్వరనడకలకు అలంకారములని వేస్తారు. ఇది స్వరా
లంకార విషయము.

సప్తత్రాళాశములను స్వరములచేత అభ్యసించుటకు చెప్ప
బడిన ధృవ, మర్యాద, రూపకము మున్నగు తాళములను జాత్పు
లతోసహా నేడు అలంకారములని వ్యవహారించుచున్నారు. ఇవి
తాళాలంకారములు.

(19) మంద్రము

సంగీతమందు గల మూడు స్థాయిలలోను యాది మొదటి
స్థాయికి వేరు. మానవులు వినుటకును, ఉచ్చరించుటకును
కూడ యోగ్యమాగు అతిస్మాత్కుమైన నాదము మొదలు అట్టి
నాదమునకు తెట్టింపునాదము వరకు (అరోహణమందు) గల

మొత్తము నాదమునకు మంద్రస్తాయి యనిపేయ.

ఇందు అషిసూక్త్ర నాదమునకు శరీరమందు స్థానము నాభి. దీనికి రెట్లింపు నాదమునకు శరీరమందు దానను హృదయము. ఈ నాదమునకు సూక్త్రనాదముని కేవలి.

(20) మధ్యము

ఇది మంద్రస్తాయికి ఆరోహణ మందుగల రెండవ స్థాయికిపేయ. హృదయమందుగల సూక్త్రనాదము మొదలు కంరస్థానము వరకుగల మొత్తము నాదమునకు మధ్యస్తాయి యనిపేయ. ఇందు కంరస్థానమందుగల పుష్టమని పేసు.

ఈ స్థాయియందు హృదయపు స్థానమందలి నాదమునకు కంరస్థానమందలి నాదము రెట్లింపు ధర్మములో నుండును. మూడుస్థాయిలలోను యంద మధ్యనున్నది.

(21) తారము

ఇది మధ్యస్థాయికి తరువాత ఆరోహణక్రమమన ఉన్న మూడవ స్థాయికిపేయ. (ఆరోహణమన) కంరస్థాన మందలి నాదము మొదలు మూర్ఖస్వయము (యచ్ఛట ప్రకరణము నను సరించి (భూమధ్యము) నంచలి అపుష్టమైన నాదము వరకుగల మొత్తము నాదమునకు తారస్థాయి యనిపేయ. ఇందు కంరస్థాన నాదమునకు మూర్ఖస్వయాదము రెట్లింపు ధర్మములో నుండును. ఇచ్ఛట అపుష్టమన లీసమని తాత్పర్యము.

వీణయందు బిరడాల వైపున తీగలు ఆనియందు మొదటి మెట్లునకు మేరువథుని పేయ. ఈ మేరువస్థానమే శరీర

మండు నాచిస్తానము, పీణయందు పై మడ్డస్తానము శరీరమున
పూర్వము పై స్తానము. కంకాస్తానములు వీణాకును శరీరమునకును
సమాచము బేచును చూచ్చుని. ఈ ప్రకారము ఉపాధ్యాయులు
విద్యాములచేత స్తాయిలను గుర్తింపజేయవలెను.

మండ్ర, మధ్య, తారస్తాయిలకు ఉదాహరణములు.

సెరిగెషపథసీనిస్త
తారము

సెరిగెషపథసీనిస్త
మధ్యము

స్తాయిస్తాయిపథసీనిస్త
మండ్రము

మండ్ర స్వారములకు క్రింద చూక్కలును తారస్వరము
లకు పైన చూక్కలును ఉంచబడినవి. చూక్కలులేనివి మధ్య
స్తాయి స్వారములు. తారస్తాయి పై మడ్డమునకు (/) ఈ ప్రకా
రము నిలువుగీటు ఉంచబడినది.

2. స్వరవిషయము

(1) సత్కస్వరముల పేర్లు

మడ్జము, బుషభము, గాంధారము, షధ్వముము,
పంచము, కైవతము, నిషాధము

(2) సత్కస్వర సంజ్ఞలు

గానమందు స్వరనాదములను అభ్యసించుటకు గాను
పై స్వరనామములయొక్క మొదటి ఆక్షరములే స్వరసంజ్ఞలు
గా చెప్పబడినవి. మడ్జమునకు 'స' అనియును, బుషభమునకు
'ర' అనియును చెప్పబడినది. ఈ ప్రకారము సత్కస్వరములకు
స, ర, ఈ, మ, వ, ధ, ని. అను ఆక్షరములు సంజ్ఞలగుచున్నవి.

(3) సాయియందగల 12 స్వరములు

లోగా వివరింపబడిన మంద్ర, మధ్య, తారము లను
మూడు సాయిలలో ఒకొక్క దానియందు 12 శీర్ష వికృత
స్వరసానములు చెప్పబడినవి. సాయియందు మొదట మడ్జము
మొదలు 12 స్వరసానములు పూర్తికాగా 13 వది పై మడ్జ
మగుచున్నది. 12 స్వరసానములకు వరుసగా

- (1) మడ్జము
  - (2) శుద్ధ బుషభము
  - (3) చతుర్శుతి బుషభము
  - (4) సాధారణ గాంధారము
  - (5) అంతర గాంధారము
  - (6) శుద్ధమధ్యము
  - (7) ప్రతి మధ్యము
  - (8) పంచము
  - (9) శుద్ధధైవతము
  - (10) చతుర్శుతి ధైవతము
  - (11) కైళికి నిషాదము
  - (12) కాళి నిషాదము అని పేర్లు.
- తిరిగి 13 వది పై మడ్జము.

పేట్ పెట్ పెట్ :

1. క	6. శు.చు	10. చ.ధ
2. శు.చు	7. ప్ర.ము	11. కై.ని
3. చ.పి	8. ప	12. కా.ని
4. నా.గ.	9. శు.ధ	1. న
5. అం.గ		

ఈ స్వరములు పీ ఇ లో 2క స్తాయియందు నిరూపించ బహుచుస్తువి.

12 స్వరస్తానములలో స. ప. అను స్వరఫులకు పరాతము ఒకొక్క స్తానముకలదు, మిగితాంరి.గ మ. ధ. ని. అను అయిదు స్వరములక్కను దౌచేసి స్తాసములు గలవు. గాన మొత్తము ($5 \times 2 = 10 + 2 =$) 12 స్వర స్తానములైనవి.

(4) 16 శుద్ధ వికృత స్వరములు

స్తాయియందు స్వరస్తానములు 12 అయినను ఆ 12 స్తాసములలోనే 16 స్వరములు విసియోగించు కొనబడుచున్నవి. ఎట్లన స్తాయి ప్రారంభ స్వరము అయిన స గాక దాని తరు వాతసు వరుగాగల నాలుగు స్వరస్తానములలో రి.గ స్వరములు దౌషును ఒకొక్క క్రూటిటి మూడేసి వంతున ఆయ స్వరములు విసియోగ మగుచున్నవి.

మూడు బుంఫ ము ల పేర్లు.

1. శుద్ధ బుంఫ ము,
  2. చచ్చు-శ్రుతి బుంఫ ము,
  3. మట్ శ్రుతి బుంఫ ము.
- లో గ. మ. రి. చ. రి అను

స్వరములకు మాత్రమే షడ్జసానము తల్లివాతనుగల రెండు స్వర స్థానములు చెప్పబడినవి. మూడవదియైన షట్ శ్రుతి బుషభమునకు స్థానము తెలియవలసి యున్నది. రెండు బుషభస్థానములకు తమవాతను ఆపోవాయందుగల గాంధారము శకు చెప్పబడిన మొదటి స్థానముసంచు మూడవ బుషభమును వినియోగించుకొనిన అది షట్ శ్రుతి బుషభముగా చెప్పబడినది. అసలు యిది సాధారణ గాంధారముయొక్క స్థానము. గనుక సాధారణ గాంధారము నకును, షట్ శ్రుతి బుషభము నకును ఒకచే స్వరస్థానమని తెలియవలెను. ఆ స్వరస్థానాదమే ఒకవ్యాధు షట్ శ్రుతి బుషభముగాను, ఇంకొకవ్యాధు సాధారణ గాంధారము గాను వినియోగ మగుచున్నది.

మూడు గాంధారముల పేర్లు -

1. శుద్ధ గాంధారము,
2. సాధారణ గాంధారము,
3. అంతర గాంధారము.

లోగా సా, ఆ, అం, ఆ. అను రెండు స్వరములకు మాత్రమే స్థానములు చెప్పబడినవి. ఈ రెంటి కంటెను ముందు అనగా అవరోవాయందు యింకొక గాంధారము శుద్ధవుని చెప్పబడినది. గాంధారమునకు చెప్పబడిన రెండు స్వరస్థానముల కంటెను ముందు (ఆపరోవాయందు)గల మొదటి స్వరస్థానము బుషభమునకు చెప్పబడిన రెండవ స్వరస్థానమై యున్నది. ఇది చతుర్శ్రుతి బుషభస్థానము. ఈ స్థానమునందు మూడవ గాంధారమును వినియోగించుకొనిన అది శుద్ధి గాంధారమని చెప్పబడినది. అనగా చతుర్శ్రుతి బుషభము

సక్కను, శుండి తాంధూరమునకును ఒకటే సానమని తాత్పర్యము. ఈ జ్ఞానాన్ని బకష్ణించు చ, ఈ శ్రుతి బుమభముగాను, మంత్రాక్షరాన్ని జీవ్యక్తి గాంధారము గాను వినియోగ మగుచున్నది. పై ప్రకారము పడ్జాబమునకు తరువాతనుగల నాలుగు స్వర సానములలోను మూడు బుమభములును, మూడు గాంధారములును మొత్తము కుస్వరములును ఉదహరింప బడుచున్నది.

ఉదాహరణము :

	శ్రుతి	ప్రాణి	మేపువు
1. శు.ఎ			
2. చ.ఎ		శ.గ	1
3. ష.రి		సా.గ	2
		అం.గ	3

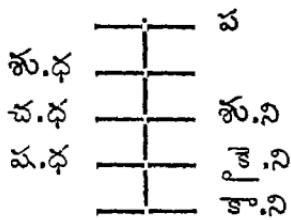
మూడు దైవతములు, మూడు నిషాదములు

ఈప్రకారముగానే పంచమముయొక్క స్వరసానమునకు తరువాతను (ఆరోహణమందు) గల 4 స్వరసానములలో మొదటిసానమునుండి వరుసగా మూడు దైవతములును, రెండవ స్వరసానమునుండి వరుసగా మూడు నిషాదములును చెప్పి బడినవి. మూడు దైవతములలో రెంటివేర్లు ఇదివరకే చెప్పి బడినవి. ఈ రెంటిని తరువాతను ఆరోహణమందు మూడవ దైవతము మట్టశ్రుతి దైవతమనియును, రెండు నిషాదములకు

ముందు అవరోహణమందు మొదట (మూడవనిషాదము) శుద్ధి నిషాద మనియును చెప్పబడినవి.

గనుక రెండవదియైన చతుర్శుతి దైవతమును మొదటటిది అయిన శుద్ధినిషాదమును ఒక సానమునం దే వినియోగమగు చున్నవి. అటులనే మూడవదియైన పట్టశుతి దైవతమును, రెండవదియైన కై శికి నిషాదమును ఒక సానమునం దే వినియోగ మగుచున్నవి. మూడు దైవతములు, మూడు నిషాదములు, కలసి మొత్తము తరుస్వరములును పంచమము తరువాతను గల నాలుగు స్వరసానములలోను వరుసగా చెప్పబడినవి. ఈ ఆచ స్వరములు దిగువను ఉదహరింపబడుచున్నవి.

ఉధారణము :

ఈ విధముగ బుషభగాంధారములు 6 స్వరములును, దైవత నిషాదములు 6 స్వరములును కలసి మొత్తము 12 స్వరములు అయినవి. సాయియందుగల 7 స్వరములలో యింతపరకు చెప్పబడిన రి. గ. ధ. ని లు పోగా యిక స, మ, ప, లు మిగిలినవి. స.ప లకు మార్పు ఉండదు. అందువలప వాటికి ఒకొక్కటి వంతున అపి రెండు స్వరములును, శుద్ధి

పుస్తకమును గృహి పుస్తకము అనుచితి రెండు స్వరములును కలిచి పేఱుత్తము చాచుండి స్వరములైనవి. ఈ నాలుగు సర్వములు కై 12 స్వరములును కలసి మొత్తము స్థాయియందు ($12+4=$) 16 స్వరములైనవి. ఇవి దిగువ నుదహారింపబడు చుస్తాయి.

ఉదాహరణము :

16 స్వరములు

1.	స	—	—		
2.	శు.రి	—	—		
3.	చ.రి	—	—	శు.గ	5
4.	ష.రి	—	—	సా.గ	6
		—	—	అం.గ	7
		—	—	శు.మ	8
		—	—	ప్ర.మ	9
10.	ప	—	—		
11.	శు.ధ	—	—		
12.	చ.ధ	—	—	శు.ని	14
13.	ష.ధ	—	—	కై.ని	15
		—	—	కా.ని	16
	స	—	—		

ఈ 16 స్వరములలో స.రి.గ.మ.ప.ధ.ని అను స_ప్త స్వరములకు చెప్పి ఒడినే మొనటి స్వరములు (7) శుద్ధములుగాను, తెక్కినవి (9) విక్రుతములుగాను చెప్పి ఒడినవి. నీని వివరముఖు :

7 శుష్ఠ స్వరములు	9 వికృతి స్వరములు
1 స	చ.రి 1
2 శు.రి	ష.రి 2
3 శు.గ	సా.గ 3
4 శు.మ	అం.గ 4
5 ప	ప్ర.ఘు 5
6 శు.ధ	చ.ధ 6
7 శు.ని.	ష.ధ 7 కై.ని 8 కా.ని. 9

(5) వెంకట మథియొక్క చతుర్దండ్రి ప్రకాశికలో చెప్పబడిన ప్రకారము శుష్ఠ వికృత స్వరములకు అట్టర సంజ్ఞలు.

స. ప. స్వరములు ఎప్పుడును శుష్ఠములే యగుటచే వానికి అట్టర సంజ్ఞలు చెప్పబడలేదు. మిగిలినవానికి చెప్పబడు చున్నవి.

శుష్ఠ వికృత స్వరములు	అట్టర సంజ్ఞలు
శు-రి	ర
చ.రి	రి
ష.రి	రు
శు.గ	గ
సా.గ	గి

పుస్త బెక్కుత స్విపములు	ఆకు నంజ్జలు
అం.గ	గు
శు.షు	ము
పు.షు	బీ
శు.ధ	దు
చు.ధ	ధై
షు.ధ	ధు
శు.ని	ను
ప్రై.ని	ని
తొ.ని	ను

3. రాగము

(1) రాగమునకు ఆరము

వినువారి చిత్తమును రంజింప జేయునట్టి స్వర, వర్ణము లతో కూడిన ధ్వనివిశేషమునకు రాగమనిపేసు,

(2) మేళవిభాగము

ఈచ్చట మేళమున మేళక ర్త యని అరము. రాగ విభాగమునందు మొచటివిగా దేవ్రుడిన రాగములు మేళక ర్త లనబడినవి. నేడు మేళక ర్తలన్నియు సంపూర్ణములు.

శుద్ధ వికృత స్వరములనుండి 72 మేళములు ఏర్పడినవి. మేళములు ఏర్పడిన విభాగమును తెలియుటకుగాను ఘడ్జము మొదలు వరుసగానున్న అయిదు స్వరస్థానములలోను, ఘడ్జము, మూడురిష్టములు, మూడు గాంధారములు కలసి సరిగ అని పునర్క్రిత లేకుండా యెన్ని పర్యాయములు ఉచ్చరించుటకు వీలగునో ముందు తెలియవలెను. పునర్క్రిత అనగా వచ్చిన విధము మళ్ళీవచ్చుట.

ఈసందర్భములో ఘడ్జమును, మొదటి (శు. రి) రిషిభమును, మొదటి (శు. గ) గాంధారమును, చేర్చి సరిగ. అనిన అదియోక విధమగును. ఘడ్జమును, మొదటి (శు. రి) రిషిభమును, రెండవ (సా. గ) గాంధారమును చేర్చి ‘సరిగ’ అనిన రెండవ విధము. ఘడ్జమును, మొదటి (శు. రి) రిషిభమాను,

గుర్తాడు (సా.గ.) గాంధారమును చేస్తే 'సరిగు' అనిన దూడు కిట్టిపాఠి.

శ్రీతపారికు మొదటి (శు.రి) లిపిభుషణితో మూడు గాంధారములు వాడిపాఠించి, రైపెన (చ.రి) లిపిభుషణకును మొడటించి (శు.రి) గాంధారములును ఒకచేత్తు చైనుచుంచున రైపెన (చ.రి) లిపిభుషణితో మొదటించి (శు.రి) గాంధారము వాడబడు. రైపెన (సా.గ., అం.గ.) గాంధారములే వినియోగమగును.

మడ్డయును, రైపెన (చ.రి) లిపిభుషణును, రైపెన (సా.గ.) గాంధారమునుచేచ్చి 'సరిగు' అనిన నాలుగవభేదము. మడ్డయును, రైపెన (చ.రి) లిపిభుషణును, మూడుడన (అం.గ.) గాంధారమునుచేచ్చి 'సరిగు' అనిన ఆయుచవభేదము.

ఇంతపరకు రైపెన (చ.రి) లిపిభుషణితో రెండు (సా.గ., అం.గ.) గాంధారములు వాడిపాఠించి. ఇక మూడుడన (మ.రి) లిపిభుషణితో. మూడుడన లిపిభుషణకును రెండవ (సా.గ.) గాంధారమునకును రాసము ఒకచేత్తు అయిసందున మూడుడవ (మ.రి) లిపిభుషణితో రెండవ (సా.గ.) గాంధారము వాడబడు. గాన చూడెన (అం.గ.) గాంధారము ఒకచేత్తు వాడబడును.

మడ్డయును, మూడుడన (మ.రి) లిపిభుషణును, మూడుడన (అం.గ.) గాంధారమునుచేచ్చి 'సరిగు' అనిన ఆరవభేదము.

ఇంతపరకు మడ్డయు, మూడుడన లిపిభుషణములు, మూడు గాంధారములు కలసి మొత్తము 7 స్వరములు పూర్తియైనవి. ఇంతపరకు స్వరస్తానములు 5 వినియోగాన్నియైనవి.

ఉదాహరణ ము :

	స.	రి.	గ.	స.	రి.	గ.	స.	రి.	గ.
భేదము 1.	స	శు. రి	శు. గ						
,, 2.	స	శు. రి					సా. గ		
3.	స	శు. రి							అం. గ
4.	స		చ. రి		సా. గ				
5.	స		చ. రి				అం. గ		
6.	స			ష. రి		అం. గ			

ఈ పైవిభాగములు స. రి. గ. మూడు స్వరములతో
ఉదహరింపబడుచున్నవి.

	స.	రి.	గ.
మొదటి భేదము	స.	శు.	శు.
2.	స.	శు.	సా.
3.	స.	శు.	అం.
4.	స.	చ.	సా.
5.	స.	చ.	అం.
6.	స.	ష.	అం.

ఈ దేవిధమున పంచమానము మొదలు వరుసగానున్న
అయిన స్వరసానములలోను పొచమము, మూడుధై వతములు,

పూర్వః నిషాదములు కథాసి ‘పథని’ అని యెన్నిపర్యాయములు ప్రసాపికే తెలుగు ఆనుచక్క పీలగుకో తెలియవలెను.

స.క.ల్ శ్రీరాములందు వలెనే యిక్కడిగూడ పంచ మమును, మొదటి (శు. ధ) దైవతమును, మొదటి (శు. ని) నిషాదమును చేర్చి ‘పథని’ అనిన అది మొదటి విధమగును. పంచమమును, మొదటి (శు. ధ) దైవతమును, రెండవ (కై. ని) నిషాదమును చేర్చి ‘పథని’ అనిన అది రెండవ విధమగును. పంచమమును, మొదటి (శు. ధ) దైవతమును, మూడవ (కా. ని) నిషాదమునుచేర్చి ప. ధ. ని. అనిన మూడవ భేద మగును.

ఇంతవరకు మొదటి (శు. ధ) దైవతముతో మూడు నిషాదములును వాడబడినవి. రెండవ (చ. ధ) దైవతమునకును, మొదటి (శు. ని) నిషాదమునకును ఒకచే స్తానమైనందున రెండవ (చ. ధ) దైవతముతో మొదటి (శు. ని) నిషాదము వాడబడు. రెండవ: (కై. ని; కా. ని.) నిషాదములే నిని యోగమగును.

పంచమమును, రెండవ (చ. ధ.) దైవతమును, రెండవ (కై. ని.) నిషాదమునుచేర్చి “పథని” అనిన అది నాలుగవ భేదమగును. పంచమమును, రెండవ (చ. ధ.) దైవతమును, మూడవ (కా. ని) నిషాదమునుచేర్చి “పథని” అనిన అయిదవ భేదమగును.

ఇంతవరకు రెండవ (చ. ధ) దైవతముతో రెండు (కై. ని, కా. ని) నిషాదములు నాడబడినవి. ఇక మూడవ

(ప. ధ) ఛై వతమున్నది.

మూడవ (ప. ధ) ఛై వతమునకును, రెండవ (కై. ని) నిషాదమునకును రానము ఒకచే అయినందున మూడవ (ప. ని) ఛై వతముతో రెండవ (కై. ని) నిషాదము వాడబడదు. గాన మూడవ (కా. ని) నిషాదము ఒకచే వినియోగమగును.

పడ్జమును, మూడవ (ప. ధ) ఛై వతమును, మూడవ (కా. ని) నిషాదమును చేర్చి “పథని” అనుట ఆరవభేదము.

ఇచ్చటిపరను పంచనుము, మూడు ఛై వతములు, మూడు నిషాదములుకలసి మొత్తము 7 స్వరములు చెప్పబడినవి. ఇని దిగువను ఉదహారణమున్నవి.

ఉదాహరణము :

	ఐ	ఒ	ఓ	ఔ
భేదము	1. ప	శు. ధ	శు. ని	
2. ప		శు. ధ		కై. ని
3. ప		శు. ధ		కా. ని
4. ప			చ. ధ	కై. ని
5. ప			చ. ధ	కా. ని
6. ప				ప. ధ
				కా. ని

ఈ విథ్యాపములు ప. థ. సి లను మూడు స్వరములతో
ఉచహారింపబడుచున్నాయి.

	ప.	థ.	సి.
మొదటిథేడము	ప.	శు.	శు.
2.	ప.	శు.	శు
3.	ప.	శు.	తా
4.	ప.	చ.	తా
5.	ప.	చ.	తా
6.	ప	మ.	తా

కొత్తసరకు వివరించబడిన సరిగ్గ, పథని థేడములలో
(7+7) 14 శుభ వికృతస్వరములును, (5+5) 10 స్వరఫాన
ములలో వినియోగచ్చెనవి. ఇవి ఒక పథకమునందే నిరూపింప
బముకున్నాయి.

	స రి గ మ	ప ధ ని	
1.	స. శు. శు.	ప. శు. శు.	1.
2.	స. శు. సా.	ప. శు. తై.	2.
3.	స. శు. అం.	ప. శు. తా.	3.
4.	స. చ. సా.	ప. చ. తై.	4.
5.	స. చ. అం.	ప. చ. తా.	5.
6.	స. మ. అం.	ప. మ. తా.	6.

పై స్వరములలో కొన్నిటికి ఒకొక్క దానికి రెండు,
మూడు శ్రుతీలు చెప్పబడినవి. రాగమున ప్రతిస్వరము ఏదో
ఒక శ్రుతియందే వినియోగమను. గనుక ఆవిధముగ

పై భేదములలో సరిగ మహాని అని పునర్తులు లేకుండా ఎన్నివర్యాయములు అనుటకు వీలగునో తెలియనలసియున్నది.

షడ్జమును, రి. X ప్రస్తారములలోని మొదటి (శు. రి. శు. X) భేదమును, శుద్ధమధ్యమమును, పంచమమును, ధ.ని. ప్రస్తారములలోని మొదటి (శు. ద. శు. ని) భేదమును చేర్చిన అదియోక భేదమగును. ఇదియోక మేళక ర్తయనబడినది. ఈ విధముగానే రిగ ప్రస్తారములలో మొదటి భేదముతో ధ.ని ప్రస్తారములలోని ఖిగతా భేదములను ఒకొక్కుక్కడానిని వివియోగించిన 6 భేదములగును. అప్పుడు రి. X లలోని మొదటి భేదముతో ధ.ని భేదములు 6 ను పూర్తియగును. ఇదే విధమున రి. X భేదములలో ఒకొక్కుక్కడానితో ధ.ని భేదములను ఆరింటిని వాడిన మొత్తము $6 \times 6 = 36$ భేదములగుచున్నవి. ఈ 36 భేదములను దిగువ పథకమున వివరింపబడుచున్నవి.

స	రి	గ	మ	వ	ధ	ని
1	శు	శు	శు	శు	శు	శు
2	శు	శు	శు	శు	శు	శు
3	శు	శు	శు	శు	శు	శు
4	శు	శు	శు	శు	చ	శు
5	శు	శు	శు	శు	చ	శు
6	శు	శు	శు	శు	ష	శు
7	శు	సో	శు	శు	శు	శు
8	శు	సో	శు	శు	శు	శు
9	శు	సో	శు	శు	శు	శు

କୁଣ୍ଡଳ ପାତା
ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା ପାତା

తీక	మ	అ	శు	చ	కై
35	మ	అం	శు	చ	కా
36	మ	అగ	శు	మ	కా

పై పథికమున ఆరేసి భేదముల కొక వాయిదాయము ఇ.గ.
తీకో కూడాసి మాయ్యకలిగిసది. ధని ల భేదములు ఆరును
బ్రారిధైనవిమృగుట ఇ.గ ల భేదము మోంనది. ఆష్టవు ధని
భేదములు మళ్ళీ మొచటినుడి పచ్చిసవి. ఇంఱలనే ర.గ. ల
భేదముల ఆరింటేకిని (రీ.X.6) 36 శేషములు పర్పుడిసవి. ఈ
భేదములకు మేళక త్రలని పేప. ఇవి నరిగ మపథని అను
నష్టస్వరిములతో కూడాయెస్వి. ఈ 36 మేళక త్రలకును
మధ్యమును శుభ్రముగా చెస్పబడినది. ఇంతవాకు 15 శుభ్ర
వికృతి స్వరములు 11 స్వాంధ్రములును పచ్చిసవి.

(3) 72 మేళక తలు

పై 36 మేళక త్రలలోను మధ్యము శుభ్రమధ్యముము
గాక ప్రతిమధ్యమును వాడిన తీరిగి 36 మేళక త్రలు ఏవు
చసన్నవి. అసగా శుభ్రమధ్యముతో కూడానినవి 36 ను, ప్రతి
మధ్యముముగా కూడాసినవి పెగ ను మొత్తము ($36 + 36$) 72
మేళక త్రలైనవి. ప్రతి మధ్యముగాల మేళక త్రలలో మధ్య
ముము ఒక చు తేడాగాని మిలింప. స్వాంములన్నిఁయి శుభ్రమధ్యము
సేళక త్రల మాది దేను.

ప్రతి మేళక త్రలును పై మధ్యముహించ కలససఖ్యాం సాయి
పూర్తియగును. ఆష్టవు దాగనుగ అనుష్టంచెటకు అను

క లత స్తుతించుకు. వైషణవముతోక్కాప కలని స్వరములు ప్రతి మేళకర్తామునియొను సరిగ మిపథని స అనియుండును.

స్వరములు ఏంగా వైషణవమును ఎందులకు కలుప పట్టును సంశయము కొండికి కలుగవచ్చును. నాలుగు గజముల ప్రాచేషమును కొలుచునపుడు మొదటి గజమునకు సమాంత్రించినమును రెండవ గజమునకు ప్రారంభస్తానమును ఒకచేయగుచుస్తాది. రెండవ గజముయొక్క ప్రారంభస్తానమును జేరనిది మొదటి గజమునకు కొలత పూర్తి కాబాలదు. అటులనే మష్టముతో ప్రారంభమైన స్తాయి తిరిగి రెండవ స్తాయికి ప్రారంభ ఘాసమైన వైషణవమును చేరనిది పూర్తి కానేరదు. నిషాదమువరకే ఆగిన నిషాదమునకును వైషణవమునటును మధ్యనుగల నాచము స్తాయికి లోపించును. అసంపూర్తి స్తాయి గానమునకు అనుకూలము కాబాలదు.

(4) 12 చక్రములు

72 మేళకర్త రాగములలోను ఆరేసి రాగములకు ఒక్కాక్కాచక్రమును చేసు చెప్పిబడేను. ఈ ప్రకాము 72 మేళకర్తలకును ($72 \div 6 =$) 12 చక్రములు చెప్పించినవి. ఈ చక్రములలో 6 చక్రములు శుభ్ర మధ్యమ మేళకర్తలకును 6 ప్రతి మధ్యమ రాగములకును చెప్పించినవి.

రిగల భేదములకు ఆరింటికిని చక్రములనియును, ధ. ని థేచములకు ఆరింటికిని రాగములనియును పేర్లు. రి, గ, ల భేద

ములు మొదటి 6 చక్రముల లోనైవే. మిగతా 6 చక్రములలో కూడ వచ్చును. గనుక వేంకటమం చెప్పిన అక్షరసంజ్ఞలు 6 శేదములు చక్రములకు చెప్పబడుచున్నవి.

- 1—7 చక్రములందు ర. గ., 2—8 చక్రములందు ర. గ.,
 3—9 చక్రములందు ర. గ., 4—10 చక్రములందు రి. గ.,
 5—11 చక్రములందు రి. గ., 6—12 చక్రములందు రు. గ.,

ధని శేదములు 6 ను మొదటి చక్రమునందు నిలిసే మిగతా చక్రములందు అగుచున్నవి. ధని లకు మొదటి చక్రమందలి 6 శేదములకు అక్షరసంజ్ఞలు.

(1) ధన (2) ధని (3) ధను (4) ధని (5) ధను (6) ధను

72 మేళక ర్తులకును పేర్లను, స్వరములకు చక్రనామములును దిగువపథకములందు వివరింపబడుచున్నవి. వీనిలో శుద్ధమధ్యమముగల తిరి మేళములకు పూర్వమేళములనియును, ప్రతిమధ్యమముగల తిరి మేళములకు ఉత్తర మేళములనియును వ్యవహరము.

దిసవ పథకములందు ఎడమ వైపున పూర్వమేళముల నామములును ఈడివైపున ఉత్తర మేళముల నామములును గలవు. మేళమునటగల స్వరములలో మధ్యమమును శుద్ధముగా వినియోగించుకొనిన పూర్వమేళమునియును లేక ప్రతిమధ్యమమును వినియోగించుకొనిన ఉత్తమ మేళమునియును గ్రహింపవలెను. అయితే పథకములంద్న మాత్రము మధ్యమము శుద్ధముగానే ఉదహరించబడుచున్నది.

72 మేళక రాగముల నిరూపణ పద్ధతము

(1) గాంధీ కుమార్.

(7) 二〇〇〇年

٢٦

(2) నేత్తచుక్కము.

8

(8) వుసుచ్చకమ్మ.

ముదటి వాచకము

29

No.	ప్రతిష్ఠాన వ్యవస్థలు మేళక గ్రల్ ఫ్రెంచ్	అంగోచొల స్వరములు, వాని శ్రమలు.						ప్రతిష్ఠాన వ్యవస్థలు మేళక గ్రల్ ఫ్రెంచ్	No.
		గ	ఒ	క	మ	స	ధ		
7	సెనాపలీ	"	శు	సా	శు	"	శు	"	గచంఖోధి
8	పూనమమల్లో	"	"	"	"	"	శు	శై	భవప్రియ
9	ధైనుక	"	"	"	"	"	శు	శై	శుభమంతునరాటి
10	నాటుక ప్రియ	"	"	"	"	"	శు	శై	మట్టిధన్యాంగి
11	కొర్కుల్లిప్రియ	"	"	"	"	"	శు	శై	సుషరాంగి
12	గ్రాససల్లి	"	"	"	"	"	శు	శై	దివ్యముణ్ణి

(3) అట్లాపుకుచ్చు.

(9) రియల్ స్టేట్ లైసెన్స్.

ర. X

ఐలి.	ఫలదమధిక్య సైక్కల్ రూల్ ప్లట్	ఆశాఖాపరిష్కారములు, పాచి ప్రశ్నలు						ప్రతితిష్ఠానములు ప్లట్ రూల్ ప్లట్	సాం.	
		స	ఎ	క	మ	ఎ	ఫ			
13	గాయికల్ బీటు	"	శు	లు	శు	"	శు	"	శు	ఎ.రి
14	వస్తుభాధరము	"	"	"	"	"	శు	"	వస్తుభాధరము	కొ
15	పూర్వమూర్తి, కాళ్	"	"	"	"	"	శు	"	కామమునుటి	క.ఎ
16	చుక్కనాకము	"	"	"	"	"	శు	"	రామమునైయు	కు.ఎ
17	సూర్యాచంతుము	"	"	"	"	"	శు	"	గమనశ్రీలు	కు.ఎ
18	పుట్టుకొబ్బరి	"	"	"	"	"	శు	"	బిశ్వంథరి	కు.ఎ

ముద్దటి పోచకము

(4) పెదుకుము.

8. 8

(10) డిస్ట్రిక్టుకుము.

No.	కుడమధ్యము మొత్తకుము	అగోహానస్వరూపములు, వాని ప్రత్యులు						ప్రతిష్ఠానాన్ని సేకరించుటకుము	సం.
		స	ఒ	X	మ	వ	ధ	న	
19	రుణం కారథ్యానీ	"	చు	సొ	శు	"	శు	"	శ్రీపులాంగి
20	నరథై రథి	"	"	"	"	"	శు	కౌ	"
21	కీరవాంశి	"	"	"	"	"	శు	కౌ	"
22	థరహరప్రియ	"	"	"	"	"	శు	కౌ	"
23	గౌరీమనోహరి	"	"	"	"	"	శు	కౌ	"
24	వరుణాలైయ	"	"	"	"	"	శు	కౌ	"

(5) బాయిక్రమ.

(11) వ్యవస్థలు.

ర. గు

గు.	శాస్త్రమధ్యము మేళక ప్రాచీకరణ	ఆంధ్రప్రదీపము, నాని క్రమము						ప్రశిష్మమధ్యము మేళక ప్రాచీకరణ	గు.
		అ	అ	X	అ	అ	అ		
25	మూర్ఖరంజని	"	"	లు	"	"	"	కొంతానుచే	61
26	చూయ కేర్రి	"	"	"	"	"	"	బైస్ట్రియ	62
27	సరసంగి	"	"	"	"	"	"	లతాంగి	63
28	హరికంభోజి	"	"	"	"	"	"	వాచ్స్ట్రి	64
29	ఫిరశం, భరణము	"	"	"	"	"	"	మేచకాల్చె	65
30	నాగానందిని	"	"	"	"	"	"	నీతాంబది	66

(6) ముతుచ్చకము.

రు. గు.

(12) అయిత్యస్వక్రము.

సం.	శనమధుమ మేళ దల చెరు	ఆస్థాషాణసురములు, వాని శుభేతలు						ప్రతిమధుమ మేళ దల చెరు	సం.
		న	ర	క	మ	ప	ధ		
31	యుగ ప్రియ	,,	,,	లు	,,	,,	తు	,,	సుసరిత్త
32	రాగవర్ణి	,,	,,	,,	,,	,,	తు	,,	క్రోలిస్టిప్రాపీల్
33	గాగ, భూమి	,,	,,	,,	,,	,,	తు	,,	ధాంచువర్ణ
34	స్వాధ్యాస	,,	,,	,,	,,	,,	ధ	,,	నౌనికాఖుము
35	ప్రాలిణ	,,	,,	ల	,,	,,	ధ	,,	కోసలము
36	పల్లు	,,	,,	ల	,,	,,	ధ	,,	కొన్కిపెట్ట

(5) “మేళములకు కటపయాది సంజ్ఞలు”

72 మేళములకు వేష్టు క. ట. ప. య. అను నాలుగు చ్ఛల యందుగల అష్టర త్రయము ననుసరించి నిర్ణయింప బడినవి.

1 2 3 4 5 6 7 8 9
క వ్యాసకుః— క థ గ ఘ జ చ ఛ జ ర్థ అను

తోమ్యైది అష్టరములును

1 2 3 4 5 6 7 8 9
ట వ్యాసకుః— ట త డ థ ళ త థ ద థ అను
తోమ్యైది అష్టరములును

1 2 3 4 5
ప వ్యాసకుః— ప థ బ థ మ అను అయిదు అష్ట
రములును

1 2 3 4 5 6 7 8
య వ్యాసకుః య ర ల వ శ మ స హ అను ఎని
మిది అష్టరములును ప్రసిద్ధములు.

శాస్త్రమందు “కాదిర్మహాటాదినవ పాదిపంచ
చమాషకం.” అని వై విఫనుగా చెప్పబడినవి. జ, ళ, స.
అను అష్టరములు ఎచ్చలపచ్చినను సున్నగా (o) గ్రహించ
వలెను,

మేళముయొక్క పేరునుబట్టి ఆమేళముయొక్క
సంఖ్యను తెలియటకు విధానము.

మేళము పేరునందు మొదటనుగల రెండు అక్షరములు
పై నాలుగు వర్ణాల్లోను ఏ వర్ణాలో ఏ సంఖ్యలో నున్నవో
చూచకొని క్రమముగానున్న ఆ రెండు సంఖ్యలలోను రెండవ
దానిని మొదటిదానినిగాను, మొదటిదానిని రెండవదానినిగాను
వరుసగా ఉంచిన అది ఆమేళముయొక్క సంఖ్యయగును. మేళ
కర్త పేరునందుగల మొదటి రెండు అక్షరములలోను “న”
అను అక్షరమున్నచో దానిని సున్న (o) గా గ్రహించవలెను.

ఉదాహరణము

కామవర్ణి అను మేళముయొక్క సంఖ్యను తెలియు
టకుముందు ఈ మేళమునందు మొదటనుగల కా. మ. అను
రెండు అక్షరములకు అంకెలను తెలియవలెను. క. అనునది
కవర్గమున 1 వది. మ. అనునది మూడవ వర్గమునందు 5 వది.
అప్పుడు వరుసగా 15 అంకెలువచ్చును. ఈ రెంటిని అటుది
యిటు, యిటుది అటు మార్చిన 51 అగును. కామవర్ణిమేళము
సంఖ్య 51 అని తెలినది. అటులనే ‘హానుమత్తోడి’ మేళముందు
మొదటనుగల “హా” నాలుగవ వర్గాలో 8 వది. ను అను దానికి
0. అని చెప్పబడినది. వరుసగా 80 అని వచ్చిన వానిని అటుది
యిటు యిటుది అటు మార్చిన 08 వచ్చును. ఇచ్చట నున్నకు
పిలువ లేదుగాన 8 వ మేళము హానుమత్తోడి అని తెలినది.
నతథై రవియందు పై విధముగ ముందు సున్నకు పిమ్మట రెండ,
02 అని వచ్చును. పీటిని మార్చిన 20 అని వచ్చును. ఇది నత

శ్రుతవి పేళమునకు సంఖ్య. 72 మేళములందును రెండంకేలకు ముచి లేచు దాచ మేళముయొక్క పేళనుండి రెండక్కురములకు మాత్రమే అంకెలను మాచుకోనవలసిపచ్చినది. రెండక్కురములకు అంకెలను తెలిసినపిష్టటు ఎడమ వైపున నున్న వచ్చినది కాచా చానికి విలువలేదుగా దాయని తీసివేయకూడదు. ఆ రెండిసి అచుయాః మార్క్షిన పిష్టల నున్నకు విలువయేర్ప జాను. ఈ విధముగా మార్క్షికపిష్టల ఎడమ వైపున నున్న యుండేయడల చానికి మాత్రము విలువయండదు.

72 మేళములలోను 1 సూర్యకాంతము 2 మణ్ణుభు ప్రియ కి వస్త్రిగ్ంమార్క్షిణి 4 ధర్మవతి 5 సింహ్యంద్రమధ్యమము ఈ విధమగు మేళములయుండు రెండవ అక్కరము సంయుక్తాక్షరము. సంఖ్యలను దెలుయటకుగాను ఈ మేళములందు సంయుక్తాక్షరము నందలి నత్తులనే గ్రహించవలెను అప్పణడు వై మేళములందు రెండవ యక్కరమును క్రమముగా య, మ, వ, మ, మ. అను యక్కరముల ననుసరించి సంఖ్యలను దెలియవలయను.

కాని ఈ విధానము మేళ ముల సంఖ్యనుటటి పేరును దెలియటకు అంతగా ఉపకరించదు. ఒక మేళముయొక్క సంఖ్య ననుసరించి ఆ మేళము నగల స్వరముల శ్రుతులను దెలియ విధానము చెప్పిదుచున్నది.

మేళముయొక్క సంఖ్యయందు ఆచు సంఖ్య ఎన్ని పర్యాయములు పోవునో చూడవలెను. దానినిబట్టి ఐ. గ. ప్రస్తార శేదములు అన్ని గడచినటగును. 6 వంతున తీసివేయగా లేక

భాగించగా శేషము మిగిలెనేని ఎన్ని ఆచలు పోయినవో ర. గ భేదములన్ని గడచి తరువాతనుగల ర. గ భేదములోని శ్రుతులగును. ఆ శేషమును ధ. ని భేదములలో ఏ సంఖ్యాయో ఆశ్రుతులు దానినిబట్టి తేలును. మేళసంఖ్య లోగానే యున్న మధ్యమము శుద్ధమధ్యమమని సృష్టమగును. స ప లకు మార్పేమియు ఉండదు. గాన అన్ని స్వరములు తేలసినచ్చొయగును.

ఉదాహరణము

హరికాంభోజి మేళముసంఖ్య 28. ఈ మేళమునందలి స్వరములకు శ్రుతులను తెలియవలయుననిన 28 ని, 6 చేత భాగించనలెను. అప్పాడు 6 సంఖ్య 28 లో (28 + 6) 4 మాచలు పోగా యిక 4 మిగులును. అనగా ర. గ ప్రస్తారభేదములు నాలుగు గడచి అయిదవదానికి వచ్చినదని తాత్పర్యము. ఆయిదవ భేదమందు చతుర్శుతి రిషభము, అంతర గాంధారము ఉన్నది. శేషమువచ్చిన నాలుగును ధ. ని. భేదములలో చూడవలెను. ఉందు నాలుగవదానిలో చతుర్శుతి కైవత మును, కై శికి నిపాదమును గలవు. ఈ పేళ సంఖ్య 36 కు లోగానేయున్నది గాన మధ్యమము శుద్ధమధ్యమము.

ఉదాహరణము

చ.	అం.	శు.	చ.	కై.
28	స	రి	గ	మ
				వ
			ధ	న

ఈ ప్రకారము మేళముందలి స్వరములన్నియు తెలియ బడినవి.

మేళసంఖ్యనుడి 6 వ వంతున తీశివేయగా శేషము
మిసులనివో పస్ట్ అచ్చలు తీసిపేయబడినవో ఆ సంఖ్యయందు
ర. గ లక్షను, తరస భేషముందు ధ. ని లును చూచుకొనవలెను.

ఉదాహరణము

నామాప్రియ మేళము 24 వ మేళము. ఈ మేళ సంఖ్య
యందు 6 సంఖ్య (24 ÷ 6) నాలుసం పర్యాయములు పోవును.
శేషములేదు. గనుక ర. గ భేషము 4 వదియు, ధ. ని భేదము
6 వది యగును.

ఉదాహరణము

చ.	నా.	శు.	మ.	కా
24	న	రి	గ	మ
			ప	ధ

మేళముయొక్క సంఖ్య శిరి కు మంచియున్నపుడు
అందుండి శిరి ను తీసివేసి మిగిలినదానికి పైవలెనే శ్రుతులను
చూచుకొనవలెను. మధ్యమము మాత్రము ఇచ్చట ప్రతి.
మధ్యమమని తెలియవలెను.

ఉదాహరణము

కామవరని మేళసంఖ్య 51. ఇందుండి శిరి ను తీసివేసిన
(51—36)=15 వచ్చును. ఈ 15 సంఖ్యమేళమునందు శుద్ధ
మధ్యమమును తొలగించి ప్రతిమధ్యమమును వినియోగించిన
కామవరని మేళమగును. 15 మేళమునందు 6 సంఖ్య రెండు
పర్యాయములుపోగా (15 ÷ 6) 3 శేషముమిగిలినది. గనుక,
ర. గ. భేషములు రెండుగడచి మూడవదియు, ద. ని భేదము
లోంగా మూడవదియు అగుచున్నది.

ఉదాహరణము

	శు.	అం.	శు.	శు.	కా.
15	న	రి	గ	మ	వ ధ
					ని స
	శు.	అం.	ప్ర.	శు.	కా.
51	న	రి	గ	మ	వ ధ
					ని అని కావు
	వర్ధని	మేళమగును.			

(6) సంపూర్ణము

సంపూర్ణములు, పొడవములు, చౌడవములు అని రాగములు మూడు విధములు. అందు ఆరోహణమందును, అవరోహణమందును సప్తస్వరములుగలది సంపూర్ణ రాగము. అయితే ఆరోహణా వరోహణమందు ఎచ్చటనైనను సరే సప్తస్వరములు పూర్తియైన అట్టిది సంపూర్ణ మేనని కొందరి మతము. అనగా ఆరోహణమందు ఒక స్వరము లోపించియున్న ఆస్వరము అవరోహణమందు ఉన్నచో అది సంపూర్ణమని ఆ మతముయొక్క తాత్పర్యము. అటులనే అవరోహణమందు లోపించిన స్వరము ఆరోహణమందున్నచో సంపూర్ణ మేనని చెప్పబడినది. నేడుమాత్రము ఆరోహణావరోహణముల రెంటి యందును సప్తస్వరములు పూర్తిగా యండుట యే సంపూర్ణముగా వ్యవహారింపబడుచున్నది. వైన వివరించబడిన మేళకర్త లన్నియు సంపూర్ణ రాగము లగుచున్నవి.

(7) షాహవము

తమిన్స్వరములు ఆగోహణానకోహణములందుగల రాగములు సౌంధయములనుచేసని. సస్తస్వరములన్నో ఇవి ఆమగలన్న.

ఉహాహాణము

అగోహణము

అస్తాహణము

- (1) స ట గ మ ప ఫ స = స ఫ ప మ గ ర న
- (2) స రి గ మ ప న స = స రి ప మ గ ర న
- (3) స ట గ మ ఫ న స = స రి ఫ మ గ ర న
- (4) స ట గ ప ఫ స స = స రి ఫ ప గ ర న
- (5) స రి మ ప ఫ స స = స రి ఫ ప మ ర న
- (6) స గ మ ప ఫ న స = స రి ఫ ప మ గ న

(8) కౌడవము

అయిము స్వరములు ఆగోహణానకోహణములందుగల రాగములు దౌడవములని చెప్పుచేసినవి. సస్తస్వరములనుండి యివి 15 పుట్టినవి.

కౌడవాణము

- (1) స ర గ మ ప స స = స ప మ గ ర న
- (2) స రి గ మ ఫ స = స ఫ మ గ ర న
- (3) స రి గ మ న స = స రి మ గ ర న

(4)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(5)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(6)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(7)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(8)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(9)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(10)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(11)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(12)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(13)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(14)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ
(15)	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ	ఱ

మిగతా విశేషములు రెండవ భాగమున వివరింపబడును.

4. తాళ ముని

(1) తాళంగామ లు

అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు అను మూడు తాళం గాములు యిచ్చేట విపరింపబడుచున్నవి.

ఆ సమ త్రయ్యత ము

దీనికి చూపచిహ్నము ॥ అరసున్న ఎడమ అరచేతిలో కుడిలరచేతితో దెబ్బకొట్టుట దీనికి వినియోగము.

ఈ హాస్తక్రియ (దెబ్బ)కు ధ్రువక్రియ అని పేరు. ఘూత అను వ్యవకశిరముకూడ గలదు. సప్తతాళములలో ఒక రూంప తాళమందు మాత్రమే యిది వినియోగమగుచున్నది. ఇది శబ్దక్రియ.

ద్రుత ము

దీనికి చూపచిహ్నము ० సున్న. అనుద్రుతమునందు ఎలెనే ఎడమ అరచేతిలో దెబ్బనుకొట్టి పిమ్ముట దెబ్బకొట్టిన తుచ్ఛిచేతిని ముందును విసరుట దీనికి వినియోగము. దెబ్బకు ఘూతయనియును, చేతిని ముందుకు విసరుట ఉసి అనియును సామాన్యముగ వ్యవహారించుచున్నారు. దెబ్బకు ధ్రువక్రియ యనియును, ఉసికి విసర్జితక్రియ యనియును అసలుపేర్లు. ఈ రెండు క్రియలను సమాన కాలములలో అనుష్టంచవలెను. తాళము నడుచు మార్గకాలము ననుసరించి దీని కాలము నిర్ణయ మగును. మార్గవిషయము ముందు వాచకములలో రాగలదు,

ల ఘన ప్ర

దీనికి రూ ప చి హ్యా ము | ఈ విధమగు నిలువుగేటు. పై అంగము లందువలెనే ఎడమ అరచేతిలో దెబ్బనుకొట్టి పిమ్మటు చిటికెనప్రేలు మొదలు ప్రేశ్లను ఎంచుట దీనికి విని యోగము. ఈ సందర్భములో ఎడమచేతి ప్రేశ్లను కుడిచేతి యొక్క ఆయూ ప్రేశ్లతోనే ఎంచవలెను. ఇందు దెబ్బ (ధ్రువక క్రియ) ఒక తే శబ్దక్రియ. ప్రేశ్లను ఎంచునచి నిశ్శబ్దక్రియలు.

(2) లఘువుయొక్క జాతులు

లఘువును వేయుటకు ప్రేశ్లను ఎంతవరకు ఎంచవలయు నను సంశయము కలుగును. అందులకు జాతిలక్షణములు చెప్ప బడుచున్నవి.

చతుర్శ్ర, త్రిశ్ర్, మిశ్ర, థిండ, సంకీర్ణములని లఘు జాతులు అయిదు విధములు. ఈ లఘువు చతుర్శ్ర జాతియందు 4 క్రియలను, త్రిశ్ర్ జాతియందు 3 క్రియలను, మిశ్ర జాతియందు 7 క్రియలను, ఖండ జాతియందు 5 క్రియలను, సంకీర్ణ జాతియందు 9 క్రియలను కలిగియండును. ఈ క్రియలను చతుర్శ్ర జాతియందు ఫూతపేసి చిటికెనప్రేలు వరకును, అటులనే త్రిశ్ర్ జాతియందు అనామిక ప్రేలువరకును ఎంచవలెను. మిశ్ర జాతియందు ఈవిధము ఎంచగా ప్రేశ్లన్నియు పూర్తిగా ఎంచ ఒడి నను యింకొక్కరియ మిగులును. అప్పుడు, తిరిగి చిటికెన ప్రేలిని ఎంచి ఆ కొరవను భర్తి చేయవలెను.

ఒక పర్యాయము వ్రేల్న నుహ్తార్తిగా ఎంచుటతో లఘువు నంచలి క్రియలసంఖ్య పూర్తి కానపుమ తిఱగి చిట్టికెనప్రేలు మొదలు ఎంజనలెను. గాని తిఱి దెబ్బకొట్టుకూడదు.

ఇండోతి లఘువుసంమ వై వలెనే తర్జునీ ప్రేలివరకు ఎంజవలెను. సంకీర్ణజాతి లఘువునందు ఒక పర్యాయము వ్రేల్న ను పూర్తిసుచగా కౌత్తోసహ 6 క్రియలగును. ఇంకా మూడు మిగిలియండును. తిఱగి చిట్టికెనప్రేలినుంచి ప్రారంభించిన మధ్యమ ప్రేలితో లఘువుసంఖ్య పూర్తియగును.

ఈ చెప్పబడిన అయిదు లఘువులలోను ఫూత ఒకటే శాస్త్రక్రియ. వ్రేల్న ను ఎంచుసపుచు థ్వనిష్టుట్టుకూడదు.

న త్ర తా శ ము లు

1 ద్రువతాళము, 2 మత్యతాళము, 3 రూపకతాళము, 4 రుంపతాళము, 5 త్రిపుటతాళము 6 అటతాళము 7 ఏకతాళము, అను ఏడుతాళములు నేడు వాడుకలోగలవు. ఈ తాళములకు సప్తతాళములని పేరు. ఇవి వైన వివరించబడిన అనుద్రుతము, ద్రుతము, లఘువు అనుతాళాంగముల పలన యోర్పుడినవి.

న త్ర తా శా ० గ ము లు

1 ద్రువతాళమునకు	అంగములు	1011

2 మత్యతాళమునకు	,,	101

3 రూపకము	„	01
4 ర్ఘుంప	„	1 ८ ०
5 త్రిపుట	„	1 ० ०
6 అట	„	1 । ० ०
7 ఏక	„	1

పై తాళాంగములలో లఘువు ఒకచే జాతిమాన్యము పొందును.
 ఒక తాళమునందు ఎన్ని లఘువులున్నాను మొదటి లఘువును
 ఏ జాతిలో వాడిన మిగితా లఘువులనుకూడా ఆ జాతిలోనే
 నష్టవపలెను. పై తాళములందలి లఘువును ఏ జాతిలో విని
 యోగించుకొనిన అది ఆజాతి తాళముని పిలువబడుచున్నది.
 ఈ విధమున ఒక్కొక్క తాళమునందు చట్టరట్, త్రిశ్రీ,
 మొదటైన అయిదు జాతుల లఘువులను వేరువేరుగా వినియో
 గించునచ్చడు ఆయా లఘువులజాతి ననుసరించి అయిదు తాళము
 లగుచున్నవి. సప్త తాళములు జాతిభేదమును పొందుట నలన
 ఓక్కొక్క తాళము అయిదేసి తాళముతై మొత్తము
 (7 X 5) పిం తాళము లగుచున్నవి.

సప్త తాళములవేట్లు, వాటి అంగములు, జాతిభేదములు,
 ఒక్కొక్క జాతియందుగల హస్తక్రియల సంఖ్య, ఒక్కొక్క
 జాతి తాళమునకుగల వేరు దిగువ వథకమున వివరించబడు
 చున్నవి.

విష్ణుతాళ విమర్శన పదుకము

తొ తు జు తు లు

నుం	తాళముల పేపు	సియు ఎం. కె. బి.	చతుర్భుజ బాతి	త్రిభుజ బాతి	మీశ బాతి	ఖండబాతి	సంకీర్ణబాతి
1	ప్రధానతాళము	1011	14 క్రికర	11 మణి	28 శ్వర్ణ	17 ప్రమాణ	29 భువన
2	మత్తితాళము	101	10 సు	8 సార	16 ఉన్నిష్ట	12 ఉదయ	20 రావ
3	చూపక తాళము	01	6 వ్రతి	5 చక్ర	9 శల	7 రాజ	11 బాండు
4	ర్ఘుంపతాళము	10	7 మథుకర	6 ఉదంబ	10 సుర	8 చణ	12 కర
5	త్రిపుటి తాళము	100	8 ఆది	7 శంఖ	11 శీల	9 దుష్ముర	13 ఫోగు
6	అటతాళము	1100	12 టైఫు	10 గుప్త	18 లూయి	14 వదశ	22 ధీర
7	వీకతాళము	1	4 మాన	3 మధ్య	7 రాగ	5 పతి	9 వస
			1	4	4	4	4

5. రాగ లక్షణ ములు

ఈ ప్రకరణమున—

(1) మాయామాళవగాళ, (2) మలహారి, (3) తోడి,
 (4) శైరవి, (5) దర్శారు, (6) మోహన, (7) కాంభోజి,
 (8) కమాచి, (9) ధీరశంకరాభరణము, (10) అతాణా,
 (11) శుద్ధసాహిరి, (12) మేచకల్యాణి, అను 12 రాగములకు
 లక్షణములు చెప్పబడుచున్నవి.

1 మాయామాళవ గోళ రాగలక్షణము

15 వ మేశక ర్తు రాగము. 3 వ అగ్నిచక్రము. సంపూర్ణ
 ము. జనకరాగము.

న్యూ ర ము లు

అరోహణము :	సరిగ మ పథ ని సీ
అవరోహణము :	సెనిథ ప మ రి స

స్ట్రో ర ము ల ప్రశ్న తు లు

అంతర గాంధారము, కాళలి నిషాదము ఇతర స్వర
 ములు శుద్ధములు.

గ్రి హ న్యౌ పా దు లు

మడ్డము గ్రహస్వరము. గాంధారపంచములు న్యౌన
 స్వరములు. గాంధారనిషాదములు జీవస్వరములు. ఎల్ల ప్రశ్నమును
 గానము చేయదగును.

ప ० చ దు లు

స. మ. ప. స్వరములును, ఇ. ధ. స్వరములును, గ. ని.
స్వరములును పుస్టిము సంవాదులు.

ఎ సే చ. పుస్టి

ఈ మేళముసందు షడ్జమునకు రి. ని. స్వరములును,
వాస్తవమునకు గ. ఇ-చెపును, పంచవమునకు ధ. స్వరమును
చ్ఛిశ్చితి న్యాయములైనాన్నమే. ఈ విఫముగ ముఖ్య సంవాదు
లాసు స. మ. ప. స్వరములకు గచ్ఛాసములసు ఆంతరములలో
సుండి సంవాదులుగాగూడ సుంపులుచే అభ్యసించుటకు, సులభ
ముగా సుంపునని సరళీలు మొదలు గీతముల వరకు ముందు
ఈ రాగమునకే విద్యార్థులకు బోధించున్నారు.

ఇందు శుభ్రమిషభము, శుభ్రధైనతము అనునవి రెండు
శ్రుతులుగలవి. అసగా 22 శ్రుతుల పద్ధతయందు షడ్జము తరు
వాతను కైపవ్శుతియందు శుభ్రమిషభమును, పంచమము తరు
వాత రెండవ శ్రుతియందు శుభ్రధైనతమును వినియోగ మగు
చున్నావి. అటులనే షడ్జము త్రంపవాత 7 వ శ్రుతియందు ఆంతర
గాంధారమును, పంచమము త్రసువాత 7 వ శ్రుతియందు కాళలి
నిపొదమును చెప్పుబడినని.

ప్రయించా ప్రస్తుత ము లు

సా న్ని ధ, న్ని సా రి గ రీ - గ రి గ మ ప చ
గ మ ప ధ పా - గ మ ధ ప మ గ రి సా
ప ధ ప ని ధ ప మా - ప ధ ని సి రి సి
సి రి గి క్షి గి రి సా - రి సా ని ధ పా
ధ పా మ గ రి సా - స న్ని ధ, న్ని సా

2. మలహారి రాగాలభంఘము

15 వ మేళక ర్తుయాగు చూచుచూచుచువ కొళ్ళ రాగ జన్మము 3 వ అగ్నిచక్తము. బౌమవాచవఃము.

స్నేర ము లు

ఆగోహణము : స లి వ ప థ సీ
అవకోహణము : సీ థ ప మ గ కీ స

ఆగోహణమందు గ. సి. స్వరములును, ఆవకోహణమందు సి. స్వరమును వజ్రములు.

స్నేర ము ల త్రు ఉ లు

అంతరగాంధారము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

ప్ర పూ నాటి పా చు లు

ధైవతము గ్రహస్వరము, మడ్జము న్యాసస్వరము.
ప్రాతికికాలమున గాసము చేయదగును.

ప 0 పా చు లు

స. మ. ప. స్వరములును, రి. థ. స్వరములును వర
స్వరము సంపాదులు.

ప్ర చో గి చు లు

సరిమాగరిసా - సథ.థ.సా - థససరి - సరిమగరి -
గరిమపథ - పమగరిరిస - రిరిపమాగరి -
మగరిమాపా - పథసీకీసి - గీకీసిరిశిసిషుగీరిసి
సిథపమగరిస - థ.సరిమాగరి - సరిగరిసా.

3. తోటి రాగలక్షణము

రి స కేశక ద్రుతాము. ఇవ నేత్తిచ్చక్రము. సంపూర్ణము. జనకరాగము.

స్విప చుటులు

అంధాము : సరి గ్రామ పథ నీసి

అంధాము : సేనిధపమగారిస

స్విప చుటులు

సాధారణ గాంధారము, కైళికి నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

సాధారణ గాంధారము కొంచెము తగుగా పలుకును.

గ్రహ న్యాస దులు -

మజ్జము గ్రహన్యాసములు. శుద్ధధైవత సాధారణ గాంధారములు ఛాయాస్వరములు, సాయంకాలమున గానము చేయదగును.

వంప దులు

స. మ. ప. స్వరములును, ర. ధ. స్వరములును, గ. వి. స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

సరిగుధనిసే - సేనిధమగరిపా.

అనుషాఢవ ప్రయోగము వలన రక్కికలుగును.

గముధనుగుగా - సమాగరిస - ఇగుగా - ధనిఎరిధగరి.

ఈ మున్నగు ప్రయోగములు రంజకములు.

సా ని థ. ని - థ. ని సరీగ మగరిసని -

థ. గరిగసరి - మగరిసా - గరిసని సా - గమపా -

పమగారిసా - మగమపథపమ - థపమగమగరిసా -

రిగమాథా-రిగమథ - మథనిథా-గమథనిసెనిథమగరిసా -

పథపా-పథనిసె - సెరిగరిసె - మథనిరిసె - నిరిసెని -

గిషగరిసెనిగరిసెనిథపనిథమగరిస - నిథ. ని-సరిసా.

ఈ రాగము హానుమతోడి యని వ్యవహరింపబడు చున్నది. మేళకర్త సంఖ్యకొరకు ‘హాను’ అను రెండక్కరములు మొదటను చేర్చుబడినవి. లక్షణములందు చెప్పుబడిన కటప యాది లెక్కాప్రకారము “హాను” అక్కరములు 8 వ సంఖ్యను తెలుపును.

ఈ రాగమున శుద్ధరిషభము విశేషముగ మామూలు కంటెను ఒకశ్రుతి తక్కువ నాదముకలదగుచున్నది. అనగా షడ్జమునకును శుద్ధరిషభమునకును మధ్యనుగల శ్రుతియందు వినియోగమగుచున్నది. షడ్జముతరువాతను మొదటిశ్రుతినిఆత్మ యించునని తాత్పర్యము:— మరియును గాంథారము సాథా రణగాంథారము కంటెను ఒకశ్రుతి తగ్గుగాపలుకును. ఈ శ్రుతి షడ్జముతరువాతను అయిదవది యగుచున్నది. పూర్వము యాది శుద్ధ గాంథారసానము.

4. భై రవి రాగలక్షణము

20 వ మేళక్కయగు నతభై రవి రాగజన్మము, 4 వ వేదచక్రము, సంపూర్ణము.

ప్రొ ప చూ లు

అంతోకూడము : న ఎ గ మ ప థ ని సే
అంతోకూడము : దే ని థ ప మ గ ఎ న

ప్రొ ప చూ ల ప్రొ తు లు

చతుర్భుజు రిహబ్లము, సాధారణాంధారము, కై శిక్ష
పిశాచము థతున సూర్యములు శుద్ధములు.

చతుర్భుజు కై సతము ఆంధోహంమందు అన్యస్వరము.

ప్రొ ప వ్యా సా దు లు

కై వతము గ్రహస్వరము, ర. గ. మ. ని. స్వరములు
చేపన్యాసములఁ. సాయంకాలమున గానముచేయదగ్నము.

ప ० వా దు లు

స. మ. ప. స్వరములును, ర. ప. స్వరములును, గ. ని.
స్వరములును సరస్వతము సంవాదులు.

ప్రొ ప ప్రొ ప చూ లు

(1) అన్యస్వర ప్రయోగములు

ప థ ని సే - ని థ ని స - నీ స థ ని స.

తు ముచ్చుగు ప్రయోగములందు కూడ కై వతము చతు
శ్రుతిగా ప్రయోగింపబడుచున్నది.

(2) సాధారణ ప్రయోగములు

ప గ ఎ గ మ ప - ని స గ కి గ మ ప మ గ కి - ని థ ప మ ప థ ని సే -
ప ఎ ని థ ని సే - కి సే ని థ ని సే కి సే - నీ థ పొ - థ ని సా - గా రి సా -
శీ నీ థ. పొ - థ. నీ సా - థ థ. నీ స రి గా రి సా - గ గా రి సా -

రి గ స రి గ మా-గ మ ప థ పా - ప థ ని థ నీ సే - ప థ ని సే కి సే -
సే ని థ పా - సే రి గ రి సే ని థ పా - ని స్నే థ పా - మ ప థ ప మ గా -
స రి మ గా రి - సా స్తి థ. స్తి సా.

ఈ రాగమున అఖ్యాపవుడు గాంధారము సాధారణ
గాంధారమునకంటెను ఒక శ్రీతి తక్కువగాను, నిషాదము
కై శికి నిషాదమున కంటెను ఒక శ్రీతి తక్కువగాను పలుకును.
ఇవి క్రమముగా మడ్జపంచమములకు తరువాతను అయిదవ |
శ్రీతి యందుంటున్నవి. ఈ శ్రీతి స్తానములు పూర్వము క్రమ
ముగా శుద్ధగాంధార శుద్ధనిషాదములకు స్తానములుగా చెప్ప
బడినవి.

5. దర్శన రాగలక్షణము

22 వ మేళక ర్తుయగు ఖరహారప్రియరాగ జన్మము,
4 వ వేదచక్రము, మాడవ - వక్రసంపూర్ణము.

స్వర ములు

ఆరోహణము : స రి మ ప థ ని సే

అవరోహణము : స ని థ ప మ రి గా రి స

ఆరోహణమందు గాంధారము వర్జ్యము.

స్వర ముల ప్రతి తులు

చతుర్శ్రీతి రిషభము, సాధారణ గాంధారము, చతు
శ్రీతి ఛైవతము, కై శికినిషాదము ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహాన్యాస దులు

మడ్జస్వరము గ్రహాన్యాసములు, గ. ని. లు జీవస్వర
ములు, ఎల్లప్పుడును గానముచేయదగును.

సం వా దు లు

స. మ. ప. స్వరములును, ద. ప. స్వరములును, రి. ధ.
స్వరములును, గ. జి. స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్ర చో గ స్వర ము లు

గగరిస - రి పథ = గొ,, రి సె - సె న్ని ధపగ గ్గరిస -
ధనిసిరిసిసిధప - సిధపశ గారిస - ని న్ని ధపశ - గ్గరిస -
తి ధపశ - గారిస - కీసా న్ని సరి - గారిస - ధపశ పగ్గరిస -
కి పు మ పా - మ పథ ప - ధ నీ సొ - మా పథ ని సె తి సొ -
గొ రి సె - సె ధప - గారిస - మ పథ ని సె రి గొ రి సె -
రి సి నీ ధప - ధ కి సి రి నీ ధప - సి రి గొ రి సి - ని న్ని ధప -
మ పథ ని పమ రి - గ్గరిస - న్ని ధా. న్ని సా.

6. మోహనరాగ లక్షణము

28 వ పేళక ర్తయగు హరికాంభోజీ రాగజన్యము,
ఏ వ బొణాచక్రము, జౌఙువరాగము.

స్వర ము లు

ఆరోహణము : సరిగ పథ సె
అవరోహణము : సె ధ పగరిస

స్వర ము లకు ప్రతి తు లు

చతుర్శుతి రిమభము, అంతరగాంధారము, చతుర్శుతి
థైవతము ఇతరస్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహ న్యా సా దు లు

మడ్డము గ్రహస్వరము, రి. గ. ధ. స్వరములు జీవ,
న్యాసములు, ఎలప్పదును గానముచేయదగును.

వం పా దు లు

స. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. భ. స్వరములును పరస్పరము సంపాదులు.

ప్రయోగ స్వర ము లు

స రి గ రి స ధ. సా - గ ప గ రి స ధ. - ప ధ. స రి గా - గ ప గ రి సా -
గ ధ ప గ రి సా - ప ధ స ి ధా ప - ధ గ రి గ ి ధ స ి - ప ధ రి స ి -
ప ి ధ స ి ధా ప - ధ రి స ి ధా ప - గ ప ధ రి స ి ధా ప - రి స ి గ ి -
శ ి గ ి స ి - గ ి స ి దా - రి సా ధ సా - స ధా ప గ రి -
ప గ రి సా - స ధ. రి సా.

7. కాంభోజి రాగలత్తణము

28 వ మేళక ర్తులు హరికాంభోజి రాగజన్యము.
5 వ బాణచక్రము. పొడవ సంపూర్ణము.

స్వర ము లు

అరోహణము : స రి గ మ ప ధ స ి
అవరోహణము : సి ని ధ ప తు గ రి స

అరోహణమందు నిపొదము వర్జ్యసరము.

స్వర ము ల కు త్రుతు లు

చతుర్శ్రుతి రిషభము, అంతరగాంధారము, చతుర్శ్రుతి
కై వతము, కై శికి నిపొదము. ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.
కాకలి నిపొదము అన్యస్వరము.

గ్రహ న్యా సా దు లు

పడ్జస్వరము గ్రహన్యాసములు, గ. మ. ధ. ని. లు
జీవస్వరములు, ఎల్లపుడును గానము చేయదగును.

పంపాదులు

స. మ. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. ధ.
స్వరములును, ప్రస్తుతము సంవాదులు.

ప్రయోగ ప్రస్తుతములు

సరిమగ్గె - మగ పథసే - నీధప - మగపథసే -
పథసేనీధ - మధాపు - నిధాపు - పమగరిస - మగపధా -
ధనిపథపు - ఒమరిపుగ - మగమపథప -
మగమపనిధ - పనిధసే - ధసేరిగె - మగరిసేరిగెరిసే -
రిసేనిధప - గరిసనిధప - హగెరిసేనిధప - మగరిసా.

తాళలీ నిషాద ప్రయోగములు.

సేనిపాధసే - నిపథసే - సేనిపథసే - సస్థిభధా.

ఈ రాగమందు నిషాదము ఒక్కొక్కప్పడు కై శికి
కంటెను ఒకశ్రుతి తమ్మువగా పలుకును. ఇది పూర్వము శుద్ధ
నిషాదమునకు స్థానము.

8. కమాచి రాగలక్షణము

28వ మేళకర్తయగు హరికాంభోజి రాగజన్యము.
ఈ పచాణచక్రము. వక్తమాడవ - సంపూర్ణము.

స్వరములు

ఆరోహణము : సమగమపథనిసే

అకాలోహణము : సేనిధపమగరిస

అరోహణమందు రిషబము వర్జ్యస్వరము.

స్వర ముల స్వతులు

చతుర్శుతి రిషభము, అంతరగాంధారము, చతుర్శుతి
ధైవతము, కై శికి నిషాదము ఇతరస్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహాన్యాసాంధులు

మడ్డము గ్రహస్వరము మ. ధ. స్వరములు జీవన్యాస
ములు. ఎల్లప్పుడును గానముచేయదగును.

సంవాదులు

స. మ. ప. స్వరములును, అవరోహణమునందు రి. ప.
స్వరములును, రి. ధ. స్వరములును పరప్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వర ములు

ధా ధా - పా ధ ని ధ ప - మా మా - గా ము ని ధ ని పని ధ పా ప మా మా -
ని ధా ని పా ధ ప మా మా గ సా - ధా ప మా - గా రి సా -
సా ని ధ. ని సా - సా ప మా - ని ధ ప మా గా మా - ని ధ ని సి సి ని ధా -
ప మా ధా - ని ధ సి - సి ని కీ సే - సి ప గి రి సే - సి రి సి ని ధా -

9. ఫీరశంకరాభరణ రాగలక్షణము

29 వ మేళకర్త రాగము. 5 వ బాణచక్రము. సంపూర్ణము, జనకరాగము.

స్వర ములు

ఆరోహణము : స రి గ మ ప ధ ని సి

అవరోహణము : సి ని ధ ప త గ రి సి

స్వర ములకు త్రుతులు

చతుర్శుతి రిషభము, అంతరగాంధారము, చతుర్శుతి
ధైవతము, కాళలినిషాదము, ఇతరస్వరములు శుద్ధములు.

ప్ర మా న్నా పా య లు

షుడ్జిము ద్రవ్యస్వరము, స. గ. లు న్యాసస్వరములు,
ని. గ. మ. ప. లు జీవస్వరములు. మధ్యహ్నమునను,
నాయంకాలమునను గానముచేయదగును.

సం వా య లు

స. మ. ప. స్వరములును, ర. ప. స్వరములును, రి. ధ.,
స్వరములును, గ. ని. స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్ర యో గ వ్యై ర ము లు

సన్నిధ స్ని సా - న్ని సరిగ - మహ్ గ రి ప - సా పా ప త్ గ రి -
రి గ మ ప ధ ని సే - సే పా మ గ రి - స మ్ గ రి స - గ మ ప ధ -
ధ ప మ్ - ప ధా ని సే - ధ ని సే రి - ని సే ధ ని ప ధ ని సే -
మ ప ధ ని సే ని ధ పా - రి రి సే ని ధ పా - ధ ప మ గ రి సా -
సే ధ ప మ గ రి సా - గి రి సే - ని ధ పా మ గ రి సా -
సే ని సే ధ ప మ గ రి సా.

ఈ రాగముయొక్క పేరు మొదట ధీర అను రెండక్క
రములును మేళక ర్తు సంఖ్యోరకు చేర్చుబడినవి.

10. అతాణా రాగలక్షణము

29 వ మేళక ర్తుయగు ధీరశంకరాభరణ రాగజన్యము.
ఏ న బాణచక్రము, బౌదువ - వక్రసంపూర్ణము,

వ్యై ర ము లు

అరోహణము : స రి మ ప ని సే

అవరోహణము : సే ని ధా ప త్ ప గా రి స

అరోహణమందు గ. ధ. స్వరములు వర్ష్యములు,

వ్యా ర ము ల ప్ర్స్తు తు లు

చతుర్శ్రుతి రిషభము, అంతర గాంధారము, చతుర్శ్రుతి
ధైవతము, కాకలి నిషాదము ఇతరస్వరములు శుద్ధములు.

సాధారణ గాంధారము, కై శికినిషాదము అన్యస్వరములు.

గ్ర హ న్యా పా దు లు

షడ్జము గ్రహస్వరము, ధ. న్యాసస్వరము, గ. ధ. ఎఱ
జీవస్వరములు. ఎలప్పమను గానముచేయదగును.

సం వా దు లు

స. మ. వ. స్వరములును, రి. వ. స్వరములును, ని. క.
స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్ర యో గ స్వ్యా ర ము లు

రి మ పొ - గ తు ప సే ని దొ - సే ని సే ప థ పొ - థ థ ప మ -
థ ప మ ప గా - గ తు ప సే ని ధా - రి సే ధా - థ ప తు ప గా మ రి సే రి ని ప -
సే ని ధా ని సే ధా - సే ధా -
ని రి సే ని ప - మ ప గా - మ రి ప - సొ న్ని రి పొ.

సాధారణ గాంధార ప్రయోగములు.

ప మ గా మ ప - గ గ రి ప -

కై శికి నిషాద ప్రయోగములు.

థ థ ని ప తొ పొ - ప థ - థ ని - ని ప - ప థ ని ప.

11. శుద్ధసావేరి రాగలత్తణము

29 వ మేళక ర్యాగు ధీరశంకరాభూరణ రాగజన్యము,
తీ వ బాణచక్రము, జౌడువరాగము,

ప్రపంచ ములు

అనోవణము : సరి షట పథ సే

అవణోవణము : సే ధ పష రి స

గాంధార నిషాదములు వజ్ర్యస్వరములు.

ప్ర్యోర ముల ప్ర్యుతులు

చతుర్శ్రుతి రిషభము - చతుర్శ్రుతి ఘైవతము, ఇతరస్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహ న్యాసాదులు

పంచమస్వరము గ్రహన్యాసములు. సాయంకాలమున గానము చేయదగ్నసును.

నం వాదులు

స. మ., ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. ధ. స్వరములును వరస్వరము సంవాదులు.

విశేషము

అసలు శుద్ధసాపేరి రాగమునందు రి. ధ. స్వరములు శుద్ధములు. సేడు ఈ రెండు-స్వరములును చతుర్శ్రుతులుగా మార్పుకొని ‘దేవక్రి’ అను రాగమునే శుద్ధసాపేరి పేర గానముచేయుచున్నారు.

ప్రయోగములు

సధ. సా స - సధ. రీ తి - సరి షట సరి షట ధ ధ ప - షట ధ ప షట రిష షట మ రి సా - రి మ షట షట సే సే - సే రి సే సే - సు రి షట రి సే సే - షట రి షట రి సే ధా ప - మ షట రి షట రి సే ధా ప - మ షట రి - షట సే ధధ ప షట రి - మ ధ ప షట రి సా - ధ. సు రి సా - ధ. సధ. షట షట. రి సా -

12. మేచకల్యాణి రాగలక్షణము

6 వ మేచకర్త రాగము, 11 వ తుదుచక్రము, సంపూర్ణము, జనకరాగము,

స్వరములు

ఆరోహణము : స రి గ మ ప ధ ని సే
అంరోహణము : సే ని ధ ప మ గ రి స

స్వరములు శుర్పుతులు

చతుర్శ్రుతి రిమభము, అంతరగాంధారము ప్రతి మథ్యములు - చతుర్శ్రుతి ధైవతము - కాకలి నిపాదము ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహా న్యాసా దులు

షడ్జము గ్రహస్వరము, గ. ధ. లు న్యాసస్వరములు.
ర. గ. ధ. స్వరములు జీవస్వరములు. ఎల్లప్పుడును గానము చేయదగును.

సంవాదులు

స. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. ధ.
స్వరములును, గ. ని. స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగములు

ధిధ. గ రి - ధిధ. గ రి ధిరి - పంగ రి సా - గా మా పొ -
గ మ గ రి సా - తుప ధ ధ ప మ పొ - మ ప ధా -
ప ధ ని సే - ప మ గ రి గ ప ధ ని సే - ని గిరి సి ధా -
గిరి సి రి - ని గిరి రి - ని రి సి సే - తుధ ప ధ - గధ ప మ గ రి -
ప మ గ రి సా - స ధి గ రి రి - ప మ గ రి సా.

దాయి స్వర ప్రయోగములు,
గా సీ - గా ధా - రి గా - ధా టి - ధా సా - సీ గా - ని రి గా.

బెరీశు స్వర ప్రయోగములు :

గ సు ధ మ గ కి - సీ ధ మ గ కి - ధ గ కి సి ధ మ గ కి - ధ కి సా.

ఈ రాగము పేనునందు మొఫటను మేళులను అత్తర ములును కటువచ్చాడి స్వకారము మేళక ర్త సంఖ్యకొరకు చేర్చుకొనిది.

ఈ రాగమున గాంధార నిషాదములు రెండును అంత, కాకలుల కంటెను ఒకశ్రుతి హోచ్చుగాపలుతును. శ్రీద్వమధ్య ముమునకు దిగువను (అవరోహణమందు) గల మొదటి శ్రుతి యందు గాంధారమును; మధ్జమునకు దిగువను (అవరోహణ మందు) గల మొదటి శ్రుతియందు నిషాదమును. అగుచున్నాచి. వీట్లకు పూర్వము చ్యాతమధ్యమ గాంధారమనియును, చ్యాత మధ్జ నిషాదమనియును పేర్లు.

8. చతుర్వీద వాద్యములు

తత్తుములు, సుషీరములు, అవనద్ధములు - ఘనములు,
అని వాద్యములు నాశుగు విధములు.

1. తత్తవాద్యములు

తంత్రీయక్కమైన (తీగెలుగల) వాద్యములు తత్తములు.
అనగా వీణాదులు. వీనిని సేడు జంత్రవాద్యములని వ్యవహా
రించుచున్నారు. జంత్ర వాద్యములలో ప్రథమమున ఏర్పడినది
వీణావాదమ్యు. తరువాత ఏర్పడిన వాద్యములన్నియు వీణా
వాద్య ధర్మము ననుసరించియే ఏర్పడినవి.

చిత్ర, విషంచి, పినాకీ, పరివాదిని, సతుల, కిస్నరీ, మత్త
కోకిల, ఆలాపినీ మొదలగునవి వీణావాద్యభేదములు. ఇవిగాక
వేరునూపాదులుగల బౌదుంబరి, షట్టర్సు, పొణము, రావణ
హాస్తము, సారంగ మొదలగు తత్త (జంత్ర) వాద్యములు అనేక
ములు కాలక్రమమున ఏర్పడినవి.

వీణాదులందలి తీగలను గోళ్లచేత ధ్వనింపజ్ఞీయటచేత
అట్టి నాదము సఫలమని చెప్పబడినది.

2. సుషీర వాద్యములు

రంధ్రములుగల వాద్యములు సుషీరములు. వంశము,
పొశము - సాపికము, మురళీ, మధుకరీ, కాహాళము, తుండికి,
చుక్కు, శృంగము, శంఖము మున్నగునవి సుషీరవాద్యముల
భేదములు.

ఈ వాద్యములలో వంశవాద్యము ముఖ్యముగా చెప్ప ఉచిసంది. ఈ వాద్యమును నేడు వేణువని వ్యవహారించుచున్నారు. పై సుమిర వాద్యములలోని కాహాళమను వాద్యము నేడు సన్నాయి లేక నాగస్వరము అని వ్యవహారింపబడుచున్నది.

సుమిర వాద్యములందు వాయువును పూరించుటచేత నాదము కలుగుచున్నదిగాన ఈ నాదము వాయుజ మనబడినది.

ఇంతవరకు చెప్పుటాడిన తతములు, సుమిరములు అను వాద్యములు మాత్రమే రాగితాదులను అనుష్ఠాంచుటకు అనుకూలములు. వీట్లుయందు రాగితాదులు స్వరములచేత సాధింపనగును.

శి. అవనధ్ వాద్యములు

చర్చముచేత కట్టబడి ముఖముగల వాద్యములు అవ నరములు.

పటపాము, మర్గలము, హుడుక్క—, కరాట, ఘుటము, ఘుడసము, ఘవసము, ఘక్క—, కుడుక్క—, కుడువము, రుంజా, డమరుకము, డక్క—, మంచిడక్క—, డక్కలీ, సేల్లుకము, రుల్లరీ, భూణము, త్రివలి, దుందుభి, భేరీ, నిస్సాగము, తుంబ కము మున్నగునపి అవనధ్ వాద్యములభేదములు.

వీనిలో మర్గలము నేడు ముఖ్యమైనదిగా యున్నది. ఈ మర్గల వాద్యమునే నేడు మృదంగమని వ్యవహారించుచున్నారు.

ఈ వాద్యములయందు నాదము కలుగుటకు ముఖ్యముగా చర్చమే కారణముగాన ఇందలి నాదము చర్చజ మన బడినది.

4. ఘన వాద్యములు

అభిఫూతము వలన యేదివాయించబడునో అదిఘనము.

కంచుతాళము, ఘుంట, క్రద్రఘుంటికా, జయఘుంటా, కమూ, శుక్తి పట్టము మొదలగునవి ఘన వాద్య జీవములు.

ఈ వాద్యములు లోహముచేత నిర్మింపబడిన వగులచేత వీట్లు యందలి నాదము లోహజమునబడినది. కాస్త గజ్జెలు మున్నగు వానిని వాద్యములలోనికి చేర్చలేదు.

అవస్థితివాద్యములు, ఘనవాద్యములు ఆకురముల క్రమముచేత సాధింపతగినవి. ఈ ఆకురములకు కొనుగోలు శబ్దమనియును, వాద్యక్షరము లనియును వ్యవహరించు చున్నారు. అవి తకతకాదులు.

ఈ వాద్యములు రాగ గీతాదులను అనుష్టించటకు అనుకూల పడవు, ఇవి తాళ ప్రధానములు.

ఇంతవరకు వివరింపబడిన తత్త్వాది చతుర్యథ వాద్యము లను వాదనముచేయట (వాయించుట) 1. శుష్మము, 2. గీతానుగము, 3. సృత్తానుగము, 4. ఉభయానుగము అని నాలుగు విధములు.

(1) అందు గీత, సృత్తములు లేకుండా చేయబడి వాదనము శుష్మము.

(2) గీతమును (గానమును) అనుసరించు వాదనము గీతానుగము.

(3) సృత్తము (సృత్త్యము) ను అనుసరించు వాదనము సృత్తానుగము.

(4) తే, సృత్తముల కెట్టిని అనుసరించు వాదనము జీథించున్నాము.

శాస్త్రమైక మందును, యూత్రోత్సవము నందును,
వివాహాది సర్వమంగళ కార్యముల యందును, ఉత్సాతము,
సంభ్రమము, యుద్ధము పీటియందును, వీరకౌడ్ర రసములను
పొంచిన నాటకముల యందును, స మ స్త వాద్యములను
వాయించవలెను.

స్వల్ప మంగళములయందు కొన్ని మాత్రమే వాయించ
తగినవి.

ఈ వాద్యములు ఒసికులకును, గాయకులకును, నాట్యము
చేయు వారికిని, విశ్రాంతిని కలిగించి ఉత్సాహమును కలుగ
జేయుచున్నవి.

వీరులయొక్క మంగళము కొరకును, హృదయస్థార్థి
కొరకును, దుఃఖోన్నాలనము కొరకును ఉపయోగపడుచున్నవి.

మరియును గీత, సృత్యముల యందుండ్రులు లోపములను
కమ్మిచేయుచున్నవి.

ఎ. తంబుర శ్రుతి

గానమునందు ఆధారముగ ప్రమాణముకొరకు నొక
శ్రుతిని నియమించుకొనవలయును. అట్ట శ్రుతియే మధ్యసాయి
ప్రారంభమడ్డము. గానమునందు ప్రథమమున నియమించుకొను
శ్రుతినాచము (ఆధారమడ్డము) ఒక చే అయినను సహాయము

కొరకును, రక్తికొరకును ఈ ఆధారమడ్జముతోపాటు మధ్య సాయిపంచమును పై మడ్జమును అనగా తాంకథాయి స్తురంభ మడ్జమునుకూడ నిర్ణయించుకొనుచున్నారు. అందువలన శ్రుతి కూర్చుకొనుటయనిన సాధారణముగ పై విఫలముగ “స ప స” లను పట్టుటయని తాత్పర్యము.

వేదగానము, లౌక్యగానము అని గానము రెండు విఫలములు. ఈ రెండు గానములకును అనురాగముగల రెండు వాద్యములు ఆధార శ్రుతికొరకు నిర్ణయించబడినవి. వేదగానమునకు ఆధారశ్రుతి ప్రణావము అనగా ‘ఓం’ అనునది. లౌక్యగానమునకు మధ్యస్థాయి ప్రారంభ మడ్జము: ఇదియే ఆధారశ్రుతి. శ్రుత్యములద్వారా జనరంజకము కలుగజేయుటకొరకు ఏర్పడినది లౌక్యగానము.

వేదగానమునకు ఆధార శ్రుతిమైన ప్రణావమును అనుషీంచుటకుగాను కంచుగంటను, లౌక్యగానములలో గాత్రిగానమునకును, జంత్ర వాద్య గానమునకును తంబురయను వాద్యమును ఆధారశ్రుతి కొరకు నిర్ణయించబడినది. అటులనే సుమిర వాద్యగానమునకు ఆయువాద్యముల ధర్మముగల సుమిర వాద్యమే ఆధారశ్రుతి కొరకు నిర్ణయించబడినది.

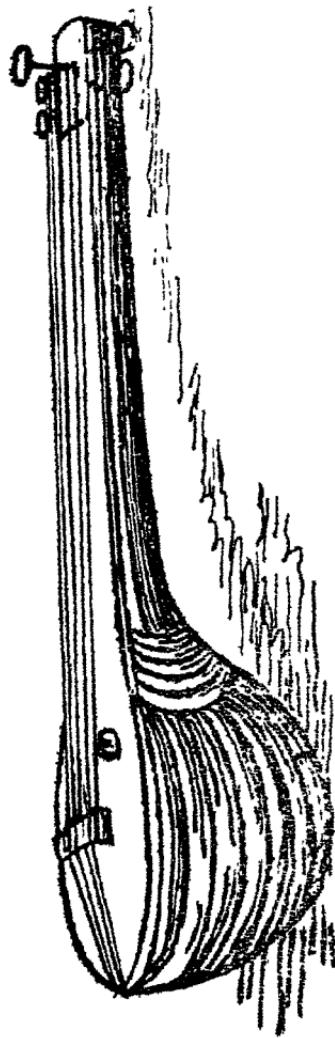
జంత్రగాత్రభ్జులు తంబురవంటి జంత్ర వాద్యమునుతప్ప మరియేయితర వాద్యమును శ్రుతికొరకు నిర్ణయించుకొనినను

అట్టివారికి ప్రైపిట్టానము సంపూర్ణినొందదు. విద్యాంసులైన వాయ గత్యంతచములేక యితర వాడ్యములను ఎన్నడైన శ్రుతికొరకు నిర్ణయించు కొనినను అంతప్రమాదము ఉండదు గాని విద్యాయలు మాత్రము తఁ బు ర నే ప్రుతికొరకు నిర్ణయించు కొనవలయును. తంబుర నాదమునందు ఆనేక విశేషములు గలవు.

తంబురయందు గల నా లు గు తీగలలో మధ్యనుండు రెండు పడ్జ్యతంత్రులలోను ఒక దానిని ముందు గాత్రమునకు అనుకూలమగు నటుల ప్రుతిని నిర్ణయించుకొని పిమ్మట రెండవ తంత్రియందలి ప్రుతి నాదమునుకూడ మొదట నిర్ణయించు కొనబడిన తంత్రినాదముతో సమానముగా జేయవలయును. ఆప్యుడు మొదటి తంత్రియందలి ప్రుతినాదమందు మనస్సులగ్ని మైనసేగాని రెండవదానిని దానితో సమానముగ ప్రుతి జేయటి కుదురదు. అందువలన ప్రుతి జ్ఞానము కలుగుటకు తంబురను ప్రుతిజేయటతోనే ప్రారంభమగును. ఈ విధముగ ప్రుతిజ్ఞానము కలిగినవిద్యార్థులుతమకుచెప్పిన పాఠమును వెంట నే గు రీంచి నిరంతరము గురువు సమీపమున నుండసక్కరలేక యే దోషములులేక గానమును అభ్యసింపగలుగుదురు. మరియును స్వోప్నకాలముననే ఉ తీర్మానగుదురు గనుక సలక్షణమైన గానము నపేక్షించవారు విధిగా తంబురనే ఆధార పడ్జ్యముకొరకు నియమించు కొనవలయును.

తంబురయందుగల నాలుగు తీగలు ఈ దిగువవలము నందు ఉదకారించిన ప్రకారము శ్రుతిచేయబడుచున్నవి.

ఇందు 1 వ తంత్రిని మంద్రపంచమ నాదములోను, 2, 3 వ తంత్రులను మంద్రహస్తనాదములోను, 4 వ తంత్రిని మంద్రహస్తనాదములోను శ్రుతి జీవ్యనలెను.

9 గీతాదుల అక్షరణ ములు

1. గీతము

శతశిన నావరాస్యముగా గానమని తాత్పర్యము. ఇచ్చికాక శాస్త్రగ్రంథములందు ప్రత్యేక గీత లక్షణములు చెప్పబడినవి. కొనివానీక ఈనాడు వ్యవహారము లోపించినది. నేను గానమును నేచ్చుకొనువాచు తాళాలంకారములు అయిన పించుట గీతములను కొన్నిటిని అభ్యసించుచున్నారు. ఇవి పిళ్లారి గీతములని, ఘనరాగ గీతములు అని రెండువిధములుగానున్నవి.

దైవపరముగాచెప్పబడిన కీర్తనలు పిళ్లారి గీతములనబడినవి. ఈ వ్యవహారము కన్నడదేశ సాంప్రదాయము నను సరించి వచ్చినది. అందునటన గీతమున కావేరువచ్చినది. ఈ గీతములు ఘృండరీక వింటుడను భక్తుని చే చెప్పబడినవి. నాట, గౌళ, ఆరచి, శ్రీరాగము, వరాళి మున్నగు ఘనరాగము లలో చెప్పబడుటచేత కొన్ని ఘనరాగ గీతము లనబడినవి. ఈ సేన్న వీటుకు రాగములను పురస్కరించుకొని నచ్చినవి.

పై గీతములకు ప్రత్యేకలక్షణములు ఎచ్చటను కను పించించుకులేదు. సాధారణముగా గానయోగ్యములగు రచన లన్నిటికిని గీతములనుటకలదు. సాహిత్యభాగము పూర్తిగా యున్నదిగాన గీతమనబడినదని కొందరనుచున్నారు. గాని ఆనియమము ఎచ్చటనులేదు. సాహిత్యము తక్కువయైన దానికిని, సాహిత్యము పూర్తిగాగల దానికిని గూడ గీతము లనియే శాస్త్రమునిర్ణయించుచున్నది.

మరియును పై విశ్లేషితములును, ఘనశాగీతములును పుట్టకపూర్వమే గీతమను వ్యవహరముకలదు. తేమన పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణము అనున్యాయమున లేని వసి కొండరను చున్నాడు. అట్టి న్నిటి యము ఎచ్చట ను కనుపించుటలేదు. ఈనాడు అట్టి కీర్తనలు అనేకములుగలవు. కానీ అవిగీతములని వ్యవహారింపబడుటలేదు. కృతులన చేయబడినవి. కీర్తనలన కీర్పింపబడునవి, తరంగములన తరంగమనుపేచుగల 12 ఆశ్వాసములతో నూడిన గ్రంథమునందలి గానయోగ్యముగు రచనల పేరు. ఈ విధముగ గానయోగ్యములగు గచ్ఛపద్యవదములు ప్రత్యేక నామములతో వ్యవహారింపబడుచున్నను అన్నిటికిని గీతములనియే తాత్పర్యము.

ల క ఇ గి త ము

సాహిత్యమునందు రాగలక్షణ మంతయు వివరింపబడిన కీర్తనకు లక్షణగీతమనిపేరు. అట్టి కీర్తనను ఏ సర్వరములతో ఎట్టిరాగమున గానముచేయదగునో అందలి అరము బోధించును. రాగలక్షణమును బోధించుటకొరకు యట్టి గీతములు ప్రధమసో పానముగనున్నవి.

రాగలక్షణముల ననుసరించి యివి శుద్ధములని, చాయూలగములని, సూడలని మూడువిధములుగా చెప్పబడినవి. ఇంచు సూడ అనునది దేశియదము. శాత్రుమందు చెప్పబడిన ప్రకారము రాగచాయను పొందినగీతము శుద్ధసాలగ సూడమని చెప్పబడినది. సాలగ మనినను చాయూలగమనినను సమానార్థికములు. చాయూలగ పదవికారమే సాలగము. సాలగ సూడ గీతములు ధ్రువాది సప్తతాళముల భేదములననుసరించి ఏడు

శ్వేచ్ఛముటుదా చెప్పుబడినినే. లక్ష్మణితములనుబోలి రాగలక్ష్మణము లేకయే చెప్పుబడిన కే న్నెనలుకూడా గీతములనబడుచున్నవి. అపియే వై ఫునరాగోతములు మున్నగునవి.

గోవించదిక్కీతుటు, వై వాల గురుమూర్తి శాస్త్రి, వెంకట మాళ, గోవించాచార్యులు, రామామాత్మ్యము, పురందరదాను మున్నగువాహకితములను చేరగేయ రచనలనుజేసిరి. అప్పభాషాపదయుక్తమును, ఆయ్యి, అంవో, తియ్యి అను పదములతోను స్వరరాగములతో గానముచేయబడునది గీతమనికరాడకలదు. ఇది దేశీయమైన లక్ష్మీము ననుసరించి చేయబడిననిర్ణయము

2. స్వరజతి

స్వరజతికూడ రాగమును అభ్యసించుటకు తోడ్డుడును. ఆనాడు అభినయించు నర్తకులకొరకు స్వరజతులు ఏర్పడినవి. యిందలి సాహిత్యార్థముకూడ తదనుగుణాధ్యముగా సేయుండును. పీనిలో కొన్నిమాత్రము భక్తితో దైవపరముగా చెప్పబడినవి.

శ్వేచ్ఛమా శాస్త్రి, మెలట్టూరు వెంకట్రామ శాస్త్రి, స్వాతితిరునాళీ, వాలాజీపేట కృష్ణస్వామి భాగవతులు మున్నగువారు స్వరజతులనుచెప్పిరి.

3. జతిస్వరము

పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణము న్యాయములోనుండి మాటున్న (సాహిత్యము) లేక భాటువు (స్వరము) మాత్రమే యుండి సృత్యకాలకైవమున కుపయుక్తమగునట్టి రచన జతిస్వరమనబడినది. జతిస్వరమునునది దేశీయమైన వ్యవహారము. దీనినడక మధ్యమకాలములోనుండును. దీనిని స్వరపలవి అని కూడా అందురు.

(3) తానములు

పునర్త్రి లేని స్వరసమూహములకు తానముని పేరు. ఈ తానములు శుద్ధములని, కూటములని చెందు చిన్నములు.

సమానముల నుండి పునర్త్రించు లేక క్రమయ్యక్కము లై న శుద్ధస్వర సమూహములకు శుద్ధతానముని పేరు.

సమానములనుండి పునర్త్రించు లేక క్రమమును వదలి ఏర్పడిన (స్వరప్రాతములంకాలి) స్వరసమూహములకు లేక అట్టి స్వరప్రాతములకు కూటతానములని పేరు.

ఈవిధములు శుద్ధ, కూటతానములను మాత్రమే మేళ వించి ఏదేనియొక రాగమునునరించి రక్కికలుగునటుల సాంఘట లేక వాద్యమునందనుషీంచుట సేకు తానముని వ్యాపారింప బడుచున్నది. ఇందు లాభముతో నిఖితములేదు గాని లయమాత్రము ఉండును. గాత్రముతో ఈ తానమునుషీంచు వారు “అనంతా” అను పదమునుచేచ్చి గానము చేయు చున్నారు.

కొందరు రాగముపై కాలమే తానమునుచున్నారు అది సరికాదు. సాధారణముగానే కొందరు రాగమును పై కాలములో ననుషీంచుచున్నారు. విశీంచికాలములో నిలాపలేక వారటుల చేయుచున్నారు. అంతమాత్రమున అది తానముగుట లేదు. తానముగూడ శ్రికాలములలో ననుషీంపదగును. రాగము ఒకచేలయినను తానముయొక్క ధోరణికిని రాగముయొక్క ధోరణికిని నడకలో లేంచాగలదు,

ఆర్థికము, గాధికము, సామికము, స్వరాంతరము,
బోడువము, పొడవము, సంపూర్ణము అని తానములు ఏడు
విధములు.—

ఈక స్వరము గలది ఆర్థికము
టెంసి స్వరములు గలది గాధికము
పూరు స్వరములు గలది సామికము
నాలుగు స్వరములు గలది స్వరాంతరము
అయిమ స్వరములు గలది బోడువము
ఆచు స్వరములు గలది పొడవము
ఏడు స్వరములు గలది సంపూర్ణము
ఈ విధములందు శుద్ధ, కూట తానములు కొన్ని ఈ
దిగువను ఉపహరింపబడుచున్నవి. కానీ కూటతానములలో
గాధికతానము లుండపు. అందువలన అవిమాత్రము ఆచు
విధములు.

శుద్ధ తానములు

కూట తానములు

1. సంపూర్ణము	సరిగు మహా పథ నిధి	1. సంపూర్ణ } రిసగు మహా పథ నిధి
సరిగు మహా పథ నిధి		తానములు } గమధి పథ నిధి ఈశు
2. పొడవ } సరిగు మహా పథ		2. పొడవ } సగరి పథ ధి
తానములు } సగరి మహా పథ నిధి		తానములు } రిగు మహా పథ నిధి
3. బోడువ } సరిగు మహా పథ		3. బోడువ } సమగ్ర పథ ధి
, తానములు } సమగ్ర పథ నిధి		తానములు } రిసగు మహా పథ నిధి
4. స్వరాంతర } సరిగు మహా పథ		4. స్వరాంతర } సగరి మహా పథ నిధి
తానములు } సగరి మహా పథ		తానములు } రిసగు మహా పథ నిధి

శుద్ధ తానములు

పూర్తి తానములు

5. సామిక
తానములు } స రి గ
} మ ప ధ
రి తు ఫ

5. సామిక } స రి గ
తానములు } ధ మ ప

6. గాఢిక
తానములు } స రి
} మ ప
గ ఫ

6. గాఢిక } రి స
తానములు } మ గ

7. అర్పిక
తానములు } స
} రి
గ

10. వాగ్దేయకారుల చరిత్ర

పురందర వికలదాను

ఈయన క్రూటక ప్రాహ్లాదుడు. మధ్య (డైవ్) మతసుడు. క్రూటకభాషలో నొప్పపండితుడు. పరమ భక్తా గేసఱణాః. ఇతిజు మొచట కోటీశ్వర్యుషుగా నుండెను. పండరి పురమంచు వేంచేసియున్న శ్రీ పాండురంగ విరలుస్వామి వారి భక్తుడయ్యెను. భక్త్యుతిశయము వలన విరక్తికలిగి. సంగీత సాహిత్యములందు మంచి పండితుడగుటచే ఒకొక్క సందర్భ మున చేసిన కీర్తనలచే శ్రీ పాండురంగవిరలు స్వామియొక్క ప్రసన్నతను జెంచినవాడై యుండెను. అద్భుతములైన ఇతని చరిత్రలు అనేకములుగలవు. సేటికిని సంగీతమున వాడుకలో గల పిళ్లాదీతములను ఈ మహానీయుడే రచించెను. మధ్యమత మతాధిపతులు వారివారి యాసాన దేవతాసన్నిధులందు వీరి కీర్తనలను సేటికిని వాడి కొనియూడుచున్నారు. ఈతని కీర్తనలు వేదాంతవిషయమైనవి అనేకములుగలవు. ఈ పురందరవికల దానులు అప్పాబలుని కాలమునకు మునుపే యుండినటుల కొండు చెప్పచున్నారు. ఈయన సూళాదులను కీర్తనలను రచించెను.

లక్ష్మీ ము

సూచనలు

1. గానము నభ్యసీంచు సమయమున సమగ్రీవ శిరకికాయు
డై కూరుచుండవలెను.
2. తాళమును వేయునప్పుడు చేతులనుగాని మోచేతులను
గాని కాళ్ల మిాడ ఆనించకూడదు.
3. తాళమును కాలివిాడ వేయగూడదు.
4. చేతులతో తాళమును వేయునప్పుడు ఎడమచేయి
ఏమియు కదలకూడదు. ఎడమచేతి అర్ధచంద్రహస్తము
నందు తాళమును వేయవలెను. మనిషి ణిగకూడదు,
కదలకూడదు. చేతులు భూజములవద్దనుంచి కూడ
కదలించకూడదు. ఉని అను క్రియను వేయునప్పుడు
క్రవేళ్లను ముందునకు విసరవలయును. అంతేగాని
మొత్తముచేతిని వెలకిలగాచేసి ముందునకు తీసుకొని
రాకూడదు.
5. గురువువద్ద పాతమునేర్చునప్పుడు ఏసందర్భముననుగూడ
దిక్కుల బూడకూడదు. పరాకులేక యుండవలయును.

11. సరళి స్వరములు

మాయామాళవడ్చ రాగము—తైపుటతాళము—చతురస్రజాతి

1 సరిగ మ - పథ - ని సీ	సేనిధ ప - మ గ - రి స
2 సరిగ మ - స ఱ - గ మ	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
సేనిధ ప - స ని - ధ ప	సేనిధ ప - మ గ - రి స
3 సరిగ మ - స ఱ - స ఱ	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
సేనిధ ప - స ని - స ని	సేనిధ ప - మ గ - రి స
4 సరిగ మ - పా - స ఱ	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
సేనిధ ప - మా - స ని	సేనిధ ప - మ గ - రి స
5 సరిగ మ - పొ - పొ	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
సేనిధ ప - మూ - మూ	సేనిధ ప - మ గ - రి స
6 సరిగ మ - ప మ - గ ఱ	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
సేనిధ ప - మ ప - ధ ని	సేనిధ ప - మ గ - రి స
7 సరిగ మ - ప మ - ధ ప	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
సేనిధ ప - మ ప - గ మ	సేనిధ ప - మ గ - రి స
8 స ఱమ ప - గ మ - ప గ	స ఱిగ మ - పథ - ని సీ
ప సేని సీ - ధ ని - ప ధ	సేనిధ ప - మ గ - రి స
9 సో ని భ - నీ - ధ ప	ధ ా ప మ - పొ - పొ
గ మ ప ధ - ని ధ - ప మ	గ మ ప గ - మ గ - రి స
10 సే సే ని ధ - ని ని - ధ ప	ధ ధ ప మ - పొ - పొ
గ మ ప ధ - ని ధ - ప మ	గ మ ప గ - మ గ - రి స

12. జంట స్వేర ములు

1. సనతెగగాషు - పపథధ - లనిసీసీ |
సీసీనిఫధాషప - మమాగ - కికిసన |
2. సనయాగ్యశు - కెకాగ - మమపప |
గగమమపపథధ - మమపప - ఫధనిని |
పపథధనినిసీసీ - సీసీనిర - ఫధపప |
నినిఫధపపము - ఫధపప - మమాగ |
పపమముగగరి - మమాగ - కికిసన |
3. వనరోగగరి - సనరిణ - గగమము |
రిణగగమముగగ - రిరిగగ - శుమపప |
గగమమపపము - గగమము - పపథధ |
మముపపథధధపప - మమపపథధనిని |
పపథధనినిఫధ - పపథధనినిసీసీ |
సీసీనినిఫధనిని - సీసీనిని - ఫధపప |
నినిఫధపపథధ - నినిఫధ - పపమము |
ఫధపపముమపప - ఫధపప - మమగగ |
పపమమగగము - పపమమగగరి |
మమగగరిగగ - మమగగ - కికిసన |
4. మమగగరిగగ - సనరిణిగగషు |
పపమమగగము - రిరిగగ - మమపప |
ఫధపపముపప - గగమము - పపథధ |
నినిఫధపపథధ - మముపప - ఫధనిని |
సీసీనినిఫధనిని - పపథధ - నినిసీసీ |
పపథధనినిఫధ - సీసీనిని - ఫధపప |
మమపపథధధపప - నినిఫధ - పపమము |
గగముపపథధధపప - ఫధపప - మమగగ |

ఓ ఓ ఆ తు తు గ్ - కు పతు ము - గ గ గ గ
ప స కి రి గ గ కి - తు తు గ గ - క క ప స ।

5. స తు గ తు రి గ ప రి - ప స కి రి - గ గ మ మ ।
కి పతు స న తు రి గ - క క గ గ - మ మ ప ప ।
గ ధ ప ధ తు ప న తు - గ గ తు మ - ప ప ధ ధ ।
తు ని ధ ని ప ధ తు ప - మ మ ప ప - ధ ధ ని ని ।
ప సే ని సే ధ ని స ధ - చ ప ధ ధ - ని ని సే సే ।
సే ప ధ ప ని ధ సే ని - సే సే ని ని - ధ ధ ప ప ।
ని తు ప మ ధ ప ని ధ - ని ని ధ ధ - ప ప తు మ ।
ధ గ మ గ ప తు ధ ప - ధ ధ ప ప - తు తు గ గ ।
ప రి గ రి మ గ - ప ప మ మ - గ గ రి రి ।
తు ప రి స గ రి మ గ - మ మ గ గ - రి రి స స ।

మూచ్చవలు

1. సరళీలు, జంటలు, వీని స్వరథానములు బాగాకుదిరిన పిమ్మిటనే క్రమముగా రెండు మూడు కాలములలో అభ్యసించవలయును.
2. ఒకొక్క స్వరమును ప్రత్యేకముగా గ్రుతిలో కలియు నటుల అభ్యసించవలయును.
3. సరళీలను, జంటలను అన్నిటిని అభ్యసించుటకు అవ కాశము లేనివారు కొన్నిటిని అభ్యసించవచ్చును.
4. స్వరథానములు బాగాకుదిరిన పిమ్మిట స్వరాక్షరముల కు బదులు స్వరనాదములను అ, ఇ, ఉ, ఎ, ఒ అను ఏదు అక్షరములచేత ప్రత్యేకముగా మూడు కాలముల లోను అభ్యసించవలయును.

చందీకా స్తుతి మంగళ

ఇంగ్లె తుషాగా - కృపతుషు - గగ 88।

ససరింగా 99. తుషాగా - 99 సస।

9. సతుగా తుషాగా సరి - ససరి - గగ ము |
 కిపమచ్చా తుషాగ - 99 గగ - ము పవప |
 గధ పథ తుషాగు - గగ ము - పవధధ |
 తునిధని పథ తుష - ము పవప - ధధనిని |
 జసేని సేని పథ - చచుధధ - నినిసేని |
 సేపథ పనిధనిని - సేసేనిని - ధధ పవప |
 నితు పమధపనిధ - నినిధధ - పవతుషు |
 ధగ మగ పతుధప - ధధపప - తుషగగ |
 పరిగరిమగ పతు - పపము - గగ 99 |
 తుసరిసగరిమగ - ముగగ - 99 సస |

సూచనలు

1. సరళీలు, జంటలు, వీని స్వరథసానములు బాగాకుదిరిన విష్ణుటనే క్రమముగా రెండు మూడు కాలములలో అభ్యసించవలయును.
2. ఒకొక్క స్వరమును ప్రత్యేకముగా శ్రుతిలో కలియు నటుల అభ్యసించవలయును.
3. సరళీలను, జంటలను అన్నిటిని అభ్యసించుటకు అవ కాళము లేనివారు కొన్నిటిని అభ్యసించవచ్చును.
4. స్వరథసానములు బాగాకుదిరిన విష్ణుట స్వరాత్మరముల కు బదులు స్వరనాదములను అ, ఇ, ఔ, ఎ, ఒ అను ఐదు అత్మరములచేత ప్రత్యేకముగా మూడుకాలముల లోను అభ్యసించవలయును.

14. త్త్వస్మీయా స్వీరములు

1. సేనిథప చగరిన - సీ ; సీ ;
అర్ధ. లుగుష - సుగాష పథినొ
2. సోనిథప హాలు - సీ ; సీ ;
అర్ధ. లుగుష - లుగుష అమపు
అర్ధ. లుగుష - సుగాష పథినొ
3. సేనిథు లు హాలు - సీ ; సీ ;
అర్ధ. లుగుష రి - లుగుష రి అమపు
అర్ధ. లుగుష - లుగుష రి అమపు
అర్ధ. లుగుష - సుగాష పథినొ
4. సేనిథు ప హాలు - సీ ; సీ ;
అర్ధ. పుష్టిని - సుగుణి అమపు
అర్ధ. పుష్టి - సుగుణి అమపు
అర్ధ. పుష్టి - సుగుణి అమపు
5. సేనిథప హాలు - సీ ; సీ ;
అర్ధ. పుష్టిశ్చ. - పుష్టిశ్చ అమపు
అర్ధ. పుష్టిశ్చ. - సుగుణి అమపు
అర్ధ. పుష్టిశ్చ. - సుగుణి అమపు

15. దాటుస్తూరములు

1. నువుగము రోనులీ - లిపుషుపు గమలుగు
అధిషథ మపగము - మనిధని జుధిషథ
పనునిను ధుఱిషథ - ధరీసీరీ జీసేధని
నిగీరీగీ సీరీనీసీ - సీపుధుపు జీస్జీని
నిషుషుపు ధుషునిధు - ధుమాపు పుషుధుపు
పరిగెరి మగపుము - మనురిను గరిషుగు
అన్నిను రిసుగులీ - లిఫునీధు జైనిరిను
2. సరిసుగు రిగుసరి - రిగురిషు గమలిగు
గమగపుపగము - మపుషుధుపుధుమపు
శథపని ధునిధుడు - ధునిధును నిసుధని
నిసేనిరీ సీరీనీసీ - సీనిసీధు నిధుసీని
నిధనిషు ధుషునిధు - ధుషుధుము పుషుధుపు
షుషుపగు తుగపుము - మగమురి గరిషుగు
గరిగును రిసుగెరి - రిసురిని సనిరిసు
3. ససురిరి - ససుగగు - ససుషుము - గగరిగు
ససురిరి - గ సరిగు - ససురిరి - గగముగు
రిరిగగు - రిరిషుము - రిరిపుపు - మమగగు
రిరిగగు - మ రిగుము - రిరిగగు - మమపుపు
గగముగు - గగపుపు - గగధుధు - పుషుషుము
గగషుము - ప గుపుపు - గగముగు - పుషుధుధు
షుషుపుపు - షుషుధుధు - మమనిని - ధుధుషుషు
షుషుపుపు - ధుషుధుధు - మషుషుపు - ధుధునిని

ఏ ల ద్వా కు - ప ప ని ని - భ ద్వా బో - ల ని ధ ధ
 భ ద్వా కు - ని ని ధ రి - ల భ భ ధ - ని ని బో
 బో ని ని - గో గో కు - బో బో ప - ధ ధ ని ని
 ఆ బో ని ని - ధ ఆ ని ని - బో బో ని ని - ధ ధ ప ప
 ని ని ధ ధ - ని ని ప ప - ని ని ష ష - ప ప ధ ధ
 ని ని ధ ధ - ప ని ధ ప - ని ని ధ ధ - ప ప ష ష
 ధ ధ ప ప - ధ ధ మ ష - ధ ధ గ గ - ష ష మ ప ప
 ధ ధ ప ప మ ధ ప ష - ధ ధ ప ప - మ మ గ గ
 ప ప మ ష - ప ప గ గ - ప ప రి రి - గ గ ష ష
 ష ష మ - గ ప మ గ - ప ప ష ష - గ గ రి
 ష ష మ గ గ - రి మ గ రి - మ ష ష గ - రి రి స స ||

16. అలంకారములు

(1) ధ్రువత్తాశము 101

చతుర్ప్ర జాతి	లఘువు	ద్రుతిము	ఉఘువు	లఘువు	14 క్రియలు
	1	0	1	1	
సరిగ్గమ	గరి	సరిగ్గరి	సరిగ్గమ		
రిగ్గమప	మగ	రిగ్గమగ	రిగ్గమప		
గమపథ	పమ	గమపమ	గమపథ		
మపథని	థప	మపథప	మపథని		
పథనిసి	నిథ	పథనిథ	పథనిసి		
సినిథప	థని	సినిథని	సినిథప		
నిథపమ	పథ	నిథపథ	నిథపమ		
థపమగ	మప	థపమప	థపమగ		
పమగరి	గమ	పమగమ	పమగరి		
మగరిస	రిగ	మగరిగ	మగరిస		

(2) మర్యాదాశము 101

చతుర్ప్ర జాతి	లఘువు	ద్రుతిము	ఉఘువు	10 క్రియలు
	1	0	1	
సరిగ్గరి	సరి	సరిగ్గమ		
రిగ్గమగ	రిగ	రిగ్గమప		
గమపథ	గమ	గమపథ		
మపథప	పమ	మపథని		
పథనిథ	పథ	పథనిసి		
సినిథని	నిథ	సినిథప		
నిథపథ	థి	నిథపమ		
థపమప	థప	థపమగ		
పమగమ	మప	పమగరి		
మగరిస	గప	మగరిస		

(3) రూపకలాళము ०।

చతురంగ జ్ఞాతి	ద్రుతము ०	లఘువు ।	6 క్రియలం
స ర		స రి గ మ్	
రి గ		రి గ ము ష	
గ ము		గ ము ప ధ	
ష ప		ష ప ధ ని	
ప ధ		ప ధ ని సె	
సె ని		సె ని ధ ష	
ని ధ		ని ధ ప ష	
ధ ప		ధ ప మ గ	
ష మ		ష మ గ రి	
మ గ		మ గ రి స	

(4) రఘుంవతాళము । ०।

మిక్ర జ్ఞాతి	లఘువు ।	అప్రద్రుతము)	ద్రుతము ०	10 క్రియలం
స రి గ స రి స రి			గ	షొ
రి గ ష ల గ రి గ			ష	పో
గ ము ప గ మ గ			ప	ధో
ష ప ధ ప ష ప ష			ధ	సె ని
ప ధ ని ప ధ ప ధ			న	సె ని
సె ని ధ సె ని సె ని			ధ	షో షో
ని ధ ప ని ధ ని ధ			ష	షో షో
ధ ప ష ధ ప ధ ప			ష	ధో ధో
ష మ గ ష మ ష మ			గ	రి రి రి
మ గ రి మ గ ష గ			రి	షో

(5) త్రిపుటతాళము (ఆది) 100

వచ్చులక్రమిక శాఖ	లఘువు	ద్రుతము O	ద్రుతము O	రై క్రియలు
స ఆ గ ర	స ర	గ ము		
ర గ హ గ	ం గ	హ చ		
గ ము ప ము	గ ము	ప ను		
ము ప ధ ప	ము ప	ధ ని		
ప ధ ని ధ	ప ధ	ని సు		
సే ని ధ ని	సే ని	ధ ప		
ని ధ ప ధ	ని ధ	ప ము		
ధ ప ము ప	ధ ప	ము గ		
ప ము గ ము	ప ము	గ రి		
ము గ రి గ	ము గ	రి స		

(6) త్రిపుటతాళము 100

తిప్ర శాఖ	లఘువు	ద్రుతము O	ద్రుతము O	రై క్రియలు
స ం గ	స రి	గ ము		
ర గ హ	ం గ	ము చ		
గ ము ప	గ ము	ప ను		
ము ప ధ	ము ప	ధ ని		
ప ధ ని	ప ధ	ని సు		
సే ని ధ	సే ని	ధ ప		
ని ధ ప	ని ధ	ప ము		
ధ ప ము	ధ ప	ము గ		
ప ము గ	ప ము	గ రి		
ము గ రి	ము గ	రి స		

(3) పూషకతాళము 10

వతురిక్ర జూతి	ద్రుతము 0	లఘువు 1	6 క్రియలు
స ర		స రి గ త్తు	
రి గ		రి గ త్తు ప	
గ ము		గ ము ప ధ	
శ్చ ప		శ్చ ప ధ ని	
ప ధ		ప ధ ని సే	
సే ని		సే ని ధ ప	
ని ధ		ని ధ ప త్తు	
ధ ప		ధ ప త్తు మ	
త్తు మ		త్తు మ గ రి	
మ గ		మ గ రి ప	

(4) రఘుంపతాళము 10

మీక్ర జూతి	లఘువు 1	అనుద్రుతము 0	ద్రుతము 0	10 క్రియలు
స రి గ స రి స రి			గ	ము
రి గ త్తు రి గ రి గ			త్తు	పో
గ ము ప త్తు మ త్తు			ప	ధై
ము ప ధ ప ప ధ			ధ	ని
ప ధ ని ప ధ ప ధ			ని	సే
సే ని ధ సే ని సే ని			ధ	ని
ని ధ ప ని ధ ని ధ			న	పో
ధ ప త్తు ధ ప ధ ప			త్తు	గౌ
త్తు మ గ త్తు మ ప మ			గ	ఱ
మ గ రి మ త్తు గ			రి	ధై

(5) ప్రిశ్చలతాకము (ఆది) 100

పత్రశ్లో శాస్త్రి	లఘువు 1	ప్రతిము O	ప్రతిము O	7 ప్రిశ్చలు
స ర గ ర		గ ర	గ మ	
ర గ మ ర		మ ర	మ చ	
గ మ వ మ		మ మ	మ చ	
మ ప ధ మ		మ మ	ధ న	
మ ధ న మ		మ మ	న మ	
మ న మ మ		మ మ	మ మ	
న ధ ప ధ		న ధ	ప మ	
ధ ప మ ప		ధ మ	మ మ	
ప మ మ మ		మ మ	గ ర	
మ మ మ మ		మ మ	ర స	

(6) ప్రిశ్చలతాకము 100

పత్ర శాస్త్రి	లఘువు 1	ప్రతిము O	ప్రతిము O	7 ప్రిశ్చలు
స ర		స ర	గ మ	
ర గ మ		గ మ	మ వ	
గ మ వ		గ మ	వ ధ	
మ వ ధ		మ వ	ధ న	
వ ధ న		వ ధ	న స	
స న మ		స న	ధ త	
న ధ త		న ధ	ప మ	
ధ త మ		ధ మ	మ మ	
ప మ మ		ప మ	గ ర	
మ మ మ		మ మ	ర స	

(7) అటలాశము ॥ १००

ఖండ జాతి	లఘువు	లఘువు	ద్రుతము ०	ద్రుతము ०	14 క్రియలు
	స కి గా	సా కి గా		మా మా	
	శ గా మా	శీ గా మా		పా పా	
	గ మా పొ	గా ము పొ		ధొ ధొ	
	మ పొ ధొ	మూ ప ధొ		సీ సీ	
	ప ధొ సీ	పొ ద సీ		సే సే	
	సె వీ ధొ	సొ వి ధొ		పొ పొ	
	వి ధొ పొ	వి ధ పొ		మా మా	
	ధ పొ మా	ధా ప ము		గా గా	
	ప ము గా	పొ మ గా		రి రి	
	మ గా రి	మా ఆ రి		సొ సొ	

(8) ఏకలాశము ।

చతుర్పక్ర జాతి	లఘువు	4 క్రియలు
	స రి ఆ మ	
	రి ఆ మ ప	
	గ మ ప ధ	
	మ ప ధ ని	
	ప ధ ని స	
	స ని ధ ప	
	ని ధ ప మ	
	ధ ప మ గ	
	ప మ ఆ రి	
	మ ఆ రి స	

(9) ఏకతాళము-సంకీర్ణ జాతి

సంకీర్ణ జాతి	లథువు	9 క్రియలు

స తి గ య ప ధ ని సే రీ
రీ సే ని ధ ప మ గ రి స

1. ఈ అలంకారములు మూడుకాలములలోను సాధికచేయవలెను.
  2. పిష్టుట మూడుస్థాయిలలోకూడ ప్రతికాలములలోను సాధికచేయవలెను,
  3. గ్రౌత్రమునందు మూడుస్థాయిలు, పలుక నిచో ఆవరోహణమునందు ఏస్థానమునుండి పరికిన ఆ స్థానమునుండి ప్రారంభించి ఆరోహణమునందు ఎంతవరకుపరికిన అంతవరకు సాధిక చేయవలెను.
-

17. గీతములు

**(1) మలహార్షము - రూపకతాశము - చతుర్శబ్ది
అతిచిత్రతమహాన్యము - సమగ్రహము**

మహ - ధ సీ సీ రి | రి సీ - ధ ప శుప | రి మ - ప ధ మ ప
శ్రీఇ - ఇ ణ నాధ | సింధు - ఉ ర వ ర్ను | క రు - ఇ సా గ ర

ధ ప - మ గ రి స | స రి - మ ా గ రి | స రి - గ రి సా
క రి - ప ద అ న | లం - బో ద ర | ల తు - మి క రా

రి మ - ప ధ మ ప | ధ ప - మ గ రి స ||
అం - శొ సు త | అ మ - ర వి సు త ||

మ ప - ధ సీ సీ రి | రి స - ధ ప మ ప | రి మ - ప ధ మ ప
సి ద్ధ - చొ ర ణ | గ ణ - సే వి త | సి ధ్యి - వి నా య క

ధ ప - మ గ రి స | స రి - మ ా గ రి | స రి - గ రి సా
తే ఎ - న మె న మె | లం - బో ద ర | ల తు - మి క రా

రి మ - ప ధ మ ప | ధ ప - మ గ రి స ||
అం - శొ సు త | అ మ - ర వి సు త ||

మ ప - ధ సీ సీ రి | రి సీ - ధ ప మ ప | రి మ - ప ధ మ ప
స క - ల వి ద్వా | అ ది - భూ జ త | స అ - ర్మ్మ్యై త్తు ము

ధ ప - మ గ రి స | స రి - మ ా గ రి | స రి - గ రి సా
తే - న మె న మె | లం - బో ద ర | ల తు - మి క రా

రి మ - ప ధ మ ప | ధ ప - మ గ రి స ||
అం - శొ సు త | అ మ - ర వి సు త ||

(2) మలహారిరాగము - చూపకతాళము - జప్తుర్స్తయాత్రి
అతిఖితమహాన్మాము - సమగ్రమాను

ధప - మగరిస | ఇము - పథ మప | ధరి - రిసిధప | ధప - మగరిస
చంద | గౌణికర | గౌణ - రిఇవర | మంబి - రతాయ | మఱ - నమకట
సా - రీరీ | ధప - మగరిస | సు - మాగరి | సరి - గరిసా
మం - దారా | కుసు - మఱకర | మక - రందం | వఱ - సితువా ||

ధప - మగరిస | రిమ - పథమప | ధరి - రిసిధప | ధప - మగరిస
హేమ - తణికటు | సిం - హిసస | విచు - పతాకు | కము - జలకర
సా - రీరీ | ధప - మగరిస | సురి - మాగరి | సరి - గరిసా||

మం - దారా | కుసు - మఱకర | మక - రందం | వఱ - సితువా ||

ధప - మగరిస | ఇము - పథమప | ధరి - రిసిధప | ధప - మగరిస
చంద - మఱాయ | మం - దఱకెని | మంబి - రతాయ | మఱ - నమకట
సా - రీరీ | ధప - మగరిస | సరి - మాగరి | సరి - గరిసా||

మం - దారా | కుసు - మఱకర | మక - రందం | వఱ - సితువా ||

-★-

(3) మలహారిరాగము - త్రిపుటతాళము - త్రిశ్రజాతి
✓ అతిఖితమహాన్మాము - సమగ్రమాను

ధసస - ధపమప | ధధప - మహపా | ధధసి - ధపమప | ధధప - మగరిస
కరయ - సిఇరన | కెయగ - జాల్సీ | వరవ - పడదవ | రంతి - కఅణినో
సరిరి - సరిసరి | ధధప - మగరిస | ధపధ - సాధప | ధధప - మగరిసు||

అరియ - కరుణద | కాద - భాగ్యాను | హారిస - మార్పుణ | మాడి - బ్రతికరు||

ధసిసి - ధపమప | ధధప - మహపా | ధధసి - ధపమప | ధధప - మగరిస
త్రిఇత్తు - రందర | విరల - రాయూ | చరణ - కమలవ | సోడి - బ్రతికరు

సరిరి - సరిసరి | ధధప - మగరిస | ధపధ - సాధప | ధధప - మగరిస||

అరియ - కరుణద | కాద - భాగ్యాను | హారిస - మార్పుణ | మాడి - బ్రతికరు||

-★-

(4) మలవారిచాగము - త్రిపుటతాళము - త్రిశ్రజాతి
ఆతిచిత్రతమమార్గము - సమగ్రహము

రిస క్ర్యూ - సాసా | మగరి - మమపా | సథా - ధపమప | ధధప - మగరిన
పమమ - నాథ్యా | పంమ - పురుషా | పంం - బ్రోచైబతి | స్వరుణ్ణ - పతల అ
మిము - పంచాయ్యా | మిమల - చరితా | మిహం - గతాధి | రోబ్హా - జాతాత
పమప - ధసేధని | రీసేధ - ధసేధప | ధధప - పొపమ | రిమమ - పొపొ
ఉదధి - నితానస | ఉరగ - కయాన | ఉ. న్ను - తోన్నత | మహిం - మా
ధధప - పొపమ | రీమ - మగరిన | సాస - ధధధప | పొప - మగరిన ||
యదుమ - లోత్రమ | యజ్ఞ - ర, త్తక | యజ్ఞ - కి, త్తక | రామ - నతాతమ ||
ధనేం - ధపమప | ధధప - మగరిన | రీనేం - ధపమప | ధధప - మగరిన
పటీ - మణపా, | లక, - నమెనమొ; ఇథ, , - మందా | యక, - నమెనమొ
పమప - ధసేధని | రీసేధ - ధసేధప | ధధప - పొపమ | రిమమ - పొపొ
చుభు, - ప్రదమనుమ | సోర - ధతాయను | చేంద్ర - మసోబి | రంజ - సాత
ధధప - పొపమ | రీమ - మగరిన | సాస - ధధధప | పొప - మగరిన ||
అభీ, - నతమపు | రంద - రతలావి | తాల్ల - భ, ల్లచే | రామా - సామా ||

-★-

(5) మోహనరాగము - రూపకతాళము - చతుర్శ్రజాతి
ఆతిచిత్రతమమార్గము - సమగ్రహము

గగ - పొపా | ధప - నేంనేం | రీసేం - ధధ పొ
తుద - పీఛా | మృదు - పంచీ | వన - రుమాలా
ధప - గగరీ | గప - ధసథా | ధప - గగరీ
చన - రంచీ | సురు - చిరబం | ధర - పేటీ
గగ - ధపగా | పగ - గరిసా | గగ - గగరిగ
ముద - ముతక | ల్యా అఅటీ | నిరు - పుషుధ

పగ - పొ పొ । గగ - ధ ప థా । ధ ప - సే సే
నుఱ - లోలో । నిర్త - త జ యో । ప్రద - కీలో
థగె - రి రి సేసే । థసే - ధ ధ ధ ప । గ ప - ధ స ధ ప
వర్త - కొ త్రైయు । పంగ - నా యుక్కి । కొం - ద్వితిథల
ధ ప - గగ రిస । సరి - గా గా । గరి - పగ రీ
దా - అఅయక్కి । స త సి జా । సవ - జస నీ
సరి - సగరిస । గరి - సా సా ॥
జయ - జయజయ । ప్రద - కీలో ॥

(6) కల్యాసిరాగము—త్రిపుట్లతాళము—త్రిక్షజాతి
అతిధిత్రశమహార్ణము — సమగ్రమౌలు

సేసేసే - నిధ - నిసే । నిధ ప - ధ ప మ ప
క మ ల - కొ ద శ । విషు ల - ను న యున
గ మ ప - ప ధ - ధ ని । ధ ప మ పగ - రిస
క రి ప - ర ద క రు । కొంబు - ధేవ - ఎవ
ధ ధ ధ - గగ - గా । మ పొ - హగ - రిస
క రు ణ - శ ర - ధే । క మ, - ల అ - అ అ
రీ , - సా - ; । గ మ ప - మ ప ధ ప
కొం - తా - ; । కే - కీ - న ర - కొ
నిధ ప - ధ ప - మ ప । గ మ ప - ప ధ - ధ న
సుర వి - ధే - ధ స । వ ర ద - జే - లా
ధ ప మ - పగ - రిస । ధ ధ ధ - గగ - గా
సుర పు - రో - త్రైమ । క రు ణ - శ ర - ధే
మ పొ - మగ - రిస । రీ , - సా - ;
క మూ - ల అ - అ అ । కొం - తా - ;

సంగీతకాణ్డ వాచకము

• ౪౬

(7) శుద్ధసామేరిచాగము - త్రిపుట్లతాళము - త్రిశబ్దాత్మి

ఆతివిత్రమమార్గము - సమ్మాహము

రీమిరి - రీసీ - ధసి | సో సీ - ధప - మప | ధధ సీ - ధా - ధ ప
అమిరి - రై - కర | జె న్ని - బో - ల్లతి | సకల - కా త్తు
పతురి - ధధ - ధప | పొ ప - ధధ - ధప | దొ ప - మప - ధప
రా ణ - ధి - నం | తాళ - ధి - నం | తాళ - పరి - ఫు తు
పమరి - సరి - సరి | పమప - సరి - సరి | పపధ - పప - మరి
కే రె - అఅ - అఅ | అఅఅ - అఅ - అఅ | అఅఅ - అఅ - అఅ
శిఖరి - మా - మా | ధపధ - సీ - సీ | రీ రీసీ - ధ ప - మప
నే తు - వా - ఆ | పరి ఫు తం నం | జటా - కొ - ఉ
ధధసీ - ధా - ధప | పమరి - ధధ - ధప | పొ ప - ధధ - ధప
సకల - కా - త్తు | రా ణ - ధి - నం | తాళ - ధి - నం
పొ ప - మప - ధప | పమరి సరి సరి | పమప - సరి - సరి
తాళ - పరి - ఫుతు | కే రె - అఅ - అఅ | అఅఅ - అఅ - అఅ
పతుధ - పప - మరి | రి సరి - మా - మా | ధపధ - సీ - సీ
అఅఅ - అఅ - అఅ | నే తు - వా - ఆ | పరి ఫు - తం - నం .

(8) కాంభోజి - త్రిపుట్లతాళము - చతుర్శిబ్దాత్మి (అది)

ఆతివిత్రమమార్గము - సమ్మాహము

సీ ని ప - ధధ - సీ | ధ సిరి గ - హీ గ గ రి
మంచర - ధా - రే | మొత్త ము - రా - అరె
సిరిసిసీ - నిని - ధప | ధధపమ - గమ - పొ
డై ఇత్తీకు - లాం - తక | పొ ప న - మూ - సై
గపధసీ - నిని - ధప | ధధపప - మగ - రిస
గపధసీ - నిని - ధప | ధధపప - మగ - రిస

గ ప ప ధ - ధ సి సి రి | రి పి హి గి - రి గి - రి సి
ఆ అ ఆ అ - ఆ అ - ఆ అ | ఆ అ ఆ అ - ఆ అ - ఆ అ
స రి స స - ని ని - ధ ప | ధ ధ ప హ - గ మ - పా
శై ఇ త్వీతు - లా ० - తక | పా త న - మూ - రై
గ ప ధ స - ని ని - ధ ప | ధ ధ ప ప - హ గ - రి స
ప ద కు భ - రై - ఎ ల | మ కు టు మ-యూ - ర ,

(9) శంకరాభరణరాగము - మర్యాదాశము-చతుర్శ్రజ్ఞాతి

అతిచిత్రతము మార్గము - సమగ్రము

సే ని సే - ధ ని - సే ని ధ ప | మ గ మ ప - ధ ప - మ గ రి స
గో వి ० - దా - అ అ అ అ | హ కే ఎ ఎ - మ ధు - నూ ద న
స స పా - మ గ - మ రి గా | స స సే - ని స - ధ సే సే
వ న మూ - అ అ - అ అ లా | గ రు ద - ధ్వజ - ము తంద
రీ సే ని - ధ ని - సే ని ధ ప | సే సే - సే - సే ని ధ ప
త్రీ ధ ర - త్రీ - ర ఘు ప తె | స ० , , - , - క ర మ జ
మ గ మ ప - , ప - మ గ రి స | రి రి సి సే - స ధ - ని ని ప ధ
సు ం ద రా - ० గ - జ య జ య | త్రీ ఇ ఇ రా - అ అ - మ ఆ ఆ శి
ధ క ప ప - గ మ - మ రి గా | స రి గ మ - పా - ధ ని సే
ఇ ఇ తా అ - భి రా - అ అ మూ | మూ అ అ - అ ० - పా పే
రి రి సి ని - ధ ప - మ గ రి స ||
ప అ ట్టు అ - అ భి రా అ అ ము ||

గీతములను మూడు కాలములలోను సాధ్యించేయవలెను.

१८

అంబుల్ పత్రాలు

19. తానవర్తమాలా

(1) పోడిరాగము

తృప్తయతాతము - చూసుకెళ్ళి (ఆశి)

చిత్రతుసురుము - సుషుప్తిము

ఆశోషణము : న ఈ గ మ ప ఫ స స

అస్త్రాహాము : సే ల థ మ క ద స

పరమాప్తము ఇంతానాకసేయ మేరగాదురంజనాప్తము

ముఖునిగుస్సు శ్రీవెంక బీళ సుకుమారు నన్నెలుస్సిన సరసుప్తము

అసువలమి :- దానిపుట్టలు విని ఇంతసాహస్రమీలి

ప్రమాదించి నాచకము

1.1

	(1)	(2)
ప్రమాదించి నాచకము	అసువలమి - నినిథి - మ క స ని	అసువలమి - క క స ర మ
ఏ	ఎ .. క .. థ .. న .. థ .. న .. థ .. న ..	ఎ .. క .. థ .. న .. థ .. న .. థ .. న ..
ప్రమాదించి నాచకము	అసువలమి - సే ల .. థ .. మ .. క .. ద .. స ..	అసువలమి - క ..
ప్రమాదించి నాచకము	అసువలమి - సే ల .. థ .. మ .. క .. ద .. స ..	అసువలమి - క ..

గుండిత్తొ^(ప్ర.) వ్యాచకములు

	O	O	O
అను పలచి పలు	ఇ అధన - అషు క - మ ని ధను - క రి వు మ అను పలచి పలు	గ తు సఫ - న వ ధ వ ప్ర. . . ప్ర. . . పలచి పలు	అ న సి న - క సు క ప్ర. . . ప్ర. . . పలచి పలు
అను పలచి పలు	ఇ అధన - అషు క - మ ని ధను - క రి వు మ అను పలచి పలు	గ తు సఫ - న వ ధ వ ప్ర. . . ప్ర. . . పలచి పలు	అ న సి న - క సు క ప్ర. . . ప్ర. . . పలచి పలు
అను పలచి పలు	ఇ అధన - అషు క - మ ని ధను - క రి వు మ అను పలచి పలు	గ తు సఫ - న వ ధ వ ప్ర. . . ప్ర. . . పలచి పలు	అ న సి న - క సు క ప్ర. . . ప్ర. . . పలచి పలు
1.	గా మూ - గ ర భి ర - సా ధ ర - న ధ ర పలు	గా , శ్వ - ; ప ధ పలు పలు	గా , శ్వ - , ధ సు పలు పలు అ . ర పలు
2.	ధా ని క - ప షు క కు - ధ సూ క - , ప సు క పలు	పల ధ క - ధ వ ధ వ పలు	పల ధ క - ధ వ ధ వ పలు
3.	అ న ధ జు - అ షు న ధ - మ క ర స - ధ న ధ పల స సీ - ల ద వ స - ర కు - ధ న ధ	అ న ధ జు - అ షు న ధ - మ క ర స - ధ న ధ పల స సీ - ల ద వ స - ర కు - ధ న ధ	అ న ధ జు - అ షు న ధ - మ క ర స - ధ న ధ పల స సీ - ల ద వ స - ర కు - ధ న ధ

०		
१		
२		
३		
४		
५		
६		
७		
८		
९		
०		
१		
२		
३		
४		
५		
६		
७		
८		
९		

గుర్తితా (క్ర.) శాస్త్రమూలములు

(ఒ) దారాధురాగచు

లైప్యట్ కాశము - శబ్దపుర్వకచూపి (ఏటి)

బిల్లింగ్ హెచ్చర్ము - ఫన్సప్రాశము

అంగోస్తాశము : నిర్మమ వాధ వి స్టీ

అప్పణ్ణిష్టాశము : సే ని ధ వసు ర్య గ్రా రి న

పల్లవి : జీవేలా జీవేనస్వగా చూఱునిచ్చున నామై

పల్లవి : - జులమేలా జీవేనస్వగా చూఱేల వేంపుగోపాలజీవ

అస్సమలవి : - పల్లవియున్నస్వత్తు వాఁటేల వేంపుగోపాలజీవ

పరాణము : - పల్లవియున్నస్వత్తు

	0	0	
పలవి	పణ కీ - గా గ్రా - రి గుర్తి - ర్య రి న రి	అ పథి - స రి స రి - స రి స రి	పొ మ క - , ర మ ల
పలవి	ల మే - ల మే - .	సే - .	పు . రా . . .
పలవి	స మ ర క - ర మ ర క - ప ము వ - ధ మ స ర్త న , థ - , ర ధ మ	స మ క - , ర మ ల	ప మ క - , ర మ ల . . .
పలవి	స మ ర క - .	న .	ప . . .

మైప్రాచీ వాచకశ్లో

			O
అను పలవి పల్లి	ధన వథ - య ప 0 మ - 0 ప మ 0 - X X G 0 ప కు స్టే - ని సె రి సే - 0 గ్రి - సె ల సె రి సా , ల - ; ధ న ప మ 0 X - 0 జు 0 - స 0 జు - క్ర జు న - 0 ప మ ధ ధ వ ధ న - సె రి సే - 0 గ్రి - గ్రి , గ్రి - సె రి - సా	సత రి ప - ప మ ధ ధ ప మ K X - , ప స ధ ప మ ప . ధ న సె ధ ప త ధ - గ ర స 0	ప త స థ - న మ ధ - న న సె - ప స ధ - , ధ న ప ధ - ధ న ప మ పంచాంగః
ముక్కో యి పురు పురుణ	ప మ 0 X - 0 జు 0 - స 0 జు - క్ర జు న - 0 ప మ ధ ధ వ ధ న - సె రి సే - 0 గ్రి - గ్రి , గ్రి - సె రి - సా	ధ వ సె - , ప సా కు న - , కూ క కు న - .	ప ధ - ధ న ప మ .
1.	సా ; - ; ధా - ; సా - స్టో రి	గా , 0 - ; సా	; ధ - ; పూ పంచాంగః
2.	సా ధ - ప మ పో - ప మ 0 X - , 0 ప 0 ధ వ ధ న - ప 0 మ ప - ప 0 తయ శ - సు 0 X 0	ధ మ 0 - , ధ ధ ధ వ ధ న - 0 మ ధ ధ వ ధ న - .	, ధ - , ధ ప ధ న - 0 మ ధ ప ధ న - .
3.	ధ వ ధ న - ప 0 మ ప - ధ - న సె రి న ధ మ ప - , ప ధ ప - మ 0 గా - 0 ప 0 జు	గ రి - చ - న సా , ధ - ధ ధ ధ వ ధ న - .	ప ధ న - ధ మ ప ధ న - .
4.	ధ వ ధ న - , ధ ధ ప - త్య ధ ప త ధ వ ధ న - , ధ ధ ప - ధ ధ ప త ధ వ ధ న - , ధ ధ ప - ధ ధ ప త	గా , ధ - ధ ధ ప ధ న - , ధ ధ ప త ధ ధ న - , ధ ధ ప త	ధ మ ప - ప ; ధ మ ప - ధ మ ధ మ ప - ధ మ ధ మ ప - ధ మ

—★—

(3) కాంధోజీరాగము

త్రిపుటుతాళము — చతుర్శ్రజ్ఞాతి (ఆది)

చిత్రతలమాడ్రము — సమగ్రజ్ఞము

అశ్వాహము : న ఒ ఆ మ వ అ సే

అశ్వాహము : సే న అ వ మ ఆ ఒ న

పలవి :— తరుణే నిన్ను బ్యాస్ తాళ్ వెచ్చివురు

అనుపలవి :— ఫరల్ వెలినిన శ్రీతాంగ్ గేస్ జగభ్రస్

చరణము :— సరసవరార

	0	0	0
పలవి			
ప. దూ - సా. ఒ బ్ర. - అ వ భ న - ఓ ఆ మ	X K B B - , స మ X	X K S B - స్త. అ	X K S B - స్త. అ
త చ జీ	స్త.	బ్ర.	స్త. . . . .
ఫ. స ఒ స - మ X స - X మ వ అ - మ X వ అ	ప. స్త. న - అ వ భ స	, స్త. X B - B స్త.	, స్త. X B - B స్త.
త.	ప. స్త.	ప. స్త.	ప. స్త. . . . .

	O	(1)
n.	అందు - నేరు - అపము ఆ - ది ను ఆ ది ను - , ము ఆసు - త టా ఆ - ము పు ఆ న , పు కు - న కుషు వ పు ఆ ను - , పు ఆ ను - త టా ఆ - ము పు ఆ న పు ఆ ను - , పు ఆ ను - త టా ఆ - ము పు ఆ న పు ఆ ను - , న ఆ ను - , న ఆ ను - , న ఆ	అసు శుసు - X లొ ఆ న ఆ పు ఆ - సు - , భ X సు పు - సు - 0 X సు పు ఆ - సు - 0 X సు పు - ఆసుపు వ

* శృంగార అప్యాస్యాను

(4) మొహనరాగము

తీవ్రమతాపు - చందురశ్రజాలి (ఆరి)

విశ్వరూపము - సముద్రమం

అశ్వాషాము : స బ క న భ సే

అశ్వాషాము : సే భ న గ ధ న

విశ్వరూపమున్నాన్ని విశ్వామిత్వముల్కున్నాయి
పలచి : - విశ్వరూపమున్నాన్ని విశ్వామిత్వముల్కున్నాయి
అసులలచి : - సముద్రమం సముద్రమం దేసే నామాశ్వరము
సరుగము : - సముద్రమం తోంక్రిణివాస

		0	
		0	
పలచి	గా గా - గి ; - గా గ గ - క క గ గ	గ గ గ - గ గ గ గ	గ గ గ - గ గ గ గ
సముద్రమం	గ సు గ .. .	గ .. .	గ .. .
సముద్రమం	గ గ క - గ గ గ క - గ గ గ క - గ గ గ క	గ గ క - గ గ గ క - గ గ గ క	గ గ క - గ గ గ క
	గ .. .	గ .. .	గ .. .

○

1

(5) వ్యాపక రాగులు

(ఆణ) సుమిత్ర - నాను తెలుగు లేదా

— అందుల్లో వ్యక్తిగతంగా ఉన్న ప్రాణికి కావలిని అందుల్లో వ్యక్తిగతంగా ఉన్న ప్రాణికి కావలిని

సుదీత్రా (క్రూ.) ప్రమాణ

	O	O	O
అను పలవి పల్లి	సూఫు - వు ధు త - , ము కు ప - గొ తు స్తు ఆరి సే - సే ప్రి సే వి - ధు పు ధు - సే క్రి సే దు - . యు - జు - .	గుహ పు ధు - ధు పు శు - . సుము - సై - . పుధు పు త - , శు కు పుధు పు త - . ర - .	పుధు పు శు - ధు పు శు - . పుము కు - పుధు వి - . పుము - . కు - .
శుక్క యు స్వర్ణ సురుణం	శుక్క లే వి - ధు లే వి - ధు లే వి - ధు లే వి - యు లే పు క - పు లే పు - ని పు ధు లే వి - ధు లే వి - స్వర్ణ పు ధు లే వి - ధు లే వి - ధు లే వి - సురుణం పు ధు లే వి - . ర - .	పుధు ధు - పుధు ధు - , శు కు పుధు ధు - పుధు ధు - , శు కు పుధు ధు - , పుధు ధు - , శు కు పుధు ధు - . కు - .	పుధు ధు - పుధు ధు - . పుధు ధు - పుధు ధు - . పుధు ధు - , పుధు ధు - . పుధు ధు - .
1.	సూ , ము - ; సో - , గొ ము - , శీ క	సూ , ధ - ; క్రీ	, సూ ము
2.	పు ధు - ము కు ము - , శు కు ము - ప మా మ	పు ధు - ము కు ము - ప మా మ	పు ధు - , ని కు ము
3.	సుము ధు పు - ము కు ము - పు ధు పు - కు సు వి - పుధు వి - ధు లే వి - పు ధు వి - ధు లే వి -	పుము కు - పుధు వి - పు ధు వి - ధు లే వి - పుము కు - పు ధు వి - పు ధు వి - ధు లే వి -	పుము కు - పుధు వి - ధు లే వి - . పుము కు - పుధు వి - ధు లే వి - .
4.	పుము కు - , పుము ధు - పు ధు వి - పు ధు వి - పుము కు - , పుము ధు - పు ధు వి - పు ధు వి -	పుము కు - పు ధు వి - . ని కు ధు వి - పుము కు - పు ధు వి - . ని కు ధు వి -	పుము కు - పు ధు వి - . పుము కు - పు ధు వి - .

(6) ఆలంచరాగము

ఉపయుక్తాక్షరము - చుట్టూనేజ్యాలీ (ఆది)

బిల్లేసేహోవ్వము - సమిగ్రము

అశ్వేషాఖము : సురి మ న న సే

అనస్తోఖము : సేని ధా వ మ గా బ సు

పలవి : - సెలత్తున్న తిథిముసుల సుమార్గులు ల్లి

అనుసులవి : - చూల నే పెట్టిన శ్రీకృష్ణాచంపులు

చురంఘము : - నీపాదములే నుమ్మి

సౌత్తి - సౌత్తి	సైని - సైని	పుసులు - పుసులు	పుసులు - పుసులు	పుసులు - పుసులు
సెల - సెల	సెల - సెల	పుసులు - పుసులు	పుసులు - పుసులు	పుసులు - పుసులు
సేని - సేని	సేని - సేని	పుసులు - పుసులు	పుసులు - పుసులు	పుసులు - పుసులు

పంగిత్తా స్త, వాచకములు

	1	0	0
4.	సేసి - ; సేవ - రిసెన్ నే - నిర్తిసేన గొ - ; సుగ - సువుఫ - భువిఫ - భువిఫ సుసేసి - నిర్తిసేన - వువ్వాఫ - వువ్వాఫ వువుఫ - , వుసేసి - నిర్తిసేన - నిర్తిసేన	టా - ; వువు సుసేన ప్రి - ప్రిసేన వుసొ పు - ముగుగు సేని పుఫ - వుపుఫ	భువుఫ - పుపుఫ భువుఫ - పుపుఫ పుపుగుఫ - పుపుగు గుంపుపుసెని పుపు

* తాసమాన అస్త్రస్వరము

సాధనలను కొడుకాలములలోను అధ్యాయమయిని.

శ్రీ సారాయణతీర్థ గ్రోంఫమాల

సంగీత శాస్త్ర వాచకములు

గానవిషయము

(లక్ష్మీ లక్ష్మణములు)

రెండవ వాచకము

గ్రంథకర్త:

పుచ్చె వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ప్రథమ ముద్రణము—1000 ప్రతులు

శాలివాహన శకము १८२२

మన్మథ సంవత్సరము

కృం. శ. 1955

సర్వస్వామ్యములు }
గ్రంథకర్తవి }

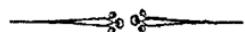
మూల్య ము
రు. 2—8—0

7. వ ప్రీకరణమున 71. పేజీలో త్యాగరాజు ఆరువేల స్తంబాగి బ్రాహ్మణుడని చెప్పబడియున్నది. కంభం, మార్కు పురం ప్రాంతములందు మరికినాటి వారిలో కాకర్లవారు గలరేవొనని తెలిసికొన బ్రియత్తించితిని. కానీ ఏ సమాచారము అందలేదు. ఆ ప్రాంతమున ఉన్న యొదల త్యాగరాజు మరికినాటి బ్రాహ్మణుడనియే అనుకొనవలసి యున్నది. తిరువయ్యారు ప్రాంతమున ఒకవేళ కాకర్లవారు మరికిరాటి వారుండినను కోసిమ దార్శనికులవలె వారికది దేశనామమై యుండవచ్చునని తలంచి పై విధముగ వాయట జరిగినది. కానీ ఎటులైనను ఆభ్యంతరముండదు.

ఈ నా సంగీత శాస్త్ర పరిశోధనకు అఱుదు సువత్సరముల పై కాలమునుండి తోడ్పడుచున్న ప్రోదరాబాదు ప్రభుత్వమువారికి నేనొతయు కృతజ్ఞుడను.

ఆచ్చవేయించుకొనలేని పరిశోధనకు తమస్వింత పెట్టబడితో ముందుగా ఆచ్చవేసి యిచ్చుట మూలమున చేసిన మహావకారమునకు శికిందరాగాదు వాస్తవ్యాలు దివ్యవాణి సత్కాసంపాదకులు, గర్భాగవతము మున్నగును త్రమగ్రంథముల రచించిన వారువగు'మహాకవి' శ్రీ చిప్రకుల అప్పయ్యశాస్త్రారికి ఎంతయుకృతజ్ఞుడను

విషయ సూచిక

పుట

పుట

దెవప్రార్థన.

1. పరిభ్రాష్టాపదములు.

(1) నాదము	2	(10) విషమము	„
(2) గాంధ్ర్యము	3	(11) కాలము	6
(3) భరతము	„	(12) మార్గము	„
(4) తౌర్యతీరము	4	(13) కీయ	„
(5) సంగితము	„	(14) అంగము	„
(6) గ్రీవము	„	(15) జాతి	7
(7) సమగ్రహము	5	(16) ద్రుతలయ	„
(8) అతీతము	„	(17) హధ్యలయ	„
(9) అనాగతము	„	(18) విలంబితలయ	„

—

2. గమకములు:— 8

(1) తీరిపము	9	(8) కురుళము	15
(2) i స్ఫురితము	10	i ఒదిగింపు	16
ii ప్రత్యాఘాతము	12	ii ఒరయిక	„
(3) కంపితము	13	(9) ఆహాతము	17
(4) లీనము	„	i రవ	„
(5) అందోళితము	14	ii ఖండింపు	18
(6) వళి	„	(10) ఊల్లసితము	„
(7) త్రిభిన్నము	15	ఎక్కుజారు	19

	పుట్ట		పుట్ట	
చినుజూరు	19	(13)	ముఖీతము	21
సావితము	20	(14)	నాయితము	22
గుంఫైతము	21	(15)	ఎక్కితము	,,

గదిభాగము :—

పనక్ రాగములు	24	(3) వక్ రాగములు	29
పన్న రాగములు	25	1. సంపూర్ణసంపూర్ణ ము ^{ణ్} 30	
ంపూర్ణ సాడవ		2. పాడవ-సంపూర్ణ ము ^{ణ్} ,,	
ములు	26	3. బోడవ సంపూర్ణ ము,,	
సాడవ సంపూర్ణ		(4) భాషాంగరాగములు ^{శి} 1	
ములు	,,	(5) మిత్రరాగములు ^{శి} 2	
సాడవసాడవములు	27	(6) పూర్క్యపూర్క	
ంపూర్ణ బోడువ		విభాగము	33
ములు	,,	1. రాగాంగము	,,
బోడువ సంపూర్ణ		2. భాషాంగము	,,
ములు	,,	3. క్రియాంగము	,,
పూడవ బోడువములు ^{శి} 8		4. ఉపాంగము	34
బోడువ సాడవములు,,		5. దేశాంగము	,,
బోడువపోడువములు ^{శి} 9			

భవిష్యము :—

య	34	2. మధ్యలయ	,,
మీతలయ	35	3. విశంబితలయ	36

	పుట		పుట	
(1) మార్గము	36	10. సంకీర్ణమార్గము	41	
1. అతిచిత్రతము		(2) కీయ	43	
మార్గము	37	(4) చాపుతాళములు	"	
2. చిత్రతమమార్గము	,,	1. చతురశ్ర చాపు		
3. చిత్రతరమార్గము	38	తాళము	44	
4. చిత్రమార్గము	,,	2. త్రిశ్ర చాపుతాళము 45		
5. వార్తికమార్గము	39	3. మిశ్ర చాపుతాళము ,,		
6. దక్షిణమార్గము	40	4. ఖండచాపుతాళము 46		
7. త్రిశ్రమార్గము	,,	5. సంకీర్ణ చాపుతాళము ,,		
8. మిశ్రమార్గము	41	(5) దేశాది తాళము	47	
9. ఖండమార్గము	,,			
5. రాగలక్షణములు :—	47			
(1) సావేరిరాగలక్షణము	48	(9) బిలహరి	,,	56
(2) చక్రవాక	,,	(10) జగన్నామోని	,,	57
(3) ఆనందభైరవి	,,	(11) పూరికలాయణి	,,	58
(4) రీతిగాళ	,,	(12) మఱ్ఱుఖాపియ	,,	59
(5) భరహరిప్రియ	,,	(13) కానడ	,,	60
(6) కేదారగాళ	,,	(14) చారుకేశి	,,	61
(7) వారికాంభోజి	,,	(15) జరమురాటి	,,	62
(8) వాంసధ్వని	,,			
6. సంగీత రచనలు :—	64			
(1) సంచారి గీతము	,,	(4) వదవర్షము	66	
(2) తానవర్షము	,,	(5) కృతి లేక కీర్తన	67	
(3) వనము	65			

13. ఇతిమల కృతులు.

(1) సీలకంకంధాశేషం	173	(8) రామకృష్ణ	
(2) వాతావి గణపతిం	178	గోవిందేశి	211
(3) హిమూచలతనయ	185	(9) ఏముయ్యరామ	213
(4) జననీ నినువినా	189	(10) పరమపావనరామ	218
(5) కృపయూసాలయ	197	(11) పరిదానమిచ్చితే	222
(6) నినువినాగతి	203	(12) మరిపేర	231
(7) మత్స్యఃసూర్యవరాహా	208	(13) ఇంద్రమలగాత్రి	235
14. కీర్తనలండలి కొన్ని విషయములు.....		240	

సంగీత శాస్త్ర వాచకములు

గానవిషయము

(లక్ష్మీ లక్ష్మణములు)

రెండవ వాచకము

తో॥ శుక్లాం బ్రహ్మ విచారసార పరమ మాద్యాం జగద్యైశిసం
వీణా పుస్తక ధారిణీ మభయదాం జాద్యాంధకారాపశం
హస్తే స్థాటిక మాలికాం విధత్తిం పద్మసనే సంధితాం
వందే తాం పరమేశ్వరీం భగవత్తిం బుధికృదాం జారదాం॥

తా॥ తెల్లని స్వరూపము గలదియు కేవల బ్రహ్మను
సంధాన పరాయణయు, నాదియు, జగత్తులయందు వ్యాపించి
యుండునదియు, వీణా పుస్తక ధారిణియు నభయప్రదయు,
సజ్ఞానాంధకార నాశనియు, మాస్తమునంమ స్ఫుటికమాలను
ధరించినదియు, పద్మసనమందు కూర్చున్నదియు, బుద్ధిబలము
నొసంగు సట్టిదియు పద్మమైశ్వర్యసంపన్నయు, పరమేశ్వరియు,
నగు నా జారదాంబకు నమస్కరించుచున్నాను.

1. పరిభాషా పదములు

1. నాచము, 2. గాంధర్వము, 3. భరతము, 4. తౌర్య
త్రికము, 5. సంగీతము, 6. గ్రహము, 7. సమగ్రహము,
8. అతీతగ్రహము, 9. అనాగతగ్రహము, 10. విషమగ్రహము,
11. మార్గము, 12. క్రియ, 13. అంగము, 14. జాతి,
15. ద్రుతిలయ, 16. మధ్యలయ, 17. విశంబలయ,
18. చౌకము అనుసని పరిభాషావదములు,

వివరములు

1. నాదము :-

ప్రాణమునకును, అగ్నికిని సంమోగము కలుగునపుడు పుట్టునట్టి ధ్వనికి నాదమని పేరు. పుట్టుక యిం విధముగా సేవ్యకు చున్నందున “న” అను ప్రాణబీజమును. “ద”అను అగ్నిబీజమును చేర్చి దీనికి నాచమును వ్యవవహారమును శాస్త్ర జ్ఞాలు నిర్దియించిచి. ఇచ్చట ప్రకరణము ననుసరించి చెచికి వినుపించునట్టిన్ని, ఉచ్చరించుటకు అనుకూల మగునట్టిన్ని, మందు, మధ్య, తౌరములను త్రిధ్వాయిలతో కూడిన అఖండమైన ధ్వని విశేషమునకు నాదమని పేరు.

నాదము నుండి స్థాయిలును, స్థాయిలనుండి శ్రుతులును, శ్రుతులనుండి స్వీములును, స్వీరములవలన రాగములును ఏర్పడుచున్నవి. అటులనే నాదమునుండి వర్ణము (ఆత్మ

రము)ను: వర్షము (అత్యరము)ల వలన పదమును, పదముల వలన వాక్యమును, వాక్యములవలన లోకవ్యవహరమును ఏర్పడుచున్నది.

2. గాంధి ర్యాము : -

గాంధిర్యము సామవేదములకు ఉపవేదము. సంగీత విద్య గంధర్వలకు ప్రీతిదాయకమైనది గాన గాంధిర్య మన బడినది. గంధర్వలనువారు దేవగాయనులు, వాసు నార దాదులు.

మరియు ఏది తంత్రు (తీగ) ల యందుండునదియను, అనేక విధములైన తత్త-అవనద్ర-సుహిర-ఘనములను నాలుగు విధములైన వాద్యములకు ఆశ్రేయ మైనదియను, స్వర తాల పదములకు స్థానమైనదియు సైయండునో అదియే గాంధిర్య మని కూడ చెప్పబడినది.

బుమిప్రోక్తమైన గీత వాద సృత్యములకు గాంధిర్య మని మరొక సిద్ధాంతము.

3. భరత ము : -

గాంధిర్యము భరతముని వలన భూలోకమునందు బ్రహ్మింపజేయబడినందున భరత మనబడినది. మరియు గాంధిర్యమునందు భావము, రాగము, తాళము అనునవి ముఖ్యము లగుటచేత ఈ పదముల రొయిక్క— మొదటి అత్యరము లగు భరత అనునవి చేరి భరత మనంబడినదని కొండరు

చెప్పిరి. నృత్యమువణ భాషమును, వాద్యమువలన తాళమును వ్యక్తము ఉగుచుస్తువి గాన గీత - వాద్య - నృత్యములు మూడు భరతి శ్రద్ధమును దిమిడియుస్తుటుల స్ఫుర్తమేనది.

4. తెర్వైత్రిక ము : -

నృత్యము, గీతము, వాద్యము అను మూడింటితో కూడిన నాట్యమునకు తౌరైత్రిక మనిషేరు, తూర్పుము లనగా మద్దిల మొదలగు వాద్యములు. ఇట్టి వాద్యముతోసహా మూడు అవయవములు (వాద్య, గీత, నృత్యములు) గలది గాన తౌరైత్రికమని చెప్పుబడినది.

5. సంగీత ము : -

గీత, వాద్య, నృత్యముల చేరికకు సంగీతమని పేరు. గీత, వాద్యముల రెంటి చేరికకే సంగీతమును పేరును కొండరు నిర్జయించిరి. వస్తుపు ముక్కును గూడ వస్తుమని వ్యవహారించినచుల గీత, వాద్య, నృత్యములలో స్తుత్య భాగము కొరత పడినను గీత వాద్యములను సంగీతమని వ్యవహారించ వచ్చునని కొండరనిది.

6. గ్రహ ము : -

గ్రహించుటకు గ్రహమని పేరు. తాళమందు గీతము గ్రహించబడుచున్నది. అనగా ప్రారంభించబడుచున్నది. అట్టి ప్రారంభ సానమునకు గ్రహసానమని పేరు. గ్రహమనగా యిచ్చుట గ్రహసానమని తాత్పర్యము.

7. స మ గ్ర హ ము :-

తాళ, గీతముల రెంటిని ఒక పర్యాయమే సమముగా ప్రారంభించుటకు సమగ్రహమని పేరు.

8. అ తీ త ము :-

అతీత మనగా అతీతగ్రహము. గీతమును ప్రారంభించిన పిమ్మట తాళమును ప్రారంభించుటకు అతీతగ్రహమని పేరు.

9. ఆ వా గ త ము :-

అనగా అనాగత గ్రహము, తాళమును ప్రారంభించిన పిమ్మట గీతమును ప్రారంభించుట అనాగతగ్రహము.

10. వి ష మ :-

అనగా విషమగ్రహము. తాళావ ర్తమునందలి రెండవ హ స్తకియ యొక్క ప్రారంభమందును, తుది కిరీయ యొక్క ప్రారంభమునను, తాళముయొక్క అద్యంతములందు గల ఈ రెండు హ స్తకియలకును మధ్యనుండు ఏ హ స్తకియ ప్రారంభమందైనను లేక ఏ రెండు హ స్తకియల మధ్యనుండు అంతరము లేక విజాంతి యుండైనను గీతమును ప్రారంభించుటకు విషమగ్రహమని చెప్పబడినది. ఆనగా సమ, అతీత, అనాగత గ్రహములకు చెప్పబడినసానములుగాక తాళావ ర్తము నందు మరి ఏ స్తానమందైనను గీతమును ప్రారంభించుట విషమగ్రహమని తాత్పర్యము.

2. గమకములు

వినువారి చిత్తమునకు నుఖముగా నుండు నట్టులు స్వర్మును కంపించేయుటకు గమకమని చెప్పబడినది. గీతము నందు స్వరము స్వర్తీయమైన శ్రుతియందుండి ఛాయూ మాత్రముగ అన్య శ్రుతిని ఆశ్రమియించుట కొరకు జరుగబడునట్టి స్వరాగమనము (కంపనము) గమకమని కొందరనిరి. అట్టి గమకములు.

11. ప్లావితము	3
12. గుంఫితము	—
13. ముద్రితము	0
14. నామితము	—
15. మశీతము	*

అని 15 విధములుగా చెప్పబడినవి.

వి వర ము లు

1. తి రి ప ము

- (i) ఈ గమకమునకు చిహ్నము W
- (ii) వినియోగము :—

కంపము ననుసరించిన అత్యుల్పాటున సురదరమగు డమరు ధ్వనిని పలికించుటకు తిరిపమని పేరు.

ఇది ద్రుత తుర్యాంశ వేగోపలట్టితము. అనగా ద్రుత కాలము యొక్క నాలుగవంతు వేగము గలదియని అరము.

ద్రుతకాల మనగా రెండు ప్రాస్యాత్మకముల కాలము, ఇది ఒక శైకండు కాలమునకు సమానము. ఈ శైకండు కాల ములో నాలుగవ వంతు కాలము పాప్యు శైకండు కాలము, ఇది చతుర్భుగణాలము గనుక చతుర్భుగణాలము వేగమున ఈ గమకమును అనుష్టాచవలెను.

ఉదాహరణము :

— వీణయుండు పంచమమును పలికించి ఆ పంచమును అదిమి కైవత స్వరచాయను రష్టించి తిరిగి పంచముందు సలుచుట. అనగా పంచమమ్మస్వరమందు మింటి కొంచెము తెఱవ్వత్తో కైవతమునకు వెళ్లి తిరిగి పంచమములోనికి మింటిత్తో చేరవలెను. అప్పుడు “పథావ?” అని వచ్చును, ఇదేవిధముగ మిగతా స్వరములకు కూడ తెలియవలెను.

ఇందు ఒక స్వరమున ఒక అక్షరకాలము నిలిచి దానిని అదిమి దానికి ఆశోషణ క్రమమున దగ్గరగానుండు స్వరము యొక్క చాయను రష్టించుటకు తిరిపమని కొందరు చెప్పిరి, దీనికి “నాక్కు” అను హృవహారము కూడ గలదు,

డం. అనుశ్బమును పలుకునటి వాడ్యమునకు “డమరు” అని పేరు, తిరిపము అను పదమునకు భికుము అని ఆరము, ఇచ్చట భికుమునకు సంబంధించినది అన్యస్వరచాయ.

2. స్ఫురిత ము

దృత తృతీయాంశ వేగము గలది స్ఫురితము. అనగా ద్రుతమందు మూడవ భాగమైన వేగము గలది యని తాత్పర్యము,

ద్రుతమందు మూడవ యంశమన శేకండు కాలములో మూడవ పంతు. దీనిని విభజించుటగానీ, గ్రహించుట గాని క్షపసాధ్యమైనపని, అందునటన చతుర్భాగకాలమున ద్రుత

కాలములో నాలుగవంతు (కాలమున) కంచెను కొంచెమ్ము, విశంబముగను ద్రుతార్థ కాలమున (అనుద్రుత కాలమున లేక అష్టరకాలమున) కంచెను కొంచెము వేగముగను అనుషీంచుట కొరకు గాను పై విధమున మూడవవంతు ద్రుతకాలమని చెప్పుబడినది. ఈ గమకము స్ఫురితమని ప్రత్యాఘాతమని రెండు విధములు.

1 స్ఫురితము

- (i) దీనికి చిహ్నము : ;
- (ii) వినియోగము.

ఆరోహణ క్రమమున గల సస, రిరి మొదలయిన జంట స్వరములలో మొదటి దానిని అనుషీంచిన పిమ్మట రెండవ దాని కొరకు ముందుగా యా స్వరమునకు అవరోహణమందు సమీపమున గల స్వరమందు ముప్పొతిక అష్టరకాలము కొట్టుతో నిలచి ఎంటునే దానికి ఆరోహణమందు గల పై స్వరమునకు వచ్చుట, అనగా జంట స్వరములలోని మొదటి స్వరమున కొట్టి అందుండి రెండవస్వరమును ప్రారంభించి వలికించుట యని తాత్పర్యము.

ఉదాహరణము :

వీణలో సస ఆని పై మడ్డమును జంటస్వరముగా పలి కించుట కొరకు మొదటి 'స'ను మడ్డముమొక్క మేటుమిందనే

వేలిని అచించ పలికించకలను. రెండవ ‘స’ను పలికించుటకు గాను అవరోహణమందు సమిరాపమున గల నిషాదసానమందు వేలిని ఉంచి వింటి ముప్పుకైక కాలము అటులనే ఉంచి వెంటునే నిషాదము రొయక్కు మెటుమిచు ఉంచిన వేలిని తీగను రామకొనుచు షడ్జసానమునకు తీసుకొనిరావలెను. తణవిధముగ సస అని జంటను పలికించుట స్ఫూర్తించు.

2. ద్వారా ఘోతము

- (i) చిప్పుము . . .
- (ii) వినియోగము.

స్ఫూర్తించు అనుసది అవరోహణమందు చెప్పబడినదానికి వేరు. అదేమాదిరి అవరోహణమందు అనుషీంచుటయే వృత్త్యాఘోతము.

ఉదాహరణము :

సస అను జంట స్వరములలో మొదటిదానిని అను షీంచి పిమ్మెట ఆవోహణక్కుమమందు గల “రి” స్వరమును కొట్టి తిరిగి అవరోహణక్కుమమున గల “స” స్వరమునకు వచ్చుట, అప్పుడు “సరిన” అని వచ్చును. ఈ గమకమునకు డీలము అను చేయకూడ కలవు. డీలమన కదలింపు. అది ముత్యుపుచిప్పుకో సీరు పొరలినట్లు ఉండవలయునని చెప్పబడినది.

3 క ० పి త ము

ద్రుతార్థమాన వేగమేతితము కంపితము : - అనగా
ద్రుతకాలము స్థోక్యా - సగము వేగము గలది కంపితము.

ద్రుతార్థమానము అనగా అనుద్రుతకాలము. అను
ద్రుతకాలమునగా ఒక అష్టరకాలము, ఇది అర్శికండు కాల
మునకు సమానము.

(i) దీనికి చిహ్నము ~

(ii) వినియోగము.

స్వరమును ఒక అష్టరకాలము వరకు ముందు వెనుకలకు
(పీణలో తీగను) కదలించుట లేక ఒణికించుట కంపితము. ఈ
సందర్భమున అన్యస్వరచాయను రష్మించకూడదు.

4 లీనము

ద్రుతవేగముచేత కంపముగలది లీన మగుచున్నది.
ద్రుతవేగమన రెండులక్ష్యరముల కాలము లేక శేకండుకాలము.
ఈ ప్రమాణములో అనుష్టంచుట లీనమనబడినది.

i దీనికి చిహ్నము ~—

ii వినియోగము.

ఒక స్వరమండే రెండులక్ష్యరముల కాలము వరకు కడ
లించుచు ఆనగా కంపింపజేయుచు నిలిచి ఆరోహణమండ:
దానికి నమింపమునగల స్వరచాయను రష్మించి లయిం
జేయుట లీనము. కంపింపజేయుట, లయింపజేయుట ఈరెండున
ద్రుతకాలమునవు సరిపోవలయును.

5. ఈ ० దే ३ త ము

లఘువేగము గల లయచేత దురితముగా గాని మధ్యముగా గాని, ఏలంబితముగా గాని స్వరమును కంపనము జేయుట ఆందోళితమును గమకమని చెప్పబడినది. ఈ గమకమునందు దురితముగా కంపింప జేసినను, దీనికి రెట్టింపు నిదానముగలదగు మధ్యలయతో కంపింపజేసినను లేక ఈ మధ్యలయకు రెట్టింపు నిదానము గల విశంబితలయతో కంపింపజేసినను లఘుకాలము వరకే చేయవలయును.

(i) దీనికి చిహ్నము ~~~~

(ii) వినియోగము.

ఈక స్వరమందే నాలుగు అత్యరముల కాలము (రెండు శైకండ కాలము) వరకు కదలించి (కంపింపజేసి) ఆరోహణమందు దానికి సమీపమునగల స్వరముయొక్క ఛాయను రష్టించుట, ఆందోళితము అనగా ఉండము.

6. వ తీ

అనేక విఫములగు వక్రముల (వంకరల) తో కూడి, వేగముగా చేయబడిన స్వరకంపనమునకు వలియని చెప్పబడినది.

(i) దీనికి చిహ్నము ०

(ii) వినియోగము.

ఈక స్వరమును సుడియించి వట్టి వానికి (ఆరోహణమందలి) మిాది స్వరము యొక్క ఛాయను రష్టించుటకు వలియని పేరు,

7. త్రి భిన్న ము.

మూడు సానములందును హెచ్చుస్వరములచేత దట్టముగా ఎడ తెగక్ (అవిశాంతిగా) వ్యాపించునది త్రిభిన్నమని చెప్పబడినది.

- (i) దీని చిహ్నము M
- (ii) వినియోగము.

వీణయందు మంద్రవంచమ, సారణి తంత్రులయందు ఆడ్డముగా ఎడమచేతి వ్రేళ్లను పెట్టుకొని కుణిచేతితో మంద్రమడ్జ, మంద్రవంచమ, సారణి యను మూడు తంత్రులను జేరి మూడు సానములందును గల హెచ్చుస్వరములను దట్టముగా ఎడ తెగక వ్యాపించుచు రంజకము కలుగునటుల వాయించుటకు త్రిభిన్నమనిపేరు.

ఈది తానమును వాయించునపుడు చాల అనుకూల ముగా నుండును.

8. కు రు త్త ము

గ్రీంధియు క్రమై కంరమందు పుట్టుబడిన ణోములమగు వథియే కురుళమని చెప్పబడినది.

గ్రీంధి యనగా ముడి స్వరమును సుడియించి పట్టుట లథియన్న గమకమునందు చెప్పబడినది. కురుళము అనగా ముంగురులు ఆందువలన ముంగురులు చుట్టుకొనిన విధమున

స్వరమును సుచియుండి కోమలముగా ప్రథమలయుననియును, గాత్రగానముసందు యిది కంకస్తానమునందు ఉత్సవ్యుమగు ననియును చెప్పబడినది. ఈ గమకమును సేడు ఒదిగింపు, ఒరయిక అని దెండువిధములుగ వినియోగించుకొనుచున్నారు.

1. ఒ ది గి ० పు

i దీనికి చిహ్నము X

ii వినియోగము.

ఇది నోటి పాటయందు జారుగుకమును బోలియండును ఒక స్వరస్తానమునందుండి దానికి పైన (ఆ రో హా ణమున) గల సమాపస్వరమును గాని, లేక దానికి తరువాతను గల స్వరమును గాని పలికించుట ‘బదిగింపు’ అని చెప్పబడినది.

ఉ దాహరణము :

రిషభస్వరమునందు గాంధారమును గాని లేక దానికి తరువాతను గల మధ్యమస్వరమును గాని వీణలో పలికించుట

2. ఒ ర యి క

i దీనికి చిహ్నము -

ii, వినియోగము.

ఒక స్వరస్తానమునందుండి దానికి (అవరోహణమున కూడా లేకినది సంస్కారమును దిగువఫడు ఒకొక్క సర్వరమునకు

పెంబడి, సమాపమున గల మిాది (ఆరోహణమండలి) స్వరము యొక్క ఛాయ కనుపించగా దానిని రాచుకొని దిగుట బరయిక యని చెప్పబడినది.

ఉ దా హ ర ఇ ము :-

స ని ద వ = స ర. ని న. ధ సి. వ.

ముంగురులను నుచుటి మిాదికి రాకుండునటుల ఏ విధముగా ప్రక్కతు ఒదిగించుకొనేదరో అదే విధమున స్వరములను ఒదిగించి పట్టుటకు ఒదిగింపు అని చెప్పబడేను. శీఖావాఢ్యమునందు దీని స్వరూపము బాగా వ్యక్తమగును.

9. అ హ త ము.

ముందున్నటువంటి హౌచ్చు స్వరమును కొటి ఆకొటుతో శీఘ్రముగా దిగువస్వరమును స్పృశించుటకు ఆహాతమని పేరు. ఈ ఆహాతము రవ, ఖండిపు అని రెండువిధములు.

1. ర వ

- i దీనికి చిహ్నము ^
- ii వినిమోగము.

వ్యక్తిన నొక స్వరమునుండి రాల్చుకొని ఆ రాలెడు స్వరచ్ఛాయతో క్రింది (అవరోహణ) స్వరమునకు వచ్చుటకు రవ యని పేరు.

ఉదాహరణము

ప. స్వరమునుండి దిగువ వడ్డమునకు దిగునపుషు
మధ్యము గల మ.గ.రి. అను స్వరములను రాచుకొని (లోపల
అణగించుకొని) దిగుట. పైనుండి నాదము అవరోహణ
క్రమమున దిగునపుషు తైలధారవలె అవచ్ఛిన్నముగ క్రింది
స్వరమునకు జారవలెను.

11. ప్లా వి త ము

ప్లతమానముచేత కంపనము ప్లావితము. ప్లతమాన
మనగా మూడు లఘువుల కాలము.

i చిహ్నము ३

ii వినియోగము

ఈక స్వరమందే పదిరెండక్కరముల (మూడులఘువుల)
కాలము వరకు కదలించి ఆరోహణమందు దానికి సమాపమున
గల స్వరచ్ఛాయను రప్పించుట ప్లావితము. ప్లావితమనగా
చేలుట. ఆ విధముగ స్వరమును అనుష్టించవలయునని అరము,
మరియు ప్లతమునుండి ఏర్పడినది గాన ప్లావిత మనబడినది.

ఏ తాళాంగమునకైనను ప్రత్యేకముగ జాతిని నీర్ణా
యించి చెప్పినిచోట చతురశ్రజాతిగా గ్రహించవలయునని
సంగీత మార్గాండము తాళాధ్యాయమున నిరూపించబడినది.
ఈచ్చట ప్లతమునకు జాతిని చెప్పకపోవుటచేత చతురశ్రజాతి
యని స్ఫురించునది. చతురశ్రజాతి ప్లతమునకు పదిరెండక్కర

ముల కాలము వృమాణము. ఆందువలన ఈ గమకమునకు
12 అత్యరముల కాలము ప్రమాణముగా చెప్పబడినది.

12. గు ० ఫి త ము

మూలమున ఈ గమకము గుంఫితమని చెప్పబడినది.
వ్యాఖ్యానమునందు సింహాధూపాలుడు హూంఫితమని చెప్పేను.

వ్యాదయసానమునుండి గంభీరముగ బయలుదేరిన
హలంకారము గుంఫితమని చెప్పబడినది.

- i చిహ్నము □
- ii వినియోగము

ఈ గమకము జారు గమకమును బోలి యుండును.
స్వరనాదము బయలుదేరునది మొదలు నిలుచువరకు ‘హుం’
అని తైలధారవలె అవిచ్ఛిన్నముగ ఆరోహణక్రమమున
నాదమును పెంచుకొని యేగుటయును, అటులనే అవరోహణ
క్రమమున తిగ్గుచూ దిగుటయును గుంఫితమని చెప్పబడినది.

13. ము ద్రి త ము

ముఖమును (నోటిని) మూసికొని చేయబడిన స్వర
కంపనము ముద్రితమని చెప్పబడినది.

- i చిహ్నము ०
- ii వినియోగము

గానము చేయునపుడు నోటిని మూసుకొని స్వరమును
కడలించవలెను, అనగా కంపింపజేయవలెను. ఈ గమకము
గాత్రగానమునందు మాత్రమే వినియోగమగును,

14. నా మి త ము

స్వరములను నమనముగ కంపింప జేయుటును నామిత
మని చెప్పబడినది.

నమనము అనగా నమ్రము, అనగా సూత్స్నము.

i చిహ్నము —

ii వినియోగము

స్వరావయవమైన శ్రుతినాదమును తగించి సూత్స్న
ధ్వనితో కంపింపజేయుచు గానము జేయుటకు నామితమని
వేరు.

నాదమును తగించుట యనిన మంద్రి ధ్వనిని ఆవ
రోహణ క్రమమున పలుకుట యని కొండరు అనవచ్చును.
ఆ విభముగా నీర్మయించిన గమకములయందు పునరు క్రీ
దోషము కలుగును, గాన ఏ స్వరనాదమునందు నామితం
గమకమును అనుష్టీంచవలెనో ఆ స్వరనాదము నందలి పుట్టిని
తగించి సూత్స్నమైనస్తలో ననుష్టీంచవలెను.

15. మి శ్రి త ము

పైన చెప్పబడిన గమకములు ఒకదానితో నాకటి
మిశ్రమమగుట వలన మిశ్రితమని చెప్పబడినది, ఆందు పై
గమకములకు సంబంధించిన వానిలో

1. తిరిపాందోళితము	10. వళి గుంఫిత ముద్రితము
2. లీనకంపితము	11. నామితాందోళితవళి
3. కంపితాహతము	12. వళినామిత కంపితము
4. తిరివన్స్ఫురితము	13. ఆంవోళిత పొవిత ము
5. లీనస్ఫురితము	14. ఉల్లాసిత నామితము
6. స్ఫురితాహతము	15. తిరిపాందోళితవళి
7. లీనకంపితలీనము	16. త్రైభిన్న కురుళము
8. త్రిభిన్న కురుళాహతము	17. త్రైభిన్న లీనస్ఫురితము
9. పొవితల్లాసితవళి	18. పొవితాందోళితము

అనునవి ముఖ్యములు, లోగా వివరింపబడిన 14 విధములగు గమకములను చక్కగా అభ్యసించిన వారికి ఈ మిశ్రి గమక ములు సులభ సాధ్యము లగును.

3. రాగ విభాగములు

1. జనక రాగములు, 2. జన్య రాగములు, 3. వక్ర రాగములు, 4. భాషాంగ రాగములు, 5. మిళ్ళరాగములు అని నేడు రాగములు అయిదు విధములుగ వ్యవహరింపబడు చుస్తుని.

వివరములు

1. జనకరాగములు

కొన్ని రాగముల పుట్టుకు మూలమైన సంపూర్ణ రాగము జనకరాగమని చెప్పబడినది. దీనిని మేళక ర్త రాగ మని కూడ యందురు. ఈ జనక రాగములకు ఆరోహణ మందునులవరోహణమందునుకూడ సత్తస్వరములుయండును.

పూర్వమతమందు ఆరోహణమునగాని అవరోహణ మున గాని లేక ఆరోహణావరోహణముల మొత్తము మింద గాని సత్తస్వరములు యండినచో సంపూర్ణరాగములసి చెప్పబడినవి, అట్టిపానిలో కొన్ని మేళక ర్తలుగ కూడ చెప్పబడినవి.

ఉదాహరణములు

నేటి జనక మేళములు సరిగ మపథనిస

సనిధిషమగరిస.

పూర్వపుష్టము

1. ఆరోహణమందు మాత్రమే { సరిగు వధని స =
సప్తస్వరములుగలది. సాపీర } ఆరోహణము.
మను 47 జనకరాగము { సనిధమగరిస =
(అసలు యిది సంపూర్ణమాడపము) } అవరోహణము.
2. అవరోహణమందు మాత్రమే { సరిగు వధని స =
సప్తస్వరములుగలది శౌగంథిని } ఆరోహణము
యను 37వ జనకరాగము. { సనిధపమగరిస =
(ఇది జొడువ సంపూర్ణము) } అవరోహణము
3. అరోహణవరోహణములలో { సరిగు, పసా =
ప్రత్యేవముగ దేవియాదును } ఆరోహణము.
కూడ సప్తస్వరములు లేనిది { }
రూపవతి యను 12వ మేళ } సనిధనిపమగస =
రాగము.
(ఇది జొడువ పాడపము, వక్రము కూడాను)

పూర్వము మేళక ర్తరాగములలో కూడ పక్రములు
గలవనియును, అని సంపూర్ణముగానే యండ నక్కర లేదని
యును పై ఉదాహరణవలన విశదమగుచున్నది.

2. జన్మరాగములు

జనకరాగమునుండి పుట్టిన రాగములు జన్మరాగము
లనబడుచున్నవి. ఈ జన్మరాగములు

1. సంపూర్ణ పాడవములు	5. బౌదువ సంపూర్ణములు
2. పాడవ సంపూర్ణములు	6. పాడవ బౌదువములు
3. పాడవ పాడవములు	7. బౌదువ పాడవములు
4. సంపూర్ణ బౌదువములు	8. బౌదువ బౌదువములు.

అని ఎనిమిది విధములుగా నున్నవి.

వి వ ర ము అ

1. సంపూర్ణ పాడవములు

ఆరోహణమందు ఏక స్వరములును, అవరోహణ
మందు ఆరు స్వరములును గలవి సంపూర్ణపాడవరాగములు,
ఉదాహరణము

ఒవది యగు రత్నాంగి మేళ కర్త జన్మము జీవరంజని యను రాగము	సరిగ్గ మపథనిస =
	ఆరోహణము.
	సధపసగరిస =
	అవరోహణము.

2 పాడవ సంపూర్ణములు

అరోహణమందు ఆరు స్వరములును, అవరోహణమందు
ఏడు స్వరములును గలవి పాడవ సంపూర్ణ రాగములు.
ఉదాహరణము

ఒవది యగు రత్నాంగి యను మేళకర్త జన్మము రిషభాంగి యను రాగము,	సరిమపథనిస =
	ఆరోహణము.
	సనిధపమగరిస =
	అవరోహణము.

రెండవ వాచకము

3. పొడవ పొడవములు

ఆరోహణమందును, అవరోహణమందునుకూడ ఆరు
స్వరములు గలవి పొడవ పొడవ రాగములుగా చెప్పబడినవి
ఉదాహరణము

1వది యగు కనకాంగి యను	స రి గ మ వ ధ స =
	ఆరోహణము.
మేళక ర్త జన్మము	స ధ వ మ గ రి స =
	అవరోహణము.
వాగీశ్వరి యను రాగము.	స ధ వ మ గ రి స =
	అవరోహణము.

4. సంపూర్ణ బౌదువములు

ఆరోహణమందు ఏడు స్వరములును అవరోహణమందు
అయిదు స్వరములును గలవి సంపూర్ణ బౌదువ రాగములని
చెప్పబడినవి.

ఉదాహరణము

24వది యగు వరుణసియి యను	స రి గ మ వ ధ ని స =
	ఆరోహణము.
మేళక ర్త జన్మము	స ని వ మ రి స =
	అవరోహణము.
భానుదీపక మను రాగము.	

5. బౌదువ సంపూర్ణములు

ఆరోహణమందు అయిదు స్వరములును అవరోహణ
మందు ఏడు స్వరములును గలవి బౌదువ సంపూర్ణ రాగము
లని చెప్పబడినవి.

24వది యగు వరుణాప్రియ యను } నరిగమపను =
 మేళక ర్త జన్మము } ఆరోహణము.

పీరవనంతమను రాగము.
12 ని ధవమగరిన =
అవరోదాము.

6. పాడవ శోదువులు

ఆరోహణమందు ఆరు స్వరములును, అవరోహణమందు ఆయిదు స్వరములునుగలవి పొడవ బౌదువ రాగములని చెప్పబడిసవి.

డాహరణము

4వది యగు వనస్పతి యను } సరిమపథనిస =
మేళక ర్చి జన్మము } అరోవణము.

రసావళి లేక రసాళి యను | సధవమరిన =
రాగము. | అవరోదాము,

7. ఛౌటువ షాడవములు

ఆరోహణమందు అయిదు స్వరములును ఆవరోహణ
మందు అరు స్వరములును గలవి బైడువ పాడవ రాగము
లని చెప్పబడినవి.

ఉదాహరణలు

ఓవది యగు రత్నాంగి యను } సరిగు వథన = ఆరోహణము
 మేళక రజన్యము } నిధి పగిని =
 (శ్రీ)మణి యను రాగము. } అవరోహణము.

8. హౌదువ హౌతువములు

ఆరోహణమందు అయిదు స్వరములును అవరోహణ
మందు అయిను స్వరములును గలవి హౌదువ హౌతువ రాగము
లని చెప్పబడినవి.

ఉదాహరణము

28వది యగు హరికాంభోజి యను } మేళక ర్త జన్మము } మోహన యను రాగము.	} సరిగ పథ స = ఆరోహణము, } సధ పగ రిస = అవరోహణము,

---

3. వక్రి రాగములు

రాగమున ఆరోహణమందు గాని, అపరోహణమందు
గాని లేక రెంటియందుగాని సరిగాది స్వరములు వరుస క్రమ
మున లేక వ్యత్యసముగా నుండినవి వక్రిరాగములని చెప్ప
బడినవి, అందు ఆరోహణావరోహణ క్రిమముకూడ వచ్చును.
ఈ రాగములలో పూర్ణములు, పాడవములు, ఛోడవములు
కూడ యుండును.

ఉదాహరణము

1. 1వది యసు కనకాంగి మేళక ర్తుజన్యము కనకాంబరియను రాగము, ఆరోహణావరోధములందు సంపూర్ణము, వక్రము కూడాను.

స రి గ మ ప ధ ని స = ఆరోహణము.

స ని ధ ప మ గ రి గ రి స = ఆవరోహణము.

2. పూషచ సంపూర్ణము, అవరోహణమందు వక్రము 15వది యసు మాయామాశపగాళ మేళక ర్తు జన్యము. లలిత పంచము అను రాగము.

స రి గ మ ధ ని స = ఆరోహణము.

స ని ధ మ పమగరి స = ఆవరోహణము.

3, జౌడవసంపూర్ణము, ఆరోహణావరోహణములందు వక్రము. 11వది యసు టోకిలప్రియ మేళక ర్తు జన్యము శుద్ధ లలిత మను రాగము,

స ప మ ధ ని స = ఆరోహణము.

స ని స ధ ప మగరి స = ఆవరోహణము.

జనక రాగములలో వక్రములుండవు. జనకరాగము వక్రమయిన యడల అది జన్యరాగముక్రిందికి వచ్చును. గాన వక్రరాగము లస్సియు జన్యరాగములే యసుచున్నావి. ఆరోహణావరోహణములందు సంపూర్ణములైన నను వక్రమగుట చేత అటిరాగములుకూడ జన్యములుగానే పరిగణింపబడు

4. భాషాంగరాగములు

అన్యరాగ స్వరమును పొందినని భాషాంగరాగములని చెప్పబడినవి. జనకరాగములందు భాషాంగము లుండవు. జనకరాగము భాషాంగమవ్యోనేని అది జన్యరాగము క్రిందికి వచ్చును. గనుక భాషాంగరాగములన్నియు జన్యరాగములే యగుచున్నవి. ఆరోహణావరోహణములయందు సంవ్యార్థ స్వరములుగల రాగమైనను భాషాంగమైనచో అది జన్యరాగముగనే పరిగణింపబడుచున్నది.

ఉధారణములు

1. బిలహరి రాగము

ఇది 29 మేళక ర్తయైన ధీరశంకరాభరణ జన్యము.

ఇందు కై కినిపాదము ఆన్యస్వరము. ప్రయోగ స్వరములు రాగలక్షణమునందు చెప్పబడుచున్నవి.

2. ఆనందభైరవి రాగము

ఇది నరభైరవి జన్యము. ఇందు అంతరగాంభారము అన్యస్వరము. ప్రయోగ స్వరములు రాగలక్షణమునందు చెప్పబడుచున్నవి. ఇదేవిధమున రాగలక్షణములందు మిగిలిన వానిని తెలియదగును. రాగలక్షణములందు భాషాంగ రాగములు జన్యరాగములుగానే చెప్పబడుచున్నవి.

5. ఏప్రిల్ రాగ ములు

రాగములను మిశ్రమముచేసి గానముచేయుట మిశ్రమ మని చెప్పబడినది. కెండు రాగములను మిశ్రమము చేయుట పలన ఏర్పడినదానికి మిశ్రమరాగమని చెప్పమన్నారు.

ఉచ్చా హరణము

1. చారుకేశి రాగము

ఆది 26వ మేషక ర్త రాగము.

దీనిలో పూర్వాంగ స్వరములు (సరిగును) శంకరాభరణ రాగముయొక్క లక్షణమును ఉత్తరాంగ స్వరములు తోడి రాగలక్షణమును కలిగియున్నవి.

2. గౌరిమనేహరి రాగము

ఆది 23వ మేషక ర్త రాగము.

ఈ రాగమందు పూర్వాంగ స్వరములు (సరిగు) భైరవి రాగము యొక్క లక్షణమును, ఉత్తరాంగ స్వరములు శంకరాభరణ రాగముయొక్క లక్షణమును కలిగియున్నవి.

పూర్వాన్ని రాగవిభాగము

పూర్వము రాగవిభాగమునందు (1) రాగాంగము (2.) భాషాంగము. (3) కీయాంగము. (4) ఉపాంగము (5) దేశాంగము. అని అయిదు పిధనులుగా చెప్పబడినవి. ఇవి అన్నియి దేశీయరాగములుగానే చెప్పబడినవి.

వివరములు

(1) రాగాంగము

పూర్వము గార్హిమరాగము యొక్క ఛాయగల దేశీయరాగము రాగాంగరాగమని చెప్పబడినది. నేడుమాత్రము ఈ పేరును జనకరాగమునకు వినియోగించుకొనుచున్నారు.

(2) భాషాంగము.

పూర్వము భాషాయను రాగము యొక్క ఛాయగల దేశీయరాగమునకు భాషాంగమని చెప్పబడినది. నేడు మాత్రము అన్యస్వరము గల రాగము భాషాంగరాగముగా వ్యవహరించుచున్నారు.

(3) కీయాంగము

చింత, ఉత్సాహము, కసుణ మున్నగు క్రియలను కలిగించునటి దేశీయ రాగము కీయాంగమని పూర్వము చెప్పబడినది. రాగస్వరములు వక్రిముగా (క్రమమతప్రియి) గలవి కీయాంగములని నేడుకొండరు వ్యవహరించుకొనుచున్నారు. కొండరు నేడు కీయాంగములే లేవని ఖాయుచున్నారు.

(4) ఉపాంగము

ఉపరాగ చాయగలది ఉపాంగము అనియను అంగ చాయూనుకారిత్వము గలది ఉపాంగమనియను పూర్వము చెప్పబడినది. నేడు మాత్రము పేళకర్త రాగము వలన పుట్టిన పాడవాది జన్మరాగములు ఉపాంగములని వ్యవహరించు చున్నారు,

(5) దేశాంగము.

రేండేసిరాగములు కలుపుట వలన పుట్టిన దేశీయ రాగము దేశాంగమని పూర్వము చెప్పబడినది. దీనిని నేడు మిశ్రమమని వాడుకొనుచున్నారు. మిశ్రమరాగ పద్ధతి లోగా వివరించబడినది.

. తాత విషయ ము

ఈ రకరణమనదు (1) లిపి, (2) మార్గము, (3) క్రియ, (4) చాపుతాళము అను విషయములను గురించి చెప్పబడుచున్నవి.

(1) లియ

క్రియానంతర విశాఖాతికాలమునకు లయ అని పేరు, అనగా తాళము వేయునపుడు ఒక హస్తక్రియను వేసిన పిమ్మిట తిరిగి నహస్తక్రియను వేయులోగా నుండ కాలము. ఈ విధి మగ రెండు హస్తక్రియల మధ్యనుండ కాలమునకే క్రియానంతర విశాఖాతికాలమని పేరు.

దుర్గతలయ, మధ్యలయ, విశంబితలయ అని ఇంటలు మూడు విధములుగా చెప్పబడినవి.

వి వ ర ము లు

(1) ద్రు త ల య

గీతము నడుచు కాలమునకు రెట్టింపు వేగముగా తాళ మును వేసిన అది ద్రుతలయ యని చెప్పబడినది.

ఉదాహరణము

పాట క్రియకు నాలుగు నాలుగు అత్యరముల కాలము వంతున నడుచుచుండగా తాళమునందు ఒకొక్క వూస్త క్రియను రెండు రెండు అత్యరముల కాలమువంతున నిలుపుచు తాళమును వేయుట.

(2) మ ధ్వ ల య

తాళగీతములు (ఖనగా పాట, తాళము) ఒక కాలము నందే నడుచునటి కాలము ముధ్యలయ కాలమని చెప్పబడినది.

ఉదాహరణము

పాట (గీతము) క్రియకు నాలుగు నాలుగు అత్యరముల కాలము వంతున నడుచుచుండగా తాళమందలి కీర్తియలను కూడ నాలుగు నాలుగు అత్యరముల కాలము వంతున నిలుపుచు తాళమును వేసిన అది మధ్యలయ యనబడినది అనగా తాళగీతములు సనుముగా నడుచునటి కాలమని తాత్పర్యము.

(3) ఎ భ ० బి త ల య

మధ్యలయ కాలమునకు రెట్టింపు నిదానముగా తాళము మాత్రమే నడచిన అది విశంబితలయ యని చెప్పబడినది. అనగా గీతము నడచుకాలమునకు రెట్టింపు నిదానముగా తాళము నడచుట యని తాత్పర్యము.

ఉదాహరణము

క్రియకు నాలుగు నాలుగు అక్షరముల కాలము వంతున గీతము నడచుచుండగా తాళముండలి క్రియలను ఒకొక్క దానిని ఎనిమిది అక్షరముల కాలము వంతున నిలుపుచు తాళమును వేయుటకు విశంబితలయ యని చెప్పబడినది.

— — —

2. మార్గము

తాళము నడచునటి కాలప్రమాణమునకు మార్గమని పేరు. తాళమును వేయునపుడు ఒకొక్క హాసక్రియను ఎంతకాలము పరకు నిలిపి యుంచవలయునో అట్టి కాలభేదములు ఈ మార్గాలక్షణము వలన విశదము కాగలవు.

(1) అతిచిత్రతమము, (2) చిత్రతమము, (3) చిత్రతరము, (4) చిత్రము, (5) వార్తికము, (6) దక్షిణము ఆని మార్గములు ఆరు విధములుగా చెప్పబడినవి. ఈ ఆరును

చతుర్శ మార్గముఱ. ఇనీఎక ప్రిస్, మిశ్, థింట, సంకీర్ణము
లను మార్గములు కూడ కలవు.

వి వర ము అ

(1) అతిచిత్రతమ మార్గము

తాళమును వేయునపుడు ఒకొక్క హస్తక్రియను
బీర అతర (అరశైకండు) కాలమువంతున నిలుపుట అతిచిత్రముని
చెప్పబడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్శజాతి ప్రిపుట(ఆది)తాళమునందు గఱ 8 హస్త
క్రియలను ఎనిమిది అతస్తరముల కాలములలో నిలుపుట.

ఎఫువు	స్త్రీతము	దుర్గతము
హస్తక్రియలు = 1 2 3 4	5 6	7 8
అతస్తరములు = త క త క	త క	త క

ఇందు ఒకొక్క అతస్తరమును అరశైకండుకాలములో
ఉచ్చరించవలెను.

(2) చిత్రతమ మార్గము

ఈ మార్గమున తాళమునందలి హస్తక్రియలు ఒకొక్క
క్రియలు రెండేసి అతస్తరముల కాలము వంతున నిలుచును,

ఉదాహరణము

చతుర్శ్రజ్ఞాతి తీవ్రపుట (ఆది) తాళము

	లఘువు	దుర్గతము	దుర్గతము
హస్తక్రియలు =	1 2 3 4	5 6	7 8
అత్యరములు =	తక తక తక తక	తక తక	తక తక

3 చిత్రతర మార్గము

తాళమునందలి ఒకొక్క హస్తక్రియను 4 అత్యరముల కాలము వరకు నిలుపుచు తాళమును వేసిన ఆది చిత్రతరమార్గ మనబడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్శ్రజ్ఞాతి తీవ్రపుటతాళము

	లఘువు	దుర్గతము	దుర్గతము
హస్తక్రియలు =	1 2 3 4	5 6	7 8
అత్యరములు =	తక తక తక తక	తక తక	తక తక

(4) చిత్ర మార్గ ము

ఒకొక్క హస్తక్రియను 8 అత్యరముల కాలము వంతుననదుపుచు తాళమును వేసిన ఆది చిత్రమార్గమనబడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్శ్రజ్ఞాతి తీవ్రపుటతాళము

	లఘువు
హస్తక్రియలు =	1 2 3 4
అక్కరము =	తకతక తకతక తకతక తకతక

ద్వితము		ద్వితము	
హా స్ట్రియలు = 5	6	7	8
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక

అక్షరము	=	తకతక	తకతక

(5) వార్తికమార్గము

బెల్కోక్కె హా స్ట్రియను 16 అతురముల కాలము వంతున నిలువుచు తాళమును వేసిన అది వార్తిక మార్గమనబడును.

ఉదాహరణము

చతుర్శభాతి ప్రివుటతాళము

ఉఘువు			
ద్వితము		ద్వితము	
హా స్ట్రియలు = 1	2	3	4
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
ద్వితము		ద్వితము	
హా స్ట్రియలు = 5	6	7	8
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక
తకతక	తకతక	తకతక	తకతక

(6) ద కీ ఇ మా ర్ ము

బక్కొక్క హా స్త్ర్ క్రియను ల్లి ఆత్మరముల కాలమువరణు నిలుపుచు తాళమును వేసిన అది దక్కొమార్గమునబడును.

ఇంతవరణు చెప్పబడిన ఆరుమార్గములును చతుర్శ్రమార్గములై యున్నవి. ఈ మార్గములందు మార్గకాలము ననుసరించి మాత్రాకాలమును రెట్టించుటకు గాని లేక నిశ్చేషముగా అధ్యించుటకు గాని అవకాశము గలదు. చతుర్శ్రమార్గయునగా నాలుగు అని అరము. ఈ మార్గాత్మరములను నాలుగు చేత భాగించిన ఏ అంశకైనను నిశ్చేషముగా సరి పోవును. ఈ ఆరు మార్గములును ఒకదానికొకటి క్రిమముగా ద్విగుణద్విగుణ న్యాయములో నున్నవి. ఇందలి మార్గాత్మరములు సదిసంఖ్యలలో నున్నవి.

ఇకను బేసి అంతములుగల తీర్చాది మార్గములు చెప్పబడుచున్నవి.

(7) త్రి శ్ర్ మా ర్ ము

బక్కొక్క హా స్త్ర్ క్రియను మూడు అత్మరముల కాలమువరణనిలుపుచు తాళమును వేసిన అది త్రిశ్ర్ మార్గమునబడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్శ్రజాతి ఏకతాళము

1. లఘువు

హా స్త్ర్ క్రియలు =	1	2	3	4
అత్మరములు =	తక్కిట	తక్కిట	తక్కిట	తక్కిట

(8) ఏ శ్రీ మార్గము
బ్రింగ్‌క్రైస్తవుల పూజ్యియను 7 అష్టరముల కాలము
వరకు నిలుపుచు తాళమును వేసిన అది మృషిమార్గమని చెప్ప
బడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్శ్రజ్జాతి ఏకతాళము

1. లఘువు

హస్తక్రియలు = 1   2   3   4

అష్టరములు తక్కిటుతక్కతక్క తక్కిటుతక్కతక్క తక్కిటుతక్కతక్క తక్కిటుతక్కతక్క

(9) ఖండ మార్గము

బ్రింగ్‌క్రైస్తవుల పూజ్యియను అయిను అష్టరములకాలము
వరకు నిలుపుచు తాళమును వేసిన అది ఖండమార్గమనబడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్శ్రజ్జాతి ఏకతాళము

1. లఘువు

హస్తక్రియలు = 1   2   3   4

అష్టరములు = తక్కతక్కిట తక్కతక్కిట తక్కతక్కిట తక్కతక్కిట

(10) సంక్రిత మార్గము

బ్రింగ్‌క్రైస్తవుల పూజ్యియను తొమ్మిది అష్టరముల
కాలము వరకు నిలుపుచు తాళమును వేసిన అది సంక్రిత
మార్గమనబడినది.

ఉదాహరణము

చతుర్ప్రజాతి ఏకతాళము

1. లఘువు

హస్తక్రియలు =

1

2

అష్టరములు =

$\overbrace{\text{--- ---}}^{\text{---}}$

తకతకిటతకతక

$\overbrace{\text{--- ---}}^{\text{---}}$

తకతకిటతకతక

హస్తక్రియలు =

3

4

అష్టరములు =

$\overbrace{\text{--- ---}}^{\text{---}}$

తకతకిటతకతక

$\overbrace{\text{--- ---}}^{\text{---}}$

తకతకిటతకతక

ఇంతవరకు వివరింపబడిన పదిమార్గములలోను ప్రతి మార్గమునకును మొదటి కాలము, రెండవకాలము, మూడవ కాలము అను మూడు కాలములు గలవు, ఆస్తా మార్గము లకు చెప్పబడిన మార్గకాలములలోనే గీతము రెట్టింపు రెట్టింపు వేగముగా మూడు కాలములుగ వినియోగమగును.

తాళమందు ఏక కాలమున రెండు మార్గములలో గీతమును నడుపకూడదు, మిగతా వివరములు సంగీత మార్గాండము తాళధ్వయమునందు విపులముగా చర్చించబడినవి.

3. క్రియ

తాళము కొనకు రెండు హస్తముల చేతను చేయబడు సంఘాగవిఘాగముల యొక్క సంజ్ఞలు క్రియలనబడినవి. హస్తముల వలన ఏర్పడుటచేతను యివి హస్తక్రియలన బడినవి.

ఇవి శబ్దక్రియలనియును, నిశ్చయ్యబ్రక్రియలనియును తెండు విధములుగా చెప్పబడినవి. ఇందు ధ్వనియుగునవి శబ్దక్రియలు. ధ్వనిలేనివి నిశ్చయ్యబ్రక్రియలు.

నేడు వాడుకలో గల ఫుర్వివాది సప్తతాళముల-లోను ఫూత యను శబ్దక్రియ ఒకటే కలదు. ఈ ఫూతకు ధ్రువకమని పేరు. మిగతా వేరీళను ఎంచుట చేతిని ముందునకు విసరుట అనునవి ఒకప్పుడు నిశ్చయ్యబ్రక్రియలు. వేరీళను ఎంచునటి క్రియలు ఒకప్పుడు ధ్రువక క్రియయందలికాలమునకే సంబంధించి యుండెను. చేతినిముందునకు విసరునటి క్రియకు విసర్జిత యనిపేరు. నేడు దీనిని ‘ఉసి’ అని యనుచున్నారు. ఇతర ములగు క్రియల విషయమై రాఖోవు భాగములందు నివరించబడును.

4. చాపుతాళములు

సాధారణముగా మిశ్రిగతిని చాపుతాళమునుచున్నారు కాని చతురచ్ఛాంచి జాతులన్నియు కూడ గతులలో ప్రత్యేక తాళములుగ వినియోగముసట కలదు.

జాతిగా హన్స క్రైయలతో తాళమును వేయుటకు నీలు కలుగనంతటి వేగముగా గీతము నడచునపుదు. అందులకు గతితాళములు వినియోగ మగుచున్నవి. గతితాళములలో ప్రశిదానికిని ఆదియందు ఒకటే ఫూతను (దెబ్బను) వేయ వలెను. ఆటులవేయునపుదు తాళమును నిలుపుట కష్టమని కొన్ని గతులకు రెండుమూడు ఫూతలను కూడ వేయుచు న్నారు, చాపుతాళములందలి అక్షరకాలములు చతురాగ్ కాలములోను, కళాకాలములోను వినిసోగమగును. చతురాగ్ కాలమునకు మించిన విశంబితకాలముగల దానిని హన్సక్రైయతో జాతితాళముగా వేయుటకు నీలుకలుగును. చతురాగ్ కాలమనగా పాపు శేకండుకాలము, దీనిలో సగము కాలమునకు కళాకాలమని వేరు. ఈ చాపుతాళములు చతురశ్రీ, ప్రశ్రీ, మిశ్ర, ఖాడ, సంకీర్తములని అయిదు విధములు.

వి వరము లు

(1) చతురశ్ర చాపుతాళము.

నాలుగు (అక్షరముల) చతురాగ్గాక్షరముల కాలమున గాని లేక నాలుగు కళాకాలాక్షరముల కాలమున గాని ఒకొక్క ఫూతను వేయగా గీతమునడచిన ఆది మిశ్రచాపుతాళమునబడినది,

ఉదాహరణము

I
శ క ణ క

మిందను గీటుకల అష్టరము ఘూతకు సానము, ఇందలి అతురకాలములు విశంబకాలమున వినియోగమైన చతురశ్రీ జాతి ఏకతాళమగును.

(2) త్రీశ్రేచాపుతాభము

ఘూతకు మూడు చతురాంగ లేక కళాకాలాష్టరముల కాలము వంతున ఘూతలతో నే ప్రత్యేక తాళముగ వినియోగమైన అది త్రీశ్రేచాపు తాళమనబడినది. దీనికి జశ్వతాళ మను పేరు కూడ కలదు.

ఉదాహరణము.

త కి ట

ఇందలి అతురకాలములు విశంబముగా వినియోగమైన త్రీశ్రేచాతి ఏకతాళమగును.

(3) మిశ్రచాపుతాభము.

ఘూతకు 7. చతురాంగ లేక కళా కాలాష్టరముల కాలము వంతున ఘూతలతో తాళమను వేయుటకు మిశ్రచాపు అని పేరు, దీనిని సేవు రెండు ఘూతలతో వినియోగించుచున్నారు.

ఉదాహరణము:-

త కి ట త క త క

ఇందు త్రీశ్రేచతురశ్రీ ఆను రెండు గతులు కలసి యున్నవి. దీనిని ఆట తాళ మనికూళ వ్యవహారింతును, ఇందలి అష్టర కాలములు విశంబములైన త్రీశ్రేచాతి త్రిపుట తాళమగును.

(4) ఖండ చాపుతాళము

పై విధముగా ఘూర్చకు అయిదేసి అత్తరముల వంతున నడుచుటకు ఖండ చాపుతాళముని పేరు, నేడు దీనిని రెండు ఘూర్చలలో వేయుచున్నారు.

ఉదాహరణము.

I   I
త   క   త   క   ట

ఇందలి అత్తరకాలములు విశంబము లైన యాది. శ్రీశ్రీ జాతి రూపక తాళముసాకు సమానమగును. ఈ ఖండచాపుతాళమునకు కురుజంపెయును వాడక కూడగలదు

(5) సంకీర్ణ చాపుతాళము

ఘూర్చకు 9 అత్తరముల వంతున లోగా వివరించిన కాలములలో తాళము నడుచిన సక్కిర్చాపుయనబడినది. దీనిని మూడు ఘూర్చలలో వినియోగించుకొనుచున్నారు.

ఉదాహరణము.

I   I   I
త   క   త   క   ట   త   క   త   క

దీనిని విశంబకాలములో ముధ్యఘూర్చ లేకుండా వేసిన ఖండజాతి శ్రీపుటతాళమగును

పై చాపుతాళములన్నియు విశంబకాలమున ఒక ఘూర్చతో వినియోగమైన అన్నియు ఆయో జాతుల ఏక తాళములగును.

5. దేశాది తాత్త్వము

దేశాది యనినను మధ్యాది యనినను ఒక చేసు.
ఇందు వరుసగా మూడు ఘూషలును ఒక ఉసిస్త్ని గలవు. ఈ
క్రియలకు రెండు అను ద్రుతములను ఒక ద్రుతమును వరుసగా
వేసిన సరిపోవును. చతురశ్రజాతి త్రిపుటతాళము ఈ రూప
కుగా వేయబడుటచే దేశాది యనబడినది.

ఉదాహరణము—

తాశాంగములు.

U U O

5. రాగ లక్ష్మణ ములు

ఈ ప్రికరణమున

(1) సావేరి	(9) బిలహరి
(2) చక్రవాకము	(10) జగన్నాహిని
(3) ఆనందభైరవి	(11) పూరి కల్యాణి
(4) రితిగాళ	(12) మఱ్ఱుఖీచు
(5) ఖరహరప్రేయ	(13) కావడ
(6) కేదారగాళ	(14) చారుకేశి
(7) హరికాంభోజి	(15) జర్ముంటి
(8) హంసధ్వని	

అను 15 రాగములకు లక్షణములు వివరింపబడుచున్నవి.

(1) సాపేరి రాగలక్కణము

15వ మేళక ర్తయిగు మాయామాళవగౌళరాగ
జన్మము, తిన అగ్నిచక్కము చోడున సంపూర్ణము.

ప్రై ర ము లు

ఆరోహణము : స కి మ ప ధ స

అవలోహణము : స సి ధ ప మ గ రి స
ఆరోహణమందు గాంధారనిషాధములు వర్జ్యములు.

ప్రై ర ము ల ప్రై తు లు

అంతరగాంధారము, కాకలినిషాధము, ఇతర స్వరములు
శుద్ధములు.

గ్రహ న్యా సా దు లు

మడ్జము గ్రహస్వరము. ధైవతము న్యాస స్వరము.
రిషథ, మధ్యము, ధైవతములు జీవస్వరములు. ఎలప్పడును
గానము చేయదగ్నును.

సం వా దు లు

ఇ-దు స. మ. ప. స్వరములును, రి. ధ. స్వరములును,
ఆరోహణమందు మాత్రము గ. ని. స్వరములును పరస్వరము
సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వర ము లు

సరిహపథస - సరిమప - రిమప - గరిమప - సనిధప
నిధమగరిస - మగరిస - మాగారి స - పమగరి - సనిసనిధా
(ఇందు రెండవ ని, అల్పప్రయోగము).

ఇందు గాంధార నిషాదములు కొన్ని ప్రయోగములందు నేటి అంతర, కాకలి స్వరముల కంటెను కొండము తెగియండును. ఇప్పి పూర్వపు కాకల్యంతరస్వరము లగుచున్నవి.

ఈ రాగమున శుద్ధములగు రిషభ దైవతములు ఒక శ్వరితి తక్కువగా వలుకును.

2. చక్రవాక రాగ లక్ష్మణము

16వ మేళక ర్తరాగము శివ అగ్ని చక్రము
సంపూర్ణము జనక రాగము.
స్వర ము లు

ఆర్థికాను : సారిగమించడని.

అవరోహణము : బి లె డ్ర వ న మ క ర స

వరముల శ్శతులు

అంతర గ్యాంధీరము, చతుర్శుషి ధై వతము, కై శికి
నిపాదము ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహన్యసాదులు

వడ్డము గ్రహస్యరము, రి. మ. ప. ధ. ని. స్యూరములు జీవర్యాసములు, ఎలప్పుడును గానము చేయదగును.

సంవాదులు

ఇందు స. మ. ప. స్వరములు పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

ಸಾಮಗ್ರೀ - ಮಗ್ನಿಟಿನಿಧನಿ - ಸಾಮಗ್ರೀ,

3. ఆనందబైనవి రాగబ్లక్ష్మణము

20. మేళక ర్తుయసు నతభై రవి రాగ జన్మము.

4వ వేదచక్రము-సంపూర్ణార్థము, ఆగోహణమందు వక్రము.

స్వర ములు

ఆగోహణము : స గ రి గ మ ప ధ ప ని స

అవరోహణము : స ని ధ ప మ గ రి స

స్వరముల ప్రతులు

చతుర్శుతి రిషభము, సాధారణ గాంధారము, కై శికి
నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

అన్య స్వరములు

అంతర గాంధారము, చతుర్శుతి ధైవతము, కాకలి
నిషాదము అన్యస్వరములు.

గ్రహన్యసాములు

పడ్జము గ్రహస్వరము. గ. మ. స. ని స్వరములు
జీవన్యసములు. ఎలప్పడును గానము చేయదగును.

సం వా దు లు

స. మ. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును,
గ. సి. స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

చతుర్శుతి ధైవత ప్రయోగములు

పథనిప - సనిధని - సానిధపా - సానిధనిపా - సనిధప-

పథనిధప - సనిధనిసా.

శుద్ధ ఛైవత ప్రయోగములు
 పథపమ - మథపమ - సనిధమా
 అంతర గాంధార ప్రయోగములు
 మగమ - మగరిగ
 కాకలి నిషాద ప్రయోగములు
 సనిస - రిస నిని సా

4. రీతి గౌతురాగ లక్ష్మిము

20. మేళక ర్తయగు నరభై రవి రాగజస్యము,
 4వ వేదచక్రము, సంపూర్ణము, ఆరోహణావరోహణము
 లందు వక్రిము, ఘనరాగము,

స్వర ములు

ఆరోహణము : స గ రి గ మ ని ధ మ ప ని స
 అవరోహణము : స ని ధ మ ప ధ ప మ గ రి స
 నేడు కొందరు ఆరోహణమున పంచమ స్వరమును
 పుర్ణిము చేసి గానము చేయుచున్నారు.

స్వరముల ప్రశ్నలు

చతుర్శుతి రిషభము, సాధారణ గాంధారము, కై శికి
 నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు,

గ్రహన్యసాందులు

మడ్డము గ్రహన్యసములు, గ, ని, మ, లు జీవ స్వర
 ములు, సాయంకాలమున గానము చేయదగును,

సంవాదులు

స. మ. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, గ. ని.
స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

పద్ధతమాగరిస - నిధమవనిస - నిసగరిస
నిగరిసనిధమా - సనిపానిసా

• • •

5. ఖరపారప్రియ రాగలక్ష్మణము

22వ మేళక ర్రరాగము.	4వ వేదచక్రము
సంపూర్ణరాగము.	జనకరాగము.

స్వర ములు

ఆరోహణము : స రి గ మ ప థ ని స

అవరోహణము : స ని థ ప మ గ రి న

స్వరముల త్రుతులు

చతుశ్లీతి రిషభము, సాధారణ గాంధారము, చతు
శ్లీతి ధైవతము, కై శికి నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధ
ములు.

గ్రహన్యసాదులు

మడ్జము గ్రహన్యసములు, గ. ని. జీవస్వరములు
ఎల్లపుడును గానము చేయిదగును.

స ० వా దు లు

స మ వ స్వరములును : రి. ధ స్వరములును, గ. ని.
స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

ఇగరిస - పథనిష - రిగమగారి - మగారిస - సీధవము

గారిస - సనీధవమూ - పథనిధవమగారిస.

6. కేదారగౌత్రరాగ లక్ష్మిము

28వ మేళక రయగు హరికాంభోజిరాగజన్యము కవ
భాణచక్రము. చౌడువ సంపూర్ణము.

స్వరములు

ఆరోహణము : స రి మ వ ని స

అవరోహణము : స సి ధ వ మ గ రి స

ఆరోహణమందు గ. ధ స్వరములు వర్జ్యములు.

స్వరముల త్రుతులు

చతుర్శతి రిషభము, అంతర గాంధారము, చతుర్శతి
ధై వతము, కై శికి నిషాదము ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహన్యసాదులు

రిషభము గ్రహన్యసములు. రి. ని. ప. స్వరములు
జీవ స్వరములు. సాయంకాలమున గానము చేయదగును.

స ० వా దు లు

స. మ. వ స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. ధ.

స్వరములును, అవరోహణమందు ని, గ లును వరస్వరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

మగరీ - రిమపనిధవ - పసానిధవ - మనీధవ -
మపథపామగరీ - గరిసా ని ధ పా సీ సా.

· · ·

7. హరికాంబోజిరాగ లక్ష్మిము

28వ మేళక ర్తరాగము కవ బాణచక్రిము.

సంపూర్ణము జనకరాగము

స్వరములు

ఆరోహణము : స రి గా మ ప ధ సీ స

అవరోహణము : స నీ ధ ప మ గా రి స

స్వరములకు ప్రతులు

చతుర్శులి దిషభము, అంతర గాంధారము, చతుర్శులి
ధైవతము, కైళికి నిపాదము. ఇతన స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహాన్యసాదులు

మడ్డము గ్రహస్వరము, గ, ధ, స్వరములు న్యాస
ములు, ని, మ, లు జీవ స్వరములు. ఎల్లప్పుడును గానము
చేయదగును.

సంహారులు

స. మ. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. ధ.
స్వరములును వరస్వరము సంవాదులు.

ప్ర యోగ ములు
 ధనిసనీధవ - వధనిధవమగమా -
 మవధనిస - సరిగ్గమగ్గిస
 సనీధవమగరిస.

3. హంసద్వనిరాగ లక్ష్మిము

29వ మేళక ర్యాయగు థీర శంకరాభరణ రాగిన్నము
 కవచాచక్రము. బౌదువబౌదువము.

స్వరములు
 ఆరోహణము : సరిగపనీస
 అవరోహణము : సనిపగారిస
 మ, ధ, స్వరములు వర్జ్యములు.
 స్వరముల శ్రుతులు
 చతుర్మతి రిషభము, అంతర గాంధారము, కాళలి
 నిషాదము ఇతర స్వరములు శుధములు.

గ్రహాయసాదులు
 గాంధారము గ్రహస్వరము. స, వ, స్వరములు న్యాస
 ములు. గ, ని, లు జీవస్వరములు. ఎల్లప్పుడును గానము
 చేయదగును.

సంవాదులు

స. వ. స్వరములును, రి. వ. స్వరములును, గ. ని.
స్వరములును వరస్వరము సంవాదులు.

ప్రయోగములు

ఇగపాగరి - గపనీ - నిసరినిపా - పనిసరిపా -
గపనిపాగరి - పగారిసా.

9. బిలహరిరాగ అక్షరము

29వ మేళక ర్థయుగు థీరశంకరాభరణ రాగజన్మము.
శవ బాణచక్రము, బోడువ సంపూర్ణము.

స్వర ము ఆ

ఆరోహణము : స రి గ ప ధ స

అవరోహణము : స ని ధ ప మ గ రి స

ఆరోహణమందు మ. ని. స్వరములు వర్జ్యములు.

స్వరముల ప్రస్తుతులు

చతుర్శుతి రిషభము, అంతర గాంధారము, చతుర్శుతి
శ్రూరితము, కాకలి నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

అస్యస్వరము

కై శికి నిషాదము అస్యస్వరము.

గ్రహాన్యసాధులు

మడ్జము గ్రహస్వరము. వంచము నాగ్యస్వరము.
రి. ధ. లు జీవ స్వరములు. ఎల్లపుషును గానము చేయదగును.

సంవాదులు

స. ప. స్వరములును, రి. ప. స్వరములును, రి. ధ. స్వరములును, గ. ని. స్వరములును అవరోహణమందు మాత్రము స. ప. మ. స్వరములును, పరస్వరము సంవాదులు. అస్యస్వర ప్రయోగములందు గ. ని. స్వరములకు సంవాది త్వము లేదు.

ప్రయోగములు

మగరిగచా - గపననిధచా - గపమగరి - సనిధాసా
నినిధా - రిసనిధా - గరిసనిధా - సనిధచా.
కేళికి నిషాద ప్రయోగములు
వథని వథచా - వథనిధ పమగరి.

10. జగన్నాహావిరాగ లక్ష్మిము

15వ మేళక ర్థయగు మాఱుగామాళవగౌళరాగ
జన్మము. శివ అగ్నిచక్రము. బౌదువ పాడవము.
స్వరములు

అరోహణము : స గ మ వ ని స

అవరోహణము : స ని ప మ గా రి స
ఆరోహణమందు రి. ధ. స్వరములును, అవరోహణ
మందు ధ. స్వరమును వర్జ్యములు.

స్వరముల క్రుషులు

అంతర గాంధారము, కాకలి నిషాదము, ఇతర స్వర
ములు శుద్ధములు.

గ్రహన్యానాదులు

షడ్జము గ్రహన్యరషు, గాంధారము న్యాసన్యరషు,
గ. ని. లు జీవ స్వరషులు.

సంవాదులు

స. మ' ప. స్వరషులును, గ. ని. స్వరషులును పర
స్వరము సంవాదులు,

ప్రయోగ స్వరములు

పనిసనిపమగా - గమపని పమగా - గమపనిస -
నిసగామ గరిస - సని పమగా - గమ పని పత గరిస -
నిపమగరిస - సనిపని పమగరిస - గపమగా -
గమపని పసాని పమగా - సమా-గపా-మనీ-పసా.

11. పూరికల్యాణితాగ లక్ష్మిము

శివ పేశక ర్తయగు గమన్మశ్రమరాగ జన్మము
బిబ్రువ్వచక్రము, సంపూర్ణము, ఆరోహణమందు వక్రము
స్వరములు

ఆరోహణము : స రి గ మ ప ధ సి ధ స

అవరోహణము : స ని ధ ప మ గ రి స

స్వరముల శ్రుతులు

అంతర గాంధారము, ప్రతి మధ్యమము, చతుర్శృంగి
శైవతము, కాకలి నిషాదము. ఇతర స్వరములు శుద్ధములు,

గ్రహాన్యాసాదులు

షడ్జము గ్రహాస్వరము, ధైవతము న్యాసస్వరము
రి. మ. ధ. ని. లు జీవస్వరములు. సాయంకాలమును గానము
చేయదగును.

సంవాదులు

స. ప. స్వరములును, గ. ని. స్వరములును పరస్పరము
సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

వధనిధాప - ధపసాస - వధపసీధపమ - ధపమగా -
.....
నిధపమగా - సగరి గా మగారిస - ధపసీధపమ - గమపగారిస.
ఈ రాగమున మధ్యమము వ్రతి మధ్యమమునకంటెను
బక శ్రీతి హాచ్చగా పలుకును.

12. షణ్ముఖపీయరాగ లక్ష్మిము

56వ మేళక ర్రరాగము. 10వ దిశిచకము, సంపూర్ణ
రము. జనక మేళము.

స్వరములు

ఆరోహణము : స రి గ మ వ ధ ని స

అవరోహణము : స ని ధ స మ గ రి న

స్వరములకు శ్రుతులు
చతుర్శ్రీతి రిషభము, సాధారణ గాంధారము, వ్రీతి

మధ్యమము, కై శికి నిషాదము. ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.
ప్రతి మధ్యమము పంచమస్వర సంబంధముగా పలుకును.

గ్రహణ్యసాధులు

మడ్జము గ్రహస్వరము, వ. మ. రి. లు న్యాస స్వర
ములు, రి. గ. మ. నీ. లు జీవ స్వరములు. ఎల్లప్పుడును
గానము చేయదగును.

సంవాదులు

స. వ. స్వరములును, రి. వ. స్వరములును, గ. ని.
స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగములు

ధనిసనీధపమ - ధనిసరిగారిసనీధప - మపధనిస -
రిగమాగరిస - సీధపమగారిస.

13. కానడరాగ త్రుటిము

22వ మేళక ర్తయగు భరహరపియరాగ జన్యము.
4ట వేవచక్రము. సంపూర్ణము - వక్రరాగము.

స్వరములు

ఆరోహణము : స రి గ మ వ మ ధా ని సా

అవరోహణము : స ని స ధా వ మ వ గా మ రి స

స్వరముల ప్రతులు
చతుర్శుతి రిషభము, సాధారణ గాంధారము, చతు

శుర్తి ధైవతము, కై శికి నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహాన్యసాదులు

మడ్డము గ్రహస్వరము. గాంధారధైవత స్వరములు.
జీవన్యసములు.

సంవాదులు

స. మ. వ. స్వరములును, రి. ధ. స్వరములును, రి. వ.
స్వరములును, గ. ని. స్వరములును పరస్వరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

సనివమపగా - సధనిపగా - ధపగా - పగా - మరీ -
రిగమసధనిప - గామరిసా.

14. చారుకేశిరాగ లక్ష్మిము

26వ మేళక ర్రరాగము. కవ బాణచక్రము,
సంపూర్ణరము. జనకరాగము.

స్వరములు

అరోహణము : సరిగమధనిస

అవరోహణము : సనిధవమగరిస

స్వరముల త్రుతులు

చతుర్మతి రివధము, అంతర గాంధారము, కై శికి
నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

గ్రహప్తిసాధులు

మజ్జము గ్రహస్వరము, గ. ని. స్వరములు జీవన్యాస
ములు, ఎల్లస్వరమును గానమ్యిచేయదగును.

సంవాదులు

స. మ. వ స్వరములును, ఒ. వ స్వరములును వర
స్వరము సంవాదులు.

ప్రయోగ స్వరములు

గమపథపమగా - ధనిసనీధప - సరిగుగరినా -

నిధనినా - నిధపామగా - గమగరినా.

15. జంరుఖాటిరాగ లక్ష్మిము

28వ మేళక రయగు హరిణాంభోజిరాగజన్యము.
5వ బాణచక్రము. సంపూర్ణము - నిషాదాంత్యరాగము.

స్వరములు

ఆరోహణము : ధ స రి గ మ వ ధ ని

అపోహణము : ధ వ మ ఆ రి స ని ధ వ ధ స

ఆరోహణమందు మంద నిషాద పర్యము.

స్వరముల ప్రతులు

చతుర్శుతి రిషభము, అంతర గాంధారము, చతుర్శుతి
ధైవతము, కై శికి నిషాదము, ఇతర స్వరములు శుద్ధములు.

అన్య స్వరము

సాధారణ గాంధారము,

గ్రహాన్యసాధులు
మడ్డము గ్రహాస్వరము. రి. గ. స్వరములు న్యాసములు.
మ. ధ. లు జీవస్వరములు.

సంవాదులు
స. మ. వ. స్వరములును, రి. వ స్వరములును, రి. ధ.
స్వరములును పరస్పరము సంవాదులు.

ప్రయోగములు
షషపథనిధిపా - మధుపమగా - గపమపమగా -
గషాగరిసా - నిధిపా - ధసా,
....

పాథారణ గొంథార ప్రయోగము
రిగరి - గరిగి న.

6. సంగీత రచనలు

(1) సంచారిగేతము	(3) పదము
(2) తానవర్ణము	(4) పదవర్ణము

(1) సంచారిగేతము

సాధారణమైన గీతమును బోలియుండును. ప్లటవి మున్నెగునవి యిందుండ్రు, మాతువు(సాహిత్యము) ఉండదు. రాగస్వరూపమును నులభముగా వ్యక్తముచేయు స్వరసడకల తో కూడియుండును, తాళబద్మమైన యిటి సంచారిగేతములను నుబ్బురామదిక్షితులవారు చెప్పియున్నారు. సంగీత సాంప్రదాయ ప్రదర్శని యను గంధమునందు ఉదహరింపబడినవి.

సంచారి యనునది ఆకోహి, ఆవరోహి, స్థాయి, సంచారియను చతుర్వ్యధాలంకారములలో ఒకవిధమగు స్వరాలంకారమునకు పేరు, అట్టి స్వరభునడకలను గలిగి యుండుటచే సంచారిగేత మనబడినది. నేడు సాధారణ గీతములను కూడ సంచారిగేతములుగా వ్యవహరించుచున్నారు.

(2) తానవర్ణము

తానవర్ణము మధ్యమకాలములో యుండును. ప్లటవి, అనుప్లటవి, చరణములను కలిగియుండును. వీటియుందు మాతువునందు (సాహిత్యములో)గల ప్రతి ఆతురమునకును అకార ఇకారాదులు విశేషముగా యిమిడియుండును. అనుప్లటవి, ముక్కాయిస్వరము, చరణము వీటి స్వర క్రమములు చోకవర్ణము నందు వలెయుండును,

ఇందు పల్లవి, అనుపల్లవి, ముక్కొయి స్వరములను క్రమముగా గానము చేసిన పిమ్మట తీటిగి పల్లవిని ఎత్తుగడ జేయవలెను. అటు పిమ్మట చరణమును, చరణస్వరమును గానము చేయవలెను. ప్రతి చరణమును ఈ మాడిగానే గానము చేయుచు పర్మమును ముగించవలయ్యాను. తాన పర్మమునందు పల్లవి-అనుపల్లవి చరణములకు మాత్రమే సాహిత్యముండును. మిగతా భాగములందు కేవలము స్వరములే యుండును.

సాయి, ఆరోహించి, అవరోహించి, సంచారి అను చతుర్థిధ వర్ణాలంకారములతో కూడినది పర్మమని శాస్త్ర (నిర్దిశ్యము), తీకి ఆభరణము లెటుల శిఖము కారణములో రాగమందు రంజకత్వము కలిగి శోభించుటకుగాను ఈ పర్మాలంకారములు అంతటి ముఖ్యముగా చెప్పబడినవి.

రాగభావమును వ్యక్తము చేయగల సంచారి స్వర నడకలు పర్మమునుదుండును. అందు వలననే రాగస్వరూపము పర్మమందు నుప్పుమగుచున్నది. ఈ కారణముచేత కీర్తనకంటెను ముందుగా పరములు చెప్పబడుచున్నవి.

తాన పర్మములను రచియించిన వారిలో ముఖ్యములు, పచ్చిమిరియం ఆదిలప్పయ్య, తిరువత్తూరు త్వగయ్యర్, పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ మొదలగువారు.

(3) పదము

సామాన్యముగా పాడుకొను పాటలను పదములని గాంచుములందు అనుకొనుచుండురు గాని యిచ్చట ప్రకర

ఓము సనుసరించిన పదములు మాప్తిము ఆ పద ము లాక్షాబాలపు. తజపదములకు సభ్యతతోమాడిన శాస్త్రముకలము

స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య అను నాయికలు చేష్టు చేతను గుణములు మున్నగు లక్షణములచేతను ఆనేక విధములుగా రసప్రకరణమునందు వర్ణింపబడిరి.

నాయికయొక్క గుణములు, అందులకు సంబంధించేష్టులు, మాటలు మున్నగువాని ఇత్తణముల సనుసరించి పదములు చెప్పబడెను. ఇంయు శృంగారరసము ప్రథానము ఇని నృత్య కాలక్షేపములందు అభిసయమునకు యోగ్యపలుగా నున్నవి. వీనిని విశంబకాలములో గానము చేయుచున ఇందు కీర్తనలకువలె పల్లపి, అనుపల్లపి, చరణము యుండున చివరను అంకితమంచును. పదములకు స్థాగారవము కలద ఈ పదములలో క్షేత్రయ్యపదములు, సారిగపోశి పదముల పరిమళరంగని పదములు, కస్తూరిరంగని పదములు, మర్మారంగని పదములు, మధనగోపాలస్వామి పదములు, ఘుసీతయ్యగారి పదములు, శోభనాద్రివారి పదములు, ఘుటపవారి పదములు, సంపోగమన్నారు పదములు, జటపల్లివ పదములు మున్నగున వెన్నియో కలపు.

(4) పదవర్షము (చౌకవర్షము)

వర్షమయొక్క మర్మాద అన్నిటికిని ఒకచే అయిన తొనవర్షమునందుకంతె పదవర్షమునందు సాహిత్యభాగ

యించుమించు స్వరసమానముగా యుండును. సృత్య ప్రదర్శనము కొరకు ఏర్పడినవగుటచే విశంబకాలమున స్వరపరచబడినవి. పాటయుండు ఒకసంగతినిఅని తిరిగిటెండవసంగతి అనుటకు లోగా మొదటి సంగతియందలి సాహిత్యారమును సంభంధించిన ఆంగికాది ప్రకటన లయానుగుణ్యముగ జనుగవలయును గాన విశంబకాలముననే యివి గానముచేయవలసిన అషసరమేర్పడుచున్నది.

పైకాలములందు పదవర్ణమును గానముచేయుచు ఆంగికాదులను వేగములో ప్రీకటించినను అట్టిది పాండిత్యమును ప్రశటించుకొనుటకు ఉనకరించునేగాని సర్వులును గ్రహించుటకు వీలగునంతటి విపులముగ భావప్రీకటన అందుజరుగ జాలదు. అందువలస విశంబకాలములో పదవర్ణమును అథినయించిసపిచ్చుట అనుపలవి అంతమున స్వరముచేతను, వాద్యక్షురములగు శబ్దముచేతను పైకాలపు ఆవర్తములు ముక్కొయి స్వరముతో చెప్పబడినవి. ఇట్టి పదవర్ణములే చౌకవర్ణములన బడుచున్నది.

పులవిశేషయ్యర్, సుఖ్యరామదీక్షితులు రామస్వామి దీక్షితులు, రామస్వామిశివు - మైనూరు సదాశివరావు. గోవిందసామయ్య మున్నగువారు పదములను రచించిన వారిలో సుప్రసిద్ధులు.

(5) కృతి లేక కిర్తన

గానయోగ్యమగు సాహిత్యము గద్యము, పద్యము, పదము అని మూడువిధములు. మాత్రాగణములతో కూడి

నదిగద్యము, వృగ్గణములతో కూడినది పన్చము, యిక ప్రేక తావసరమయినని పదము, ఇచ్చట పదమన కీర్తనయు తాత్పర్యము, కీర్తన, కృతి మున్నానని సమానార్థకముఁ తాళబదముగ చేయబడినవిగాన కృతులనబడినవి. కీర్తిం బదునవిగాన కీర్తన లనబడినవి.

కృతు లనేకరీతులలో తాళముల ననుసరించి చెప్పుట నవి. తాళముయొక్క దశప్రాణములలో ప్రైకాలములు, తీయలు, గ్రీహములు, మార్గములు, యత్తులు గతులు చాఁ ముఖ్యములు, అనేకరీతుల తాళములతో ఈ విశేషముఁ కృతులందుచేరి కృతుల రీతులు అనాతము లైనవి. అన్నిర కృతులే మైనను డేశీయ వ్యవహరములో వాట్ల పోకడమున్నగువాని ననుసరించి అనేకపేట్ల ఏడినవి.

ఉదాహరణములు,

I త్యాగరాజచెప్పినవి త్యాగరాజకృతు లనబడుచున్న కొందరు త్యాగరాజ కీర్తన లనికూడ వ్యవహరించున్నారు.

II శ్రీ నారాయణ తీరులవారి కృతులను తరంగము ఉచున్నారు. శ్రీ ప్రష్టలీలా తంగిణి యందలి ప్రీకణరః లకు తరంగములని పేర్లు. అండలి కీర్తనలనుకూడ ఆఁ తోనే వ్యవహరించుచున్నారు

III సుబ్రహ్మణ్య కవిగారి రచనలను అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తన లనుచున్నారు.

IV రామాను కీర్తనలు అనుచున్నారు ఇటులనే ఏంధ రచనలన్నియు కీర్తనల కిందికి వచ్చును.

వీనిలో త్యాగరాజకీర్తన లందు ప్లవి, అనుప్లవి, చరణము అనుధర్మములో నున్నావి. ఇందు నాథారణముగ ఒకటిరెండు చరణములే యున్నావి. ఎక్కువ చరణములుగలవి తక్కువగా యున్నావి.

అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తనలందు ప్లవి నడకవలె అనుప్లవి కొంతివరకు నడచిన పిమ్మిలు పై కాలముగలదు. ఈ కీర్తనలలో చరణము చివర పై కాలముండును.

తరంగములందు చరణములన్నియు ప్లవి అనుప్లవి ధర్మములను కలిగి ఒకమూచిగానే యుండును. అచ్చటచ్చట మాత్రము ప్లవి అనుప్లవులు చరణముతో సమాప్తమైన సాహిత్యము గలవిగా చెప్పబడినవి. కొన్ని తరంగములందు చరణమున కొక మాదిరి నడక గలదు. కొన్నిటికి చివరను వాద్యాక్షరములతో కూడిన (తోధిమ్మిణాంగిణ) శబ్దము కలదు.

ఈవిధముగ కృతులు అసేకరితులలో నున్నావి. గాన యోగ్యములగు ఈ రచన లన్నియు గాస ప్రబంధము లన బడినవి.

కొన్ని టికి చివరను చిట్టస్వరములు చెప్పబడినవి.
 కొన్ని టికి చివరను శబ్దము చెప్పబడినది. నేడు మాత్రము
 త్వాగరాజు, మత్తుస్వామి దీక్షితులు, శ్వామాశాస్త్రి.
 పట్టుంసుబహృణ్యాయర్ మున్నగువారు రచించిన వానిని
 మాత్రమే కృతులనుచున్నారు. శృంగారరస ప్రధానములై
 అభినయమనవు ప్రధానమైన కృతులను పదములనుచున్నాను
 ఇటులనే మిగిలిన వానిని తరంగములని, కీర్తనలని, అట్ల
 లని, అర్థముచేతనో, భాషచేతనో, స్వరముచేతనో, వాట్ల విని
 యోగ సందర్భము ననుసరించియో ఏర్పడిన పేర్లతో వ్యవహా
 రించున్నారు

ఈ విషయమై సంగీతమార్థాండము ప్రబంధాధ్యాయ
 మున పోదాహారణముగ వివరింపబడును.

7. వాగ్దీ యిత్తా రుల చరిత్ర

- (1) త్యాగరాజు
  - (2) ముత్తుస్వామి చీకితులు
  - (3) శ్యామాస్త్రి
- ◊ ◊ ◊ —

(1) త్యాగరాజు

త్యాగరాజు పూర్వులు కర్మాలు జిల్లాలోని కంఠము పొంతమువారను వృత్తిగలదు. ఆ కాలమున తంజావూరు ప్రభుత్వమునకు ప్రధాన సాసమగుటచే విద్యాంసు లందరును రాజాస్థానమునకు చేయచుండిరి. ఆ విధముగనే త్యాగరాజు పూర్వులుకూడ వైపు యుండిరి.

త్యాగరాజు ఆనువేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. ఇంటి వేరు కాకర్ల వారు. భారద్వాజసగోత్రము. ఈయన మురికి నాటి బ్రాహ్మణుడని కొండరనుచున్నారు. కాకర్ల వారు ఆరువేలనియోగి బ్రాహ్మణులలో నేటికిని గుంటూరుజిల్లాలో గలరు.

త్యాగరాజు తాతగాను గిరిరాజకవి. నుమారు 300 సంవత్సరముల క్రిందట ఈయన తంజావూరుకు సమావమునగల తిరువశ్వారు అను పట్టమున నివసించుచుండెను. ఈ గిరిరాజ కవికి అయిదుగురు కుమారులు. అందు కడపటివాని వేరు

రామబ్రహ్మము. పీఎది పండిత వంశము. నీరు రామభ్రత్తులు. తిమవళ్లారునందు జీవనముజరుగుటకు కష్టముగా నుండినందున రామబ్రహ్మము తిరువళ్లారును నదలి పంచనదక్షేత్రమున నివాస మేర్పరచుకొనెను. ఈ క్షేత్రమునకు తిరువయ్యారని పేరు. ఈ రామబ్రహ్మముగారి మూడప కుమారుడే తాయిగ రాజు.

తాయిగరాజు కలియుగము 4859 సంల సరియగు క్రీ. శ. 1759 ఒప్పుథాన్య సంవత్సరమున తిరువమూర్యరు (పంచనదక్షేత్రము) నందు జన్మించెను. కొద్దివయస్సులోనే సాంగ వేదాధ్యయనపరుడయ్యెను. పిమ్మట తమవీధియం దే నివసించు చుండిన సంస్కార వైశిఖ విద్యానుడగు శౌంతి వెంకట రమణయ్యగారివద్ద సంగీతము నభ్యసించుటకు ప్రీరంభించి ఏక సంత్రగ్ంహియై ఒక సంవత్సరమునకే అసమానమైన పాండిత్యమును గడించెను.

ఇట్లుండ కాంచీపురమునుండి పంచనదక్షేత్రమునకు పచ్చియుండిన ఒక పరమ భాగవతోత్తమునివద్ద శ్రీరామ నామ మంతోపదేశమును పొందెను. 9ట. కోట్ల శ్రీరామ నామ మంత్రమును జపముచేసినవారు ముఖ్యులు కాగలరని ఆ భాగవతోత్తముని వలన తెలిసికొని తాయిగరాజు ఆరోజు మొదలు రోజుకు 125000. ల. శ్రీరామనామము వంతున 96 కోట్ల రామ నామ జపమును పూర్తి జేసెను.

పిమ్మట శ్రీరామచంద్రమూర్తి దర్శనమిచ్చి కీర్తన లను జేయునట్లను గ్రహించెను. వివాహమైన పిమ్మట కొంత కాలమునకు తాయిగరాజుని తల్లిదండ్రులు కాలము జేసిరి,

ఒకనాడు రామచంద్రమూర్తి లక్ష్మణస్వామితోను, విశ్వామితో మహార్థిలోను యాగ సంరక్షణార్థమే పెడలు చున్నటుల త్యాగరాజుకు దర్శనమిచ్చి అంతరానము జొచ్చెను. పెంటనే అప్రయత్నముగా “బాలకనకమయచేల” అనుకీర్తన రూపమున ఆశారాగములో శ్రీరామ చంద్రమూర్తి నుతించెను. ఈ కీర్తనను విని అప్పటి పండితులగు రామ శేష శాస్త్రీం, భాష్యంకర్మ శాస్త్రీలు మున్నగువాయి ఆశ్చర్య పడినవారై త్యాగరాజును గంధమ్మణి, నారదుడో యని నుతించిరి.

త్యాగరాజుని జీవితములో తలసించిన అనేక ఘుటములలో ఆయా సందర్భముల ననుసరించి అప్పటికప్పుడే అనేక కీర్తనలను భక్తిపరముగ జీవియుండిరి. కీర్తనలందు భాష సరళమైనది. పదపౌందిక, యమకమ, భావము మున్నగు నుల త్సణములన్నియు త్యాగరాజుని కీర్తనలకే పటిసవి. ఈ కీర్తనలు పల్లవి, అనుపలవి చరణము అని మూడు భాగములలో చెప్పబడినవి. అచ్చటచ్చట చరణములు వైకాలములో చెప్పుబడినవి. కొన్ని కీర్తనలాడు పల్లవి, అనుపలవి, చరణములు మూడును సమానమైన సాహిత్యము గలవిగా నున్నవి. చాలవరకు ఒకటిరెండు చరణములలోనే కీర్తనలు మగింప బడినవి. ఎక్కువ చరణములు గలవి తెప్పువగా యున్నవి. త్యాగరాజ సంగిత శాస్త్రి గ్రంథములను సవిమర్యముగ జదివెను, లత్యులక్షణాను భనముతో శాస్త్రిగ్రంథము లందలి లత్సణములను తెనకీర్తనలాడు చేర్చిచెప్పెను. కొన్ని కీర్తనల

యందలి అర్థములు సంగీత లక్షణ శోకములయొక్క తాత్పర్యములే యై యన్నవి.

(1) “ప్రాణానల సంయోగమువలన ప్రణవనాదము”

(2) మూలాధారజ నాదమెరుంగుట ముదమగు మోక్షమరా

(3) శోభిలు సప్తస్వర సుధరుల భజింపవే మనసా

(4) నాదోపాసనజేసి శంకర నారాయణ విధులు వెలసిరి.

ఈత్యములలో కీర్తనలందు సంగీత రహస్యములు బోధింపబడివి. మానవకృతములగు సంగీత శాస్త్రగ్రింథము లన్నిటిలోను సంగీత రత్నాకరము ముఖ్యమైనది. అందలి లక్షణములను త్యాగరాజు తన కీర్తనలలో నిమిషించేపును. అందువలననే “విదులకు మొర్కెక్కడ” అనుకీర్తనలో “సోమే శ్వర శార్జదేవ నంది ప్రమాణులకు త్యాగరాజ వంధ్యులకు” అని సంగీత రత్నాకర గ్రింథకర్తయైన శార్జదేవుని వంధ్య నిగా జింపును. అందు సోమేశ్వరునికూడ చేర్చినందున అయిన గ్రింథమైన రాగవిభోధయను గ్రింథమును కూడ గౌరవించి నట్లు విశద మగుచున్నది.

త్యాగరాజుని భక్తికిని, గానమునకును మెచ్చి నారడ మహాముని స్వప్నమందు దర్శనమిచ్చి “స్వరార్జవమను గ్రిం

ధమును యిచ్చి వెళ్లేను. నిద్రిసుంహితేచి తనప్రక్కన స్వరార్థమును [గంధముండుటు జూచి నారకానకు తనయందుగలిగిన అనుగ్రహమునకు బ్రిహ్మన్నిద భరితుషియ్యేను. ఆ గ్రంధము నందలి మర్గములను గ్రహించి త్యాగరాజు ధన్యుడయ్యేను. త్యాగరాజు కీర్తన లండలి అపూర్వమైన లక్షణములు అందుండి గ్రహించిన వేష్టైయండును, ఈయన అనేక క్షేత్రములను దర్శించి అచ్చటి దైవములను కీర్తనలతో న్మతిజేసేను.

త్యాగరాజు సమస్త శాప్తముల సారమును వాధురమగు సులభశైలిని చిన్నచిన్న పదములతో భక్తి రసమునకీర్తనల రూపమున తరుణోపాయము కొరకు లోకమునకు అనుగ్రహించిన మహానీయుడుగాని సామాన్య వ్యక్తి కాడు. ఈయన ప్రఫ్లాదవిజయము, సౌకాచరిత్ర, సీతారామ విజయము, ఆను గ్రంధములను కూడ చెప్పేను

త్యాగరాజు నిరంతరము రామనాయ సంకీర్తనమునకాలము గడుపుచు శ్రీరామచంద్రమూర్తి అనుగ్రహమున మరొక జన్మమునగాని తనకు మోత్తములేదని తెలిసికొని అట్టి ఆటంకము తొలగ గలందులకుగాను నెంటనే సన్మసించెను. సన్మానము మానవునకు మరొక జన్మయని చెప్పబడినది. అందువలన త్యాగరాజు మరొకజన్మ నెత్తువలసిన యవసరములేకయే మోత్త ప్రాప్తికి అర్థుడయ్యేను. దేహమును చాలించు కాలమును గురైరింగినవాడై తనశిఖ్యులును, కుమారైయు సమతమందుండగా అందరును భగవన్నామము

చేయుచుండ కలియుగము 4948 నం॥ సరియగు క్రి. శ.
 6-1-1847 పరాభవనామ సంవత్సర పుష్టిబహుళ వంచమి
 బుధవారము రోజున శ్రీరామషడక్తరీ మహామంత్రమును
 జపించుచు కపాలమోత్సముకాగా సిద్ధిబొందెను. అదియొక
 మహాపర్వత్తు దినము, ఆరోజున త్యాగరాజును కోల్పోయిన
 వారెట్లుండిరో ఆ సితి వర్షింప సలవికానిది. త్యాగరాజు
 అనంతరము స్వరాష్టవమును గ్రంథము తిరిగి యథాసానము
 సత్క జేరెను.

త్యాగరాజును వీణకుప్పయ్య, వారాజీపేట వెంకట
 రామ భాగవతులు, అయ్యాభాగవతులు, సుబ్బరామ భాగ
 వతులు, తిలసానం రామయ్యంగారు, ఉమదూంపురం కృష్ణ
 భాగవతులు, సుందర భాగవతులు అను శిష్యులుండిరి.

సంగీతము త్యాగరాజుచేత పునరుదైంపబడినది. అట్టి
 సంగీతమును త్యాగయ్యగారి శిష్యులు కొంతవరకు లోకమున
 వ్యాపింపజేసిరి,

ఈ నాటికిని త్యాగరాజ కీర్తనలను విని ఎందుకో
 ఆనందించుచున్నారు. ఎంచరో త్యాగరాజ కీర్తనల మూల
 మున జీవించుచున్నారు.

త్యాగరాజ కీర్తనలను, అందలి విశేషములను వ్రాయ
 వలయుననిన అదియొక గొప్ప గ్రంథమే కాగలదు.

(2) ముత్తుస్వామి దీక్షితులు

ముత్తుస్వామి దీక్షితులు శా. శ. 1667. క్రి. శ. 1775 సంవత్సరమును సరియగు మన్మథసంవత్సరమున తంజావూరు ప్రాంతమున గల తిరువారూరిలో జన్మించెను. ఈయన 16 సంవత్సరముల లోపలనే క్రీమాంతము వేదాధ్యయనము, వ్యాకరణశాస్త్రము, కావ్య నాటకాలంకారములు వీటియందు మంచి పండితుడయ్యెను. మరియు జ్యోతిషము, వైద్యము. మంత్రము మున్నగు శాస్త్రములందుకూడ మిరుల ప్రజ్ఞ గుఖాడై ప్రభ్యాతినొందెను. సంగీతమును నేచ్చి అందు గొప్ప పండితుడయ్యెను.

చినంబరనాథుడను మహాయోగివద్ద శ్రీవిష్ణును ఉపదేశము పొంది గంగాతీరమున అయిన సంవత్సరములు తపస్సుచేసెను. ఆ యోగివుంగవువలన సిద్ధులను దెలసికొని వేదాంతశాస్త్రమునుకూడ నేర్చెను. పిమ్మిట శ్రీదేవి అను గ్రహమును సాపాదించి కీర్తనలను జెన్న నారంభించెను.

తిరుత్తణిక్షేత్రమున మాళవగాళరాగమున ప్రథమా విథక్క్యంతముగా “శ్రీనాథా గురు గుహ్యాబంజక్కి” యని సంస్కృతమున మొదటి కీర్తనను జెప్పెను. ‘శ్రీనాథా’ యనునది శ్రీ విష్ణుయందు గురుభ్యాన శ్శ్రీకారంభమునగలదు. గురుభ్యానముకొరకే ఈ కీర్తన ఉద్దేశీంపజడినది. శ్రీ విష్ణుయందు కాదిమతమని, హదిమతమని రెండు సాంప్రదాయములు గలవు, అందులో తనది కాది మతమైనట్లు ఈ కీర్తన

యందు “ తాది మతానుష్టానో ” యని చెప్పాడి. సహాస్ర
కమలాసీరుడైన బ్రహ్మమే గురువుగాను, అజపాహంస ధ్వన
విషయమునుకూడ ఈ కీర్తనయందు చెప్పేను.

కాంచీపురమున శ్రీ కామాక్షిని దర్శించి అట కొంత
కాలము తపస్సుచేసి శ్రీ కామాక్షిని స్తుతించుచు “ కంజ
దళాయతాక్షి ” “ ఏకామనాధం భజేహం ” మొదలైన
కీర్తనలను జెప్పేను.

తిరువారూరుకు వచ్చి కొంతకాలము ఉండి అచ్చట
వేంచేసియున్న శ్రీ త్వాగరాజస్వామిని దర్శించి స్వామిని
సుతీంచుచు గురుగుచూ ముదతో అనేక కీర్తనలను రచిం
చెను. అటులనే ఆ క్షేత్రమునగల ఆ నందేశ్వర, సిద్ధేశ్వర,
అచలేశ్వర, హంటకేశ్వర, ఎల్లికేశ్వరులమిచును, హండిక
గణపత్యుల మిచును, చోళమండలముని గల శివక్షేత్ర, విష్ణు
క్షేత్రముంలమగల దేవతలను దర్శించి ఆ దేవతలమిచును,
మరియు పృథివ్యాది పంచభూతస్వాముల మిచును, మధుర,
అశోకరు, గోవిలు మొతలయిన పాండ్య దేశక్షేత్రములందలి
దైవముల మిచును, కాళీ మొదలైన క్షేత్రములందలి దైవ
ముల మిచును సాసక్తశమందు అసమానమైన ధారతో,
అదైవతవరముగ, వెంకటమఱ (చతుర్ధండి ప్రకాశిక కీర్తి), శ,
1660) సంగీత సాంప్రదాయము ననుసరించిన రాగములతో
గమకములు, రాగబీజ స్వరములు మన్మగు లక్ష్మణములు
బప్పానటుల రాగనామములనుకూడ జేరీ కీర్తనలను రచిం
చెను. ఇదిగాక సూర్యది స ప్రతాళములలో నవగ్రహ కీర్తన

లను, కమలాంబా విషయమై నవావరణ పూజా క్రమముగా
తొమ్మిది కీర్తనలను రచించెను.

దీక్షితులవారు శ్రీ విద్యారహస్యములను నెరింగి దేవీ
వరముగ స్తుతిభాషమున గానమున మేళవించి అనేక కీర్తన
లను రచించిరి.

చివరరోజులలో ఎటుయిపురము మహారాజావారి జ్యేష్ఠ
కుమారుని పెండికై ఆహ్నమురాగా ఎటుయిపురమునకు
పెళ్ళి పెండియైన మూడవ నెలలోనే శా. శ. 1757 క్రీ. శ.
1855 సంగా సరియగు మన్మథ సంవత్సర ఆశ్వీన్యుజ బహుశ
చతుర్దశి యందు యశఃకాయులైరి.

...   .

(3) శ్యామా శాస్త్ర లు

శ్రీ కంచి కామాత్మి దేవి యనుగ్రహమున శ్యామా
శాస్త్రములు తంజావూరు ప్రాంతమునగల శ్రీపురమను తిరువా
రూరిలో శా. శ. 2685 క్రీ. శ. 1773 చిత్రిభాను సంవత్సర
మున మేఘమందు రవియుండగా: చెత్తిమాసమున కృతికా
నష్టప్రమందు శనివారమున జన్మించెను. కృతికా సంక్షితిము
చైత్రమాసమున సాధారణముగా శుద్ధ తదియరోజున వచ్చు
చుండును. త్సియన గౌతమసగోత్రము, బోధాయనసూత్రము.
అసలు పేరు పెంకట సుబ్రహ్మణ్యము. శామకృష్ణ యని
పిలుచుటచే ఆపేరు వచ్చెను.

ఈయన బాల్యమునందే సంస్కృతాంధ్రములలో గొప్ప పండితుడుయైను. తంజావూరునందు సంగీతమును నేచైను. అంతలో శ్రీ విద్యయందు దీక్షనుపొందెను. ఉత్తర దేశమునూడి సంగీతస్వాములని సంగీత విద్యయందు గొప్ప పండితుడైన యొక యుతీంద్రుడు రాగా వారికి శిష్యుడయైను. మూడు సంవత్సరముల పర్యంతము అభ్యసించి సంగీత లక్ష్య లక్ష్యములందలి రహస్యము లన్ని టోని తెలిసికొనెను. శ్యామా శాస్త్రములు స్వల్పకాలము ననే సంగీతముందు గొప్ప సామర్థ్య మును సంపూర్ణించెను. గురువుగారగు సంగీతస్వాములు ఏరి శక్తిని గమనించి యథోచంతుడు వౌదునని అనుగ్రహించి పచ్చిమిటియం ఆదిలపుయ్యే పాటను కొన్ని దినములు విను మని చెప్పి కాళికి వెళ్లి.

శ్యామా శాస్త్రములు గురువుగారి ఆజ్ఞాప్రకారము ఆది అపుయ్యాగాఁ గానమును వినెను. పిమ్మట శ్రీకామాత్మీ దేవి యన్నగావమున సాహిత్య చమత్కారములు, గేయ కల్ప నలు, “శ్యామకృష్ణ” అను ముద్రతో అనేక కీర్తనలు, స్వర జతులు, తానవరములు రచించి శిష్యులమూలమున లోక మున ప్రవర్తింపజేసిరి. ఏరి కీర్తనలు మూడునూరక్కుపైగా యున్నవి. ఏరు శా.శ. 1749 క్రి.శ. 1827 సం వ్యయ సంవత్సర పుష్టి శుద్ధ దశమి రోజున శ్రీపురమును జేరిరి.

(1) ఈయన కుమారుడు సుఖ్యరాయశాస్త్రి, (2) పొరంబారు కృష్ణయ్య, (3) అలసారు కృష్ణయ్య, (4) సంగీత స్వామి, (5) దాసరి మొదలగువారు శ్యామా శాస్త్రములు వద్ద సంగీతవిద్యను నేచ్చినవారిలో ముఖ్యులు.

. సంగీత వాద్య ములు

1. వీణా వాద్య ము

వాద్యము లన్ని టిలోను వీణావాద్యము మొదటిది.
 అనాదిమైనది. ఇది వేషము నుండి ఉద్ధవించినది.
 య్య దేహధర్మము నను నరించి ఈ వాద్యము ఏర్పడి
 ను వేదము చెప్పాచున్నది. వేషజనితమైన (నర) వీణయే
 స్తు ముకములు మున్నగువానిని పలికించుటకు యోగ్య
 మైనడగా చెప్పబడినది.

(1) వీణా నిర్మాణము

వీణయందు శిరస్సు, దండను, పృథ్విము అను మూడు
 భాగములు గలవు. మనుష్య దేహము నందలి శిరస్సే వీణ
 యందలి శిరస్సుగాను, దేహభాగము దండముగాను, చివర
 భాగము, పృథ్విముగాను నిర్మించబడినవి.

వీణయైక్క శిరోభాగమున మొదటియందు తీగలు కట్ట
 బడియుండును, అక్కముండి తీగలు దండముయైక్క చివరభాగ
 మున ఎత్తగాగల మేరువుయను సానమువరకు వచ్చి, ఆ మే
 రువను అనియుండి వాటిచివరభాగములు మేరువకు తరువాతను
 పుచ్చభాగమునం దమర్చుబడిన బిరడాలకు చుట్టబడియుండును.
 ఈతీగలు వీణశిరస్సునందు లలాట భాగమున ఏర్పడి యుండు
 పీటమింద అనియుండును, పీటమొదలు మేరువు వరకుగల తీగ

భాగమే వాదనము చేయు సమయమున చలనమగును.
అడ్డముగా నుంచుకొని వాదనము చేయునపుడు శిరో
వాదకునికి కుడివైపునను, మేరుపు యుండు భాగము
వైపునను ఉండును, వీణాయోక్కు ఎడమ భాగము
(శిరస్సుతో సమానముగా వాదనము చేయునపుడు
నిలుపు కొనుటకుగాను సారకాయ బుర్ర మొకటి ము
నకు అడుగు భాగమున అమర్చుబడి యుండును.

(2) వీణయందు తీగలు

వీణకు వై భాగమున దండము మింద నాలుగే
లును, వాదకుని వైపున ప్రక్కగా పీటప్రక్కన ఎత్తుభాగము:
ఆని యుండునట్టు శ్రుతికొరకు నుండు తీగలు అమర్చు బు
యుండును. ఈ తీగలు వై నాలుగు తీగలనట బారుగా ను
డక వాదకుని వైపున వీణా దండమున కొంతసరకే అమర్
చడిన బిరడాలకు చుట్టుబడి యుండును.

దుడము వైనగల తీగలలో మొకటి తీగకు అన
మంద పంచమ మసియును, రెండవదానికి మంద్రమడ్డ మ
యును, మూడవదానికి మంద్రపంచమ మనియును నాలుగ
దానికి (వాదకుని వైపునయండు తీగకు) మధ్యమడ్డ మనియుగ
వేరు.

తీగలందు గ్రస్తి జేయబడు స్వరనాదముల ననుసరిం
వాటకు ఆ పేరు వచ్చినవి. వీనిలో మధ్యమడ్డ తీగకు సార
యని పేరు, ఈ నాలుగు తీగలలోను అనుమంద పంచవ

మంద్రమడతీగలు యి తచేవి. మంద్రపంచమ తీగయును, మధ్య మడత తీగయును ఉక్కటివి. ప్రక్కన శ్రుతికొరకు ఏర్పడిన మూడు తీగలుకూడ ఉక్కటివే యిందును.

ప్రక్కన శ్రుతికొరకు ఏర్పాటు చేయబడిన మూడు తీగలలోను పై భాగమునగల మొడటి తీగకు మధ్యమడత మనియును, రెండవదానికి మధ్యపంచమ మనియును, అన్నటి కంచెను అడుగుభాగమున యిందు మూడవదానికి తార మడజ్జ మనియును పేరు.

(3) వీణయిందు శుద్ధవిక్రతస్వరములు

వీణాదండముయొక్క పై భాగమున శుద్ధ విక్రత స్వర సానములలో ఉక్కటితోగాని కంచుతోగాని అడ్డమగా మొట్లు అమర్చబడియుందును. ఇవి సాయి ఒకటికి 12 వంతున రెండు సాయిలలో 24 మొట్లును, తార పై మడతము కొరకు మరొక టిన్నీ మొత్తము ఇవ్వ మొట్లు అమర్చబడియుందును. వీగయిందు రెండవసాయి కంఠసానముతో పూర్తి యగును. ఆ తరువాతనుకూడ మొట్ల నమర్చివ ఒకదానికొకటి కలసి ఎడమలేక వాదనమునకు అనుకూలమగానుండవు. అందువలన రెండుసాయిలవరకే అమర్చబడి యున్నపి.

ఈ కారణమువలన మంద్రమడత, మంద్రపంచమ తీగల యిందు మంద్రసాధుయు, సారణి తీగయిందు మధ్య, తార సాయిలును వినియోగ మగుచున్నపి.

ఉదాహరణ

అనుమంద్రస్తాయ		వంచ్యమత్తిగ		మంద్రస్తాయ		ప్రశ్న	
మంద్రస్తాయ		ప్రశ్న		మంద్రస్తాయ		ప్రశ్న	
శు. ర	శు. ధ	శు. ర	శు. ధ	శు. ర	శు. ధ	శు. ర	శు. ధ
శు. గ	శు. న	శు. గ	శు. న	శు. గ	శు. న	శు. గ	శు. న
చ. ర	చ. ధ.	చ. ర	చ. ధ.	చ. ర	చ. ధ.	చ. ర	చ. ధ.
ప. ర	ప. ధ.	ప. ర	ప. ధ.	ప. ర	ప. ధ.	ప. ర	ప. ధ.
సా. క	కొ. ని	సా. క	కొ. ని	సా. క	కొ. ని	సా. క	కొ. ని
అం. క		అం. క		అం. క		అం. క	
శు. మ.	స.	శు. మ		శు. మ		శు. మ	
ప్ర. మ	శు. రి	ప్ర. మ	శు. రి	ప్ర. మ	శు. రి	ప్ర. మ	శు. రి
ప.	శు. ర	ప.	శు. ర	ప.	శు. ర	ప.	శు. ర
శు. ధ	సా. క	శు. ధ	సా. క	శు. ధ	సా. క	శు. ధ	సా. క
శు. ని.		శు. ని.		శు. ని.		శు. ని.	
చ. ధ.	అం. క	చ. ధ.	అం. క	చ. ధ.	అం. క	చ. ధ.	అం. క
ప. ధ		ప. ధ		ప. ధ		ప. ధ	

మంద్రస్తాయ

ప్రశ్న-సారణి మంద్రస్తాయ

ఈ పై పథకమునందు తీగను ఎడమచేతి వేర్చల్లతో మొబుమిాద అదిమిపటి ఆ తీగను కుడిచేతి వేర్చల్లతో మిాటు నప్పుడు ఆ మొబుయొక్క స్వరము పలుకును. మొబుమిాద వాదనము చేయబడు నాలుగు తీగలంకును ప్రతితీగకు ఏమొబు నందు ఏ స్వరము పలుకునో తెలుసబడినది.

అనుమంద్రి పంచమ తీగయంకుకూడ స్వరములు చూపబడినవికాని ఆ తీగకు గానమందు వినియోగకు లేదు. రక్తికొరకు తానమునందును, అప్పుడప్పుడును దానిని కొట్టు చున్నారు.

శుర్మి తీగలను నేడు తాళస్తు తీగలని వాడుచున్నారు. కేవలముగ తాళముకొరకే యగుచోకీర్తనలలో ఘూతలందు మాత్రమే వాటిని ధ్వనింపజేయవలెను. తాళకునకు ఒక తీగయే చాలును. రాగమునందు వాటికి వినియోగమే లేక పోవలెను. రాగమునందు శుర్మితీగలకు వినియోగమే లేనిచో ఆ గానమునందు రక్తికీలాపించును. గనుక వాటిని ప్రధాన ముగ శుర్మి తీగ లనియే చెప్పవలెను. అందు తాళమునకు కూడ వినియోగము కలదు. శుర్మితీగలు గానమునందు శుర్మి కొరకును, కీర్తనలందు శుర్మి, తాళముల కొరకును, తానమునందు శుర్మి, లయల కొరకును పినియోగ మగు చున్నావి,

(4) వీళపై తీగలను ప్రశ్నతిజేయు విద్ధానవః

సారణి తీగయందు గాత్రమునకు అనుకూలమః
నాదమును ముందుగా సిరము చేసుకొనవలెను. పిమ్ము
మంద్రిపొచమ తీగను మేరువుగాక అయిదవ మెట్లమీ
ఎడమచేతి తర్జని, మధ్యమ వేర్ష్టుతో అదిమి మడిచేతిల
సారణి తో కలిపి మింటుచు సారణి తీగ నాదముతో సమా
ముగా ఆ తీగను శుర్పితి జేయవలెను. రెండును సమానః
లైన పిమ్ముట ఎడమచేతి వేర్ష్టును తీసివేసి మింటిన సారణి
తీగయందు మధ్య ఘడ్జనాదమును, రెండవ తీగయందు మం
వంచమనాదమును శుర్పితి యగును. తరువాతను మంద్రిః
తీగను మేరువుగాక ఏడవమెట్లునందు అదిమి దానిని మం
వంచమ తీగ నాదముతో సమానముగ శుర్పితిజేసి ప్రేర్జ
తీసి మింటిన దానియందు మంద్ర ఘడ్జనాదము శుర్పితియగః
తరువాత అనుమంద్ర వంచమ తీగను అయిదవ మెట్లున
అదిమి దానిని మంద్రము తీగయందలి నాదముతో సమా
ముగ ప్రశ్నతిజేసి పిమ్ముట వేర్ష్టును తీసి మింటిన అందు
మంద్ర వంచమ నాదము శుర్పితి యగును.

(5) ప్రక్క తీగలను శుర్పితిజేయు విద్ధమః

పై నాఱిగు తీగలను ప్రశ్నజేసిన పిమ్ముట సారణి
నాదముతో సమానముగా ప్రీక్కతీగలలో మొదటిద
కలిపి ప్రశ్నతి జేయవలెను. పిమ్ముట మేరువు గాక ఏడవ
నందు సారణి తీగను పలికించిన అది మధ్యసాయి పు

నాద మగును, ఆ నాదముతో సమానముగా ప్రైక్స్ - తీగల లోని రెండవతీగను శ్రీతి జేయవలెను. తరువాతను మేయతు గాక 12 వ మెట్లునందు సారణి తీగను పలికించవలెను. అది తారమడ్డనాదము. ఆ నాదముతో సమానముగ ప్రైక్స్ - తీగల లోని మూడవతీగను కలిపి శ్రీతి జేయవలెను, అప్పుడు ప్రైక్స్ - తీగలు మూడును వరుసగా మధ్యమడ్డ, మధ్యపరచమ, తారమడ్డ నాదములు కలవగును.

(6) ప్రేత్తను ఉపయోగించేడు విధానము

1. కుడిచేయి తీగలను మిాటుటకు మాత్రము ఉపయోగ వదును.
2. ఎడుచేయి మెట్లను అదుముటకొరకు ఉపయోగ వదును.
3. రెండు చేతులను జేర్చి ఒకాదాని కొకటి వదలని సంబంధముగలవై అనుసరించి యుండుటవలన గమక భేదములు కలిగి మిగతా వాడ్యములకంటెను వీళా వాడ్యము ఎక్కువ రక్కి నిచ్చుచున్నది.

(7) కుడిచేతి అభ్యాసము

1. కుడిచేతి మణికట్టునకు సమిాపమున గల అరచేతి యడుగుభాగమును వీళయొక్క కంఠస్థానమునకు సమిాపమునగల శిరస్సును అంచున ఆనించి యుంచ వలెను.

2. బూటును ప్రేరించి ప్రీక్ష్యను ఆధారముగా పూర్వానికణారథు అనించుకోవలెను.
3. చేతియొక్క మిందిభాగమును వంచి పట్టవలెను.
4. తర్జని, మధ్యమ, అనామిక ఈ మూడువేళ్ళను వీణ మింది తీగలపై వంపుగా నుంచవలెను.
5. చిట్టికెన ప్రేరించి ప్రీక్ష్యతీగలకు క్రిందుగా వంచి పట్టవలెను.

(8) వింటుటకు సాధనములు

1. మింటుటుకై చేతిగోళ్ళను పెంచిన చాలా అనుకూల ముగా నుండును. లేనిచో వెండిచేతగాని, దంతముచేతగాని, కసీనము ఉష్టచేతగాని గోళ్లను చేయించు కొని వాటిని చేతికి పెటుకొని మింటవలెను.
2. తర్జనీవేలు, నడిమివేలు ఈ రెండుమాత్రము మింద నుండెడు నాలుగు తీగలను మింటుటకు ఉపయోగ పడును.
3. అనామిక వేలు ఉపయోగపడు.
4. ప్రీక్ష్య తీగలను మాటిని మింటుటకు చిట్టికెన వేలు మాతము ఉపయోగపడును.

(9) ఏణయందలి మిాటుల వివరములు

వీణా వాదనముకొరకు (1) గోటిమిాటు (2) లోమిాటు
 (3) వెలిమిాటు (4) కత్తిరమిాటు (5) తోడుమిాటు (6) తడ
 మిాటు (7) అడ్డమిాటు (8) దొడ్డమిాటు (9) సన్నమిాటు
 (10) అబ్బపుమిాటు (11) కూటమిాటు (12) విడిమిాటు
 (13) ప్రక్కమిాటు అని కొన్ని మిాటులు చెప్పబడినవి,

వివరములు

(1) గోటిమీటు

విడిగా పడెడుమిాటు గోటిమిాటు.

(2) లోమీటు

ముందటివేలు మిాదనుండి క్రిందుగా మిాటుట లో
 మిాటు.

(3) వెలిమీటు

క్రిందనుండి మిాదికి మిాటుట వెలిమిాటు.

(4) కత్తిరమీటు

ముందటివైలు వంచక మిక్కిలి వడిగా మిాటుట.

(5) తోడుమీటు

ముందటివైలును, నడిమివైలును మార్చిమార్చి
 మిాటుట.

(6) తడమీటు

త్రిశ్రజాతియంద మూడ్లో అష్టరమాను నడిమివైలిచే
 మిాటుట.

(7) ఆడ్డమీటు

నాదమును ఖగడించుటకుగా ను మందటివేలిచే మిం
టిన స్వరమును నడిమివేలిచే అడ్డగించుట ఈ విధ
ముగా అడ్డగించిన నాదమును నడిమి వేలిచే
మింటు అడ్డమింటు.

(8) దొడ్డమీటు

మిగుల బలముగా శబ్దించునటుల మింటుట దొడ్డమింటు.

(9) సన్నమీటు

నాదము సూత్యముగా శబ్దించునటుల మింటుట సన్న
మింటు.

(10) అబహపుమీటు

వర్షము, కీర్తన మొదలైనవాని మాత్రము (సాహిత్యము)
లందు అత్యరములేని తావుల వేసెడిమింటు.

(11) కూటమీటు

మింది తీగలు నాలుగును చూపుడు (వేలు, నడిమి
వేలు, ఉంగరపువేలు మూటినజేర్చి చాచి
రంజనమునకై ఒకేమింటుగా అనుమతిదమునుండి
మింటుట కూటమింటు ఆనబడెను. మంద్రపంచమ
సారణి తీగలను బూటనవైలిని త్రిస్థి దాని గోటిచే
బక కొటుగా కొట్టి విడుచుటయును కలదు,

(12) విడిమీటు

మందపంచమ, సారణి తీగలను కొన్నికొన్ని సందర్భ
ములలో రంజనమునకై విడివిడిగా మింటుట విడి
మింటు.

(13) ప్రక్కమీటు

చిటికెన్నవేలుచే మూడుతీగలను క్రిందినుండి మిాదుగా
బ్లకే కొట్టుగా మిాటుట.

వికాలవు మీట్లు

మరియు తాళములందు ఘూతపడ్డెడి తావులంపు మిాది
తీగలలో లోమిాటును ప్రక్క తీగలందు చిటినకెన
వేలి మిాటును యేకాలమున సమముగా పడ
వలయును.

(15) ఘూతలందు ప్రక్కమీటు

కొన్ని సమయములలో ఘూతలందు లోమిాటు లేక నే
ప్రక్కమిాటు మాత్రము పడుటకలను.

(16) ప్రక్కతీగలను మీటుట

అలావనము చేయునపుడు కొన్ని సమయములలో
వ్రీక్కతీగలను విడివిడిగా సమయోచితముగ మిా
టుట కలదు. లోమిాటును వ్రీక్కమిాటును
తడబాటులేక స్వభావముగా పడునట్లు లెస్సగా
అలవడుటకుమునుపు ఎడమచేయి సాధక ము
మొదలుపైటు తగదు .

(10) ఎడమచేతి అబ్బాసము

- 1) ఎడమచేతిని వీణాదండము క్రిందుగా పోనచ్చి ప్రేశ్చను
తీగలమిాదికి తెచ్చి యంచుంచి అదిను వాయించ
వలెను,

- (2) బాటన్వైలును దండమునకు ఆనించుకొని వాయించ వటెను.
- (3) మెట్లయందు ఎడమచేతితో అదుమనక్కరలేని తీగలకు కుడిచేతి మిచ్చటులే చాలును. దీనికి ఎడమచేతితో నిమిత్తము లేదు.
- (4) ఎడమచేతి తర్జని, మధ్యమవేళ్ళచేత మెట్లను అదిమివాయించవటెను.
- (5) తీగలను కుడిచేత మిచ్చటయును, యెడమచేత మెట్లనదుముటయును సమమగా నుండవలెను,

...   .

2. ఏడే అం వాద్య ము

దీనికి యింగీషు భాషలో వయులిన్ (VIOLIN) అని పేరు. కృష్ణాజిలా మచిలీపట్టణ వాస్తవ్యాలు బ్రహ్మాశ్రీ వాగేయకారరత్న హరిన్నాగభూషముగారు దీనికి వాయలీన మని పేరుపెట్టిరి. ఈ పేరును యివ్వడు అనేకులు వాడుకొనుచున్నారు.

ఫిడేలు జంత్రవాద్యములలోనిది. జంత్రవాద్యముగా తీగలుగల వాద్యము. థరతీయ సంగీతమున జంత్రవాద్యములలో వీణకు తరువాత రెండవన్నానము ఫిడేలుకే లభించినది.

ఫిడేలు చక్కని వాద్యము. ప్రక్క వాద్యముకొరక యిది విశేషముగా ఉపయోగపడుచున్నది.

స్వయముగా జంతువాద్యమును వాయించుకొనుచు గాత్రమున గానము చేయునటి జంత్రీ గాత్రజ్ఞుల గానమును మొదటిరకముగా చెప్పునాను. తరువాతను కేవల గాత్ర గానము రెండవస్త్రానము నాక్రమించినది. మూడవదిగా కేవల వాద్యగానమును చెప్పువలయును. ఎంతటి గొప్పవారిచే వాదన మొనర్పబడినను కేవల ఫిడేలు వాద్యగానము సంపూర్ణత నొందజాలడు. అంతమాత్రమున ఆ వాద్య గానమును తక్కువజేయటకు వలనుపడదు. ఉన్నంతవరకైనను ప్రదర్శించగల సమర్థులు అందు అద్భుతముగా తమ నైపుణ్యమును జూపగలరు. వాద్యముకొరకు విసయోగమగు నాలుడు ఫిడేలు భారతీయ సంగీతమున మిక్కిలిగా శోభించుచున్నది.

ఫిడేలు వీటావాద్యముయొక్క వికృతి యనవచ్చును. పరిమాణములలోను, ఆకారాదులలోను మార్పులుగలవేగాని గానశాస్త్రము అన్నిటికిని సమానమే యుగుచున్నది. ఫిడేలు వాద్యము నంగుగలపైతె శిరస్సులేని దేహముయొక్క ఆకారమును బోలియండును, అయినను ఈచెటు మొదటిభాగమే శిరోభాగముగా గ్రహించబడి తీగలు అచ్చటనే కట్టబడు చున్నది. పీటయుండు ప్రదేశము లలాటసానము. కమానుతో

తీగలను కదలించు ప్రదేశము జిహ్వాసానము, ఫిడేలు దేహభాగము దాటిన పిఘ్నట దిగువను దండమువలె వాద్యము కొరకు కొంతవరకు పొడిగించబడినది. పొడిగింపబడిన ఈభాగముతో సహా పీటకు సుమాను మూడంగుళముల సమాపము వరకు వలక ఒకటి పైన అమర్చబడి ఉండును, దీనిని బోర్డు అని వాడుచున్నారు. వేళ్ళతో వాయించునపుడు తీగలు స్వరస్తానములందు ఆనియుంచుటకు ఏలగా యాబోర్డు ఏర్పాటు చేయబడినది.

చిరడాలవైపున తీగలు ఆనియుండుటకు మొదటను ఏర్పాటు చేయబడిన ఎత్తుగా నుండు మెట్టునకు మేరువ యని పేచు, ఈ మేరువుమొదలు పీటవరకుగల తీగభాగముమాత్రమే వాద్యసమయమున చలన మగుచుండును. ఇందలి తీగలను వాద్యసమయమున ధ్వని పశే యిటకు గాను ఉపయోగించు సాధనమునకు కమాను అని పేరు, పీటకు సమాపముందు కుడి చేత పటబడిన కమానుతో తీగలు ధ్వనింపజేయబడును. ఆ సమయమున్న ఏడముచేతి వేళ్ళను తీగలమాద ఆయా సాధములలో నొక్కటవలన స్వరములు పలికించబడుచున్నవి.

ఫిడేలుయొక్క చిరడాలవైపు భాగమును క్రిందివైపుగా కాలిమాదను, ఫిడేలు దేహముయొక్క మొదటిభాగమును భుజమునకును ఆనించుకొని వాడన మొనర్పబడుచున్నది,

దీని యందు నాలుగు తీగలు అమర్చబడియండును, వానిలో ఎడమవైపునుండి మొదటి దానికి మండమడ్చతీగ యుని, : రెండవ దానికి మండపంచమ తీగయుని, మూడవ దానికి మధ్య మడ్జ తీగయుని, నాలుగవదానికి మధ్యపంచమ తీగయుని పేరు. వీనిలో మొదటి మూడు తీగలు సరమునకు సంబంధించినవి. నాలుగవ తీగ (మధ్యపంచమము) ఉపకృది. నేను మూడవ మధ్యమడ్జ (తీగగా అలూర్చినం తీగను వినియోగించుకొను చున్నారు. మొదటి రెండు తీగలలోను మండసాయిము, మూడు నాలుగు తీగలలో మధ్య, తారసాయిలును వినియోగ మగుచున్నవి.

స్వరసానములు వీణయందువలెనే ఆయా తీగలందు క్రమముగా వినియోగ మగుచున్నది. ఫిడేలు గాత్రిధర్మము గల వాద్యము. ఏంచి రక్కి నిచ్చును. విశేషముగా గాత్ర మునకు ప్రకృతాద్యముకొరను అనుకూలించును.

ବ୍ୟାକ

ଶ୍ରୀମଦ୍ଭଗବତ

ఆనందప్రకారి రాగము—లైప్చరుతాళము—ప్రతుర్స్థము
విత్తతరమారము : అరోహణము = స X 8 X మ ప ఫ వ న
సముద్రము : అనర్థమాణము = స ల ప ట ల ప డ మ = స

(7)

రెండు వాచకము

97

చరణము	పాట భవముగ మూర్ఖుం పముగరి	గాగా పుగులున	టి. సగ రిసమగ నోచి న సుమరచె
	ఆపుం లిసుగ లే మొ కెలుతున	క్రీమో ఫుఱముగ	
రిస్తీ నగరిన పముగరి రిసాగ	రిసుగా పమూ	పథపూ మగమ పా	చక్కన సుంటెగడ రా
	నటునే నునుకొను యెదనిక మనంబు	నండునే లుసో	
2.	పాధు ముగుం మూ; మూపమ	గరిగా గా;	మంచు ఆరిసిి
	శ్రీళురు తగుళ్ళో భ నా ద్రిషి భండునే కో	* చెలింగ లసంట	
సమూగ రిసమహ ముగరి పసో	భపముహ మగమ	సీసగం రిగమ పా	డెల్చితో కుకొని రా
	సనుంగులువ లరా జుక్కల డేలు)	సటుఁకేపా యుమున	

* తా గురు కొకలి నిషోధము; అంతర గాంధారము.

(2) శ్రీ త్రైవుర సుందరి

హంసధ్వని రాగము—రూపకతాళము—చతురశ్రజ్ఞబ్రాతి

29. మేళక ర్జన్యము - చిత్రతమ మార్గము=సమగ్రమూ

ఆరోహణము :- స రి గ వ ని సా

అవరోహణము :- స ని వ గ రి సా.

వలవి	సా ;	సానీ	పాగా
	(శ్రీ)	త్రీవు	రసుం
	రీ సా	సానీ	పానీ
	ద ల	ర .	తు.
	సా ;	;	రిసా
	మాం		బాలా
	గా, రి	; గా	, నీ సా
	ప ర	మే	శ్వరి (శ్రీ)
	..	.	.
	సారిని	, సచా	నిసారి
అనుషులవి	నిన్ను వే	దుచు	న్నవారి
	సానిప	, గరీ	గటాని సా
	సెలబో	చుత	లివీవె (శ్రీ)
	..		
చరణము	చనిసరి	గపనిస	రిగపని
	నినుమది	దలచిన	ఫునులకు

	గరిసని	పగడిన రిగపని ॥సా॥
2.	అధయమ్ము	సంగెడి శుభకరి ॥తీర్చి॥
	గపటిగ	సరినిస పా;
	శుభదా.	యకివను చు
	నిసరిగ	.. పనిసరి సా;
	వరదా.	యకిలం బా
	..	..
	గరిసని	సరిసని పా;
	అధయవ	రదెనెణ.
	..	..
	రిసనిప	సనిపగ రిగపని ॥సా॥
	నిరతమ్ము	నినుమది దలతును ॥తీర్చి॥
3.	సా;	; ; సరిసని
	రా;	; ; మొరవిన
	పా;	; ; సనిపగ
	వా;	; ; తనయుడ
	రీ;	; ; గరిసని
	న్ఱా;	; ; మదిగన
	సా;	; ; రిగపని
	వా;	; ; శంకరి
	..	..
	సా, రి	గరిసని పనిసరి
	తీప	దములను విడువను

నీ, స	రిసనివ గపనిస
నామై	కినుక వదలుము
..	
రిసాని	పగ.నిపా గరిస
తీలోక	పా పనీ వినా
నిసారి	గప.గపా నిసరి ॥సా॥
హృదాంబు	జమున నుండుమూ ॥త్రీ॥

10. తెనవరమాలి

ପ୍ରକାଶକ

115. సౌమీ రాగము — అప్పలుతాలము — ఉతురు శబ్దాతి.
మేళక రజన్యము. చిత్రతరమూర్చు.

• १२
१३
१४
१५
१६
१७
१८
१९
२०
२१
२२
२३
२४
२५
२६
२७
२८
२९
३०

అప్పగించిన వ్యక్తిగతిలో నీ కుటుంబానికి సహా కొని ఉండాలి.

వలావి : సరసుడు నిన్నే కోరి - చూల్చా మరులు కొన్న దిరా॥
అనువలవి : గిరి వెలయు (క్రి) లంకట్టేళు కప్పగేంచ ఇదే సమయము॥

పుల్లి	సా రీ-గా రీ-గ- రీ; రిXరి	సా సా - సాలా	X88X - లినవాం
ఎ	సా-సు .. . . . చ-ని	సై - . . .	క్రీ. . . . . రి. . . .
సరపమ—గరిస.ఫ—ధువుగరి—సఫనరి	మహద.రి—సా మహ	మహదు—గరినథ	ధనిధు—గరినథ
చ. . . ల. . . మ—. . . . . చ. . .	లు. . . కొ—. న.	లు. . . . . ది. . .	లు. . . . . ది. . .

సంగీత శాస్త్ర వాచకములు

రెండవ వాచకము

3. అనిధము—గరిలిధ—షయగరి—ధమగరి ధ.మహా—సుధ.రి—సుధిధ.పథసరి సా—; రిన—నిధము—గరిసద్.	స.గరిన— నిధ.రిన ఫసరి.మ—ధన.మువ సా; ~ ; ము	నిధము—సరిధన నిధము—సనిధన పమపధ—స. మువధ రిసరి—నిధము	నిధము—సరిధన నిధము—సనిధన పమపధ—స. మువధ రిసరి—నిధము
4. సనిధము—సరిలిధ—షయగరి—ధమగరి సనిధము—సరిలిధ—షయగరి—ధమగరి సనిధము—సరిలిధ—షయగరి—ధమగరి	స.గరిన— నిధ.రిన ఫసరి.మ—ధన.మువ సా; ~ ; ము	నిధము—సరిధన నిధము—సనిధన పమపధ—స. మువధ రిసరి—నిధము	నిధము—సరిధన నిధము—సనిధన పమపధ—స. మువధ రిసరి—నిధము

సంగీత శాస్త్ర ప్రాచుకములు

(2) ఐ ఓ త చై క లే యు

ఓఱపూరి రాగము - బ్రిష్టిలాఫము - చతుర్శత్రజ్ఞాతి.
29 మేళక రజన్యము. చిత్రతరపూరము—సమ్బుగ్హము.

ఆరోహణము : స ఐ ఆ ష థ స

అవరోహణము : స న థ వ ష క ఒ స

పలవి :-ఇంత తొక సేయ ఇది హేర గౌడురా సాధు॥

అనుపలవి :-పంత హేలరా - నాత్రీ - హేమగోపాల రారా ఖచేష్ట॥
చరణము :-నిస్నే కోరి యమనాన్నమరా॥

పలవి

* సా, స-న థ. పథ-న. పథ-ష-ష-గ-గ-గ
ఇం.....త.....త.....

సా, స-న థ. పథ-న. పథ-ష-ష-గ-గ-గ
క.....క.....క.....

సా, స-న థ. పథ-న. పథ-ష-ష-గ-గ-గ	సా, స-న. న-నిధన క.....క.....	ఇగసరి-గ పద .....యు ..
కీసగ-శస. నిస-నిధ పద-ష-ష-గ-గ ఇది.....హే..	ఇసాని-థప. థప .....ర.....	మగగి-మగగ థ .. నా .. యు

(8)

“ఎండ్రవ వ్యాచకము

105

అనుష్టలి	భధపథ—మగదివ—, మగరి—రిసనిధు వం .. త . మొ .. ల . ర ..	పథసు.మ—గపసు ను .. తో .. వే	రిగపథ—సరిగు ఎన .. గో ..
	మమగగ—, రిసరి—గసు.స—సిధుసు సు .. . . . ల .. . . . రా	,సుగరి— సరిస ర .. . ఈశే.	రిధపథ—మగపథ ఎను ..
ముక్కాయి	స్తో, స—నిధపథ—రిసనిధు—పథు.గధ సరిగస—, సరిగు—పాముగ—ధపాప	పా, మ—గపసర సనధరి—, సనసన	ధధపథ—మగపథ ఎను ..
స్వీరము	రిసనిధు—;గరి— సనిధు — సరిగు రిసనిధు—పథు—పాముగ	సరిగమ—గగచీగ సానిధు—పాముగ	రిగసరి—, సనిధు రిసారి—గపథరి ఇంతు
చరణము	నీ;—సనిధని—పా;—ధపము న .. . . నేనై కో .. .	రిస.రిగ—ధనిధు .. ఈ	రిగసరి—గపాధ యు... నౌర లీ॥

1.	* సా; ప-; భని-హముX-రిగం పూ, X-; ॥	సా , ॥ - , గము న్ని॥
2.	* విసనిధు-సాపథ-ముగరీ-లిగం నిధు. సరి-గసా. సనిధు-సా.గర సనిధు-ఫన-పదు-శాముX-రిసరిగ సనిధు-ఫన-పదుసా-పదుము-గరిసా సనిధు-ఫన-పదు సనిధు-ఫన-పదు	Xప.సరి-,గము వముగధ-పా ; ముగరి.స-రిగము పా ; - ; ఫన రిగసర - ఫగర.ప పదుసర-, కసర-పాముగ-పదుస పదుసర-, కసర పదుసర-ఫనపా ముగరి-,గము పనిధు-ఫనపా; కిగస-తీ ;
3.	* సావ-భని.పదు-శాముX-రిసరిగ రిసనిధు-ఫనసా-పదుము-గరిసా సావ-భని.పదు-శాముX-రిసరిగ రిసనిధు-ఫనసా-పదుము-గరిసా	సనిధు-ఫన-పదు సనిధు-ఫన-పదు
4.	* సా; ; భరి-సనిధుప-ముగరిX సంపాదు-నిపముగ-పరీగ-మురిగమ ముగరిస-, సరగ-పాముగ-పదుస పదుసర-, కసర పదుసర-ఫనపా ముగరి-, గము	ముగధ-సనిధువ గముగగ-ఎనిధు పనిధు-ఫనపా కిగస-తీ ;
5.	* పాధరి-సా; - పదుముగ-గా; పాధరి-సా;	సనిధు-పా;

రిసర్ఫం-గా; - పనుగరి-దా;

* సనసా-పవసా-ఫ్రణసా-పుగ్రి

పా; - సా; - కి; - గా;

సరిఘవ-కి;

రికటా-యుగరిస

సుగరి.స-నిధిసా.

నిసదని-సా;

నిషధరి-సా;

పుగరి.ఫ-సుగవధు ||౨||

* ఈ గురు అన్యస్వరము.

సంగీత ఛాన్‌లు వాచకములు

(3) ఐ సై కో ర

కాసర్ఫరాగము—[తిప్పటిము—చతుర్శజాతి
22 హేళక రజన్మిషు—చిత్రతరషుభుము—సమగ్రము
అగ్రాహము = స ర క మ వ మ థ న స

• అగ్రాహము = స న స ధా వ మ ప గా మ ర న
పలవి :—ని సై కోరి యమన్ని ది వ్యాసలత తస్తేవు||
అనుపలవి :—సన్నైతాంగ మూ చక్కనిసామి వేంగోపాలశేవు||
చరణము :—కన్నడ సేయవలసు||

పలవి	పాప్యూ—గా;—గాగమ—రీ;	సర్విసరి—సరిసరి	శృంఖల—సరిసరి
న .	సై కో . . . ర	యు . . . స్వ . . .	ది . . . మ . . .
పమగూ—చురి, కొ—స. సిని—గగము	అధినిధ—వము, ధవ	సగమ, ల—సగమ	త . . . త . . .
ర . . . ల . . . త	అ . . . . . వే.		

టండు వాచకము

అనువల్లి	పథుధు—పథుధు—పథు. పథు—గాయి	గాయి— సా ;
	స .. . . సు .. తాం ..	గాయ .. క .. నీ
	ధమశరి—సరిగొ—, గమరి—సరిగొ	సా, న—రిసను
ముక్కాయ	స .. . . ము .. హే .. ఇయ ..	గోప .. ల ..
	పథుధు—, గమరి—సరిగును	నిస, నిరి—సరిగును
	తాను, న—సరి, నరి—గాయరి—సరిగును	కా, న .. దుసదు
చరణము	కా ; — ; పథు—ధు, ను—ధుముష	గా, ను—రిసను
	క .. ను .. కు .. కై ..	యెవ .. . .
	కా, ప—మూ—; గొ—; మూ	గ, స .. ; కీ
3.	కాధు—పథుసా—ధుముష—గాయరి	సరిఖును—కూలుసు
	పథుము—గసుము—మురిగరి—సరిగును	న ధును—నృధును, ని
	గమధుదు—ని, ధుధును—గాయరి	సంస, న—సధుము

అనువల్లి	గిరిస, మ—గిమధు	గిరిసరి — సా ;
	క .. క ..	క .. క ..
	ధుము, గ—మురిసరి	ధుము, గ—మురిసరి
ముక్కాయ	సా, న—రిసను	సా, న—రిసను
	గోప .. ల ..	గోప .. ల ..
	గమధు—నినిసా	గమధు—నినిసా
చరణము	పథుము, గ—మురిసరి	పథుము, గ—మురిసరి
	రిగాము—పసుమత	రిగాము—పసుమత
	ల .. దు .. ర	ల .. దు .. ర
3.	గా—జ్యోతి	గా—జ్యోతి
	రిగాము—పసుగుమ .. క్క	రిగాము—పసుగుమ .. క్క
	సరిగును—సపగమ	సరిగును—సపగమ
	గమరి, ని—సధుము .. క్క	గమరి, ని—సధుము .. క్క

సంగీత భాష్య (ప్రమాదములు)

4.

సా,ని-ఇష,నిస-ధవము,క్ర-మరిసని సరిసని-నిసని-డాని-ధ,సధన ధవముX-స్త్రి-ధవముX-,మయిస గౌగు-రిసని-నిసనధవ-ము,క్రము	సా,ని-న, ధర్మిన మయిసనిX-,మయిస ధక్కాని-ధనిపథ సా సస-ధవము

రిగము,క్ర-సను,ధధన
నిసXKX-మృం;

సము,ధను-నినిసరి

గము,ని-సరిగుము ॥५॥

(4) చ ల వీ

కసుచిరాగము—తిష్ఠతా తము—పతుర్కజ్ఞతి
28 మేళక రజన్యము—వితతరమారము—నమగ్రహము

అపోహమును గమ క ధ న స

అవరోహమును న న ధ ప మ ఆ ర స

పలవి :—చలమేల జేసేస్తురా—ఇది మేరగామురా॥

అనుపలవి :—జలజనాభ విసేప్ప వచ్చియున్నాను॥
చరణము :—జాలమేల జేసేస్తు

పలవి	సాస్తి—గా, ని—సనిధు—మూ;	మగమును—ధువిపు	పుషుము—గ—శుపుఫు
చలమేల	..... ల	జే.. సే	పు.. రా .. . . .
అనుపలవి	సాస్తి—సనాధు—సనాధు—సనాముని	ధాధు—ముధుమి	పుమగము—, నిధని
చరణము	ఇది .. మే..	ర గా..	.. . . . దు. రా

సంగీత శాస్త్రములు

అనుషులులు	ధనిధు-పుషుధు-పుషుధు-ధనిధు జ... . . . . జ నా... . . . . జ	పుషుధు-ని. పుషుధు ధ ని . . . . ని	పుషుధు. వ-ధనిధు ని . . . . ని
స్వరములు	నినిధు-సరిX. పు... పుగు-ధనిధు ... . లో... . . . . ల... . . . . ల	సానిధు-పుషుధు ప... . . . . చి... . . . . చ	ధ ని మ. X-మహాధని యు... . . నా... . . ను
పుషులు	సా, న-నిధుధు-నినిధు-ధనిధు సన్నిధు-పునిధు-పుగు. ధని-పుగులు	పుగు, న-ధనిధు పుగులు-ధనిధు-ధని, Xపు	మహాని. మ-మహాధని పుధని. మ-మహాధని
పుషులు	ధా; -; పథ-నినిధు-ధనిధు జా . . . . స్నే... . . . . స్నే	పుః; -; స్నే ఎ . . . . ప్రే	ధాపము. X-మహాధన . . . . నే . . . . నే ; మూ-; నీ
పుషులు	1. ధా ; - ; సా - ; ధా... 2. ధా, న-ధుధుపు-సా, ధ-పుధుX 3. నిని. ధని-ని. పుషుధు-పుషుధు. X-గ-మహిగ	పునా, ని-ధుధుపు మహము. ధ-ధని. నిని	పుధను. X-మహాధని జ ధాపసు-మహముగామ మహము. ధ-ధని. నిని జ
పుషులు	నినిధు. న-నన. రణి-సన్నని-ధుధుని	సనిధు. న-ధని. ధు	మహము. X-మహాధని జ

9)

చెండన వాచకము

119.

4.	లీ;—నిస్—నినిధవ—ముగమన చూఁ;—నుగ—ముపును, దు—స. అనున లీనీస—నిధవధ—నిసొన—ధపుపున నిసొన—నరీన—స—ముగొరి—ననిధన	కాఁ;—ధని నిధ. నిధ—పదుపున నికాఁ. ధ—పుపున సరీన—నిధన	ధధవధ—పుపున పధనిన—సా ; మహాపు—నికాఁ. ధ వికాఁపు—ముగమనుని

11. అ టు తె టు వ ర కు లా

(1) ఎర బో లే

పైరపి రాగము—ఖండబాలి—అట్లాళము—14 క్రియలు.
20వ హేతుక ర నఠన్మారివిరాగజన్మము—వితతు మారము—చిషముగహము. (ఎప్పమ సమము)

రచయిత :	$\left\{ \begin{array}{l} \text{అరోహణము} = \text{స రి క మ వ ధ ల స} \\ \text{శభ్యిషురియం ఆదితమ్మస్యాయ్యి. } \end{array} \right.$ $\left\{ \begin{array}{l} \text{అవరోహణము} = \text{స న ధ వ మ క ర స} \\ \text{శభ్యిషురియం ఆదితమ్మస్యాయ్యి. } \end{array} \right.$

పలవి :—విరిబోణి సన్మేళించి మరులు కొన్ని దిరా॥
అనువలవి :—సరసుషపు దుషీళ ద్వారకా సాము (శ్రీరాజ గోపాలదేవా
చరణము :—చిచునన్ము కొమున.

	ప్రమాదము	ప్రమాదము	ప్రమాదము
పలవి	స, రి-సిద్ధా-స్థిరా-రీ, క-సార్మి		
ఆ . . .	*పి రి శ్రాం . . .		

సగగగ-రీ; -గగగ-ముపుధ.వు-పగలు	నైసమగ-రిస.ర్మన స్నే ...	రగసర-నినిశ్చ.
... . లై న.	... .	... .
సగగ.ర్మ-ననిధుష-పుధుష-ననిధుష-పుధుష	... .	... .
ర. . . . . *మ. . . ర. . . . ల. . .	... .	... .
పుధుష-పగమహ-మగలగ-మునిధుష-మగలి	సగగమ-గగగ	గ ; -సనిధు
గొ. . . . . స్నే ... ది	ర	... .
మగలిస-గ; ప్రిధ.*	* * * * *	... .
... .	... .	... .
*సనిధుష-మగలగ-మునిధుష		సగగమ-పుధుష
స. ర. స్న . . . డె	... .	... .
మగల.ప-మగలిస-పుధుష-పగ. రిస-రిగముప	నినిధుష-, థము	గగగమ-పుధుష
... . ద. . . . త్త. రా. . . . క్క. రా. . . .	... .	... .

అనుసలవ

సంస్కరణ
ప్రా. శ్రీ

1.	<u>సామునిసరీ</u>	*	"	"
	క	.....	"	"
2.	<u>సామునిసర్వమగరి</u>	*	"	"
	క	.....	"	"
3.	<u>సామునిసరిగాంగి</u>	*	"	"
	క	.....	"	"
4.	<u>సాపారి లగుపుషఖనిసరి</u>		"	"
	క	.....	"	"
5.	<u>సానధిషుమగరిన లగుపుషఖనిసరి</u>		"	"
	క	.....	"	"
6.	<u>వశును-లగుమగ-లెగుసరి-నిగురిన-నిధునిస</u>		"	"
	క	.....	"	"

1

३

ననుభవ-మగరికి *మూలాన- సన్నిభవమగలన సరిగ్
..... * చి రు న.....
ముపకాయు! పోపా, ..
..... తల్లు ..

1

॥
କରୁଣାପଦ୍ମନାଭ ॥

మనవులు—, గరిగు
ననిశ్శద్రు—, మనవు

రెండవ వాచకము

ననథదు—నిధు—న్యు,ని—ఫపమ్యు—,ఫపము

గ్రిగ—,మమథ—మమసాధ—మమసాధ—నిపయి

రిథాచి—సాధయ—॥ చిత్రమణ్ణు॥

సా, ర—స్తో, శ—స్తో—ర్థ—నిపయి

సా, ర—స్తో, శ—స్తో—ర్థ—నిపయి

సా, ర—స్తో, శ—స్తో—ర్థ—నిపయి

శపయు—పులుషు—పులుషు—శాశ్వత—పులుషు

గ్రామ—శాశ్వత, క్రామ—శాశ్వత—శాశ్వత—శాశ్వత

వుపాము—గ్రిగు

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

వుపాము—గ్రిగు

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

వుపాము—గ్రిగు

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

పాలును—

సంగీత భాష్య (వాచకములు

(2) ఎరన విలై ఇ

కానడ రాగము —ఖండజుతె అటుతాళము—14 కియలు
22. హెళ్ళకర్ ఖరహారప్రయుధాగజస్యుధు—చైతతరహారము—పోపముగ్రహము. (విషయసమయము)

పచ యా త :

{ ఆర్థాహారము = సరిగ్గమధ్యానస్

చామనాఫాల్చుర్ ఉ

శ్రీనివాస అయ్యంగారు,

అవరోహారము = ననినధావమపగామినిస

పలవి : సరనమ్ముతిసయ్యద్ నిక్కు-ముగ నిన్ను లిరజసయున విషయము సుంధరాకార
అనుపలవి : మయుసికన్ (శ్రీనివాస దేవ మూర్తి) నన్ను గొప్పాడుట కిడె సమయముర
చురచము : సరనుష్ణి సేచ్ సతతము కొనియుటు చున్నాను.

పలవి	లఘుతుపు	ద్రుతము	ద్రుతము
;; ; ; రిలవ-గా, గ-గమరిస			సర. న . వైలై ..

సరిశన-రీ; -గమయిరి-సస్తులి-స్థును	కా,ని-సరిగా	,ఇధి-ధి-పమథువ
తి. . . . న . . . . యల్లి	న . . . . కె	తులి. . . . క.
పుగాపు—రిస్తున గీర్జమమవ—,ధమధి-పమథువ		
• న . న్ను . . . *నీ. . . ర . . . జ . . . న .		
రిసరి—, సరిగి—పువమథు—రిసను—నిమువ. గ		సన్నిహి,ని-ధమథువ
• . . యదు . . న. . . . న . . దు . . . పమ		గ .. ర . . . .
గా, చు—రిసను *		
కా . . ర . . . *		
 * సాధప—కా;—కా;		
*పురు. న .		
పధనిన—ననిధు—మమపుని—ధధపతు—ధపథు		
గ. . . . . న్ను . . . . . తీ. . . . . నీ . . . వా.		

అనువలి

సంగీత తాళ్లు (ప్రొ) వాచికవ్యాలు

122

గమధన-సా; సనుసా-రీగసా-రినిసర స... షూ. నా. ము...	సనివసు-గమధన సనువసు-గమధన స.ట. కి. డ.	శృంగసన-నివు సనుము... కూ. పో. కూ. సు... ర...
గమరిస-గాగా-గమరిస-నిని.రి-సరిని తో... న. ను... కా. పో. కూ. విధపమ-గమరిస సు... ర...	*రిగమధన-నివద్ద-మహావ గమరిస-రినిస-రిగమధ-వమువ, గ-మలిని గమధన-సా;	పునరుల-గమమవ సనివసు-నివు, గమ-మధ. ఫన-నిన. సరి వమువ, గమ-రినిని*
శుక్కాయ స్వీరము	*సనిసల-, రిసరి-పగావ సనిని-, రిసని-వము, గమ-మధ. ఫన-నిన. సరి వమువ, గమ-రినిని*	గా, రి-సనిపా , రిసరి - నినివు

చుట్టము

; ; ; ; సాసా-సనిల్సన-సా;
సర-ను. . . . శ

మధుషని-శథపము-శథపము. శ-ప. మధు. గ-ప. మరిస
న . . . -స్నే. . . స . . . త. త. త. ము.
సధపము-గమధు. *

..న్నా. ను. ర. *

1.

శ ; సా ; శిరిసాన్నిసా

పా-; మూ. పానీ-ఫంపా-పుంపా

గామూ-, కూని || సరసుడు||

2.

కానిప-శథమహ-ముగము. ని-కాని. ప-ము. గమురి

సరిగము-కానిస-పథమ. ని-ఫథ. గము-కానిస
సధపము-నికాని || సరసుడు||

విసరిన-సా ,
శ

శ

... . గు ను

కాని. స-రిగమరి

సంగీత శాస్త్రములు

3. ని-స-ననివ-నధమ. ధ-ష. మమ. క. మల. గమ వ. క. మరి-సరిన్ని-సనివమ-ఫనసరి-గమమరిస మరిస. థ-గమధన సరసుకు	రిగమ. ధ-సరిగ పురిస. స-నిషమమగ
4. సా-న-రిసనివ-మనధ-పగమ-దిసరి. సా-; రిన-రిగమ. రి-సరిగమ-ధనిసరి	సట్టిస-హనిషుప పుగమమ-ధనిని

కృష్ణ వాడకుమా

(3) చ ల హే అ జై నే లో

శుక్రరథంలో రాగము—శివపూతి ఆశత్రము—14 కీలులు
29 మేళకర్ రాగము—శతతమమయ్యలు—శివముగ్రహము (చిన్నమందిష్టము)

రచయిత :	ఆశాహిత { అపరోహణ సౌత్ర తియస్త సౌత్ర చుట్టు అను చుట్టు : -జగత్యా ఛిట్టెన చక్కని పరసిజనాభు చరణ ము : -పొప్పజాతి మూర్ఖులు

పలవి	లఘువును	ప్రశ్నతము	ద్రుష్టము	ద్రుష్టము
;; ; ;	సాధ్యి-హు-గూర్చి (ప్రశ్నలు)	చరణ ము . . .		

సంగీత శాస్త్ర వాచములు

126

సా;—ధరి—రీ;—సరగరి—రిగలరి	నీ, న—రిగసా	సరగమ—పదనన
ల .. సై స	.. . . . .	.. . . . .
నీన, ధ—పదనన—రిన, సధ—నివ, ధను—పగ, మరి		
పు, రా	స	ర .. . . . .
గ సా, గ—సాలుధన—ససరిల—గగము—పదన		సరినా,—నధన
న	కు	.. రా .. . . .
సా, రిగ—మయ పదన*		
ము .. . . . *		
* సాకా—సా;—పదనగమ		
* జ ల జ		
సా;—సా;—పదనధ—మయ పదన—గమ మయ		సనిరిశ—గిరిమాగ
తున	న	మయ మయ—ధననరి
క్రె		

అనుష్టలవి

సాని.అ-విషదని-సాని-సార్తి-రిష్ణి	సర సి		
న			
,ససా-రీతి-రిష్ణమగ-అరిష్ణని-అజశ్చి			
జ			
సధవ,ము-సాధని*			
సి			
చుక్కాయి	* సానిథ-వము, థవు-, మువు		
స్వరము	హ-, మ-అరి.సరి-అరిఖరి, స.నిరి-సనిథని		
	మువు, గ-మువదని-సరిగరి-స.నిసరి-, సనిరి		
	సాని.థ-విసనిథ-వము, గమ-విషదని-స. థవిష		
	థని.మువ-థని.గమ		
	న.సరిగ-మువదని చలమేలి		
	; ; ; పా-; వము-గ. రిగము		
	పా వ		

సంగీత త్వాన్తు వాచుకుమలు

గొ;—XశుకుXర—సొరిX—రెరిసు.న—రుప.ఫు. జు. . . . . తె. . . . . . నథ.షుమ—X.రిXషు॥ సా;—పురూ—గొర్ల—సూ;—భీసం రీసా—భీస—కూ;—భీపూ—కూనీ బీ—గొషుమ॥ పొపజుత్తీ॥ గొ,షు—Xర.సక—రిరిస్ని—సరీస—నిసఫ్ఫు సు, ఫు—భీసర్లీ—సం, రి—Xదుగూ—, ముగు స్ని, సరీ—గొషు॥ పొపజుత్తీ॥ సు, ఫ—పునుపూ—, ముగు—పొ, X—రిసనిధ పే, ఫ—నినిసర్లిన—పొ; పు—పదుసూ—, నిధన నిసపొ—, రిగుషు॥ పొపజుత్తీ॥	సమరూపు—గరి.సప్ప షు. . . . . రు. . . . నథ.షుమ—X.రిXషు॥ సారీ—గొసం సారీ—ల్ల; ఫసామ—Xర.రిస.గు సా, స—నిధపొ	,పముగ—పసంద . . . . . కు. . . . . Xర.ముగ—రిస.గు ,నిధమ—పొ, ఫ

11)

రండు వాచకము

సా, సు-సమస్త, సి, ధని-సుస్థిత-సమగ్రము
ధాః-మహార్థ-గమగ్రథ-సాప్తాసాపా
సావిత్రి, సగం-రిగమగ-రిసా, రి-గ్రిసని
రివి, సద్రు-వివ, క్రు-సరిగము-గ్రిసరి-సావిదు
సరిగు-మయధు ॥ పూపజుతి॥

కూ, ని-గా, లి

పామగ-రిసని

పదునిస-నిదు, సదు

ర్షి-గా, మ

129.

12. త్వాగరాజకృతు. 11

(1) ఉన్నాసీజగజ్జనీ

15. మేళక్కర్త. సాచెటి రాగము. నూపుకతాళము చతురశ్రభాతి.
చిత్రతమమార్గము —2 అష్టరముల అనాగత్యగ్రహము.

ఆరోహణము : న రి మ ప ధ న

ఆమరోహణము : స ని ధ ప మ గ రి స

పల్లవి : తులాసీజగజ్జనీ దురిత్తాపక్కదిఁఁ ॥తు॥

అనుపల్లవి : సిలవరముగు సీసరివేల్పులు లేరట ఖ్రోప్రమికను॥

చరణము : చరణయుగంబులు నరులకు పరమ్మవై కుంఠమట

సరసిజాక్షీ సీ మధ్యము నకల సురావాసమట

శిరమున త్వాగమక్కోటులు చెంగుచున్నారట

సరస త్వాగరాజాది పరభ క్రులు పాడేరట.

	దుర్గతము		లఘువు
పల్లవి	; సా	రీగా	రీసా
	తు	లసీ	. జ
	సనిథా	; సా	సా సా
X.	.	.జ్జ	. న నీ
2	; సా	దిపమగ	రీసా
	తు	ల. సీ	. జ
	సారిసథా	; థా	సా సా
X...		జ్జ	న నీ

ఐండ్ర వాచకము

3	సో	ఎధవను	గదిసా
	తు.	ల. ని.	.. జ
	సారిస సారిస	ఫొన్	సాసా
	X	. పజ్	న్ క్లి
4	;సరి	మషధుదు	మగిసెను
	తు.	ల. ని.	.. జ ..
	సారిస సారిస	ఫొన్	సాసా
	X	. పజ్	న్ క్లి
5	సరిమువు	ఘరిసున్	ధపమగ
	తు.ల.	ని...	.. జ ..
	రిసనని	ఫొన్	సాసా
	X...	. పజ్	న్ క్లి
	;ఫొ	ఫొపొ	;ఫొ
	దు	రిత్తా	ర
	పో,ఫు	పముగు	తిసా
	పో	.. .	ఉటీ
6	;సో	రిషము	గదిసా
	తు	ల. ని.	.. జ
	సారిస సారిస	ఫొన్	సాసా
	X	. పజ్	న్ క్లి
	;సో	రిషము	ఫొఫొ
	X	రిత్తా	ర

అనుపులవి	మపధస్	,నిధను	గరి,గరి
	హో...	.రి.	..టీ.
	సరి	}	
	..	తులసి	
	;మప	.ధసో	సాసా
	నిల	వర	మగు
	సా;	సాసని	థా;
	శీ	సరి.	పే
	థాసా	సనిథా	థపథా
	ల్యూలు	లే..	ర.ట
	పమపథ	పమగా	రీసా
	బ్రో...	పు.ము	కను
	;మప	.ధగరి	సాసా
	నిల	వర.	మగు
	సా	సాసరి	సనిథా
	శీ	సరి.	పే..
	సరిగరి	సాసని	థాసా
	ల్యూలు	లే..	ర.ట
	పమపథ	పమగా	రీసా
	బ్రో...	పు.ము	కను

శి	;మప	,ధగరి	సాసా
	నిల	వర.	మగు
	సనిధా	పమపథ	సరిగ్గా
	నీ..	స.రి.	వే..
	ఇగటగ	టిససని	ధపథా
	లుప.లు.	లే...	ర.ట
	మపఫన	నిధవరా	గాగరి
	బ్రో...	వు.మి	క ను.
	సరి	తుల్సి	
	..		
చరణము	;పప	పాధా	పా;
	చర	ణయు	గం
	సాపా	పాపమ	ధపథా
	బులు	నరు.	ల. కు
	పమము	,మమా	పా;
	పర	మపై	.
	మారీ	పామగ	రీ;
	కుం.	టమ.	ట
	సరి	గారీ	సాసా
	సర	సిజా	. త్రీ
సనిధా	సనిధా	సా;	సాసా
	నీ..	మ	ధ్వము

చరణము	;సరి	సారీ	మా;
	సక	లను	రా
	సా;	వమధవ	ధా;
	వా	స.మ.	ట
	;ధన	,నిధా	ధషమా
	శిర	మున	నై.
	పాథా	సా;	సాసా
	గమ	తో	టులు
	;పథ	సరిమా	మగరీ
	చెల	గు..	చు..
	సా;	సా,ని	ధవథా
	ను	న్నా..	ర.ట
	;ధధ	థాగా	రీసా
	సర	సత్యా	.గ
	సా;	సనిధా	పాథా
	రా	జా..	ది
	థాసా	సాససి	ధషథా
	వర	భ..	కు.లు
	పాథధ	పమగా	రీగరి
	పా..	డే..	రట.
	సరి	ఉలత్తి	

(2) ఎటుల బ్రోతువో

16వ మేళకర్త - చక్రవర్తికాగము - త్రిపుటతాళము - త్రిశ్రీబాతి
చిత్ర తమ మారము — 2 అక్షరముల అవగతగ్యహము

ఆరోహణము : సా రి గ మ ప ధ ని సా

అవరోహణము : సా ని ధ ప మ గ రి సా

పలవి :— ఎటులబ్రోతువో తెలియనే కొంత రామయ్య ||

ఆనుపలవి :— కటుకటు నా నరితము కర్కొరినుయ్య ||

నరణము :— వచ్చ గౌడ్యుర్మిశి భక్తింగచి తిరిగితి

పుట్టు లోభులను పొటుకే పొగడ్డి

దుష్టుల్తో గూడి దుష్టుల్తో ములు సల్పి

ఇటు బడిన త్వాగరాజుని దయతో ||

	లఘువు	ద్రుతము	ద్రుతము
పలవి	;సారీ..	గా;	మా;
	ఎటు	ల	బ్రో
	నా, మా.	ఫా పా	ఫా;
	తువో	తెలి	యు
	ధననా;	సంధా	పా;
	సేసి..	కొం..	త
	పమథపాను	మగరీ	పమగరి
	ర్మ....	మ..	య్య...

సంగీత శాస్త్ర వాచకములు

2	సన్ని.సారీ	గా;	మూ;
	.. ఎటు	ల	బ్రో
	పా,మూ,	ధాపా	ధా;
	తు వో	తెలి	యూ
	....	.	ధానిధపా
	ధనిసరిసరి	సనిధా	త...
	నే....	కాం..	పమగరి
	<u>ధానిధపాధవమూ</u>	మగరీ	
3	<u>రా.....</u>	మ.. .	య్యి...
	సన్ని.సారీ	గా;	మూ;
	.. ఎటు	ల	బ్రో
	పా,మూ,	ధాపా	ధా;
	తు వో	తెలి	యు
	....	సనిధా	నిధవము
	ధనిసరిగరి	కాం...	.. త.
	నే....	నిధవము	పమగరి
4	గమపధనిస	మ... .	య్యి...
	<u>రా.....</u>		
	సరి.సారీ	గా;	మూ;
	.. ఎటు	ల	బ్రో
	పా,మూ,	ధాపా	ధా;
	తు వో	తెలి	యు

4	ధనసరిగమ నే.....	గిల్లని కొం...	ధనసరి త...
	గమపథసిన రా.....	రిసనిధ మ...	వమగరి య్య...
	సనిసారి .. ఎటు	గా; ల	మా బ్రీం
	పా, మా, తు వో	థాపా తెలి	థా; య
	పా;;;	;;	;;
	....	..	..
అనుపలపి	స్నిధా క ట	పామా క ట	థా;
	థా, నీ, చ రి	నీ;	నా;
	;థోసీ	తో;	ము
	క .	ర్మ	థాసుధ చ
	థా: థ పాథస మా	మగరి	క ... .
	తో .. . . . . ర	.మ .	వమగరి
	స్ని	{ ఎటుల	
	..		య్య...

సంగీత శాస్త్ర వాచకములు

చదణము	;	పా;	పా;
	వ	టై	గ్రం
	మగరి,	గామూ	పా;
	డ్రె ..	రీ ..	తి ..
2	;	పా;	పా;
	వ	టై	గ్రం
	మగపమగరి	గామూ	పా;
	డ్రె	రీ ..	తి ..
3	;; ప	ధానిధి	పా;
	వ	టై ..	గ్రం
	మాపమగరి	గామూ	పా;
	డ్రె	రీ ..	తి ..
4	;; ప	ధననిధి	పా;
	వ	టై ...	గ్రం
	మా,గరి	గామూ	పా;
	డ్రె ..	రీ ..	తి ..
	;; ప	పా;	పమ్
	భ	త్తీం	చి ..
	పాధాపా	ధానిధి	పమ..రి
	తి ..	గ ..	తి ..

రైండవ వాచకము

ల

సరిగము.	పా	ధనసనిధి	పా;
.....	వ	బె... .	గ్రో
మగపమగరి		సరిగము	పా;
డు.....		తీ... .	తె
డే			
; ; గమ		పా;	ఫా;
భ ..		త్తేం	చి
పథ్యనిసు		పథా,	పా;
తి.రి .		గ .	తి
; ; పా		పామూ	ధనాము
లు		ట్లు .	గ్రో..
మగపమగరి		రి;	గో;
భు.....		ల	లు
; ; సా		పమగా	మూ;
పొ		బె. .	ల్లు .
పాథా పా		ధనసనిధి	పా;
బోగ .		డి... .	తి
; ; ఫా		నిధపమ	ఫా;
దు		బెట్లు.. .	ల .
ధనిసాస్తి		సార్తి	సా;
తో... .		గూ.	డై
; ధనిసా		నిసర్తి	సరిగో
దు.. .		ప్ర్యూట్.. .	తెల్ల..

5	రికు..గుగ ము.. లు.. ఛానీ ఱ. సాసంధ్ ప్రిన .. గువధ్సన రా..... ఫాసథ పాథస మూ ద..... సని }	రీ; క సా;గా ట్లు.. ఫాసథ (ఫాసంధ్) త్లో.. సనిఫా జ.. మగరీ య..	నొ; ల్పి రిససా ఎ.. పా; X పా; న పమగరి త్లో
	ప్రాణుల		

(3) ప్రక్కలనిలబడి

22 మేళకర్త : ఖరహరయిచురాగము—తెప్పిణాలము—తెక్కలాతి
చిత్ర తమ మారము — 4 అక్షరముల అవగత్వగము

అలోహజము : స లి గ మ ప ధ ని స

అమలోహజము : స ని ధ ప మ గ లి స

పల్లవి : ప్రక్కలనిలబడికొలచే ముచ్చట జాగదెల్పురాఢా॥ప్ర॥

అసుప్లవి : చుక్కలరాయని గేరుమోచుగల సుచతి సీతమ్ము,
స్తామిత్రీ రాముని కిరు ॥ప్ర॥

చరజము :- తసుపుచే పంచన పొన్నలించు చున్నారా
చసుపున నామకిత్తనము సేయుచున్నారా
చుసునున చలివిష్టమరచి యున్నారా
సెనరుంచి త్యాగరాజునితో హరిహరి మీరిచు ॥ప్ర॥

	లస్యుస్త	మదుతము	గ్రుతము
పల్లవి	; ; పా వ్ర సా, సీ, ని ల	థా; కృ— సిధధవ బ . . .	థానిథ పథ ల . . . మా; డి

			ధానిధి పది
2	మచమ, పా	ధా;	<u>ధానిధి పది</u>
	... ప	కై	<u>ఎ</u> ... ..
	ధని సారిస నీ	ధానిధి పాధవ	మా;
	<u>ని. ల...</u>	<u>ఒ</u>	డి
(1)	మమమనిధా	పా;	పధధస
	... కొలి	చే	....
	గా, మపా	పమగా	రి;
	ము ..	చ్చు..	ట
(2)	గమప.నిధా	పాధానీసనీ	<u>ధానిధి పాధవ</u>
	... కొలి	<u>చే</u>	... ..
	గా, మపా	పమగా	రి;
	ము ..	చ్చు..	ట
	; సరి.గా	రిగమా	పధనీ,
	బా..	గ..	ద..
	నిధధపమా	గామగ గా	రిగరి రి
	ల్పు... .	...	<u>రా..</u>
	సా ; ;	;;	; నిస
	దా	..	ఆ.
	రిగమపధని	సారిస నీసనీ	<u>ధానిధి పాధవ</u>
	.....	.....	... ..

3.	పమ. పథ పథనీ	ధనిసా నిసర్లి	రీగరి సరి	
	.. ప్ర. ...	క్ర్యు... ..	ల... ..	
	పససారిన్నీ	ధానిధ పాథప	మూ;	
	ని. ల ...	బ	జీ	
	మపమ.నిథా	పథ నీసని	ధానిధ పాథప	
	... కొలి	చే. ...	... ..	
	గా,మహా	పమగా	రీ;	
	ము ..	చ్చు..	ల	
	సా ;	; ;	; ;	
	ఆ	..	..	
4	అనుపల్చి			
	;; సా	రీ;	రీ;	
	చు	క్ర్యు	ల	
	..	..	..	
	సరిగా,ము	రీ;	సా;	
	రా.. .	యు	శ	
		,		
2				
	నిసాని.సా	రీ;	రీ.	
	... చు	క్ర్యు	ల	
	..			
	సరిగామగగా	రీ .. రీ	సా;	
	రా... .	యు.. .	శ	

ఓ

సత్తిని. సా .			యి;
... చు	అక్క-		ఎ . సా ;
పథనిసదిగ	రీగరి రి		సా ;
రా....	యు ..		సి . రిసా .
నిసాని.ధని	సరిగొ		.. . సా ;
... గే.	రు ..		ల . ల
ప సా నీ,	నిధథా		పా ;
మో.ము	గ . .		ల .
మపమ. పసా	ని;		నిధథస
... సుద	త		తి ...
సనినిధథప	మూ;		మగపమ
త.	మై		సో ...
గా,రీ,	సా;		;సని
మి త్రి	త్రో		రా.
సరిగ.రిగమ	గమపథ		పమగరి
... ము..	న . . .		ఱ. . .
గమపమ	ప్రక్కల		
రు . .			
వరణము	; , పచ	సా;	పా ;
	ఔను	పు	టి.పు
గా,మపా	సమగొ		రి; రి
పం . .	ధ . .		న

2	గమవ.నిధా ... తను థానిధ పాధవ మురై ఈం	ఏ; ల్లి గామగ గా ఈ	సద్గుల్లి చే.. అ; న ఈ .. . . .
3	గమవ.నిధా ... తను థానిధ పాధవ ము ఈం	ఏ; ల్లి గామగ గా ఈ	పథనిస చే.. అ; న ఈ .. . . .
4	గమవ.నిధా ... తను గా, మపా చం .. ; , గమూ మొన	పథ నీసని ల్లి. చే.. పమగా ఇ .. సా ధని రిం ..	థానిధ పాధవ ... . . . రి; న సోని భోని . ను
(1)	పా, మ; చు . పా థాంధ జమూ, చు	మగ్గగా న్నా.. మ గ న్నా.. గా; త్త	రి; రో రి; రో రి;
(2)	; , పమూ చను		

2	రిసనిసాని	సరిగా	రిగమా
	నా....	మ..	తె..
	పామూ;	గామగగా	రిగరీ
	రున	టెజ్ ..	యు...
	గఎపథ్సీ	నిధథా	పా;
	చు.	నౌణ..	రా
	; , మన	సు	న
	దల	చి	సై
	మ	ర	చి
	యు	నౌ	రా
	నెన	రుం	చి
	త్వ్యాగా	రా	జు
	ని	తో	హా
	రిహూ	రి	మిం
	ఇదు పక్కుణ		

‘మనసున’ మొదలు ఏనిమిది ఆవ ర్తముల సాహిత్య
మును అనుష్టలవి మాదిరిగా పాడుకొనవలెను.

శంకన వాచకము

(4) ఎంతరాన

పూర్తికాంభోజరాగము—[తెలుగుతొల్పథు—చయురశ్జబ్బాతీ
చిత్తతరమార్పము—పుయాష్టరముల అనాగత్యగృహము.

అప్రమాణము : నరిగాము పథ ఏను

ప్రపాఠము : సనిధి పథ మారిను

- శలవీ॥ ఎంతరాణ లనడంట బ్రాహ్మణ ని చింత విష్ణువుల శ్రీరాము
అంతకారి ని కంఠశైలి సంఘమంతుడై కొలువులేదా
అనుసలవీ॥ (1) శేషువు ఇష్టవుకి భూమిపు లత్తులై వేషుడై కొలువులేదా
చరణము॥ (2) ఓష్ణువు పుచ్ఛానవరిష్టు గొప్ప విసిష్టును వొలుపులేదా
(3) సననరస్తికి సురఖాంమును వానసులై కొలువులేదా
(4) అగమూర్ఖులై గుణముల శ్రీ తామారాజు బాఢుగతేదా॥

	లుపును	పురుషు	స్త్రీతము
పలవ్లి	; , క్రంత్వ-స్త్రీ, విధా ఎం తిర్యా నీ అన	ఫం, ఫ్రా-నీ స .. కెం తిర్యా	; భిన్నస్త్రీన విధా నీ .. . తన
2	భధ, స-కా, ససరిగాము-ఉన్నసరాశునస రిస్సనిధా .. కెం త	అనధనష్టవ-కాపధన .. కెం తా.. .. .. కెం తా.. .. .. కెం తస	భిన్నభధ-ప్రమాగమ .. తిర్యా, ... తిర్యా, ... తిర్యా, ..
3	పథవ, క- ; ని సరిగాము .. ఎం తిర్యా, ... కెం త	“ “ “ పథవము-ప్రమాగము, పథవ పథవ-పథవ పథవ పథవ .. కెం త .. . .. ని, .. . కున, జ- .. కెం త	భిన్నస్త్రీ-కావిస్త్రీ ఎం .. . ము .. .

రెండవ వాయిదక్కము

4 అనుసరింధులు.ఇ-; నినంగాముగ. . . . .

ఎ० తరా.. . . ని.తన

పుసుచు.

కొత్త

సా ; - ; సా

...చి.చ. త
పుసుచువజ్ఞఉనుచువును
{ ఎ०త్తరా

అనువలి

; . స - , స నిస-నిసర్పి-నిసల్య

అ० త కా. . . ర ని. . .

పు- చుముకు-కు-కు, ని సా-సారిస్తు నిను

ము- చుముకు-కు-కు, ని సా-సారిస్తు నిను

ముముముము-ముముము-ముముము

నిసునుచు.శుని-

సనుచు పదునిదు
రా...చు. . . . .

(శ)

ఉ

సనుచు పదునిదు
రా...చు. . . . .సనుచు పదునిదు
రా...చు. . . . .

సంగీత తొను (పాచకములు)

అనిస్ లిఫ్ట్స్ }
..... }

ఎంతరాన్

చరణము

; , సా- , సా- ; సాధ- , నిసా-
శై వుషు - శైతు నకి

; సా- , గసా- ; అనిస్-రిస్-నిభి సా-
శై వుషు శై. ను . . . రి

; , వ- వుగుమూళా-కా- , నిసా- నాయస్నిసి-
శై వుషు . . . డై. . . రి

అనిస్నిభి- కాధాన్ధ- చాధాన్ధ
శై వుషు . . . డై. . . రి

అనిస్నిభి }
..... }

ఎంతరాన్

సా- , నిసా- ; సాధ- , నిసా-
శై వుషు . . . రి

సా- , గసా- ; అనిస్-రిస్-నిభి సా-
శై వుషు . . . రి

కాధాన్ధ- చాధాన్ధ
శై వుషు . . . రి

అనిస్సాంగ్ సా- , నిసా-
శై వుషు . . . రి

అనిస్సాంగ్ సా- , నిసా-
శై వుషు . . . రి

(మూర్తా చరణములు పె విధముకి సే పాతుకోణవలెను)

(5) కో బి ల్లా న ప్లై స్వీ ర

15 ప్లేజ్జస్ట్రెష్యూ —జగార్ట్రైప్పని రాగము—రూపకతాభము—చతుర్శజ్ఞాతి.
అతమహార్మవు—సమృద్ధము.

అరోషాణము : సగము పని స
అపరోపాణము : సని పముగా రి స

పలవి :— కింధిల్లు న స్వర నుండుల భజింపే మనసా ॥ ३६ ॥

అన్నపలవి :— నాచిహూత్స్తంత రనన నాసాదులయందు ॥ ३६ ॥

పరమము :— థర బుక్కాఫూడులలోఁ వరగాయుతీ సూఫుయమున
సురభూసుర పూససమున శుభ తాళ్ళగారా (బాదులలోఁ)బునియడ
॥ ३६ ॥

	ప్రాతిష్ఠానికము	లభ్యము	ప్రాతిష్ఠానికము	లభ్యము
1.	వరలది	సుగ-కీసని	సా;	-పూజాకూరు
	క్రి	ధి . ల్ల.	క్రి ;	స్వ. ర
2	చ్ఛ	పును-కీసని	క్రి ;	-పూజాకూరు
	క్రి	ధి . ల్ల.	క్రి ;	స్వ. ర
3	పును	పును. పును-కీసని	సగము	కీసని - ముహుర్తి
	క్రి	ధి . ల్ల.	క్రి	స్వ. ర
4	సుపున	పును-కీసని	సగము	కీసని - ముహుర్తి
	క్రి	ధి . ల్ల.	క్రి	స్వ. ర
			క్రి	స్వ. ర
			క్రి	పునుస్థి
			క్రి	పునుస్థి
			క్రి	పునుస్థి

14)

రెండవ వాచకము

4	సాగా సుo.	రీసా - సనిష్టము పదు ల. భ.	గమహన జిo...	సనిష్టము - గమహన ప. సే. మనసు
		గా. పము - గరిసని శో...	సా; అ. భ. . . ల్య. పము - క్య, అ. . .	గా; - పమాపు స్య . . . ; సా;
		సనిష్టము శో...		గా; సా త్య-0.
		గా;		సనిష్టము
		అ		....
		అనుషులి	సా; నా	సిసా రీసి పర స.

159

సంగీత తొన్ల నాటకములు

154.

సువలి	పా; నా	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి
	పా; నా	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి
	పా... .	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి	శ్రీసు-సాగా శ్రీ వూలి
చరణము	గాము ఫర పాము ఫర	పా; నా బు కాపు మగరీ-సా గా.. యి	పనిసు మా.. సాగమ నాల్చ	పాము-గా చుల గ్రా గము-పా; యము-స	పాము-గా చుల గ్రా గము-పా; యము-స	పాము-గా చుల గ్రా గము-పా; యము-స

2	ప్రమ	పొ ; -పానీ	పనిపమ -గా ;
	థర	ఖు కా..	శు.ల. లో
	ప్రమ	మగరీ-సాత్తి.	గమపని -సా ;
	వర	గా.. యాత్తి	యు.ము. న
	సుర	భూసుర	సనసున
	శుభ	త్యాగ	జైనయుష ३६

(అనుపలవిన లె పాడుకొనవలను)

(6) శ్రీ నారద

22 మేళజన్మము - కాసతరాగము పూషకతాము . చతుర్శ్రేణ్యాతి
విత్తతమమార్పము— ముగ్రుము.

ఆలోహణము : స రి గ మ ప మ ధా ని సా

అవలోహణము : స ని స ధా ప మ ప గా మ ర స

పల్లవి :— శ్రీనారద రాద సరసీనుహంధృంగ తుభాంగ ॥ శ్రీ ॥

అనుపలవి :— వీనవాసరక్తక జగదీశ భేషంతార్థ ॥ శ్రీ ॥

చరణము :— వేషజనిత సర నీణా వాదన తత్యజ్ఞ
భేదకర త్రితాప రహిత భేచరపినుత
యాదవకులజా సురదా మోదహృనయ మునివర్య
శ్రీన త్యాగరాజనుత శ్రీకర మాంపాలయ ॥ శ్రీ ॥

	దుర్గతము	లఘువు	
పలవి	రి ; (శ్రీ)	సా ; నా	స్త్రిసా రద
	సని భని	,ధనీ	సాసా
	నా ..	ద	స ర
2	రి ,స	నిసాని	సరిసా
	(శ్రీ) .	నా ..	ర , ద
	సని ధని	.ధనీ	సాసా
	నా ..	.ద	స ర

3	రీగరి	రీ	సారిససా	సనిసా
	(త్తీ)	.	నా...	ర. ద
	సని	ధని	, ధని	సాసా
	నా.	..	. ద	సర
	;	రి	గాగా	మాసీ
	.	టీ	రుహూ	బృం.
	సా	మా	రిగమామప గమరిస	
	.	క	శు.భాం...	... క.
4	నిన	రిగ	మాపమగమ రీసా	
.	.	(త్తీ)	నా	రద
..	సని	ధని	, ధని	సాసా
	నా.	..	. ద	సర
	గగ	రిస	రిగయప	ధనిసరి
	టీ.	..	రు. హూ	బృం...
	సని	ధ	పమ.పమ	గమరిస
	క.	శు	.. భాం.	... క.
	నిన	} (త్తీ)నారద		
.	.			
అనుషలభి	;	ధా	పామా	పాపా
	.	దీ	న మా	. న
	గా	;	మాధా	ధాధా
	ర		తుక	జగ

5	రిస ద	నీ	పాధప నమా.	మూపా న
	గ ర	;	మూధా	ధనిసరి
	.		త్త క	జ.క.
	గ య	;	రిసనిస	,నిషమ
	మప	,మ	శ.థే.	.శ.
	నం.	.	గాపమ	గమరిస
	నిస	{ తృనారద	. కా	.. శ.
	;	థో	సామా	పాపా
	.	ఖేస	ద జ	నిత
	మా	పా	పమగా	మా;
చరణము		న ర	నీ ..	టా
పమ		గమ	రి ;	రిసా
గ		..	.	దన
క		;	గరిసని	సా;
త		;	త్వ. . .	ష్టేల్
;		నీ ఖై	సారీ	రత్న
గ		;	ద క	రత్న
త			మూధని	..
			వ ర.	సరిసా
				హి.త

చరణము	సని	సరి	సనిపా	మసనిప
శ్లో.	..	..	చ. ర	వి.ను.
గా	;	;	;	;
త				
గమ	,రి		రి;	;
..	.	.	.	
సా	,ని		రి;	సా;
.	.	.	.	.
;	పా		మాసా	రిగమవ
.	యూ		ద న	తు.ల.
పమ	గమ		రి సా	రిసనిస
జ్ఞ	..		ప్ర.	స.దా.
,ని	పా		మాపా	గామా
.	మో		ద హ్ల	ద య
థా	థా		థనీథ	సా;
ము	ని		వ ..	ర్య
;	(శ్రీ)		దత్య్యగ	
రా	.		జ వినుత	
(శ్రీ)	.		కర మాం	
పా	.		లయ	॥ శ్రీనారద॥

[అనుష్టలవివలె పాడకొనవలెను]

రెండవ వాచకము

15)

(7) యైనా చు నౌ

22 మేతజన్మము—పరాయ రాగము—[తిష్ఠటాళము — చతుర్జాతి
చిత్త తరమారము—2 అష్టరముల అనుగత గ్రహము

అర్పహణము : సరి ముఖ ధని స

- అపరోపణము : సని థపమ రిగారి స
సలివ : యైనా కమలోచన నమ్బ్రోవ ॥ యైనా॥
అనువ్వాలి సూచన తలియక సౌరుల
యూహన జేతునసుషుపు నీకు
శైవిన డుర్భితి విజితాయుతిన
రోహన నన్ను లోపనింక ॥ యైనా॥
2. కేచన నిజథక సిచయమాపవ
చొచన గల బిసుదులెల్లగని . న
సైచనా కృతవిషాంకర పరాథ
చొచనా తాల్గరాజ ఫ్రాజిత ॥ యైనా॥

సంగీత భాష్యములు

	లఘుతున్న	చుట్టుకు	శుభతున్న
1 పల్లవి	; రి - సామా - పా ; - ; ; తొమా - . చ నా పము - రిఎ - సా ; - ; ; లో, . చు, న	నుపుధుప - పమరీ ... . . . ఫస - ముపుధుప నను బ్రే ... ఐముపుధుప - పమరీ ... . . . ఫస - ముపుధుప నను బ్రే ... సా, పుధుప - పమరీ	గాంగా - ఇసరీ క ము ల .. పమరీ - గాగా . . . గాంగా - ఇసరీ క ము ల .. పమరీ - గాగా . . . గాంగా - ఇసరీ క ము ల .. పమరీ - గాగా . . .
2	రిస, రి - పొమూ - పమధూప - పమపుధూప . తెమా - . చ నా, . . . పము - రిఎ - సా ; - ; ; లో, . చు, న	... ఫస - ముపుధుప నను బ్రే ... ... ఫస - ముపుధుప నను బ్రే ... ... ఫస - ముపుధుప నను బ్రే ...	... క ము ల .. పమరీ - గాగా . . . క ము ల .. పమరీ - గాగా . . .
3	రిస, రి - పొమూ - పమధూప - పమపుధూప . తెమా - . చ నా పము - రిఎ - సా ; - ; ; లో, . చు, న	... ఫస - ముపుధుప నను బ్రే ...	... క ము ల .. పమరీ - గాగా . . .

రెండవ వాచకము

4 రిస. 8 -పొప్పు-వక్కావ-ముహుని
..... చ నా . . . . .
..... తెంమా . . . . .
రిషును-రిఖ-సా; ; ;
లో. . చ. చ

5 దిస. 8 -పొప్పు-వక్కావ-ముహుని
..... చ నా . . . . .
..... తెంమా . . . . .
రిషును-రిఖ-సా; ; ;
లో. . చ. చ
దిస. 8 -పొప్పు-వక్కావ-సా;
వ.తెంమా . . . . .

2 సర్క-రిస. రిస
....
..... చ-సా
..... చ . ను. లైస

3 సర్క-రిస. రిస
....
..... చ-సా
..... చ . ను. లైస

1 అప్పగా-గారిగ
..... క ముల .
లిషును-గాగా
..... స . . . . .

అప్పగా-గారిగ
..... క ముల .
లిషును-గాగా
..... స . . . . .

సంభేత శాస్త్ర వాచకములు

అనుషులవి

;ధా—;పా—మహాద్వ—పమధ్వ
నూ న న . . . . తెలి

;ధా—నీపా—ధపపమ—రీపమ
యూ . చ స . . . . జే . .
ధప, ధా; పా—మహాద్వ—పమధ్వ
.. నూ చ స . . . . తెలి

;ధా—నీపా—ధపపమ—రీపమ
యూ . చ స . . . . జే . .

నీ సరి—సరిగ్గ—రిస నీ—సధపథ
తోచిన—, దుర్మతి విజ్ఞతా , యత్తి

రిస ||

వమరిమ—సారీ	రి పమ—సా;
య... క .	నౌచు. ల
పామప—ధాధా	టై—రిసనిస
తున . ను చు	టై కు . .
వమరిమ—సారీ	రి పమ—సా;
య... క .	నౌచు. ల
పామప—ధాధా	టై—సా;
తున . ను చు	టై కు
ధా ఇసప—, పధా	రి పామ—గాగా
రో, చన . న	ను బై—శ్రోప—నింక

శ్రీంజన వాచకము

భిత్తస్వర్పం ఉపమ - ష. శ్రవణ - కుమార - గాదిస అధ్యన, ఇ - కుథ, నువ్ - శ్రవణు - శ్రవను శాధ, ప - శ్రవణసల - గాదిస - గాదిస ఖ. సగట - సల, నిల - స. జిసఫ్ - జిసఫ్ - పథ రిస్ తెల్పొ చన్	క్రి, ఖ - రిసన్నిస పాథను - పథను పిరస్ - రిసన్నిస పుషధ. ని - రిసన్నిస	క్రిప్పమహు - పా; పక్కాని - సా; పదునిస - కీ, చ పథనిస - చూ, ల
చూరణము కౌలీ - పాకా - పురూషా - రీమూ కై . చున న జ జ భ. క్రి పా - మూరీ - గాగో - రీసా స్మా . చున ఖ ० చిను నీ; - సారీ - గాగో - రీసా సేస్ చునా కుత విషి	గొగొ - రీసా కైన చయు క్రి నీ - పా పులె ల	గొగొ - రీసా సా . పవి రీమూ - పాతూ గొన న . సామూ - పాతూ రా . . క్రి

సంగీత శాస్త్ర వాచికము

166:

చరణము	థార్య సాస్త్ర పో-థా; ప్లై. చునా . తార్య	కృషా-పుష్టా గ్రా జ	గ్రా; గ్రస పూ జెత్
	ధనిష్ఠ-మహిషు— రిషమారి — క్షమిస కే, చని-నిష్ఠ. . కృషయు-సాప్తి	రి పుష్టి-క్షమి న మ్యా. చన-గలబ్యిసు	రి నీ-ను— రి మి సఫ సులెల గోన న
	సరి-క్షమిస — విసధు-పుషుషఫ నేచున-కోపతివిషి-నిషరుష-రా. . భి	థ రి సఫ —, ప్లక ప్లై. చునా . న	రి పా ము—గ్రాగ నుమిజ్యాన-నుమ

చిత్రస్వరము చౌడి పల్లి అంశుక్షోషతిసు,

(8) కాలహరణమేల

29 మేళ్ళజన్మము శుద్ధసాపేరిలాగము దూచకాటము—చతురశ్రజాతి

చిత్రతము మార్గము—సమగ్రహము

అరోహణము : సరి మధు స

అవరోహణము : సధు పమిస

స్తలవి :- కాలహరణమేలరా హరే సీతారామ ||కా||

అనుస్తలవి :- కాలహరణమేల సుగుణజాల కరుణాలవాల ||కా||

చరణము :- 1 చుట్టిచుట్టి పత్కులెల చెఱువెచ్చకరీతి భువిని
పుట్టలేక (పుట్టగానే) నీ పదముల బట్టుకొన్న
నన్నబ్రోవ ||కా||

2 హొడవువ యొంతాడుకొన్న భూమిని త్యాగంబు
రీతి

కడువేల్పులు న్నున్నసీవు గాక యొనరు నన్న
బ్రోవ ||కా||

3 దినదినమును తీర్చిరిగి దివ్యలేక శరణబొచ్చి
తనుపుధనము నీ వెయింటి త్యాగరాజవినుత
థామ ||రాఘ||

సంగీత జ్ఞాన్‌ పాచకములు

	దుర్జతము	లఘువు	
పల్లవి	ధాసా కొ. మహమధ మే... రీ; రే పా; తా	సాధా ల హ పమరీ ల.రా సా; . . ;పమ రా.	ధాపా ర ణ ;పమ హ. ;రిమ సీ. పాధా . మ
2	ధాసా కొ. పథసధ మే... రీ; రే పా; తా	సాసధ లహ. పమరీ ల.రా సా; . . ;సధ రా.	ధవపమ ర.ణ. పమ హ. ;రిమ సీ. పమపధ . . మ.
3	... సరిమరి కొ...	సాసధ లహ,	ధవపమ ర, ణ,

	వధరిస	దధ.పమ	రీపమ
	మే...	ల. రా.	.హా.
	రి;	నా;	;రిమ
	టే	.	నీ.
		సధ	పమపధ
	పా;	రా.	..మ.
	తా		
4			
	సరిమరి	సధధనలిసధప	
	కా...	ల.హా.ర. ణ.	
	వధసధ	పమ,రిమపధపమ	
	మే...	ల. రా... హా.	
	రి;	నా; ; ;	
	టే	.	
	సరిమ. రి	మప,మపధ,పధరి	
	తీ.. తా	.. రా.. మ..	
	సరిమరి	సా,సధధప,పమ	
	కా...	ల హా.ర. ణ.	
	వధరిస	ధపపమ రీపమ	
	మే...	ల. రా. .హా.	
	రి;	;; ; ;	
	టే	.	

సంగీత శాస్త్రములు

	సదిమూ	;రిస థా;
	ఎ..	.. .
	నా;	; ; ; ;
	.	.
అనుష్టలవి	పాథాపాథా	
	లహార ఇ	
	నా; నా;	
	.	ల
2	పాథాపాథా	
	లహార ఇ	
	రీనారీ;	
	.. ల	
3	పాథాపాథా	
	లహార ఇ	
	నారీ రీరీ	
	లను గుణ	
	నా. సధ సధపా	
	ల. క. . . రు	
	రిస. రిమ రిమపధ	
	ల. వా. . . ల.	

4	;పమ	పాథా పాథా
	కా.	లహూ ర్యా
	సరిమూ	రీస్టా రీ రీ
	మే..	లను గుణ
	మరిమరి	సధ.రిస ఇసధప
	జొ...	ల. క. . . రు.
	సధసధ	పమ.రిస ఇమపధ్
	ఛొ...	ల. వా. . . ల. కాల హర్ష
	చరణము	
	;సధ	సాథా పాపా
2	దిన	ది న మును
	పమపధ	పమ రిమ పాపా
	తి. రి.	గి. తి. రి గి
	;రీ	మాపా ధాథా
	ది	క్ష్యు-లే . క
	పాథా	సాథా ;పా
	శ ర	ఎబ్బో చ్చి
	పమపధ	,సధా పాథా
	.. దిన	దిన మును
	పమపధ	పమరిస ఇమపా
	తి. రి.	గి.తి. రి. గి

ప్ర	మాపా	ధాధా
ద	క్ష్మలే	. క.
పాధా	..	
అ ర	రిసధా	ధాసా
పమ	ఎన.జీ	. చిచు
తను	పాధా	పాధా
.	లుధ	నము
సా;	సాసా	సాసా
నీ	దేయం	. టి
పమ	పాధా	పాధా
తను	లుధ	నము
సధరిస	రి రి	; రి
నీ...	దేయం	టి
మరిమరి	సాసధ	సధసా
త్వ్య...	గరా.	.. జ
పమపమ	డిస. రిసరి	మపధ
వ. ను.	త. రా.. . మ.	॥కాల
		హరణ॥

(మిగతా చరణములు ఈ విభముగనే పాపుకొనవలెను)

13. ఇతరులక్ష్ములు

(1) నిఱకంతం భజేష్వాం

28. మేఘక రజన్వము—కేదారగీళరాగము—చూపుక తాళము—చతుర్శజాతి బైతతముమారము—సమగ్రము.

క ఽ క ర :—

ఆర్థివ్యాధము = స ర వ ర స

అవరోహణము = స న ద వ వ గ ర స

ముడుస్త్రులు విశ్రితములు.

సులవి: నిలకండం భజేష్వాం సతతం నీరజసనాది నుతం || సీ||

అనుష్టలవి: బాలకుచూంచా నహింతం చూలచుండు సేవితం

శీలగురు గుహ పూజితం శ్రీకుంబ వసనాధం || సీ||

చరణం: అత్మయరూపాఖాండ కొమెణ్ణిరో శోరాధికముఖం పంచముఖం చరణిత భక్తవ్రముఖం | సత్కృతేష్ఠ శేఖరం నామముచూప విచిత్రతర

పద్మతరమూర్ధురం శీలాదార సాంచ ప్రస్తియకరం

పద్మిణికాశీష్ఠురం | దుండిత కామత్రిపురుం

పద్మాధ్వర పూరుంపారం | గాయాకరం కమలకరం

రెండవ వాచకము

	ద్రుతిము	లభ్యము	ప్రమత్నము	లభ్యము
1. పలి	సి. క్రి. క్రి. క్రి.	కాం పాధన వ్యాగా ల 40 .. . రిస్లీఫస్; న.శ. త.ం క్రి; , నాం	క్రి; క్రి. క్రి. క్రి. క్రి.	క్రిస్తునకీ భ. శై.. సారీవ్యాగా రజా. స
2.	సి. క్రి. క్రి. క్రి.	కాం పాధన వ్యాగా ల 40 .. . రిస్లీఫస్; న.శ. త.ం క్రి. క్రి. రిస్లీఫస్; న.శ. త.ం	క్రి. క్రి. క్రి. క్రి. క్రి. క్రి. క్రి.	క్రిస్తునకీ భ. శై.. సారీవ్యాగా రజా.. స
		రిస్లీఫస్; న.శ. త.ం	క్రి. క్రి. క్రి. క్రి.	సా; ; ; . . . .

సంగీత తోన్లు వాచకములు

అనుష్ఠాని	తోన్లు	ప్రమా	అనుష్ఠాని	తోన్లు
ప్రమాగ్రసి	బా.	రీమా	సంగీతమ్	న వీటం
ల కుచాం				
పా;			నిధిశా మగ్గి	
ప్రమాగ్రసి			...	
...			...	
ప్రమాగ్రసి			ప్రాణిసా;	
ల కుచాం			న వీటం	
ప్రమా			ప్రసా;	
బా.			వ తం	
పాస్టివ్మాసి			నిధిశా;	
ల చం, త్ర			జి.తం	
ప్రమాగ్రసి				
కుచు, గుహ				
ప్రసా				
క.చం, జి.				
(తీ).				

శిథి	సారిగు	నిరిస్తా నిద్రపు	పానిదు	పామగరిషుహని
చురణము	సరిమని	సరి.పని సరిసని	భావముగు	రిస.రిషుపనిసం
అ	;రి	రిమూసా;	;ముగు	రిముగు గరిసా
ఉ	;రి	తుయయు	పా	.అం . . తు
ఊ	;రి	గీ కి మమనిథ	భావముగు	రిముగు గరిసా
అ	;సా	కుయయు...	..పా	.అం. . . తు
ఉ	;సా	సా. ద్విసరి	సా;	రిసన్నిధుసా;
ఊ	;సా	సే రి..	తీ	గో... త
ఊ	;సా	సార్కరి;	;రి	గాంసార్;
ఊ	రా	భిముఖం	పం	చముళం
ఊ	సనిధా	పాముంగా;	పుగ్గి	;ముగు గి సా
ఊ	రా	శై త భు	క్కా.	క్కా.ము . అం

(2) వా తా పి గ ణ ప లి ఓ

178

29 క్షీణము—హంధ్ర్యని రాగుము—[తిత్తలుతాళ్లము—చతుర్థజ్ఞాతి.

విత్త్రతర మూర్ఖము—సుప్రగ్రహము.

క్ర 3 క ది :

ముఖ్యంస్థము నీడుతుఱు,

అవగ్రోహాయము : న ఒ ఆ ప న న
అవగ్రోహాయము : న ఒ ఆ ప ఆ ఒ న

పలవి॥ వాతాపీ కొవతిం భజేవూం—వారుణాస్యం పరప్రాణంతీ॥

అనుసవలు॥ భూతా—ది సంస్కేర్తన చరణం—భూత భాత్రిక ప్రవంచ భూరణం

ప్రకాల సాచీంత్యం॥ శైతరాగ్రణం విసుక్తమూగివుం—విశ్వార్థణం—విముఖున్నివుం వారణం॥

పురా కులభూసంభవ మునిపర ప్ర—పు—జీతం బ్రిక్షు ఓ మాధ్యాగతం
మురూరి : ప్రమమథా మృషానీత్తం—ముయాలాథా దైత్యైత విశం
వరాద చత్కుర్మ వామాత్కుర్మ—[ప్రమమథా వాకశండం
పురంతరం విటుల వంచుండం—రీజ వామాకర విప్ప కీసు వుండం లోచి లోచు వుండం

రెండవవాచకము

179

పెళ్ళాల నాశిషాంచ్యు|| కరాంబుప పాశ బీంబాన్చుం-కలుమ విడ్చుంగం ఇంతాతాగం
సూర్యాది గుమ్మముం శ్రీచీణిత వింగలు-పొంసఫ్యున్ భ్రామిత సేసరంబ్యా||

పటి	లఘువుప	ప్రమాదు	దుర్భాగ్యము
గూ; - ; గు- ; గు- ; స- ద్వ.	పూ, రి- ; గ్రి	గు; - సనిసరి	"
వా తూ పి కుం	పత్తిం అ	జై పూం...	"
గూ-పూగూ- ; గ్రి- స- ద్వ.	పూ, రి- ; గ్రి	గు; - సనిసరి	"
వా- . తూ- . పి కుం	పత్తిం అ	జై పూం...	"
పుగుగు-గు- కు- దిరిస- గలన్ ద్వ.	"	"	"
వా.. . తూ.. . పి కు. ద్వ.	"	"	"
గూ-సనవగూ- ; గ్రి- స- ద్వ.	"	"	"
వా.. . తూ.. పి కుం	"	"	"
గూపూ- నీపూ- గారీ- స- ద్వ.	"	"	"
వా.. . తూ.. పి కుం	"	"	"

నంగీత తొన్న) వాసుకము

పల్లి ఖచచన-క్రీడా-పాగ్ర-సరిస్ని
 వా... లో... లై... . షి. క.ఎ.
 రి; సిసి-పాగ్ర-సరిస్ని
 వా లై... . షి. క.ఎ.
 ;గ్ర-గ్రి-పా-పా- ; ; ;
 న. గ. లో
 ;గ్ర-గ్రి-పా-పా-పా-పా-
 వా... లై... . షి. క.ఎ.
 ;గ్ర-గ్రి-పా-పా-పా-పా-
 వా... లై... . షి. క.ఎ.
 ;గ్ర-గ్రి-పా-పా-పా-పా-
 వా... లై... . షి. క.ఎ.

" " "
 " " "
 " " "
 పా, ల-లి;
 వ లై... భ
 పా, ల-లి;
 వ లై... భ
 " " "
 " " "
 " " "
 పా, ల-లి;
 వ లై... భ
 " " "
 " " "
 పా, ల-లి;
 వ లై... భ
 " " "
 " " "
 పా, ల-లి;

ప్రా-రీగా-హా; నిస్తు
వా . న తొ నో.
అధేయ-సమసని-హాగ్గి-సమసని
వా . . . తా . . వి . ఖ.ఎ.
ప్రా-రీగా-హా; ;
వా . క లొ

సనిప-ట
వా . క
సాగ్గి-ట
వా . క
సా. న-ట;
. . .

భ ; ఆధేయ
పా (టి) . . .
సా; నా;
ప్రా ప్రా
. ; ;

గా; -హా-స-;
ఫు . తొ డ సా
గా; -నమగా-రీ-సా;
ఫు . . తా డ ఆ

గిస-స-
సు విక
";
";

సందీత భాం (ను) వాచకము

గాంపొ-న్నిపో-గార్పి-సా;	“	“
భు. .తా. .శి సు	“	“
పాసొ-సాంవన్-రీసు-సా;	నీచా-గా	రీటా - గి ;
సు. తథా. .తి. క	స్పస్సం చ	భర రూ
సాగర్ ర, నిపొ-గిస ని - , రిప	గి సి న - , నికష	గారి ని - , రిసి
వీతరా గిఱం బిముతయొ గిను	విశ్వ్యం రంగం	విశ్వ్య నా రణం
(టున్నర్ ల)	నీకిల-ననిపా	నీకిలిన-గీకివ
గాప, గ-ససువగ-రీకాస-రికాపిస	నసివ-పొకి	నసివు-బొకి
రీకిప-గపినిప-నినంక-ఎణిని	“	“
పచము	రీపా - ; గి - ; నీ - సా ;	గా-గి-గా
అరూ కు	భ సు	భ సు ముని

పా ; ; -గా-రీ ; -సా-సా
ప్రూ జి తం త్రికో
సా రీ - ; గా- రీ సా
మురా రీ ప్ర ముర్హ
గా ; -సా ; -గా-రీ ;
ముర్హ కా ర
పాస్-ట్రీ-రీ ; -గా ;
పా రీ చ త్రీ
పాస్-సన్ని-పా సా-సా
ప్రో వ. . న్యూర్మా వ
ప్రీరీ ; -గా-రీ ; -సా-సా
ప్రో త రం విల

పా-రీ ;
పా సు	పా సు	పా తం	పా తం	పా తం
పా-సా ;	పా-సా ;	పా తం	పా తం	పా తం
పాట్టి పా	పాట్టి పా	పాట్టి-సా ;	పాట్టి-సా ;	పాట్టి-సా ;
ప్రై. (ప)	ప్రై. (ప)	ప్రై-సా ;	ప్రై-సా ;	ప్రై-సా ;
గాపొ-గా	గాపొ-గా	గాపొ-గా	గాపొ-గా	గాపొ-గా
తలై	తలై	తలై	తలై	తలై
సా ; -సా ;
సా (శ).
ప్రీస్-పాస్	ప్రీస్-పాస్	ప్రీస్-పాస్	ప్రీస్-పాస్	ప్రీస్-పాస్
ప్రో	ప్రో	ప్రో	ప్రో	ప్రో

నరిసన్ని-సాః-గపగ్గి-సాస ఎ.జ. వా మ.క. . ర చ	సా-రీ-గా దృతే త్యం	గీ-సా; శం డం
న గా రి-న న-సోదిన-రీ ర కరాంబు జపంక బీజా వూరం	పగ పగ-ణీ కిలువలి దురూరం	గీ న న-సా-స ఫూత్తం, కారం
న గా రి-న ర న న-సా న స- ర వూరాజి-గూర్చాగుపూ-త్తిష్ఠింబం	సా సా-స లిపా సాం స-స్క్రిథం	క ర స్సి-స్ససస లింపెం-రంబా

(చిత్రస్వరమును పాడి వల్లవిన పాడసలను)

(3) హి నూ చ ల త న య

20 మేళజన్యము—అనందప్రతి రవి రాగము—[తిష్ఠతాభ్యము—చతుర్శాతి

చిత్ర తర పూర్—సమగ్రము

కాళిక ర.—

{ ఆరోహణము = స క ర గ మ ప ధ ప న స

- శాఖ మ తా ట్రీ
పలవి :— హిమాచల తనయ బోధకుకిది మంచి సమయము రాపే అంచు || హిము||
అనుపలవి :— కుమార జస్ఫీ సన్మాన మువరిలను మూనవతి కీ బుహనాన్న లుకి || హిము||
చరణము :— 1. సరోజముఖ బిరానను పరాల్మాస/సుమని నినుసేడి
పురారిహరి సుచేండ్రగ్రహ తురాది పురాసై పురాస్కృతమేలనే తలి || హిము||
2. ఉమ్ర హంసగమ్ర—తామసమ్ర—[బ్రాహ దిక్కి—న్యూ
నిక్క—సుగను మరాకిప్పసభిష్మానము—భరమ్ర చలమ్ర వినుమ్రా దయ్యుంస్ ను || హిము||
3. సదాసత సరదాయిచ్చి నిజదాసుండ్రు తోముక్కమ్ సాధరి
గాయా శ్మురమినరాయా—పురితికించారిఁ శ్రీ బుహనాన్న లుకి || హిము||

సంగీత శాస్త్ర నాచకములు

	లఘుతు	దుతము	దుతము
పలి	సా గా ; రి గామాపాథా పించుమా చ ల త న య గామాపించుమాపాథాగారీ ది ముం చి. న ము య.	సా ; ; ; రి సా ; ; ; ము	; కొపాము చు ట కి మగపిముగ రిసని రా.వే. అం.బ .
2	సా గా ; రిగామాపాథా పించుమా చ ల త న య గామాపించుమాపాథాగారీ ది ముం చి. న ము య. సాగా ; రిగామాపాథా పించుమా చ ల . త న	సా ; ; ; రి సా ; ; ; ము సా ; ; ; యు	; కొపాము చు ట కి సి విషముగ రిసని రా.వే. అం.బ . ; ; ; . .

చెండన లాచకము

101

అనువలి
పాటిశామ్రాపేణిసా;
కుమా. ర జ నతి
పాసనిపాన్మాపానిసా;
కుమా. ర జ నతి
పాసా;పానీధాపా;
నుమాన సతి (తీ)
పాసా;సనిసనిధసా;
నుమాన, ప.తి, (తీ)

సాప్తరాగంగి	సాఫ్టి సాఫ్టి
సమా. న	పెన ర ల
సాప్తమాగంగి	ఖిసని సాఫ్టి
సమా. న	పెన. ర ల
ఖమహా; ఖ మ	పనిషదు క్రిసని
బుహ నాయ.	...య. కి...
ఖమహా; ఖ మ	పథషదు క్రిసని
బుహ నాయ.	...య. కి...
	హీ
	; సమా; సాఫ్టి సమాగంగి
	న రై జ ము ఫి బి. రా
	న ను

సాంగీత ఛాన్‌ (ప్ర) వాచకములు

188

పోటో ; సరిదాంపా హుపా	*	వుగ్గగా హుపా ;	సెగాహుపా
సరా జ. ముఖ బి రా	.	నా ను	అ. ఒ
"	"	"	సమగ్రి
"	"	"	అం ఒ.
గీర్ గీ ; ; గ్రమ పాపా	:	గుమసుగుగ్రి	సంసు
సరా ల్లా. సగు		యు. ఱ. ఈను	వే. . . ఇ. ఇ
సాసా ; ; సా గార్తి		గుమ పా ;	సాసా
తురా రి హులి		సు. శో	శను త
సాపూ ; కు గొసా ; నాథ		సుపా ; కు	ఫలపుషుగులిసని సా
తురా టే, పరా నుల్లి		అమే ల.	సే... త. లి. హీ

ముగ్గతా పురణములు పై వలటే సాధుకూరాసువలను.

(4) జనీ నినువినా

20. మేళకర్త జన్మము-రీతిగౌళరాగము-త్రిపుటుతాళము-త్రిశ్రజాతి
చిత్ర తమ మార్గము—సమగ్రహము
కృతిఃర్త :—స్వర్ణరాయ రాస్త్రీలు.

ఆరోహణము : సగరిగమనిధమపనిస
అవరోహణము : సనిధమపథమగరిస
వల్లవి :—జనసీ నిన్ననినా దిక్కెవరమ్మ జగములోన
గాసత్రీలోక ॥జ॥
అనువల్లవి :—చునసిజ మానస సమోదిని—వినవే నా మనవిని,
విని నన్నబోల్చొన్నము
స్వరసాహిత్యము :—నిరవధిక సుఖదాయకి—యనుచు విని నిన్న
చాల గూలిచితి
సిరతముగ తనయుని—మొరలువిని సీ—వలెనే బోచు
టకు ఎవరిక
ధరలో వినుమా—ఇది ఘనమా—తరుణమిది కృపసలుపు
దురుసుగ
సరసీరుచాలోచని—సువాసిని—తామనము సేయకనే
బోల్చొన్నము ॥జ॥
చరణము :—వరదాయకిగాదా ఒకభ్రమిన—రుదా దయరాదా
సెరనమ్మిన నాతోను వాదా—సరసిషభవ హరిషారనుత
.. పాదా ॥జ॥
2 కరుణానిధి సీను వేగమెవచ్చి—కనుణతో సన్నబోల్చొన్న
గిరిరాజ కుమారి వై నాపు—పరితాములనెల
ఫరిహరించేవు ॥జ

ఓ ననజాయతనేతీరీ - కుమారజననీ - కామితదాత్రీ
ఘునవాపలతొలవిత్రీ-ససకాది మునిజనసన్నుతపాత్రీ॥జ

లఘువు	ద్రుతము	గ్రుతము
శ్రీ రి ;	శ్రీ రి ;	శ్రీ రి ;
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .
శ్రీ .	శ్రీ .	శ్రీ .

నే. య ప్రోఫెసర్ కౌర్ - నే. య ప్రోఫెసర్ కౌర్ - నే. తెల్స్ బ్రిటీష్ రెగ్ - ;
 ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
 కా కొ ముగము కౌర్ ; కా ని ప్రోఫెసర్ ; నే. తెల్స్ బ్రిటీష్ రెగ్ - ;
 ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
 కా కొ ముగము కౌర్ ; కా ని ప్రోఫెసర్ ; నే. తెల్స్ బ్రిటీష్ రెగ్ - ;
 ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
 కా కొ ముగము కౌర్ ; కా ని ప్రోఫెసర్ ; నే. తెల్స్ బ్రిటీష్ రెగ్ - ;
 ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
 కా కొ ముగము కౌర్ ; కా ని ప్రోఫెసర్ ; నే. తెల్స్ బ్రిటీష్ రెగ్ - ;
 ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
 కా కొ ముగము కౌర్ ; కా ని ప్రోఫెసర్ ; నే. తెల్స్ బ్రిటీష్ రెగ్ - ;
 ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;

రెండవ వాచకము

କାହାର କାହାର କାହାର କାହାର କାହାର କାହାର
କାହାର କାହାର କାହାର କାହାର କାହାର କାହାର

କାଳି ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ
ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ ପାଦ

ఎ. న .. ని చు పూ ల క త స వి ఎ. న ప్పో క పూ ల .. క జ ట న
కి. ర .. య చి ; ది ర ఎ. ర .. క ఉ గ ఎ. ద ని ధ ఎ. అ

మిత్రము
(ప్రకాలము)

“ ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
  . ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
  ; ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
  ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
  ; ; ; ; ; ; ; ; ;
  ; ; ; ; ; ; ; ; ;
  ; ; ; ; ; ; ; ; ;
 క ఒ ర గ ఓ గ ; క ఒ త గ ఓ గ ; గ ఒ గ ఓ గ ;
 ఫ బ ఫ ల ర ర క ఒ ఫ క ల ర ర క ఒ ఫ క ల ర ర

॥౪॥

;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;
;	;	;	;	;

తిరిగి మిత్రమును పడి పల్లవిని అందుకొనవలెను.

(5) కృపయాపాలయ

26. మేటక ర్త—చారుసేనిరాగము—త్రిష్టుతాణము—త్రిక్రజ్ఞాతి
విత్రతమహార్థము—2 అష్టరముల అంగత్రగ్రహము.

అరోహణము : పరిగమపడనిపు

అపరోహణము : పనిధపమగరిపు

పల్లవి :- కృపయా పాలయి శోరే
కిరణారిసవాస కలుషార్థి విరామ ॥కృ॥

అనుపల్లవి :- తపసీయ నిభచేల డుహీనాంశ సువదన
శ్రీషద్గునాభ సరసిబలోచన ॥కృ॥

చరణము :- కురుమే కుళలం ముర కురువిందానిభ తంద
సిరువమ సంసార సీరథివరపోవ
నారదముఖమాని నికరాగేయచరిత
వారయమాం అభిల పాపజాతం భగవన్ ॥కృ॥

	ఎథున్న	సద్గురుసు	దుర్గతము
పల్లవి	;పామా	మగగరి	సారి
	కృప	.. .	పా .
	గా, మ ;	వధపధ	మవ ;
	ల య	శో . .	రే,

2	; మగ పమ	మ గ గ రి	సా రి
	క్ల. ప.	యూ. . .	సా. .
	గౌ, ము ;	పథ పథ	పమ గరి
	ల యు	ఇ. . .	రే. . .
3	గమ. పామూ	మ గ గ రి	సా రి
	. . క్ల ప	యూ. . .	సా. .
	గౌ, ము ;	పథ పథ	మమ ;
	ల యు	ఇ. . .	రే. .
	; గామూ	పా ధప	పథ ని
	క రు	ఇ. . .	ర. .
	ధని సా ;	వి స నిధ	పమ గరి
	ఎ. .	వా. . .	స. . .
4	గమ. పామూ	మ గ గ రి	సా రి
	. . క్ల ప	యూ. . .	సా. .
	గౌ, ము ;	పథ పథ	మమ ;
	ల యు	ఇ. . .	రే. .
	; గామూ	పా ధప	పథ ని
	క రు	ఇ. . .	ర. .
	ధని సరి, స	వి స ని ధ	పమ గరి
	ఎ. . .	వా. . .	స. . .

९	గమ, పామూ .. కృ ప గౌ, ము ; ల య ; గామూ క రు . . . . . రిగమగరిగ స . . . . గమ, పామూ .. క లు సరి, స నిధ వి. . . . ; ; ; . సరి గమ పథ . . . . . గమ } కృపమూ .. అనుపలవి	మ గ గసి యూ. . . ప ధ పథ క్షో. . . పా ధప జూ .. సని ధప వౌ. . . మగ గసి పూ. . . కూ. . . రా. ; ; . నిస నిధ . . . . . క్రీ, క్రీ పాధా త ప	సారీ పౌ. మప ; రే. ధనిసా ర.. పమగి స . . . సో ; రి సో ; మ పమగి . . . . పమగి

1	; ; ; అ. .	; ; .	నవిధవ తప
2	ధని. ; ; .	; ; .	నిసనిధ
3	పమ. పాథ్ . తప సోసా ; నిభ ధనిసా ,ప అ. .	ధ ఎ ఎ నిసరీ ధని ధ ..	ధానీ య. స. ; నిధ
4	పమ. పాథ్ . త ప సోసా ; ని భ పధనిసరీ అ. .	ధి ధ ఎ ఎ లై లై ధ ..	ధానీ య. స. ; నిధ

రెండవ వాచకము

20)

5

పమ. పాథా	సై. ని.	ఫో. యి.
.. త ప	నిసరీ..	ఎ. ల
.. న భ	శిన..	ధి. ధి.
రిగుగ గరి	శిన శని	ధి. ధి.
త. . . .	.. ..	.. ..
పమ. పాథా	శిం. శని	ధి. ధి.
.. త ప	శిం. శని	ధి. ధి.
.. న భ	శిం. శని	ధి. ధి.
; రిగ మగ	శిం;.	ధి. ధి.
తు. హి.	శిం	ధి. ధి.
సరి స. ని ధి	ధాసై	ధి. ధి.
సు. . న ..	ధ. క్రి	ధి. ధి.
; స్త. రి	ధ. క్రి	ధి. ధి.
(తు)	ధ. క్రి	ధి. ధి.
గుగరిసా	ధ. క్రి	ధి. ధి.
స. . . .	ధ. క్రి	ధి. ధి.
అ. క్రి	ధ. క్రి	ధి. ధి.
అ. క్రి	ధ. క్రి	ధి. ధి.

	పద నిస ;	సని ధవ	పమగరి
	లో . . .	చ. . .	న. . .
	గమ } ..	కృపయ్యా	
చరణము	; గారీ	గా ;	మాగా
	కురు	మే	కు క
	మగ రీసా	సని రిస	సనిధా
	లం . . .	ము . . .	ర . . .
	; పొధా	నీధా	ధానీ
	కురు	విం.	దా.
	సాసా ;	సరిగమ	గా ;
	ని భ	తం. .	ద
	; మాగా	పాపమ	గా మరి
	ని రు	ప . .	మ . .
	రీ సా ;	సరి గామగ	రిససా
	సం.	సా. . . .	ర. . .
	; సనిరిస	నీధా	ధానీ
	నీ. . .	ర .	ధ .
	సాసారీ	గమపద	పా ;
	వర .	పో. . .	ష

నారదముఖపూర్వీకరగేయచరిత

వారయమాం అఖల-పాపజాతం భగవన్ ॥

(అనుప్లవివలె పాడుకొనవలెను.)

(6) ఎను ఏ నొ గతి

65. షేఖక ర—కల్యాణి పాగము—[తిష్ఠుతాణిము—చతుర్శబ్దాతి

చిత్త తర మూర్చము—సముగ్రహము

కృతికర : సుభ్రాతా రూపు క్రీతి పట్టు	{ ఆరోహణము : ఆ ఈ ఆ మా వ ఆ ని న అవగోహణము : న న ఆ ప మా ఆ ఓ న వినువినా గతిగాన జగాన—పనదుహాత్తి, ధర్మసుంపర్చన కర్మసుంపర్చన అనుపల్లి వినుతసాధిని సివనుచు నే—విని సదా లిస్నే శరణంటిని మనవిని వినుమన నిను హేడుకొంటి ని— పనదుహా థవ దనుజరిష్ట వినుతపదు 6 చరణము పనపంకజముల నమిలైతి-ఆపనదల్లున ది రుపన నా మతిలోసుదలచి—నిన్ను గౌతితితి మారాళగమన రాశే నురారిసతి 7

	లఘువులు	ప్రయత్నము	ద్రుతము
2.	శరణాగత్తిజసపోషణచం—శరణాంబుడ నిడు చెరణ పరితాపములను నీర్దిఖోబ్రము పరాక్ర సలుపరాణ పురాణి	కులుష్టానలజలదు సంపత్తినుత ఈ మహాచూని కథిష్టానిని నిహేశార్య	॥ని॥
3.	అలలోవుల కరుణానిధి నివలనేలదు వరభానత కులుష్టానలజలదు సంపత్తినుత ఈ మహాచూని కథిష్టానిని నిహేశార్య	గమువథ—నన ననువినా—గతి	థపనుగ—థముగరి గా.న.జ గా..న

టండ్ర వాచకము

20

3 Xమముపు-అనిసంసని-ధనపామూగా-ధనుగా నినువొ, ... Xతి గా,, న జ గా,, న ననువినా, ...	Xమముపు-ధనుగా నినువొ, ...	Xమముపు-ధనుగా నినువొ, ...
Xరిసన X. త.	Xరిసన X. త.	Xరిసన X. త.
రోస 8 - , రో-సనిథపొ , సము-ఎల్ల వునచుట్టు తీఖ రపై. సం వ . . ధన	రోస 8 - ; సరిసరిగల క	సనిథాసంపన్వయం రు సు. రు
Xకమార X. క.	Xకమార X. క.	Xకమార X. క.
గమనద్ర-; సని-నిధని-ధనుగా నినువినా Xతి గా,, న . . .	; ; ;	; ; ;

సంగీత శాస్త్రము

రండువాచకము

శిట్టుస్ట్రో	నిధుమగ—రి.ధుమగ—రిమగ్గా—రిసర్	సా, ని—భునిసరి	గముపథ్య—సా;
	మగళస—, సరిగ—ముహాథ—నిసరిస	,నిధు—ధుమగు	గరిసఫ్స—, నిసరి లిసన్స
చూరణము	పథుహా—; గని— ధుమగపథు—గ రి వదవం కజ ములసం .. బులైలా	సిలసా—; ముగ పడత లను	పముగని—ధుమగు దీ. రు వనినా
	రి—రిసగర్ల—ముగరి స—నిధుపథు మదిలాచ. నదలచి లనుగో. లి. తితి	అ రినథ—ముధనిస న మరా, శ గమునరా.	అపమరి — ఆముపథ్య . లత్తురా . ర ఆత్తి.

(చిట్టస్ట్రోరము పాడి పలపిత్తో ష్ముగించున లెను.)

(7) మత్స్యః కూర్కువరాహః

కృతికర్త : నారాయణతీర్థయతీంస్నిలు

15 మేళజన్మము—సావేరిరాగము—త్రిపుటతాణము—త్రిశబ్దము
విత్రతమహూర్మము—సమగ్రహము.

ఆరోహణము : సరిమధస్త

అవరోహణము : సనిధపమగరిస్త

వల్లవి : మత్స్యః కూర్కువరాహం నరమృగః—వామ
నామరభారవ

అనువల్లవి : కృత్స్నితారివిరామ దశరథి—రామ బలరామాభవ
॥మత్స్యః॥

చరణము : 1 కృష్ణకృష్ణ కృపాసముద్రవి—తృష్ణ బుద్ధాగుణాకర
కృష్ణ కలిపి శరీర ఖలజన—కృంత నామర
సుఖకర ॥మత్స్యః॥

2 శిత్యశుద్ధ సుఖాను భూతి—నిరంజనా ఖిలరంజన
ప్రత్యేగేశరష్ట్రక విగ్రహాపరమ పావన పావన
॥మత్స్యః॥

3 గోవ గోవ స్తోధనావన—గూఢపరత తాయ్యచ్యుత
తాపహర నారాయణతీర్థ సంతారక విజయ
గోపాలక ॥మత్స్యః॥

	లఘువు	ద్వితము	ద్వితము
పలవి	స్తరము త్నేణి స్తరము త్నేణి స్తరము త్నేణి స్తరము త్నేణి స్తరము త్నేణి స్తరము త్నేణి స్తరము త్నేణి	గో ; కూ సాసా వర సో ; నా కొ ; వో	టీ స్త ర్లైవ స్తోస్త మృగ పామూ మర ; ; ; ;
అనుపలవి	పము పధ నీ త్నే కు .. త్నే సరి గరి సో రా .. మ పధ స్త రిణ రా .. మ మూ పా ధ మూ .. ధ	సోరీ తో సని ధ డ. ప్ర. కొ బ. ధపమూ వ..	రి, ర రి, ర పాథా రధ పామూ రా. గారీ } మత్నేణి ...}

చరణము	సారీమా	గా ;	రీ సా
	కృ. ష	కృ)	షైక్టలు
	సనిధాధా	సా ;	సారీ
	ప.. స	ము	ద్రవి
	స ; రీ	మా ;	పాసా
	తు ష	బు	దగు
	పాధాసా	ధా ;	; ;
	జ్ఞ. క	ర	. .
	పామాపా	ధాసా	సాసా
	కృ. ష	క .	లింక
	.. . .	.	
	సరి గరి సా	సనిధా	పాధా
	రీ. .. ర	థ. ల	జ న
	పాధారిస	సనిధా	పామా
	కృంత.	నా..	మర
	మాపాధా	ధపమా	గారీ } మత్తుల్
	సు థ క	రా..	.. }

మిగతా చరణములన్నో ఇటులనే పాడుకొనవలెను.

(8) రా మ క్త ష్ట గోవిందే ఽ

8. ప్రేమాము—బైర్వారాగుము—[తిష్ఠుపతాతాయు—సత్పురశ్రజ్ఞాత
చైత్త తమ మారము—యక్త అక్తరము ఆనాగత్తగ్రహము

కృతికర : { నిర్మాణమి పదమి స
నారాయణశీర్థ యతీంద్రులు } { సిద్ధ పమి కి ఆ

పలవి || రామకుండ గోవిందే — నామ సంప్రద్యో
అనుపవలవి || కౌమ ఖుసు స్నాతవ్యం — సర్వోత్తమ ప్రియుర్జే || రా||

మరణము || 1 ద్వారేస కాలానాష్టత సిద్ధ నర్స్యులఁకే | నర్స్యు కల్పాసముద్రు— సంగ్రహాత్ములఁకే || రా||
2 రామనామ గంగా సం ఖూళిత కుల్మానాము | స్వామునే గోమంజనాము సరస్వతీప్రఫుతే || రా||
3 నర్స్యుపాపాము తిష్ఠుర చుండ నూర్భ్రమండలే | సాధు నారాయణాత్తిర తీరాజుమనులే ||

సంగీత క్రాయ్ వాచకవలు

212

లఘువులు	స్వరము	శ్రుతము	శ్రుతము
పల్లవి	,రిష్టన్-సాహి-, సంసారా-పాదా రామ-కుమ-కుమ-కుమ-కుమ-కుమ-	,ని १ - సు లిధివ నాము-సం. . పు)	య పగూ-రీ పా యొ.. . -గే.
2	,ని శ - సామూర్ఖ దుర్న - నిస. రామ-కు పు - గో, వీ.. దేశి	,ని १ - సు లిధివ నాము-సం. . . పు)	య పగూ-రీ పా యొ.. . -గే.
3	,మగ్గి - గమసా-ముప థున్ - సా సా రా, ము-కుల్, పు - . గో, వీ.. దేశి	,సారిసు-రి మగ లిధిన నాము. -సం. . . పు	నీ సారిసున్-కూ పా యొ-గే .. . - .
అనుపల్లి	,ని స - రీ రీ - ,రి గమూపమ మరి-గారీ ఛాము-ముస-నామ్	,రిగ్గి - , సనిఫు స. ర్యో- .. . -త్వుం	,పమప - పుమగాగిన పుము- .. . గ్ర.

చరణములను పులపి అనుపలిషివలె పాశుకొనవలెను.

రెండవ వాచకము

(9) ఏ పు యాద్రి రా పు

28 మేధము—కాంభోజిరాగము—రఘుంశతాళపులు—మిట్రిష్యాతి
విత్త తమ మార్గము—చిపుమ గ్రహము

కు లి క ర : } అరోహణము : స ఐ ఆ మ వ ఫ స
భాక్తాచల రామయాను } అవరోహణము : స ఐ ద స మ ఆ ఐ స

పల్లి ॥ న్నమయ్యి రామ బ్రహ్మాంధార్గులుకునై న స్తిమాయు దెలియు పశమ్మ
అనుపల్లి ॥ కామూడి వినుత గుణాధారు కుపులయుద త శాఖ్య ననుగున్న తండ్రి రాము॥
చరణము ॥ 1. సుభుదునుపు పశరథుఁడు శిఖాంధుడునుచు సుగ్రీవుడుత్తిఖలుండునుచు గత్తులు
శ్రీకృంథుఁడునుచు థరావతులు గౌలిచిరిగాని పతితశాసనుడునుచు మత్తిఁ

డెలియు లేదే ఓ ల్లు ||

సంగీత శాస్త్ర వాచకములు

ఇంద్రాంగా ॥ ३. కులికాడనుచు పాండవులు విఠ్లిధివట్టండు నభజరాసంకాదులు
కులికాడను ॥ కులికాడను కుచేలుడు సత్యోగిరిగాని జలబాష్ణుడైని నిన్ను సెమింపలేరె ఐ
యె ॥ ४. శరుడవని సనులు తమ దొరవనుచు మూడవతులు పరుడనుచు గోపనిషత్తులు
కులికాడను ॥ ५. శరుడవని సనులు తమ దొరవనుచు మూడవతులు పరుడనుచు గోపనిషత్తులు

అంగుహి	అనుద్రుతము	ద్రుతము
వలిషి	పద్మ స రథమి నీ కీ న. ము...య్యరా.	భా ము
ప్రాణికా	పాండా భా సా సా సి	పా స
	ప్రాణికా	స..

పము. మగ కథనససఫలవము
.. నీ. మగా. య్యా. టె. లి.
మూగావధనససఫలమధ
క మగా. . . . .

మగ
య.
ట.
క.
.

గిరిసు
.. వ
య.
ట.
;

॥మయ్యు॥

మగ వద సరిగా గాగా
తా. మగా. .. డి వి ను
సీ. మగ గిరిసు సా సధ
కామ. . కు వ ల.
ఫా గిరిసు ససమా సధ
శ్చాము. . సమగ న్న.

అనుషులి

గాగా
క
ఎ
లిసు
శ. త
ఎ
తా

ప్రాగావధనసాసథినిస్త
రా .. ము .. . . . .

చరణము

ప్రధా కాం కాం కాం
సుతు క నుచు డ శ *
ప్రప కా పొకా సాసన
శింతు క నుచు ను ..
ప్రప కా పొ; మగగి
డతి ఒ లుం డ . ను,
ప్రసాసనిసనిశుషు
లు .. . . . .

ప్ర	.	కా	ర	ప్ర	కా	ప్ర	కా	ప్ర	;
ప్ర	.	కా	ర	ప్ర	కా	ప్ర	కా	ప్ర	;
ప్ర	.	కా	ర	ప్ర	కా	ప్ర	కా	ప్ర	;
ప్ర	.	కా	ర	ప్ర	కా	ప్ర	కా	ప్ర	;
ప్ర	.	కా	ర	ప్ర	కా	ప్ర	కా	ప్ర	;

|| లిపుయ్య||

మగ పద నగ్గా గాలో	గొ;
ప్రతినా. . కు తన	ఫు.
; గా. కి సా సా సా	ప్రస.
వచ్చులు గాలి చి ది.	.. ర.
; భద్ర గాలార్చి సాసాధ	ప్రస.
వత్తి తిమా. వను.	ట.
; మగ పద సాసాసా నాధ	ప్రస.
మద లె. లియితే ..	ట.

॥ శాంతికథ॥

మీదతా చరణములను ఈ కూడా దిల్గానే పాశుకొనుతాను.

(10) పరమా పన నరా ము

పూర్వికభూషణి—[తిపులతాళము—చతుర్షయాతి

చిత్త తము—2 ఆశ్వరముల—ఆనాగత్తగ్రహము

క్ర) తిక్ర :   అర్ధహాయము : స 8 క మ ప థ 2 ల క
శ్వాచి శీఖనాసంయుఛంగారు   అవరోహణము : స 2 ఫ ప మ 4 స

శలవి : పరమ సావన రామ పాపవిష్టొచున థారముదీర్చి నను పూలింపుమయ్య
అనువలవి : పరమ పూర్వితాలన (త్రౌప్యన) వారిజలోచున వారణ్ణారి పూరణ వాంధునసులడ్డా

చరణము : కనకాంబుర థర కష్టంస్త్రిత కూపుజనక నర కాంతక మురహర
వనజాసననుతూ పూరిథి కనాల్సి)యు వామయనర్యాసా శ్రీనివాసా పరదా

	ఉపస్థితి	శ్వరితము	శ్వరీతము
పలి	; సు-మగా-రీగాషుషువు-షుగ్గరిస పర మహా ఫన	సన్ధికా-సు-రిగగ్గరి . . . పా . పది.	గా, మహా-, ఫం ప్రో.. చన
2	; సు-మగా-గమనమధునసాను-ఫంమగరి పర మహా ఫన . . . . రా. . . .	సరిసన్ధికా-సు-రిగగ్గరి ము . . . . పా . పది.	గా, మహా-, ఫం ప్రో.. చన
	; గా-పక్కా-సాసా-రిస థా రము సిర్పు నను	; సా-నిధ పదు పా . లిం.సు	గరిగా-గమనమధునము ము . యెల్లి. . . . .
	గరిగు. గా-పక్కా-సాసా-ఫస, ర . . . థా రము సిర్పు నను.	గా-రిసా-నిధను . . పా . లిం.సు	గరిగా-సా-నిధము ము.. యెల్లి. . . . .
	గరిగు. }		
			పరము }

అనుమతిలు	;	XX-,పదా - సా ;-,రిసా	;	సా,రి-X.-రిసా	వమ్మగా ,రిసా
		పర మహా తామ లన	వా .	. రిజ	లాట . చన
;	అమ-,థ సా - సా ;-,రిసా	"	"	"	"
	పర మహా) తామ లన	"	"	"	"
;	రిస-,రిసా - సనిఫా-ష ఆణ	;	సా - నిధవు	Xరిగా-గముపథనిధవు	Xరిగా-గముపథనిధవు
	వా, రణ - రి . పంచా	వాం . చిత.	వాం . చిత.	ఫ. ల - కొ	ఫ. ల - కొ . . . .
Xరిగము,న స-,రిసా - సనిఫా-ష ఆణ	;	సా - నిధవు	;	గరిగా-సా,నిధిపొము	గరిగా-సా,నిధిపొము
	..... వా. రణ - రి . పంచా	వాం . భిత.	వాం . భిత.	ఫ. ల చా	ఫ. ల చా . . . .
Xరిగము	{ పా-,నిధవు-గ,ఫమగ-రిసరిష		సా,రి-సరిగము	సరిగము-ఫమగరి	సా,రి-గ.మధుస
	గమపా-,నిధవు-మమదుసు-మమగరి		సా,రి-గ.మధుస	మమదుసు-ఫమగరి	మమగరి-ఫమగరి

టెండన వ్యాచ్చకము

అమహా—, అనిధి—న, సభవ—రిసనిధి	సా, రి—గరిసన రిసాన్—శభవ, శభవ	మధరిని—ధమగఠ
	, కర్నస—రిసాని	, కర్నస—రిసాని
అమ అమ పరము		
శరదాము	; తస్—చిదపను	ఖిగా—; ఖిగురీ
	కన కాం బర ఫర సరిగు పవ—	కరు . ఇం.. న్ని.. త..
శరదాము	“	“
	... కన కొంబరథర రిసు—, కరీ—పాస—, సరిసు	సాప్పా—, శస్తా—
శరదాము	కా, మజ న క న. ర పనజాసనసుతో పామనరూప	.కొం . తక ఎారిధి (తీ)నివా న పరదు

వనజాసన మొదలు అనుషులమిత పాశుకొనునట్టు.

సంగీత శాస్త్ర నాచకములు

222

(11) పరిదానవి బై

29 మేళము—బిలహరిరాగము—రుధంపత్తము—మైశజాతి

ఒత్తుతమమూర్ఖము—సమ్మగ్రహము

కు లక ర్త :

ఆరోహణము : న ర క వ ద స

వస్త్రుం సుబ్రహ్మయ్యర్దు

అవరోహణము : స న థ వ మ క ఠ స

సలవి : పరిదాన మిబి తే పాలించుచేస్తే మొ పరి||

అనువలని : పరమాత్మరుష శ్రీయుషాలి (శ్రీపతి) నామైనిక్కరుడఁ ఖలక్కయమ్ము—
చుర్చాము : రొక్కరమిచుటుకునేసమక్కంటిచలికాను—చక్కర్నిచెలిన యొనగజనక్—

ఛారణము : ఛారణము ఉకునేసమక్కంటిచలికాను—చక్కర్నిచెలిన యొనగజనక్—
పరి||

మి ప్రీలిసై న్యూమివ్వు మర్క బైంద్రుఢగాను—లక్క ట్రిక్కషుటులు అది వెంక టైశనికున్నావా—
రాజునగాను

రెండవవాసుక్య

228

	లఘువు	అనుద్రుతము	ద్రుతము
పలవి	పామూహుగగరినాసా ; ఫ ర కా... న మి సా ; రి ; గా సా ; సా లిం తు క్రి	స ఫ స ము . ఒ ఫ స ము .	కొ : ఒ : కొ : ఒ : కొ : ఒ : కొ : ఒ : కొ : ఒ : కొ : ఒ :
2	పామూహుగగరినాసా కో ఫ ర కా... న మి, .. సా ; రి ; గా సా ; సా లిం తు క్రి		
3	పామూహుగగరినాసా కో ఫ ర కా... న మి, ..		

సంగీత శాస్త్ర ప్రాచీనములు

4	సంఘర్షణ య క్రమ క్రమ క్రమ క్రమ ; క్రమ . . లిం . . తు . . క్రమ . .	సంఘర్షణ క్రమ . . నము . .
5	సంఘర్షణ క్రమ క్రమ క్రమ క్రమ ; క్రమ . . లిం . . తు . . క్రమ . .	సంఘర్షణ క్రమ . . నము . .	సంఘర్షణ క్రమ . . నము . .	సంఘర్షణ క్రమ . . నము . .	సంఘర్షణ క్రమ . . నము . .

లునువులి

6	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా
2	ర ర నా . . . న . వీ .	ర ర నా . . . న . వీ .
8	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర
ఎ	ఎ . . . లిం . . తు సే . .	ఎ . . . లిం . . తు సే . .
సే ఫముని సే , ము ము X ఆ ర		
2	ర ర . . . నా న వీ . . .	ర ర . . . నా న వీ . . .
ఎ	ఎ ; గా సా ;	ఎ ; గా సా ;
ఎ లిం తు సే		
సే	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా
2	ర నా . . . లి . ల వీ .	ర నా . . . లి . ల వీ .
8	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర
ఎ	ఎ . . . లి . . వీ .	ఎ . . . లి . . వీ .

2	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా
2	ర ర నా . . . న . వీ .	ర ర నా . . . న . వీ .
8	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర
ఎ	ఎ . . . లిం . . తు సే . .	ఎ . . . లిం . . తు సే . .
సే ము ము X ఆ సా		
2	ర ర . . . నా న వీ . . .	ర ర . . . నా న వీ . . .
ఎ	ఎ ; గా సా ;	ఎ ; గా సా ;
ఎ లిం తు సే		
సే	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా	సే ము X ర పముగ ర ఫ ఆ సా
2	ర నా . . . లి . ల వీ .	ర నా . . . లి . ల వీ .
8	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర	X పముగ ర గా కి ఫ ర ర
ఎ	ఎ . . . లి . . వీ .	ఎ . . . లి . . వీ .

సంగీత తోర్ను	(1)	వాచకములు
పాథున పాథున మగరి గపా కాచిధ పాథున		మగరి
ప .. ర .. మ. వు . రు ప ..		పాథున
సరిగొరిగపపుగా ఫథు		పాథున
ప.తి నా . . . ప ..		పాథున
సరిగొరిగపపుగా పాసననిధున		పాథున
ప. ర మ. వు. రు ప. . .		పాథున
సరిగొరిగపపుగా ఫథు		పాథున
ప.తి నా . . . ప ..		పాథున
పాథునిగా శీకున కమగరిపా		కమగరి
క. రు. రు X .. . . ల. క		సనికు
క. . . ; సనిధున		పాథున

రెండవ వాచకము

227

(2)

మగ

పద్మాల

ను

సనిధిషు

పథసరిగౌ శ్రీగం గంగుగంగసు
క. రు. ణ. గ. . . . ల. క.

తా.., ర. లా. మే..

పిపిసినసభనిషాధనిసు
తా.., ర. లా. మే..

పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు

తా.., ర. లా. మే.., ము..

సు X

సనిధి

పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు

తా.., ర. లా. మే.., ము..

యు X

సనిధి

పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు

తా.., ర. లా. మే.., ము..

యు X

సనిధి

పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు

తా.., ర. లా. మే.., ము..

యు X

సనిధి

పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు

తా.., ర. లా. మే.., ము..

యు X

సనిధి

1	X	పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు
2	X	పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు
3	X	పిపిగు, సరినిసభనిషాధనిసు

సంగీత శాస్త్ర వాచకపత్రములు

చిట్ట స్వరము	పాశుక్రిష్ణ రాయ సరిసా లిధ. వముధస్తమామాయిరమంసిపద సాధసంగమాయిరాగాన గీతిసన్నథ. శిశునథ. వథపా	శస్త్ర శస్త్రసా వథసం రిష్ట	శస్త్ర శస్త్రసా వథసం రిష్ట
		సా ; కీ గా ; కాపా రొ క్రె-బ్లై చుట్టు స బ గా క బ సమితా సమితా ము . కె-ఓ-ఓ-ఓ తె. ఉ	సా ; కీ గా ; కాపా క్రె-బ్లై చుట్టు స బ గా క బ సమితా సమితా ము . కె-ఓ-ఓ-ఓ తె. ఉ
			సా ; కీ గా ; కాపా క్రె-బ్లై చుట్టు
			సా ; కీ గా ; కాపా

న న లిద కుల వు కు కు లి సిలు
ము .. క్రొ .. క్రి. క్రి.

3 న బ న బ క బ క త క త క
ర్మ .. క్రె .. క్రె .. క్రె .. క్రె ..
చా ; ము క కిసి. కిసి.
ము క్రొ .. క్రి క్రి. క్రి.
టా ; క్రా క్రా క్రా క్రా క్రా
న క్రొ. క్ర. క్ర. క్ర. క్ర.
ధుసికహము కిసిఫుసి
జ. న. క. రా. .. జి. న.

ఫ ఫ ఫ ఫ ఫ
ప ప ప ప ప
మ మ మ మ మ
ము ము ము ము ము

ఫ :
ఫ :

ఫ ఫ ఫ
ప : ..
ప : ..
మ : ..
మ : ..
మ : ..

సంగీత ఛాన్‌లు) వాచకములు

పా ; సా మగరు ధర్షా	మగ
ము క్రై లి సై .. నవ్య	మి.
నరుగా రిగవముగా ధర్షా	మగ
ము.. రక్షా శైఱ.. త్రు.శ	గొ.
అక్కటిక మెటు	X
ఆసి వంకటేశ	.

అక్కటిక - అనుసది

(అనుసలచినట పాడునలెను)

(12) మరిపేర

56. మేలము—పంచాళాఖాపియరాగము— [తీసుటుతాళాము—చుతుర్జేశాతి
చిత్రతము మహాద్వారము—రెండవ కాలము—రెండవ కాలపు అరు అష్టదముల విషముగ్రస్థము:
కొరిక కొరిక :

} ఆరోహణము : నరిగమాసాధనః
} అవరోహణము : సనిధఃషమారిస
పట్టం సుబ్రహ్మణ్యము : వరిపేడ దిక్కుపరయ్యి రాహు-మాటి మాటికిని డెలుపుతసా॥
వలిని : మరిపేడ దిక్కుపరయ్యి రాహు-మాటి మాటికిని డెలుపుతసా॥
అనుపలవి : దరి కూర్చులేని నాజాలిదీర్చి-దయాజీసి బ్రాహ్మిచే దూరాన్నివ్యాపాదా॥

చరణము : నిన్నుచాల నమ్మలైయన్ను వాడనుచూ-స్థితి త్రముననే డెలిసియుండగ
నన్ను తంగ (శ్రీ వెంకచేష్టన్ని-నన్నుజ్ఞావక యూండుట నాయ్యమూ॥

సంగీత కాట్రె) వాచకములు

232

పలవి	లఘువు	హర్షము		హర్షము
		సా ; - ; సా-ధాపా-ప్రమ్మా ము ० ० హే రె	సా ; - ; సా రె	
2	సాధని-ఫా-ధాపా-ధామ్యా రా..ము ము ० ० హే .. రె	సా ; - ; సా రె	సాధని-ఫా- రె	సాధని-ఫా రె
3	ని, స-రిస.నీ-ధాపా-ధామ్యా రా.. ము .. ము ० ० హే .. రె	సా ; - ; సా రె	సాధని-ఫా- రె	సాధని-ఫా రె
4	నా, స-రిస.నీ-ధాపా-ధామ్యా రా.. ము .. ము ० ० హే .. రె	సాధని-ధా- రె	నిసర్జి-సాని న ర.ర. .. రె	నిసర్జి-సాని న ర.ర. .. రె
	గోపారిస-ధాపా-ప్రము-గోగ్ రా... .. ము.ము ० ० హే .. రె			X.రి.గా-పము.పశు లు. వ. వ. ల.

అనుష్టలవి	వధిన స-నిధిపా-భునిధి-పము .. నా.. ము రి-సే ..	సా ; ; ; ; ; ; ; ; ; ;
	; ; - ; సో - కాణీ - ; సొ ద రి దా వు	రి, రి-సు రి లే న నా ..
అనుష్టలవి	వధిన స-నిధిపము, సొ-కాణీ-; సొ రి, రి) .. ద రి దా వు	రి, రి-సు రి లే న నా ..
	సాటి, శు - పము, సొ-కాణీ -; సొ రి, రి) .. ద రి దా వు	రి సాసన-రీస రి లే .. నినా ..
అనుష్టలవి	రి, రి-సు-గొ రీ-సొ-ని ద రి) ద యమ్మ సి.	న రిXరి-సొ-ని లైస్ .. కే ర్యో
	సా, ప - సు-గొ రీ-గును గాదా ద యమ్మ సి.	సనిధిప-కాము ర వీ .. కే సొ

సంగీత ఛాన్‌లు) వాచకములు

పదములు	పదములు-వ	{ పదములు-వ గా-యా -
	; - ; గా-గా మూ-హ	
పదములు	పదములు-వ	{ పదములు-వ గా-యా -
	న ను నా ల	
పదములు	గారీ-సోధి-ధాంధి-ధాంధి ఆ	{ పదములు-వ గా-యా -
	నుము - ని - ని - తము.	
పదములు	రిస్-రిస్-సా-సా-ఖ కాణ్-పా-	{ పదములు-వ గా-యా -
	డ. . ఆ న ను తాం ఆ	
పదములు	రి, రి; సరి-గా రి - రీసన	{ పదములు-వ గా-యా -
	న ను స ను బొ వక్.	
పదములు	ప అసిన్-ప, ప	{ పదములు-వ గా-యా -
	మరిపేర్	

(13) శాఖ అగా [త]

29. మేళజన్మిషు—జంయుటిరాగము: లిథుతాళిషు—చతుర్క్షబ్రతి
చతుతర పూర్ణము—కి ఆశీర్ణుల అనాగతక్షమము
- కు తి క. ర: ఆరోహణము : ధనరిగు మండన
- యగిరాల వీరరాఘవశరదై   అవరోహణము : ధనరిగు ధనరిగు ధన
- వలిపి : భాగ్యములగాలి పరాశక్తి ఆబు || భాగ్య||
- అనుపలని : వేషము విజయ క్రస్తసునల హరింణు—పేలున్నివేషమచే వేదాతీతా || భాగ్య||
- చురణము : 1 ఫారము చైదీన-పాలిషుకై నతిస్సాలిని-నన్ను (బోషవే కషాలిని || భాగ్య||
2 కౌరితి పరశ్చివ కోమలిన్నేనవ-ఫారమున యంటినా పద్మాలైని || భాగ్య||
3 త్రోయజముఖ తలి-తో దుష్టివేషముని-ద్రోషిలాగురుచున దాసానన || భాగ్య||

సంరీత ఛా(స్వ) వాచకము

	లఘువు	అనుప్రయతనము	ద్వారము
2	; , ॥ X ॥ - X ॥ ఒ ॥ న ॥ క ॥ ఛాప్రయలాగా . . . ॥ ॥ . ॥	॥ . స ॥ - ; ; ; రా .	; ; - ; న ॥ అ ॥
3	॥ గ ॥ , ॥ - , X ॥ - XX88 - ॥ న ॥ క ॥ భాషా॥	॥ స ॥ - ; గ ॥ రా .	X లమక - ఇ ఆ ॥ క ॥ . . . అ ॥ న ॥ ప్రసాగ - ఇ గ ॥
4	॥ ; , ॥ ॥ - , X ॥ - XX88 - ॥ న ॥ క ॥ ఛాప్రయలాగా . . . ॥ ॥ . ॥	॥ స ॥ - ; గ ॥ రా .	క ॥ . . . అ ॥ న ॥ వమధు - నుగవు X లమక - ఇ ఆ ॥ క ॥ . . . అ ॥ న ॥
	॥ గ ॥ , ॥ - , X ॥ - XX88 - ॥ న ॥ క ॥ ఛాప్రయలాగా . . . ॥ ॥ . ॥	॥ ; - ; ; రా .	క ॥ . . . అ ॥ న ॥ క ॥ - ; ; రా .

సందీత శ్వాస్(అ) సూచకములు

6	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి గ్మ - గ్మ రి	;;, ర - వుగ్మా	0 క్ర వు క్ర - గ్మ రి
7	;;, ర్మ ర్మ రి - X ర్మ జ్ఞ . జ్ఞ . ర్మ .	ర్మ . ర్మ . ర్మ .	ర . మ్మ . ర . మ్మ .
8	;;, ర్మ గ్మ - X ర్మ గ్మ - గ్మ రి	X ముహోధను-ముగ్మా	X ర్మ క్ర - గ్మ రి
9	;;, ర్మ ర్మ - X ర్మ ర్మ - గ్మ రి	గ్మ . గ్మ .	గ్మ . గ్మ .
10	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
11	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
12	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
13	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
14	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
15	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
16	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
17	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
18	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
19	;;, 0 - వు క్రి - X క్రి ర్మ - ర్మ రి	గ్మస్టా; గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
20	శాంగ్వుల	గ్మ . ర్మ .	గ్మ . ర్మ .
21	;;, 0 - వు క్రి - X ర్మగ్మా	- ర్మ .	0 ర్మ .
22	శ్వా . రు-శ్వా .	- ర్మ .	శ్వా . ర్మ .

గంగీత తొల్లు వాచకములు

298

;	ఒ - ప ము గా - X ఒ గా - 0 గా - 0 న య	X ముహాద్రు - శవమగా 0 X ము X - 0 న య
థ - . ర ము - సే . .	య . సే . . . - లి . న	పె . . . - న . .
య ; 0 - X ఒ య - X X ఒ న - న న కు	రిసో - ; గా	X ఒ ము X - 0 న య
తిథుగా - . ల న - న . ను - (బ్రాం .	క్లై . క్లై .	పో . . . - డ . న
; 0 . 0 - X X య - X X ఒ స - న న కు	రిసో - ; సో	పు ము X - 0 న య
తిథుగా - . ల న - న . ను - (బ్రాం .	క్లై . క్లై .	పో . . . - డ . న
; 0 . 0 - X X య - X X ఒ స - న న కు	రిసో - ; సో	పు ము X - 0 న య
తిథుగా - . ల న - న . ను - (బ్రాం .	క్లై . క్లై .	పో . . . - డ . న
;	} తొల్లు ముల గా [3]	

రెండవ వాచకము

2	; , క్రో - . గ లి - స ర - శి న	; , క్రో - . మ ల నీ - శే సా
;	థా - . ర ము - న - యంటి	నొ - . ష దాంలై-నెన్న శ్రావి
3	; , త్రో - . యెజ - ముఖ - త ల	; , త్రో - . శు లై శై - యుని
;	క్రో - . సిల్గా - గ్రో - రాము	నొ - తా సా - వన శ్రావి

కోరితిన తెఱుదలు తెఱుదకి చురణమునలే పూడుక్కొనునవలెను.

14. కీర్తనలందలి కొన్ని విశేషములు

(1) శోభిల్లు సప్తస్వర
పేజి. 151. త్యాగరాజకృతి.

నాభి, హృదయము, కంతము, రసనము, నాసిక మొదలగు (వడు) స్థానము లందును, బుగ్గేదము మొదలగు నాలుగు వేదములలోను, గాయత్రియందును, అందరి మానసములందును శోభిల్లు నుందరులైన సప్తస్వరములను భజింపవలసినదని ఈ కీర్తన యొక్క తాత్పర్యము

ఈ కీర్తనయొక్క పలవి అనుపలవులయందు సప్తస్వరములు దేవమునందు ఎచ్చట శోభిల్లునో ఆస్థానములు చెప్పబడినవి. అవి క్రమముగా నాభి, హృదయము, కంతము, రసనము, నాసిక మొదలగునని, ఇచ్చట అయిదు స్థానములను చెప్పి ఆదులనుటచే మిగతారెండు స్థానములని అస్వయము. కీర్తన సాగ్నసదాయము ననుసరించి మిగతరెండు స్థానములు ఆప్యాదమున ఇముడక పోవుటచే ఆదులని చెప్పవలసి పచ్చెను.

శోభిహృద్యత్తుంతతాలు ఘ

నాసాదంత్రోప్యమోః క్రమాత్

మధ్జశ్చబుధగాంధారో మధ్యమః పంచమస్తథా
శ్రూవతశ్చనిపాదశ్చ స్వరాణిసప్తప్రకీర్తితాః

అని సంగీత శాస్త్రమున సప్తస్వరములకు దేవమందు స్థానములు చెప్పబడెను. ఇందు తాలుఘ అను స్థానమునకు త్యాగరాజులవారు “రసన” అని చెప్పేను.

ఆదులు అని చెప్పబడిన టైవత నిపాదములకు దంతములు ఓష్ఠములు అనునవి స్థానములుగా చెప్పబడినపే.

ఈ కీర్త్తి నయందు ఇతర శాస్త్రములకు సంబంధించిన విషయములను వివరించుటలేదు.

(2) శ్రీ నారద

పెజి, 156. త్యాగరాజకృతి

ఈ కీర్త్తి నయందు వేదజనిత నరవీణా వాదన తత్వజ్ఞానిచెప్పబడనది. ఈనాడు “వరవీణావాదన” అని గానము చేయుచున్నారు. ఇందు దోషము లేకపోయినను మొదటి దానియందు విశేషముకలదు. నావద్వారా పురాతన ప్రతిలో “నరవీణావాదన” యనియుండుటను చూచితిని. నాలుగు నూర్ల గ్రీంధములు చదలు వలన నిశ్చేషముగ పోయిన వాటిలో ఆగ్రంధముండెను,

వీణావాద్యము ప్రధమమునఁ వేదమందే చెప్పబడెను. ‘వీణ’ అను పేరుకూడ అందే కలదు. దేవవీణ యొకటి కలదనియును దాని ననుసరించినది మానుషీ వీణ యనియును చెప్పబడెను.

మాను షీణాల త్రిణము

“అథ ఖల్యైయం దైవి వీణాభపతి, తదనుక్కుతి రసామానుషీ వీణాభపతి। యథాస్యాః శిరప్వ మముహ్యాః శిరశాయథాస్యా ఉదరమేషముహ్యా అర్ధభణాః। యథాస్త్ర్యజహ్యోవ మముహ్యై వాదనం———।

ఈ విధముగ మనువ్యదేహమునకు పోల్చి వీళా వాడ్యము నిరూపింప బడినది, ఇది వేదజనితము, “మానుషీ” అనుటకు త్యాగరాజులవారు “నర” అని చెప్పేను. అందు వలన వేదజనిత నరవీళా.....అని చెప్పేను. మిగితా వివరములు వీళాప్రకరణమున గలవు.

(3) వాతా పిగ ఇపతి ०

పేజి. 178, ముత్తుస్వామిదీంబై తులవారు

గణపతిని భజించు సంధర్థమున ఈ కీర్తన చెప్పబడినది. దేహమునందు గణపతికి గల స్థానము, స్వరూపము, గుణము మన్నగునవి యిందు చెప్పబడినవి.

దేహమందు వెన్నేముక చివరభాగమున మూలాధార మనసానము కలదు. అది గణపతి స్థానము. మూలాధారమందలి శక్తియే బిందురూపిణియగు పరాశక్తి. ఇందుండియే ఆహత నాదము నూత్స్య బీజాంకురము వలె ఉడ్ధవించు చున్నది. ఈ నాదమునకు పరానాదమని పేరు. మిగితా పశ్యంతి, మధ్యమ, వైఖరి, అను నాదములకు గూడ ఈ పరానాదమే మూలము. ఇది ప్రణవముగ గూడ చెప్పబడినది. ప్రీణవము గణపతికి స్వరూపము.

నాసారంథిములందు సంచరించు శ్యాసనవలన మూలాధారమందు ఆహత నాదము ఉడ్ధవించు చున్నది. “శ్యాసో నాదయితి శాకటాయనః” అని శాకటాయన వ్యాకరణము నందు గూడ గలదు. శ్యాసయే నాదమునకు కారణము. ఈ శాసకు దేహమందు ఆజ్ఞా చక్రము (భూమధ్యము) మొదలు

మూలాధారము వరశు స్వర్గగలదు, ఆజ్ఞా చక్రమందలి దేవత హక్కినీ రూపథారిణి, మూలాధార మందలి దేవత సాకినీ దూషధారిణి “హం” అనునది ఆజ్ఞాచక్రమమనందలి మొదటి అష్టరము ‘సం’ అనునది మూలాధారమునందలి తుది అష్టరము. ఆద్యంతము లందుగల ఈ రెండతురములతో కూడిన హాన మంత్రము శ్యాస రూపము, పైకీర్తన యొక్కరాగము ఇత్యాదుల ననుసరించియే హంసధ్వనిగా నిర్ణయించి చెప్పి బడెను, దీక్షితులవారు గణపతిని భజించు సందర్భమున పైకీర్తనయందు శీర్షి విద్యా సాంప్రదాయమునగల రహస్య ములను సూత్రప్రాయముగ “ప్రిణోణ మధ్యగతం, మూలాధారక్షేత్రస్థితం, పరాది చత్వారి వాగాత్మకం, ప్రిణవ స్వస్యరూప వక్రతుండం, కరాంబుజ బీజాపూరం మన్మసు వాక్యములను బాహ్యధ్వంతరముల సమస్వయముతో జీపిరి.

హంస ధ్వని రాగము మంచి రక్త రాగము. ఇందు అన్ని స్వరములును సంవాదులను కలిగియున్నవి, కీర్తన యందలి దైవము, దైవమునకు సంబంధించిన పేరుగల రాగము, ఈరెంటికిని దేవమందు సమన్వయము, ఈ విధముగ తత్వదృష్టితో చెప్పబడిన దీక్షితుల వారి కీర్తనలందలి విశేషముల నన్నిటిని వారియవలయుననిన ఒక గ్రౌంధమే యగును. వాచకములగుటచే విశేషించి వారియుటలేదు.

సవరణ పట్టిక

పేజీ	వంకి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
2	5	11. మార్గము	11. కాలము
8	10	ప్రత్యోఘ్నాతములు	ప్రత్యోఘ్నాతము
,,	20	ఉల్లాసితము	ఉల్లాసితము
10	5	తడపుత్రులో	తడపుత్రులో
25	11	ప్రత్యేవముగా	ప్రత్యేకముగ
44	2	నడచునవ్వుడు	నడచునవ్వుడు.
,,	9	చతుర్భాగి	చతుర్భాగి
95	12	మగుచున్నది	మగుచున్నవి
101	11	సరసుడ	సరసుడా
,,	13	చలమరులు	చాలమరులు
102	4	కరుణించ	కరుణించ
104	8	యున్నానురా	యున్నారా
,,	12	మేరగాదుర	మేరగాదురా
105	2	పంతమేలర	పంతమేలరా
,,	4	రార	రారా
108	10	మ	మా
,,	12	ఇ	ఇః
109	2	సనుతాంగమచక్కనీ	సన్నుతాంగమాచక్కని
,,	4	సమి	సామి
115	6	ర	రా

పరా : (పైన మొదటిలైను తరువాత) రెండవ పేజీలో మార్గము మొదలు విళంబితలయవరకు 12 మొదలు 18 వరకు నంఖ్యలు. 19 సంఖ్య లేదు.

పేజీ	వంకి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
116	2,4,6,8,	క	కా
117	2	రాజగౌ	రాజగో
120	7	మరునికన్న	మరునిగన్న
121	6	సుందర	సుందరా
"	12	శ్రీనివాస	శ్రీనివాస
126	6	రారా	రార
136	4	తెలియా	తెలియ
141	10	కీర్తనము	కీర్తన
"	11	దలచి	దలచి
148	4	తనకెంతరానీ	తనకెంతపోనీ
154	2, 4	నాభి	నాభి
156	8	వరపీళా	వరపీళా
158	6	గా	గమ
161	3	ఆనగత	ఆనాగత
176	9	; నీ	; నీ
178	4	ని	నీ
"	5	గ	గా
"	11	వాగాత్మకం	వాగాత్మక
180	6	సనిసరి	సనిసరి
"	8	; గాఁ; ;	; గాఁ; ;
182	8	; ని సరి	, నిసరి
183	5	పాటీ	పాటీ
184	5	గరిషణి	గరిషణి

పేజీ	పంక్తి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
188	2	భిరానాను	భిరానను
189	6	అవరోహణము	అవరోహణము
192	8	,	స
194	2	సరసిరు	సరసీరు
,,	12	కా	గా
,,	20	కా.	గా
195	4	క్రై	క
	12	, ,	, ,
197	8	డహీనాంశ	తుప్పినాంశ
205	6	కర్మసంవ	కర్మసంవ
221	11	వామవరూప	వామవరూపా
222	11	మొటులు	మొటుగ్గలు
223	1	వల్లవి.	పలవి
224	8	తె	తే

189 పేటీలోని “జన్మ నినువినా” అను కీర్తన
యందును, 203 పేటీలోని “నినువినాగతి” అను కీర్తన
యందును మొదటి చరణమునకు వలెనే మిగతా చరణ
ములను పాడుకొనవలెను,

సంగీత మార్కాండ ము

(7 ఆధ్యాయములు: 12 భాగములు)

ముద్రితాముద్రితములైన సంగీతశాస్త్ర గ్రంథమూర్ఖోని విషయములనుకోడీకరించి, పరిశోధించి 1. స్వర, 2. రాగ, 3. ప్రక్రిణ్ణ 4. ప్రబంధ, 5. తాళ, 6. వాయ్య, 7. సర్తనములను ఏడభ్యాయములలో “సంగీత మార్కాండము” అనుపేరనొక సంగీతశాస్త్రగ్రంథమును సర్వశాస్త్రసమయము దృష్టితో సవిమర్పముగను, సోదాహరణముగను సర్వులకు దెలియునటుల వ్రాయుచున్నాను.

కారణాంతరములచే సైదహదియగు తాళభ్యాయము నందు ఒకభాగము మాత్రము ముందుగా ప్రకటింప బడినది.

ఈప్రవ్యాప్తము ప్రమాదియగు స్వరభ్యాయము రెండుభాగములలో ఆచ్చుకు సిద్ధముచేయబడినది. గ్రంథపరము, పరిశోధన, వివిధ గ్రంథములనుండి విషయమును సంగీహించుట, చిత్రువాయట మున్నుగుపనులను కసీసము ముగ్గురైనను చేయవలసినవానిని ఒక్కడనే చేయవలసి వచ్చుటచేత ఈ రెండుభాగములను సిద్ధముచేయటకే సుమారు ఎనిమిది సంవత్సరముల కాలముపట్టినది. గ్రంథరచన ఆరుసంవత్సరములకాలము జరినగిపిమ్మట పైదరాబాదు ప్రభుత్వమువారు తోడ్పుడుటచేత ఆమూతమైనను చేయటకు అవకాశము కలిగినది.

రెండవదియగు రాగవిషేఖభ్యాయము వ్రాయబడు చున్నది. ఈ ఆధ్యాయము రెండుభాగములలోనో, మూడు భాగములలోనో వూర్తియగును. దీనిని ఒకడనే వూర్తి చేయవలయుననిన యింకా మూడుసంవత్సరముల కాలము పటువచ్చును.

తగినంతగా ఆరిక సహాయము లభించినచో త్వరలోనే
ప్రార్థించేయుటకు అవకాశము కలుగును. ఉదారులగు
ప్రిభుత్వాధికారులు సంసానాధీశ్వరులు, మక్కెదారులు,
మున్నాగువారి సహాయముతో గ్రంథరచన ప్రారంభింపబడినది.
సంసానములు ప్రిభుత్వమున లీన్హైన పిమ్మట వారిసహాయము
నిలిచిపోయెను. పిమ్మట 1950 సంవత్సరమునుండి ప్రైదరా
బాదు ప్రిభుత్వమువారు దయతో నోడ్పుడు చున్నారు.
దీనికితోడు ఉదారులగు ద్రవ్యవంతుల సహాయముకూడ
తగినంతగాలభించిన అనుకొనినంతపని జరుగుటకు అవకాశము
కలుగును.

కావున విశరణ శీలురగువారు యథాశక్తిని ఈ
నాయద్వయమునకు మహారాజ పోషకులుగను, రాజ పోష
కులుగను, పోషకులు ను జీరుట మూలమున చేయుత
నొసంగ గలందులకు కోరుచున్నాను. పోషకవర్గము వారికి
సంగీతమార్టాండ గ్రీంఫథాగములు ఆచ్చకాగానే ఎప్పటి
కప్పుడు వెంటనే పంపుకొనుచుండగలను.

ఆట్లు గ్రీంఫథాగ

పుచ్చె వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
సారాయణాంతర్థ సంగీతవిద్య పరికోథనాలయము
విద్యానగరము; ప్రైరాబాదు-7 (దక్కను)

పోషకవర్గ విరాళములు

మహారాజ పోషకులు	500/-

రాజ పోషకులు	250/-

పోషకులు	100/-

